

Berenschot

Ondersteuningsstructuur Cultuursector

Inventariserend onderzoek naar ondersteuningsfuncties

Dit rapport beschrijft de resultaten van het onderzoek naar de ondersteuningsstructuur van de cultuursector dat Berenschot in 2017 heeft uitgevoerd in opdracht van het ministerie van OCW. Het onderzoek betreft een inventarisatie, enerzijds van de activiteiten die plaatsvinden op verschillende ondersteuningsfuncties, anderzijds van de behoeften die leven in het cultuurproducerende veld.

Het onderzoek gaat in op de ondersteunende activiteiten van onder meer de rijksgesubsidieerde sectorale en bovensectorale ondersteunende instellingen en de rijkscultuurfondsen. De bevindingen in dit rapport zijn primair gebaseerd op een uitgebreide documentstudie en op gesprekken met elk van de betreffende instellingen en de begeleidingscommissie van het ministerie van OCW.

Verder is input gehaald uit werksessies met betrokkenen uit de diverse deelsectoren. Het doel van deze werksessies was om verdieping en aanscherping te krijgen van wat er leeft in de cultuursector, en wat de verwachtingen van spelers zijn van de ondersteuning. Daarmee ontstaat een beeld van ervaringen met de ondersteuningsfuncties en de waardering daarvoor binnen de sector. Hoewel het totaal aantal gesprekspartners ruim is, is het aantal bevroegden per deelsector beperkt. Er is hierbij dan ook geen sprake van input die de mening van de meerderheid van het culturele veld omvat.

Dit onderzoek geeft, zonder volledig te kunnen zijn, een overzicht van de grote variëteit aan ondersteunende activiteiten die worden uitgevoerd door spelers in de cultuursector en een indruk van de waardering daarvoor. Naar aanleiding van deze inventarisatie zal het ministerie van OCW een adviesaanvraag opstellen ten behoeve van de Raad voor Cultuur, om een advies te formuleren over de toekomstige inrichting van de ondersteuningsstructuur. Dit advies zal, in het bredere kader van de herziening van het cultuurbestel, na de zomer van 2018 worden uitgebracht.

31 januari 2018
Bastiaan Vinkenburg
Jan-Willem van Giessen
Robert Wester
Hanna Marije Booij
Lonneke Broeks

Inhoud

- 1. Inleiding op onderzoek
- 2 Toelichting op sectoren
- 3 Beschrijving van functies
- 4. Podiumkunsten
  - 4.1 Podiumkunsten - Informatievoorziening
  - 4.2 Podiumkunsten - Onderzoek & Ontwikkeling
  - 4.3 Podiumkunsten - Beheer & Ontsluiting
  - 4.4 Podiumkunsten - Vertegenwoordiging
  - 4.5 Podiumkunsten - Netwerkactivering
  - 4.6 Podiumkunsten - Beleidsondersteuning
  - 4.7 Podiumkunsten - Deskundigheidsbevordering
- 5. Beeldende Kunst
  - 5.1 Beeldende Kunst - Informatievoorziening
  - 5.2 Beeldende Kunst - Onderzoek & Ontwikkeling
  - 5.3 Beeldende Kunst - Beheer & Ontsluiting
  - 5.4 Beeldende Kunst - Vertegenwoordiging
  - 5.5 Beeldende Kunst - Netwerkactivering
  - 5.6 Beeldende Kunst - Beleidsondersteuning
  - 5.7 Beeldende Kunst - Deskundigheidsbevordering
- 6. Erfgoed
  - 6.1 Erfgoed - Informatievoorziening
  - 6.2 Erfgoed - Onderzoek & Ontwikkeling
  - 6.3 Erfgoed - Beheer & Ontsluiting
  - 6.4 Erfgoed - Vertegenwoordiging
  - 6.5 Erfgoed - Netwerkactivering
  - 6.6 Erfgoed - Beleidsondersteuning
  - 6.7 Erfgoed - Deskundigheidsbevordering
- 7. Film
  - 7.1 Film - Informatievoorziening
  - 7.2 Film - Onderzoek & Ontwikkeling
  - 7.3 Film - Beheer & Ontsluiting
  - 7.4 Film - Vertegenwoordiging
  - 7.5 Film - Netwerkactivering
  - 7.6 Film - Beleidsondersteuning
  - 7.7 Film - Deskundigheidsbevordering
- 8. Creatieve industrie
  - 8.1 Creatieve industrie - Informatievoorziening
  - 8.2 Creatieve industrie - Onderzoek & Ontwikkeling
  - 8.3 Creatieve industrie - Beheer & Ontsluiting

- 8.4 Creatieve industrie - Vertegenwoordiging
- 8.5 Creatieve industrie - Netwerkactivering
- 8.6 Creatieve industrie - Beleidsondersteuning
- 8.7 Creatieve industrie - Deskundigheidsbevordering
- 9. Letteren & Bibliotheken
  - 9.1 Letteren & Bibliotheken - Informatievoorziening
  - 9.2 Letteren & Bibliotheken - Onderzoek & Ontwikkeling
  - 9.3 Letteren & Bibliotheken - Beheer & Ontsluiting
  - 9.4 Letteren & Bibliotheken - Vertegenwoordiging
  - 9.5 Letteren & Bibliotheken - Netwerkactivering
  - 9.6 Letteren & Bibliotheken - Beleidsondersteuning
  - 9.7 Letteren & Bibliotheken - Deskundigheidsbevordering
- 10. Bovensectoraal Beleid
  - 10.1 Bovensectoraal Beleid - Informatievoorziening
  - 10.2 Bovensectoraal Beleid - Onderzoek & Ontwikkeling
  - 10.3 Bovensectoraal Beleid - Beheer & Ontsluiting
  - 10.4 Bovensectoraal Beleid - Vertegenwoordiging
  - 10.5 Bovensectoraal Beleid - Netwerkactivering
  - 10.6 Bovensectoraal Beleid - Beleidsondersteuning
  - 10.7 Bovensectoraal Beleid - Deskundigheidsbevordering
- 11. Bovensectoraal Digitalisering
  - 11.1 Bovensectoraal Digitalisering - Informatievoorziening
  - 11.2 Bovensectoraal Digitalisering - Onderzoek & Ontwikkeling
  - 11.3 Bovensectoraal Digitalisering - Beheer & Ontsluiting
  - 11.4 Bovensectoraal Digitalisering - Vertegenwoordiging
  - 11.5 Bovensectoraal Digitalisering - Netwerkactivering
  - 11.6 Bovensectoraal Digitalisering - Beleidsondersteuning
  - 11.7 Bovensectoraal Digitalisering - Deskundigheidsbevordering
- 12. Bovensectoraal Ondernemerschap
  - 12.1 Bovensectoraal Ondernemerschap - Informatievoorziening
  - 12.2 Bovensectoraal Ondernemerschap - Onderzoek & Ontwikkeling
  - 12.3 Bovensectoraal Ondernemerschap - Beheer & Ontsluiting
  - 12.4 Bovensectoraal Ondernemerschap - Vertegenwoordiging
  - 12.5 Bovensectoraal Ondernemerschap - Netwerkactivering
  - 12.6 Bovensectoraal Ondernemerschap - Beleidsondersteuning
  - 12.7 Bovensectoraal Ondernemerschap - Deskundigheidsbevordering
- 13. Bovensectoraal Internationalisering
  - 13.1 Bovensectoraal Internationalisering - Informatievoorziening
  - 13.2 Bovensectoraal Internationalisering - Onderzoek & Ontwikkeling
  - 13.3 Bovensectoraal Internationalisering - Beheer & Ontsluiting
  - 13.4 Bovensectoraal Internationalisering - Vertegenwoordiging
  - 13.5 Bovensectoraal Internationalisering - Netwerkactivering

- 13.6 Bovensectoraal Internationalisering - Beleidsondersteuning
- 13.7 Bovensectoraal Internationalisering - Deskundigheidsbevordering
- 14. Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie
  - 14.1 Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie - Informatievoorziening
  - 14.2 Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie - Onderzoek & Ontwikkeling
  - 14.3 Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie - Beheer & Ontsluiting
  - 14.4 Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie - Vertegenwoordiging
  - 14.5 Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie - Netwerkactivering
  - 14.6 Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie - Beleidsondersteuning
  - 14.7 Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie - Deskundigheidsbevordering
- 15 Beschouwing van functies
- 16 Prioritering van functies
- 17 Bronnen
- 18 Deelnemers werksessies
- 19 Slotbeschouwing

1. Inleiding

1.1 Rapportstructuur

Dit rapport van het inventariserende onderzoek naar de ondersteuningsstructuur in de cultuursector in opdracht van het ministerie van OCW bevat de volgende onderdelen. In deze inleiding wordt geschetst wat de vraag en de context voor het onderzoek zijn en hoe het is opgezet en aangepakt. We beschrijven de gehanteerde methodiek. We geven ook aan dat de bevindingen niet kunnen worden beschouwd als een representatief overzicht van de mening van de gehele cultuursector.

In hoofdstuk 2 geven we een toelichting op de verschillende sectoren en bovensectorale onderwerpen die onderdeel zijn geweest van het onderzoek. We beschrijven de ondersteunende instellingen die rijkssubsidie ontvangen en een specifieke opdracht hebben op het gebied van ondersteuning, en de rijkscultuurfondsen die, aanvullend op hun primaire functie van financier, bepaalde ondersteunende functies vervullen, al dan niet op eigen initiatief of binnen hun opdracht. Vervolgens bespreken we in hoofdstuk 3 de zeven functies die door Berenschot zijn geïdentificeerd voor de verschillende vormen van ondersteuning. Deze functies zijn in dit onderzoek gebruikt om de taken en activiteiten van de ondersteunende instellingen en fondsen te inventariseren.

In de daarop volgende hoofdstukken worden voor alle sectoren en bovensectorale onderwerpen de verschillende ondersteuningsfuncties in aparte paragrafen belicht. In diverse deelsectoren is een deel van de ondersteuningsfuncties niet als taken belegd bij ondersteunende instellingen of fondsen. In bepaalde gevallen worden deze taken wel opgepakt door de ondersteunende instellingen, fondsen of andere partijen. De in deze paragrafen weergegeven informatie komt voort uit documentstudie en informatie van de instellingen en fondsen. De input uit het geraadpleegde veld over de ervaring en de waardering wordt per paragraaf telkens als laatste cursief weergegeven.

Na de specifieke hoofdstukken met paragrafen per sector en per functie volgen drie beschouwende hoofdstukken. Eerst wordt een beschouwing per functie gegeven over alle sectoren en bovensectorale onderwerpen heen. Dan volgt de huidige inzet op en mogelijke prioritering van de zeven functies per sector en onderwerp, waarna het rapport wordt afgesloten met een slotbeschouwing van Berenschot over de ondersteuningsstructuur in zijn geheel.

1.2 Rapportgenerator: selecties van rapport

Voor de publicatie van dit rapport hebben we ervoor gekozen om te werken met een zogenoemde rapportgenerator. Met deze rapportgenerator hebben wij het voor u als lezer mogelijk gemaakt om gemakkelijk alleen bepaalde delen van het rapport te lezen, of om uitkomsten van verschillende sectoren of functies gemakkelijk naast elkaar te zetten. Deze rapportgenerator geeft u daarmee de mogelijkheid om informatie te selecteren waarin u geïnteresseerd bent. Dit werkt als volgt. Om het rapport te lezen vanuit sectorperspectief

selecteert u eerst de sector(en) en kiest u vervolgens de functies. Wilt u het rapport lezen vanuit functieperspectief, dan selecteert u eerst een of meer functies. Hiermee wordt de ordening waarmee de paragrafen worden weergegeven, aan uw wensen aangepast. U kunt in de rapportgenerator eveneens selecties creëren per sector of functie uit de algemene en de beschouwende hoofdstukken. U kunt de gewenste selectie uit het rapport printen of (via de printknop) bewaren als PDF en daarmee de geselecteerde informatie delen.

1.3 Onderzoeksvraag

Voormalig minister van OCW Bussemaker heeft de Raad voor Cultuur gevraagd haar te adviseren over de toekomstige ondersteuning van cultuurproducerende instellingen. De Raad constateert in het algemene advies over de culturele basisinfrastructuur 2017-2020 dat het weefsel van ondersteunende instellingen door de bezuinigingen uit balans is geraakt. De ontwikkelingen van de afgelopen jaren, zoals in paragraaf 1.3 beschreven, hebben hun sporen nagelaten in die ondersteuning, deels negatief door het verdwijnen van functies, deels positief door (door)ontwikkeling van functies. Het is volgens de Raad voor Cultuur de vraag of de activiteitenplannen van de nog bestaande instellingen aansluiten op actuele behoeften in de sector.

De Raad onderstreept het belang van een inventariserend onderzoek, dat breder reikt dan de bovensectorale instellingen en de volledige ondersteuningsstructuur in ogenschouw neemt. Op basis van dit onderzoek kan de Raad vervolgens de Minister advies geven over de toekomst van de ondersteuningsstructuur, als onderdeel van de verkenning van het cultuurbestel na 2020. Het onderzoek diende antwoord te geven op de volgende hoofdvraag en subvragen a) t/m d):

In hoeverre sluit de huidige rijksgesubsidieerde ondersteuningsstructuur aan op de vraag van de relevante belanghebbenden?

a) Wat zijn de huidige rijksgesubsidieerde ondersteuningsproducten/functies (aanbod) en door wie worden ze aangeboden, en met welke financiering?

b) Zijn er ondersteuningsproducten/functies die door andere partijen buiten de rijksgesubsidieerde ondersteuningsstructuur worden aangeboden? En met welke financiering?

c) Hoe worden de ondersteuningsproducten/functies uit a en b gewaardeerd door de belanghebbenden? Denk hierbij aan vragen zoals: hoe waarderen de belanghebbenden de manier waarop de ondersteuningsproducten/functies op dit moment zijn belegd? Maken zij gebruik van de ondersteuningsstructuur (publiek/privaat) en op welke wijze? Hoe waarderen zij de kwaliteit van het aangeboden?

d) Hoe is de ondersteuningsstructuur in andere vergelijkbare sectoren binnen en buiten het culturele domein georganiseerd? En welke voor- en nadelen heeft dit ten opzichte van hoe dit binnen de Basisinfrastructuur is georganiseerd?

Dit onderzoek richt zich in de eerste plaats op de ondersteunende instellingen met structurele dan wel incidentele rijksfinanciering zoals beschreven in de Wet op het specifiek cultuurbeleid (Wsc). De Koninklijke Bibliotheek valt wat betreft de ondersteunende taken onder de Wet stelsel openbare bibliotheken (Wsob) en wat betreft het merendeel van de overige taken onder de Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek (WHW), en daarvoor hoeven subvragen a), b) en c) niet te worden beantwoord. De monumenten- en archiefsectoren blijven voor het onderzoek buiten beschouwing. Hiermee is afgebakend welke deelsectoren het onderzoek wel betreft, namelijk *Musea*, *Film*, *Letteren*, *Beeldende Kunst*, *Erfgoed* (maar exclusief Monumenten en Archieven), *Podiumkunsten* en *Creatieve Industrie*, en voor subvraag d) ook *Bibliotheken*. *Cultuureducatie en Cultuurparticipatie* vormen een aparte invalshoek, die immers voor alle deelsectoren relevant is. De bovensectorale instellingen bedienen in praktijk overigens meerdere sectoren, ook sectoren die aanpalend zijn aan de cultuursector.

De sectoren, aandachtsgebieden en de instellingen die het ministerie van OCW primair heeft genoemd voor het onderzoek zijn:

Sectoraal	Bovensectoraal / ondersteunend	Activiteiten van Fondsen
<i>Musea</i> : RKD	<i>Amateurkunst en cultuureducatie</i> : LKCA	<i>Letteren</i> : Nederlands Letterenfonds
<i>Film</i> : Eye	<i>Internationaal cultuurbeleid</i> : DutchCulture	<i>Beeldende kunst en erfgoed</i> : Mondriaan Fonds
<i>Letteren</i> : Stichting Lezen	<i>Digitalisering</i> : DEN	<i>Podiumkunsten</i> : Fonds Podiumkunsten
<i>Letteren</i> : SSS	<i>Onderzoek en statistiek</i> : Boekmanstichting	<i>Creatieve industrie</i> : Stimuleringsfonds Creatieve Industrie
<i>Letteren</i> : FBJP	<i>Cultuur en ondernemerschap</i> : Cultuur+Ondernemen	<i>Film</i> : Filmfonds
<i>Creatieve industrie</i> : Het Nieuwe Instituut	<i>Openbare bibliotheken</i> : Koninklijke bibliotheek	<i>Cultuureducatie en -participatie</i> : Fonds voor Cultuurparticipatie

1.4 Context en ambitie

De ondersteuningsstructuur is al decennialang in beweging. Staatssecretaris Van der Laan heeft op basis van het advies van Berenschot uit 2004 onderscheid gemaakt in bestel-, branche- en opdrachttaken. Op basis van de gewenste besteltaken en te verwachten opdrachttaken is de basis gelegd voor een stelsel met sectorinstituten voor de sectoren in de basisinfrastructuur en enkele bovensectorale instituten voor taken die niet sectoraal konden worden belegd.

De ondersteuningsstructuur is als gevolg daarvan in 2005 grondig herzien, en nader beschreven in de uitgangspuntennotitie van de toenmalige staatssecretaris Medy van der Laan. Zij formuleerde het als volgt: “Ondersteunende taken vinden hun oorsprong in de dagelijkse kunst- en cultuurpraktijk en hebben als doel om bepaalde aspecten hiervan gezamenlijk of generiek aan te pakken; soms omdat dit niet effectief kan worden gedaan door afzonderlijke producerende instellingen, zoals bij internationalisering, soms omdat een gezamenlijke actie een duidelijke meerwaarde heeft, zoals bij collectieve promotie. Het effectieve doel van de ondersteuning is het verbeteren of bevorderen van het autonome en zelfstandige functioneren van producerende instellingen. Daarom is een goed functionerende ondersteuningsstructuur van groot belang voor het cultuurbestel.”

Van der Laan voegde daar in 2005 aan toe dat het dan ook van wezenlijk belang is dat de rijksoverheid hiervoor in het kader van zijn cultuurbeleid voor korte of lange termijn financiële middelen beschikbaar stelt. De beschikbare middelen zijn in de jaren daarna onder volgende bewindspersonen herverdeeld tussen de verschillende ondersteunende instellingen en in een aantal sectoren fors gereduceerd.

In 2005 werd onderscheid aangebracht in besteltaken, branchetaken en opdrachttaken. Een aantal besteltaken zijn de verantwoordelijkheid van de overheden, in het bijzonder de rijksoverheid. Deze besteltaken vormen de kern van de ondersteuning waarin het rijk kan voorzien en worden onderscheiden van branchetaken. Branchetaken komen ten goede aan en daarom voor rekening van de leden van de betreffende branche zelf. Een eigen financieel belang biedt de beste garanties voor draagvlak en een professionele aanpak die aansluit bij de opvattingen van de opdrachtgevers in kwestie, is de gedachte. Omdat goed functionerende brancheorganisaties bijdragen aan de professionaliteit van het bestel, kunnen op tijdelijke basis activiteiten in de vorm van opdrachttaken worden ondersteund, zodat zich een effectieve branchestructuur kan ontwikkelen die zonder overheidssubsidie kan functioneren.

In 2017 is het onderscheid in besteltaken, branchetaken en opdrachttaken nog steeds relevant. Echter, het is niet in alle sectoren gekomen tot een sectorinstituut zoals oorspronkelijk de gedachte was, soms wel tot een kennisinstituut, en in een aantal gevallen zijn opgerichte sectorinstituten alweer ontmanteld. Met de bezuinigingen in 2013 zijn de meeste sectorinstituten opgeheven. Ondersteunende taken zijn ten dele bij verschillende instellingen ondergebracht of verdwenen. Daarmee is een divers palet aan instellingen met verschillende besteltaken ontstaan. De vier bovensectorale ondersteuningsinstituten, die elk een aantal besteltaken op bovensectoraal niveau uitvoeren, hebben in de voorbereiding van dit onderzoek een lijst gemaakt met circa 15 vormen van ondersteuning die zij bieden. In de diverse activiteitenplannen van de bovensectorale ondersteuningsinstituten, maar ook de sectorale instituten en de fondsen, zijn diverse benamingen en indelingen van de besteltaken c.q. ondersteuningsfuncties gebruikt.

1.5 Onderscheid in zeven ondersteuningsfuncties

In het kader van dit onderzoek heeft Berenschot de aanwezige ondersteuningsfuncties op basis van de verschillende bronnen en opties herschikt tot zeven functies van ondersteunende en andere instellingen. Het onderscheid in deze zeven functies helpt om de huidige ondersteuningsstructuur goed te schetsen en de toekomstige ondersteuningsstructuur vorm te geven, zonder dat de discussie direct hoeft te gaan over de instellingen die de ondersteuning leveren. Deze functies zijn afgeleid van de eerder gebruikte besteltaken, zijn ruim gedefinieerd en omvatten een breed palet aan taken en activiteiten. Functies zijn aanpalend en toch onderscheidend. Waar relevant zijn raakvlakken met andere functies beschreven.

In de inventariserende ronde langs de ondersteunende instellingen en fondsen zijn de verschillende functies van deze partijen besproken. Hierbij is gestreefd de ondersteunende functies af te bakenen en te onderscheiden van de financieringsfuncties van de fondsen en van artistiek-inhoudelijke ontwikkelingsfuncties. Vervolgens is een (eerste) set ondersteuningsfuncties getoetst bij de bovensectorale instellingen en de begeleidingscommissie van dit onderzoek. Bij de werksessies met deelnemers uit de verschillende sectoren zijn door Berenschot telkens acht functies gepresenteerd, waarbij de achtste, dienstverlening, weinig passend werd gevonden of, ten aanzien van opdrachttaken, bij beleidsondersteuning paste. Daarmee zijn de definitieve zeven ondersteuningsfuncties die Berenschot onderscheidt en die in hoofdstuk 3 worden toegelicht de volgende: *Informatievoorziening, Onderzoek & Ontwikkeling, Beheer & Ontsluiting, Vertegenwoordiging, Netwerkactivering, Beleidsondersteuning en Deskundigheidsbevordering.*

Afbakening tussen ondersteuningsfuncties en andere rollen

In dit onderzoek brengen we in beeld wat de ondersteunende instellingen maar ook de fondsen en andere partijen aan activiteiten verrichten, om daarmee te inventariseren wat er in totaal aan ondersteunende activiteiten plaatsvindt per functie per sector. Het betreft geen weging of beoordeling van de uitvoering van deze functies door instellingen en fondsen, maar een inventarisatie van activiteiten op de verschillende ondersteuningsfuncties.

Bij het beschouwen van de ondersteuningsfuncties is het van belang onderscheid te maken tussen instellingen die ondersteuning als primaire opdracht hebben en instellingen die primair een andere taak hebben, zoals de fondsen. We benadrukken dat fondsen uitvoeringsorganisaties zijn die bijdragen aan de beleidsvoorbereiding en aan de uitvoering van beleid en die aan de hand van financiële regelingen het veld faciliteren. Soms hoort daar ook een opdracht van (inter-)nationale promotie bij, maar uitvoering van andere ondersteunende functies zijn niet belegd bij fondsen. Soms zetten fondsen zich daar wel voor in, vaak bij gebrek aan een andere instelling die het oppakt of op kan pakken. De fondsen ontvangen daarvoor echter geen aanvullende middelen of mankracht. Bovendien moeten fondsen met een infrastructurele taak zorgvuldig handelen ten aanzien van belangenbehartiging.

Verder merken we op dat ontwikkelinstellingen geen onderdeel uitmaken van dit inventariserende onderzoek. Artistiek-inhoudelijke ondersteunende activiteiten, ook voor cultuureducatie en talentontwikkeling blijven eveneens buiten beschouwing van dit onderzoek,

zo is in overleg met de begeleidingscommissie van het ministerie van OCW, onze opdrachtgever bepaald.

1.6 Aanvliegroute

Onze aanvliegroute voor het onderzoek is als volgt weer te geven:

- *Bepalen van relevante instellingen, sectoren, bovensectorale onderwerpen en overige beleidsthema's* - Op basis van de onderzoeksvraag en in overleg met het ministerie is allereerst vastgesteld welke ondersteunende en andere instellingen (of onderdelen daarvan) en, daaraan gerelateerd, welke sectoren dan wel bovensectorale onderwerpen in het onderzoek mee konden worden genomen. Dit overzicht is aan de orde gekomen in paragraaf 1.2. Naast deze sectoren en onderwerpen zijn er binnen de ondersteuningsstructuur ook thema's te onderscheiden. Dit zijn thema's die binnen alle sectoren actueel zijn. Deze thema's zijn 'kleiner' dan bovensectorale onderwerpen, maar daarom niet minder relevant. Ze zijn vanwege het minder structurele karakter (ze zijn vaak afhankelijk van vigerend beleid) niet altijd belegd bij een specifieke instelling. Thema's die in de beleidsstukken maar ook in de bijeenkomsten met het geraadpleegde veld regelmatig aan de orde zijn gekomen zijn innovatie, culturele diversiteit, governance, fair practice, financiering, legitimatie en publieke opinie.
- *Overzicht van huidige en mogelijke ondersteuningsfuncties* - Vervolgens is door ons een overzicht opgesteld van de huidige en mogelijke ondersteuningsfuncties in een logische ordening en clustering. Dit is op basis van verschillende bronnen gebeurd. Om te beginnen hebben we een uitgebreide documentstudie gedaan. Hierbij is relevant onderzoeksmateriaal dat betrekking heeft op de huidige inrichting maar ook op de ontwikkeling van de ondersteuningsstructuur bekeken. Hierbij zijn beleidsstukken van het ministerie over de ondersteuningsstructuur, de activiteitenplannen van de betreffende instellingen, websites, adviezen van de Raad voor Cultuur, eerder verrichte relevante onderzoeken en klanttevredenheidsonderzoeken van deze instellingen bestudeerd. In hoofdstuk 17 is een lijst opgenomen met de bronnen die wij in ieder geval tot onze beschikking hadden. Voor de zomer is er een gespreksronde geweest met vertegenwoordigers van de 18 instellingen die op dit moment een ondersteunende rol vervullen en in de tabel van paragraaf 1.3 te vinden zijn. In deze gesprekken hebben we de uitkomsten van onze inventarisatie getoetst. De instellingen hebben de gelegenheid gekregen om hun observaties toe te voegen aan datgene wat wij reeds uit de documentstudie hadden opgehaald. Aangezien het onderzoek een grote variëteit aan functies en sectorale en bovensectorale onderwerpen betreft, is niet alle relevante informatie in elk gesprek aan de orde gekomen. Met de vier bovensectorale ondersteunende instellingen heeft na de zomer nog een gezamenlijk gesprek plaatsgevonden. Daarbij zijn de ondersteuningsfuncties doorgenomen om zo tot een omvattend en toch overzichtelijk geheel te komen. Het overzicht van de onderscheiden functies is in paragraaf 1.3 aan de orde gekomen.

- *Vorbereiden van werksessies* - Samen met het ministerie en met de ondersteunende instellingen zelf is besproken wat relevante belanghebbende partijen in elke sector zijn waarmee over de ondersteuningsstructuur moest worden gesproken. Het was noodzakelijk om voor dit onderzoek een beperkende selectie te maken. Het aantal doelgroepen van de ondersteunende instellingen is namelijk zeer groot, zeker als ook alle publieksgroepen worden meegenomen. Het veldonderzoek is daarom beperkt tot professionele culturele instellingen, brancheverenigingen en koepels en enkele andere relevante spelers per sector. In enkele gevallen, zoals bij het LKCA, is de eigenlijke doelgroep veel breder, en daar is voor zover mogelijk enige rekening mee gehouden bij het benaderen van deelnemers voor de sessies. Vervolgens zijn we de verschillende werksessies gaan plannen en organiseren. We hebben partijen uitgenodigd om vertegenwoordigers af te vaardigen. In hoofdstuk 18 staan de deelnemers en data van de verschillende werksessies genoemd. Voor de werksessies hebben wij de volgende indeling in sectoren en onderwerpen gehanteerd, waarbij bovendien is benoemd welke instellingen en fondsen in die werksessie zijn belicht:

Sessies (1 t/m 6)	1. Beeldende Kunst	2. Erfgoed	3. Film	4. Creatieve industrie	5. Letteren / bibliotheken / journalistiek	6. Podiumkunsten 1 – Muziek
Ondersteunende instellingen/ fondsen	- Mondriaan Fonds	- RKD - Mondriaan Fonds	- EYE - Nederlands Filmfonds	- Het Nieuwe Instituut - Stimuleringsfonds - Creatieve Industrie	- Stichting Lezen - SSS - Koninklijke Bibliotheek - Nederlands Letteren-fonds	- FPK
Sessies (7 t/m 12)	7. Podiumkunsten 2 – Scenisch	8. Bovensectoraal Beleid	9. Bovensectoraal Digitalisering	10. Bovensectoraal Educatie / Participatie	11. Bovensectoraal Ondernemerschap	12. Bovensectoraal Internationalisering
Ondersteunende instellingen/ fondsen	- FPK	- Boekmanstichting	- DEN	- LKCA - FCP	- Cultuur+ Ondernemen	- DutchCulture

- *Werksessies met betrokkenen uit het veld* - Om de ervaringen en behoeften van het brede veld optimaal te verkennen, hebben wij in de maand september in totaal 12 werksessies van telkens drie uur op ons kantoor te Utrecht georganiseerd. De deelname aan de sessies wisselde per werksessie, maar lag tussen de 6 en 20 betrokkenen uit het veld plus een vertegenwoordiger van het ministerie van OCW en leden van het onderzoeksteam van Berenschot. Tijdens deze werksessies hebben we onze methodiek toegepast voor de verschillende functies van de ondersteuning, telkens toegespitst op een deelsector of op een bovensectoraal onderwerp. In elke werksessie hebben we bij het aanwezige gezelschap van betrokkenen positieve en negatieve observaties over de huidige ondersteuning besproken. Tevens hebben we bij de gesprekspartners getoetst welke ondersteuningsfuncties en producten worden aangeboden, ook door andere

partijen dan de instellingen uit de ondersteuningsstructuur. Ook hebben we gesproken over de kwaliteit en de waardering van de ondersteuningsproducten binnen de verschillende functies. In de sessies hebben we bovendien de verwachtingen en beperkingen voor toekomstige ondersteuning verkend en zijn we samen met de deelnemers tot inzichten gekomen. Om direct prioritering te kunnen identificeren, hebben we, in de sessies waar daar gelegenheid voor was, de deelnemers gevraagd hun individuele prioriteiten in de uitvoering van de ondersteuningsfuncties te benoemen.

- *Analyse en rapportage* - De verkregen inzichten uit de verschillende werksessies zijn door ons geanalyseerd, zodat wij uitspraken kunnen doen over de verschillende ondersteuningsfuncties. Bovendien hebben we een synthese uitgevoerd om de inzichten over de diverse functies heen met elkaar in verband te brengen en ook te vergelijken met hoe dit in andere sectoren wordt ingevuld. Dit heeft geleid tot het rapport dat nu voor u ligt, waarin alle verkregen informatie en inzichten per deelsector en bovensectorale onderwerpen bij elkaar zijn gebracht. Het rapport bevat beschrijvingen van de ondersteunende instellingen en hun activiteiten, de prioritering die het desbetreffende geraadpleegde veld geeft van de ondersteunende functies door de instellingen en fondsen en beschouwt de totale ondersteuningsstructuur. Het rapport is in concept gestuurd aan het ministerie van OCW en aan de ondersteunende instellingen en fondsen waarop het onderzoek betrekking heeft. Na de verwerking van de reacties en nader overleg met het ministerie is het definitieve rapport opgeleverd.

1.7 Methodiek Sectorperspectieven

Bij dit onderzoek is de methodiek Sectorperspectieven van Berenschot ingezet om de diversiteit aan ondersteuningsfuncties te verkennen en de betekenis en bijdrage van de ondersteuningsstructuur in relatie tot de behoeften van relevante belanghebbenden in kaart te brengen. De methodiek Sectorperspectieven geeft inzicht in de huidige stand van zaken én verkent de vooruitzichten voor en verwachtingen over de verschillende ondersteuningsfuncties, door het combineren van objectieve informatie uit desk research en ervaringskennis uit het geraadpleegde veld. Daarmee ontstaat een beeld over deelsectoren heen en kunnen verschillen tussen deelsectoren inzichtelijk worden gemaakt. De methode verenigt het huidige beeld van wat er goed en minder goed gaat in de ondersteuning met de beleefde behoeften aan ondersteuning, en biedt vanuit daar handvatten om beleidsinterventies vorm te geven. Deze methodiek is door Berenschot ontwikkeld in samenspraak met de Raad voor Cultuur, die deze ook heeft gehanteerd bij het opstellen van de sectoradviezen die worden uitgebracht in de voorbereiding op de cultuurnotaperiode 2021-2024.

De methodiek krijgt vorm volgens onderstaande figuur waarin met cijfers is aangeduid in welke volgorde wij de punten aanpakken. De groene plussen en rode minnen staan symbool voor positieve en negatieve observaties (blijkend uit de deskresearch). De pijlen omhoog (groen) en omlaag (rood) geven aan of sprake is van aanvullende verwachtingen, dus uitbreiding, of juist beperkende bijstellingen, dus minder of andere vormen van toekomstige ondersteuning volgens de partijen in het geraadpleegde veld. Daarna geven we een toelichting per punt.

Interventies (6) <ul style="list-style-type: none"> • Koesteren • Koers houden 	Aanvullende verwachtingen ↑ (4) <ul style="list-style-type: none"> • ... • ... • ... • ... 	Interventies (6) <ul style="list-style-type: none"> • Stimuleren • Volle kracht vooruit
Inzichten + / ↑ (5) <ul style="list-style-type: none"> • ... • ... 		Inzichten - / ↑ (5) <ul style="list-style-type: none"> • ... • ...
Positieve observaties + (3) <ul style="list-style-type: none"> • ... • ... • ... • ... 	Deelsector (1) <ul style="list-style-type: none"> • ... 	Negatieve observaties - (3) <ul style="list-style-type: none"> • ... • ... • ...
	Ondersteuningsfunctie (2) <ul style="list-style-type: none"> • ... 	
Inzichten + / ↓ (5) <ul style="list-style-type: none"> • ... • ... 	Beperkende bijstellingen ↓ (4) <ul style="list-style-type: none"> • ... • ... • ... • ... 	Inzichten - / ↓ (5) <ul style="list-style-type: none"> • ... • ...
Interventies (6) <ul style="list-style-type: none"> • Bijsturen • Koers verleggen 		Interventies (6) <ul style="list-style-type: none"> • Ingrijpen • Roer omgooien

1. *Deelsector*: we hanteren de methodiek per deelsector, die hier wordt ingevuld. Dat kan ook een bovensectoraal onderwerp zijn. Per deelsector komen de verschillende ondersteuningsfuncties aan bod, ongeacht wie daarvan de aanbieders zijn. In de uiteindelijke synthese is een totaalbeeld voor de ondersteuningsstructuur over de deelsectoren heen weergegeven.
2. *Ondersteuningsfunctie*: hier wordt de specifieke ondersteuningsfunctie benoemd waarop dit schema betrekking heeft. Dit biedt de mogelijkheid om per functie te analyseren en vervolgens te prioriteren welke functies relevant zijn, nu en in de toekomst.
3. *Observaties*: hier is tijdens het onderzoek geregistreerd hoe het er voor staat in de sector met de huidige ondersteuning binnen deze functie. Wat gaat er goed (positief, linker vak), wat gaat er minder goed (negatief, rechter vak)? Is het geraadpleegde veld tevreden, voelen spelers zich ondersteund, zitten ze te wachten op deze producten en diensten of missen er juist functies (uit het verleden)?
4. *Verwachtingen*: hier is tijdens het onderzoek geregistreerd wat de wensen en behoeften van het geraadpleegde veld zijn ten aanzien van de toekomstige ondersteuningsfuncties binnen deze categorie. Welke aanvullende ondersteuningsfuncties zijn zeker nodig, welke zijn vooral nuttig en waarom (positief, bovenste vak)? Welke ondersteuningsfuncties zijn juist overdreven of overbodig en kunnen beter worden bijgesteld, beperkt, vervangen of zelfs gestopt (negatief, onderste vak)? De verwachtingen zijn ten dele afgeleid van algemene en sectorspecifieke ontwikkelingen, maar vooral van de visie van de partijen in het geraadpleegde veld op toekomstige behoeften.

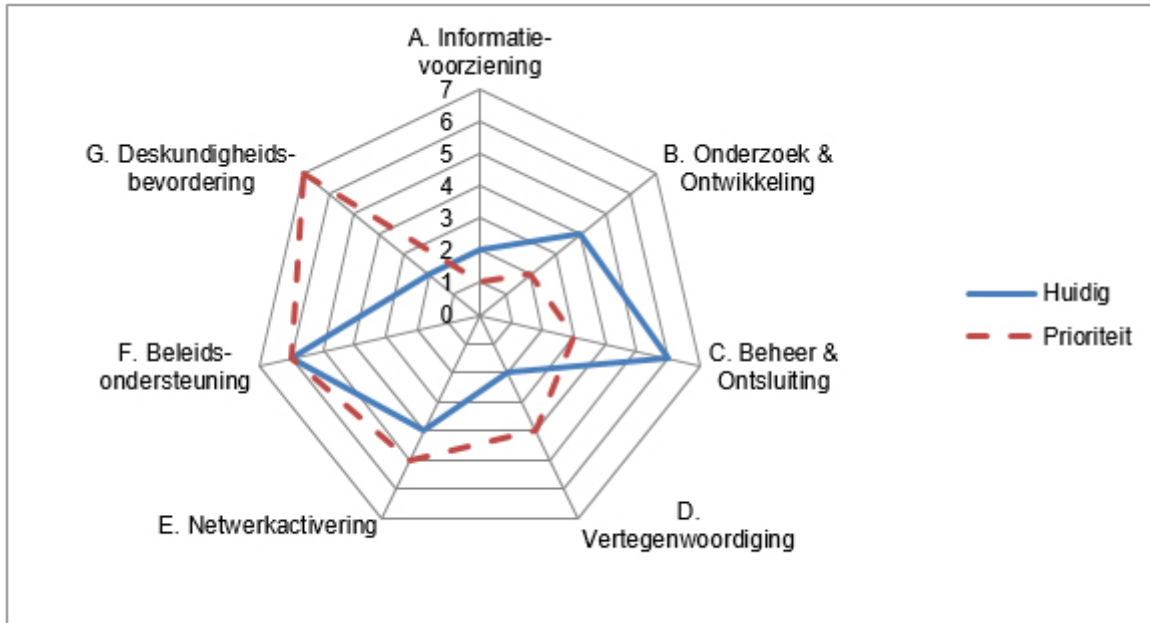
5. *Inzichten*: tot welke conclusies heeft de confrontatie van observaties met verwachtingen, in de 4 mogelijke richtingen van positief en negatief (vergelijkbaar met de confrontatie van sterkten met kansen en dergelijke binnen een SWOT-analyse) geleid? Deze inzichten leggen een basis onder beleidskeuzes en interventies: bij een positieve observatie met negatieve verwachtingen kan er bijvoorbeeld bijgestuurd worden of de koers verlegd worden, waarbij een negatieve observatie met een positieve verwachting gebaat is bij stimuleren en volle kracht vooruit.
6. *Interventies*: de laatste stap in de methodiek Sectorperspectieven is aan de Raad voor Cultuur. De Raad kan de verkregen inzichten hanteren bij de advisering over de toekomstige ondersteuningsstructuur en de daarvoor mogelijke interventies vormgeven. Dit sluit aan op de manier waarop de Raad nu ook zijn eigen sectoradviesering aanpakt als basis voor de algemene advisering van de Raad over het cultuurbestel vanaf 2021.

Het uitwerken van interventies is geen onderdeel van ons onderzoek. De toepassing van de methodiek in dit onderzoek loopt tot en met stap 5, de inzichten. De methodiek biedt wel de gelegenheid voor het inzichtelijk maken van prioriteiten in het totale palet van bestaande en nieuwe ondersteuningsfuncties. Voor het inventariseren van die prioriteiten is een ander model gebruikt.

1.8 Positioneringsmodel voor prioritering

Het is in de cultuursector werkbaar gebleken om de categorieën van functies te prioriteren aan de hand van het Positioneringsmodel van Berenschot voor branche- en kennisinstellingen. Het model zoals in dit onderzoek toegepast kent 7 assen waarop de ondersteuningsfuncties worden weergegeven. De ondersteunende instellingen zijn in een aantal van deze functies en daarmee op elk van de assen in meer of mindere mate actief. Het huidige profiel van dat instituut wordt weergegeven door de mate waarin het instituut deze functie tot een taak rekent (hoe groter de taak, hoe hoger op de as). In het model worden naast het huidige beeld ook de door spelers in het geraadpleegde veld toegekende prioriteiten weergegeven.

Het positioneringsmodel is gebruikt in dit onderzoek voor elke deelsector en bovensectoraal onderwerp, waarbij de huidige prioritering door Berenschot is gescoord aan de hand van wat de ondersteunende instelling of fonds nu doet, en de prioriteit is bepaald door het geraadpleegde veld tijdens de werksessies. De scores van de huidige invulling en taakopvatting van de instellingen zijn ingevuld door Berenschot. Hierbij is er gebruik gemaakt van de beleidsplannen, jaarverslagen en de gesprekken die wij met deze ondersteunende instellingen hebben gevoerd. De scores omtrent de prioritering zijn ingevuld door de deelnemers aan de werksessies. Het geraadpleegde veld heeft de zeven functies in volgorde van prioriteit kunnen plaatsen. Een voorbeeld van het positioneringsmodel waarin de eerder genoemde functies zijn opgenomen, ziet er als volgt uit:

De grafische weergave van de huidige taakopvatting en de prioriteiten per sector of bovensectoraal onderwerp en de duiding daarvan door Berenschot zijn opgenomen in het een-na-laatste hoofdstuk, plus een analyse over alle uitkomsten. Daarin staat ook een nuancering ten aanzien van de waarde die mag worden toegekend aan de uitkomsten die in de grafieken zijn weergegeven. De grafieken vormen een indicatieve visualisatie van enerzijds onze eigen analyse over de huidige taakopvatting en anderzijds de prioritering vanuit de sessies. Bij de prioritering is dan ook geen sprake van een representatieve meting onder een significant grote groep stakeholders. De grafieken en de toelichtingen moeten met deze nuancering in het achterhoofd worden gezien.

1.9 Relevantie en representatie

Uiteraard vormen beleidsstukken van het ministerie van OCW, de Raad voor Cultuur en de ondersteunende instellingen en fondsen de belangrijkste bronnen van de informatie die gebruikt is in deze inventarisatie. Veel andere informatie van de ondersteunende instellingen en fondsen is ons schriftelijk meegegeven, bijvoorbeeld op basis van de veldonderzoeken en de websites. De bronnen zijn vermeld in het laatste hoofdstuk.

Een doel van het onderzoek was om een verdieping en aanscherping te krijgen van wat er leeft in de cultuursector, en hoe verschillende partijen binnen de sector denken over de manier waarop de ondersteuningsfuncties worden ingevuld. In dit rapport geven we een weergave van opvattingen en behoeften die leven in de sector ten aanzien van de ondersteuningsstructuur. In elke paragraaf die per sector een functie beschrijft, is deze input in principe in de laatste alinea weergegeven. Daarmee is deze input te onderscheiden van de bevindingen uit de desk research en de gesprekken met de betreffende instellingen en de begeleidingscommissie van het ministerie.

De input is opgehaald tijdens de raadpleging van het veld in 12 werksessies. In totaal namen circa 140 mensen deel aan de 12 werksessies, naast vertegenwoordigers van het ministerie van OCW als toehoorders en de leden van het onderzoeksteam van Berenschot. De aanwezigen per werksessie zijn vermeld in hoofdstuk 18.

Berenschot heeft ernaar gestreefd om op een evenwichtige manier vertegenwoordigers van partijen uit verschillende deelsectoren uit te nodigen. De ondersteunende instellingen, de fondsen en het ministerie van OCW hebben suggesties gedaan voor te betrekken partijen. De deelname uit het veld was afhankelijk van de aanmeldingen en de uiteindelijke opkomst. Het aantal gesprekspartners lijkt ruim maar was per deelsector beperkt. De deelnemers waren geen officiële afvaardiging van hun sector of branche of een officiële representatie van de sector. Er is geen sprake van representatieve uitkomsten uit de werksessies die de mening van de meerderheid van het culturele veld of van deelsectoren omvatten. Daarom kunnen er op basis van de input uit de werksessies geen algemene conclusies getrokken worden en heeft deze input een beperkte plaats in de rapportage gekregen. De input uit het geraadpleegde veld is in de hoofdstukken per sector en per functie in principe in alle paragrafen als laatste alinea opgenomen en cursief weergegeven.

Het onderzoek omvat een veelheid en verscheidenheid aan invalshoeken en thema's. Dit onderzoek geeft daarmee, zonder volledig te kunnen zijn, een overzicht van de grote variëteit aan ondersteunende activiteiten die worden uitgevoerd door spelers in de cultuursector en daarbij een indruk van de waardering daarvoor. Wij maken het voorbehoud dat voor specifieke onderwerpen op basis van dit onderzoek onvoldoende uitsluitel kan worden gegeven om verstrekende consequenties aan te verbinden. Als ten aanzien van ondersteuningsfuncties en instellingen impactvolle keuzes moeten worden gemaakt, bevelen wij aan specifiek nader onderzoek te doen.

2. Toelichting op sectoren en bovensectorale onderwerpen

2.1 Afbakening

Het onderzoek heeft in eerste plaats betrekking op de ondersteunende instellingen met structurele dan wel incidentele rijksfinanciering zoals beschreven de Wet op het specifiek cultuurbeleid (Wsc). Hierbij heeft het ministerie van OCW ons meegegeven dat het onderzoek betrekking moet hebben op de volgende sectoren:

- Podiumkunsten
- Beeldende Kunst
- Erfgoed
- Film
- Creatieve industrie
- Letteren en bibliotheken

De ondersteuningsstructuur ten behoeve van monumenten en archieven blijft in dit onderzoek op verzoek van het ministerie buiten beschouwing. Door de afbakening binnen de Wet op het specifiek cultuurbeleid, valt de Koninklijke Bibliotheek (KB) feitelijk gezien buiten de onderzoeksopdracht. Deze instelling valt immers onder de Wet stelsel openbare bibliotheken (Wsob).

Op het moment dat bij de KB of andere ondersteunende instellingen die buiten de directe doelgroep van het onderzoek vallen, toch sprake is van een relevante ondersteunende functie voor cultuurproducerende instellingen in de zes sectoren zoals hierboven beschreven, dan is dat wel benoemd en toegelicht. Doel van het onderzoek is immers ook na te gaan in hoeverre andere dan de ondersteunende instellingen die binnen de Wsc zijn gefinancierd voor ondersteuning van de sector zorgen.

In elk van bovenstaande sectoren zijn één of meer instellingen actief in de ondersteuning. In het geval van de fondsen is de ondersteuning vaak een afgeleide rol naast de primaire taak van financiering van de sector. De instellingen waar dit onderzoek op is gericht worden per sector in dit hoofdstuk gekenschetst.

Bovensectorale onderwerpen

Naast de sectoren is ook structureel een vijftal bovensectorale onderwerpen belegd bij verschillende ondersteunende instellingen. Bovensectorale onderwerpen hebben betrekking op meerdere of alle sectoren en zijn daarom niet per sector ondergebracht, maar op één plek belegd. Het gaat om de volgende onderwerpen en instellingen die daar binnen de ondersteuningsstructuur een (primaire) rol in vervullen:

- Beleid
- Digitalisering
- Ondernemerschap
- Internationalisering
- Cultuureducatie & Cultuurparticipatie

Naast deze bovensectorale onderwerpen die zijn belegd binnen de ondersteuningsstructuur zijn er ook diverse beleidsthema's die al dan niet belegd zijn. Dergelijke thema's zijn culturele diversiteit, cultural governance, fair practice maar ook legitimatie en talentontwikkeling. In dit onderzoek wordt geïdentificeerd in hoeverre deze thema's in diverse sectoren en functies worden geadresseerd, met name bij beleidssteuning in de vorm van opdrachttaken.

Hierna lichten wij de sectoren, bovensectorale onderwerpen en de bijbehorende ondersteunende instellingen kort, en in sommige gevallen uitgebreider toe. In aparte hoofdstukken volgt een uitgebreidere beschrijving in functies per sector of bovensectoraal onderwerp.

2.2 Podiumkunsten

De sector podiumkunsten is een brede en diverse sector met vele genres, die in toenemende mate in elkaar overlopen. Een deel van de professionele podiumkunsten is rijksge subsidieerd, deels direct binnen de Basisinfrastructuur, deels via het Fonds Podiumkunsten (FPK), dat hiervoor in totaal bij de start van de huidige cultuurnotaperiode een budget van 62 miljoen euro per jaar heeft. Ook andere overheden subsidiëren delen van het aanbod aan podiumkunsten, maar er is ook een grote en brede vrije sector die zonder subsidie opereert. De presentatieplekken voor de podiumkunsten, vooral concertzalen, schouwburgen en theaters, maar ook festivals, worden grotendeels lokaal gesubsidieerd, maar ook daar is een grote vrije sector van commerciële theaters en festivals. De ondersteuningsstructuur richt zich op het functioneren van de gehele sector podiumkunsten, met een focus op de professionele en gesubsidieerde cultuurproducenten.

Tot 2013 bestonden er drie sectorinstituten, te weten Theater Instituut Nederland (TIN), Muziek Centrum Nederland (MCN) en het Nederlands Muziek Instituut (NMI). De sectorinstituten TIN en MCN zijn opgeheven als gevolg van de bezuinigingen in 2012. Ook de rijkssubsidie voor NMI is stopgezet, maar die instelling bestaat nog dankzij enige financiering van de gemeente Den Haag en intensieve samenwerking met onder meer het Haags Gemeentearchief. Het FPK heeft sindsdien enkele ondersteunende activiteiten naar zich toegetrokken. Een deel van de eerder wel belegde besteltaken en dus ondersteuningsfuncties wordt daarmee ingevuld door het FPK. Ook brancheverenigingen, zelfstandige stichtingen en andere instellingen zoals de Universiteit van Amsterdam vervullen taken, maar zonder structurele rijksfinanciering daarvan. Andere taken zijn gestopt. In de paragrafen per functie wordt beschreven welke andere partijen zoals brancheverenigingen een rol spelen delen van de uitvoering van ondersteunende taken.

2.3 Beeldende Kunst

De sector beeldende kunst bestrijkt een bont palet aan spelers, zoals kunstenaars, kunstenaarsinitiatieven, presentatie-instellingen, galleries, musea, postacademische instellingen en festivals. Voor beeldende kunst heeft nooit een specifiek sectorinstituut bestaan met een aantal besteltaken c.q. ondersteuningsfuncties. Bij de bezuinigingsronde van 2013 zijn grote intermediaire instellingen zoals SKOR, Stichting Kunst en Openbare Ruimte en NIMk, Nederlands Instituut voor Mediakunst verdwenen. De WWIK werd afgeschaft en bij het Mondriaan Fonds is 40% van het budget bezuinigd.

De organisatiegraad in de sector was een paar jaar geleden relatief laag. Voor de sector beeldende kunst is, mede bij gebrek aan sectorinstituut, het Mondriaan Fonds vanuit de Basisinfrastructuur-ondersteuning ingesprongen voor het invullen van een aantal van de ondersteuningsfuncties die anders geheel afwezig zouden zijn. Daarnaast groeide sinds de bezuinigingen het besef dat de sector zich zelf beter moest organiseren om het publieke belang van de beeldende kunst beter voor het voetlicht te krijgen. De noodzaak voor beeldend kunstenaars, beeldende kunstmusea, galleries en presentatie-instellingen om hun belangen te behartigen werd zeer urgent.

Deze urgentie heeft geleid tot BKNL, een overlegstructuur die wordt gefaciliteerd door het Mondriaan Fonds waarin alle geledingen van de beeldende kunst zijn vertegenwoordigd, inclusief de meer bovensectorale belangenorganisaties Kunstenbond (voorheen FNV KIEM) en Kunsten '92. Het Mondriaan Fonds heeft de afgelopen vijf jaar op verzoek van BKNL bijeenkomsten gehost, voorgezeten, voorbereid en verslagen. Onderzoeken in opdracht van BKNL zijn door het Mondriaan Fonds gefinancierd en mede begeleid, zoals de Collectieve Selfie, het onderzoek naar (de behoefte aan) een honorariumrichtlijn, het evalueren van de richtlijn en van het reglement dat voorziet in de tegemoetkoming van honoraria. Geen van de in BKNL participerende organisaties beschikt over de mankracht en de middelen om die taken te kunnen dragen.

Verder zijn in de sector beeldende kunst twee belangenorganisaties opgericht: de vereniging van presentatie-instellingen De Zaak Nu en de vereniging Platform Beeldende Kunst (Platform BK) voor beeldend kunstenaars, ontwerpers en andere culturele producenten. Daarnaast vervullen diverse spelers een eigen rol in de ondersteuning van de sector, zoals Kunsten'92, de Museumvereniging, Federatie Cultuur, de Kunstenbond, Dhaps, Binoq, Laps, KNAW, Boknet, NGA en BBKnet.

In het onderzoek naar de ondersteunende activiteiten in de beeldende kunst ligt de nadruk op het Mondriaan Fonds. Het fonds is een uitvoeringsorganisatie van het ministerie met een beleidsvoorbereidende taak op het gebied van beeldende kunst en erfgoedactiviteiten. Het fonds vangt bij gebrek aan sectorinstituut in deze sector verschillende taken op die nergens formeel zijn belegd, maar ontvangt daarvoor geen financiering. Het Mondriaan Fonds is ontstaan uit een fusie van het Fonds BKVB en de Mondriaan Stichting. Sinds de fusie is er één loket voor individuele aanvragers en instellingen op het gebied van beeldende kunst en cultureel erfgoed.

Het Mondriaan Fonds heeft jaarlijks circa 26 miljoen euro te besteden. Het grootste deel van dit budget komt van het ministerie van OCW. Het Mondriaan Fonds bevordert bijzondere en vernieuwende projecten en activiteiten van beeldend kunstenaars, bemiddelaars (curatoren en critici), musea en andere erfgoedinstellingen, presentatie-instellingen, archieven, galeries en opdrachtgevers. Alle bijdragen hebben tot doel het stimuleren van de productie en de presentatie van relevante beeldende kunst en erfgoed uit Nederland in binnen- en buitenland op die plekken waar de markt dit (nog) niet doet. Per jaar worden honderden projecten in Nederland en daarbuiten ondersteund. Daarnaast biedt het fonds stimuleringsprogramma's voor innovatie en promotie, die aanjagen en agenderen. Bij het Mondriaan Fonds werken 34 mensen. Bij de beoordeling van aanvragen wordt het fonds geadviseerd door 75 deskundigen.

2.4 Erfgoed

Erfgoed in Nederland omvat een zeer ruim domein met onder andere monumenten, landschappen, archieven, (collecties in) musea, verzamelingen, archeologische vondsten en immaterieel erfgoed (tradities, verhalen en dialecten). In dit onderzoek gaat het, zoals door het ministerie van OCW aan ons is gevraagd, specifiek over erfgoed exclusief monumenten en archieven, en ligt de nadruk op ondersteuning van de musea. De landelijke ondersteuning in de

culturele sector op het gebied van Erfgoed ligt bij het Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis (hierna: het RKD), en in praktijk ook bij het Mondriaan Fonds, het publieke stimuleringsfonds voor beeldende kunst en cultureel erfgoed.

Het RKD maakt kennis en informatie van de kunst van de Nederlanden in internationale context wereldwijd toegankelijk voor musea, wetenschap en publiek. Het is een kennisinstituut met zowel een onderzoeksfunctie als een collectie- en publieksfunctie en heeft als kerntaak het verzamelen, beheren, beschikbaar stellen en presenteren van archief-, documentatie-, en bibliotheekmateriaal van en over de kunst van de Nederlanden in internationale context en het bevorderen van onderzoek hiernaar. De driehoek waarin het RKD opereert wordt gevormd door het publiek (fysiek en digitaal), de musea en de wetenschap. Met deze drie velden wordt veel samengewerkt. De organisatie bestond in eind 2016 uit 54 fte.

Het Mondriaan Fonds bevordert bijzondere en vernieuwende projecten en activiteiten in beeldende kunst en erfgoed. Voor erfgoed kunnen musea en andere instellingen terecht bij het Mondriaan Fonds voor projectinvesteringen, opdrachten, programmering en bijdragen aan collecties. De ondersteunende taken voor het erfgoedveld die het Mondriaan Fonds op zich heeft genomen, maken geen deel uit van de opdracht of financiering van het fonds. In de paragraaf over de sector beeldende kunst staat een uitgebreidere toelichting op het Mondriaan Fonds.

Andere spelers in het veld van ondersteuning in de erfgoedsector zijn CODART, NICAS, ESNA, VNK, OSK, de Koninklijke Bibliotheek, onderzoeksinstituten en universiteiten, DEN, DutchCulture, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed en individuele musea. Verder wordt opgemerkt dat Erfgoed Nederland, dat op 1 januari 2007 was ontstaan uit het samengaan van het Nationaal Contact Monumenten (NCM), de Stichting voor de Nederlandse Archeologie (SNA), de erfgoedkoepel voor de Documentaire informatievoorziening en het archiefwezen (DIVA), en Erfgoed Actueel, als gevolg van de rijksbezuinigingen in 2012 is opgeheven.

2.5 Film

De filmsector is internationaal georiënteerd, wat betreft profilering, structuur en financiering. De keten van productie, distributie en exploitatie is niet instellingsgericht maar projectmatig georganiseerd en overwegend privaat gefinancierd. De sector bestaat uit kleine en een aantal middelgrote ondernemingen en een groot aantal zzp'ers. De exploitatiezijde wordt door een aantal grote internationaal opererende spelers gedomineerd. Er is een klein aantal instellingen, namelijk filmfestivals, lokale filmtheaters en EYE, die mede met subsidies hun taak uitoefenen.

Het onderzoek naar de ondersteuningsstructuur heeft primair betrekking op de ondersteunende activiteiten van het Filmfonds en EYE. Een deel van de ondersteuningsfuncties wordt door deze instellingen uitgevoerd, al dan niet als wettelijke taak. EYE en het Filmfonds nemen, zoals uit dit onderzoek blijkt, meer ondersteunende taken op zich dan binnen hun primaire opdrachten bij hen zijn belegd, en daar staat ook geen aanvullende financiering tegenover.

Er is geen koepelorganisatie in de filmsector. Elke beroepsgroep kent zijn eigen vereniging, en dat zijn er circa dertig. Bij strategische belangen die de gehele filmproductiesector aangaan nemen de producentenverenigingen samen met de verenigingen van scenaristen en regisseurs het voortouw, waarbij ook partijen zoals Kunsten'92 en de Kunstenbond een rol spelen. Diverse ondersteunende functies zijn met de opheffing van Binger Filmlab, NIAF en het Mediafonds verdwenen. De filmfestivals die in de basisinfrastructuur zijn opgenomen, namelijk het NFF, IDFA, IFFR en Cinekid, maar ook de festivals die door het Filmfonds worden ondersteund, spelen belangrijke rollen in de ondersteuning van de filmsector. Die rollen lichten we in het hoofdstuk over de filmsector toe, hoewel we ons realiseren dat de beschrijvingen niet volledig zijn en daarmee onvoldoende recht doen aan de inspanningen van deze instellingen voor de ontwikkeling van de filmsector.

Het Filmfonds heeft als primaire taak de financiering van de Nederlandse filmproducties van korte films, speelfilms en documentaires tot animatie en innovatieve producties, en filmactiviteiten zoals festivals, training, publicatie en onderzoek. Het gemiddelde beschikbare jaarbudget van het Filmfonds voor subsidieverlening en activiteiten in de beleidsperiode 2017-2020 is 49 miljoen euro. Aanpalend aan de beleidspijlers talentontwikkeling, innovatie, internationalisering en professionalisering die leidend zijn voor de regelingen entameert het Filmfonds ook flankerende beleidsactiviteiten. In de financiering van producties hebben naast het Filmfonds ook andere publieke partijen een rol, zoals het NPO-fonds en de publieke omroepen, en voor specifieke innovatieve of interdisciplinaire producties in samenwerking met het Filmfonds ook het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie en het Mondriaan Fonds. Internationaal is het Europese coproductiefonds Eurimages een belangrijke financier voor coproducties net als nationale en regionale fondsen in andere landen.

Net als filmfondsen in andere landen, voert het Filmfonds in directe samenhang met zijn centrale rol als financier een aantal ondersteunende functies uit, zoals internationale activiteiten, analyse en onderzoek en in het bijzonder de Netherlands Film Commission. In het beleidskader 2017-2020 is de Netherlands Film Commission als ondersteunende functie bij het Filmfonds belegd, voor de internationale promotie van Nederland als productieland. De Film Commission is het centrale aanspreek- en servicepunt voor buitenlandse producenten die in Nederland (delen van) hun productie willen uitvoeren en treedt op als de liaison tussen deze producenten en de bedrijven en professionals in de Nederlandse creatieve industrie. Regionaal en lokaal komt ook dergelijke ondersteuning voor, onder meer provinciale en stedelijke film commissioners die samenwerken met de Netherlands Film Commission op nationaal niveau.

EYE is het Nederlandse filminstituut met primaire museale en erfgoedtaken en enkele kennisgedreven ondersteuningsfuncties. EYE is sinds 2010 onderdeel van de ondersteuningsstructuur en is een fusieorganisatie, ontstaan uit het Filmmuseum, Holland Film, het Nederlands Instituut voor Filmeducatie (NIF) en de Filmbank, waarvan niet alle taken zijn behouden wegens gelijktijdige bezuinigingen. Bij EYE zijn wettelijke taken neergelegd op het gebied van internationale promotie en landelijke educatie. Daarbij wordt opgemerkt dat educatie geen onderdeel uitmaakt van de in dit onderzoek beschouwde ondersteuningsfuncties. EYE

heeft vanuit zijn rol als filmmuseum ook activiteiten op het gebied van beheer en ontsluiting van de filmcollectie. Mede dankzij de aanvullende financiering via het btw-convenant heeft EYE in nauwe samenspraak met de sector nog een aantal taken op zich kunnen nemen, zonder dat dit als opdracht is belegd, op het gebied van deskundigheidsbevordering, netwerkactivering en onderzoek & ontwikkeling. Beeld & Geluid is de evenknie van EYE. Waar EYE zich richt op film, is Beeld & Geluid als presentatieplek en archiefinstelling verantwoordelijk voor de televisiesector.

In de ondersteuningsstructuur in de meeste andere landen is internationale promotie ondergebracht bij het betreffende filmfonds. Soms is deze functie ook zelfstandig georganiseerd. In enkele gevallen zijn de functies van kennis, collectiebeheer, educatie, promotie en financiering gecombineerd. In de meeste landen of regio's zoals Vlaanderen is bovendien de filmsector gecombineerd met televisie en andere audiovisuele sectoren zoals interactive media en wordt integraal beleid gevoerd voor de audiovisuele sector, waar dat in Nederland niet het geval is. Volgens het Filmfonds is het een belangrijk punt van aandacht ook in Nederland integraal audiovisueel beleid te voeren.

2.6 Creatieve Industrie

Creatieve industrie is een wijdvertakte sector die veel disciplines bevat, waarbij er verschillende definities van de sector gehanteerd worden, zowel brede als meer beperktere definities. In de CBS Monitor Topsectoren ligt het accent op door de markt gefinancierde domeinen en minder op publiek gefinancierde domeinen zoals de culturele deelsectoren. De Monitor Creatieve Industrie van iMMovator kiest voor een nog bredere definitie waarin het accent ook op deze publiek gefinancierde domeinen ligt. Ook Cultuur in Beeld 2017 van het ministerie van OCW verwijst naar de definitie gehanteerd in deze monitor van iMMovator. In deze definitie behoren de deelsectoren Media- en Entertainmentindustrie (radio en televisie, persmedia, film, muziekindustrie, boekenindustrie, overige uitgeverijen, live entertainment), Creatieve Zakelijke Dienstverlening (vormgeving en ontwerp, Communiceren en informeren) en Kunsten en Cultureel Erfgoed (podiumkunsten, scheppende kunsten, overige kunst en erfgoed, cultureel erfgoed) tot de creatieve industrie.

In dit onderzoek wordt, net als in de eerder uitgevoerde sectorbeschrijving van de ontwerpensectoren, echter aangesloten bij de scope van het cultuurbeleid van het ministerie van OCW, waarin architectuur, vormgeving, mode en digitale cultuur worden aangemerkt als creatieve industrie. In de landelijke rijksgefinancierde ondersteuning zijn er twee partijen binnen de sector Creatieve Industrie die ondersteuning bieden aan het brede veld van de creatieve industrie: het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie (SCI) en Het Nieuwe Instituut.

Het SCI is het cultuurfonds voor architectuur, vormgeving, digitale cultuur en alle mogelijke crossovers daartussen. Het SCI is in 2013 voortgekomen uit het voormalige Stimuleringsfonds voor Architectuur. Het SCI kreeg een aantal taken overgeheveld van het Mondriaan Fonds op gebied van vormgeving. Ook kreeg het SCI er een aantal nieuwe taken bij, zoals het stimuleren van de e-cultuur dat tot dan toe nog nergens was belegd. De taak van het SCI hierbij is het ondersteunen van bijzondere en vernieuwende projecten en activiteiten van ontwerpers, makers

en culturele instellingen in de creatieve industrie en het stimuleren van productie en presentatie van architectuur, vormgeving en digitale cultuur uit Nederland in binnenland én buitenland. Via programma's en subsidies draagt het fonds bij aan het formuleren van ontwerp oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken die breed gedragen zijn.

Het SCI heeft eind 2016 in totaal 23 medewerkers in dienst (20 fte) en een budget van 16 miljoen euro per jaar in de cultuurnotaperiode 2017-2020. Voor die beleidsperiode definieerde het fonds de volgende doelstellingen: bevorderen van talentontwikkeling en artistieke kwaliteit, stimuleren van onderzoek, analyse en reflectie, bevorderen van experimenten en crossovers, bevorderen van de professionalisering van de ontwerp praktijk en opdrachtgeverschap, bevorderen van maatschappelijk engagement en publieksactiviteiten en ten slotte het versterken van de internationale positie van de ontwerpsectoren. Omdat creatieve industrie ook sterk verbonden is met de sector economie, heeft specifiek het SCI niet alleen te maken met subsidie vanuit het ministerie van OCW. Het fonds heeft ook een subsidierelatie met de ministeries van Buitenlandse Zaken, waarvoor het diverse programma's uitvoert op het gebied van internationalisering en met het ministerie van Infrastructuur en Milieu op het gebied van architectuur en ruimtelijk ontwerp.

Het Nieuwe Instituut is ontstaan op 1 januari 2013 uit een fusie van het Nederlands Architectuurinstituut, Premisela, Nederlands Instituut voor Design en Mode en Virtueel Platform, kennisinstituut voor e-cultuur. Het Nieuwe Instituut opereert in het werkveld creatieve industrie vanuit het Rijksarchief voor de Nederlandse Architectuur en Stedenbouw, het museum voor Architectuur, Design en Digitale Cultuur en het agentschap voor Architectuur, Design en Digitale Cultuur. Het Nieuwe Instituut is hiermee een ondersteunende instelling met sectorale taken. Het Nieuwe Instituut probeert met haar activiteiten de wisselwerking tussen architectuur, vormgeving en digitale cultuur te versterken en aan de hand van actuele ontwikkelingen de betekenis van deze disciplines te verhogen. Research & Development is hierin een verbindende factor. In 2016 waren er 90 mensen werkzaam bij Het Nieuwe Instituut.

2.7 Letteren & Bibliotheken

De sector Letteren & Bibliotheken kent verschillende invalshoeken, die we beknopt kunnen aanduiden als schrijven, lezen, kopen en lenen. De sector is veelvormig en bestaat uit zowel een publiek (gefinancierd) als een privaat deel. De letterensector is anders georganiseerd dan de meeste sectoren binnen cultuur. De financiering is dan ook anders, want niet de gehele keten (productie, distributie en exploitatie) is publiek gefinancierd. Dat heeft te maken met het feit dat de cultuurproducerende instellingen private partijen zijn.

In de ondersteuningsstructuur vervullen diverse instellingen ten aanzien van deze invalshoeken verschillende rollen. In dit onderzoek richten wij ons voornamelijk op het Letterenfonds, de Schrijverscentrale, Stichting Lezen en het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten, en die beschrijven wij hierna. Verder speelt de Koninklijke Bibliotheek (KB) een belangrijke rol in de ondersteuning en op veel andere vlakken, wat nadere toelichting behoeft.

Het Letterenfonds stimuleert, door middel van beurzen en subsidies aan schrijvers, vertalers, uitgevers en festivals, de kwaliteit en diversiteit in de literatuur en draagt bij aan de verspreiding en promotie van de Nederlands- en Friestalige literatuur in binnen- en buitenland. Het Letterenfonds ontvangt jaarlijks 10 miljoen euro subsidie van het ministerie van OCW en heeft 25 fte in dienst.

De Schrijverscentrale bemiddelt en adviseert bij het organiseren van auteurslezingen, zowel voor volwassenen als voor kinderen. De belangrijkste doelstelling is het bevorderen van een goede leescultuur, in het bijzonder het lezen van literatuur. De Schrijverscentrale speelt een rol in de verbinding tussen literatuur en het onderwijs, namelijk in het kader van culturele leesbevordering en leesplezier.

Stichting Lezen is het kennis- en expertisecentrum voor leesbevordering en literatuureducatie en maakt in die rol deel uit van de Basisinfrastructuur. De stichting zet zich in voor het verbeteren van het leesklimaat en de leescultuur, als onderdeel van het algemene lees- en literatuurbeleid van het ministerie van OCW. Het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten (Fonds BJP) verleent financiële steun aan artikelen, reportages, longreads, journalistieke boeken en biografieën. Met kleinschalige subsidies beoogt het fonds journalisten in staat te stellen zich langdurig te verdiepen in een onderwerp of thema. Dit fonds is ontstaan uit een particulier initiatief en ontvangt sinds 1990 subsidie van het ministerie van OCW. Voor de periode 2017-2020 is dat 4 ton euro per jaar, net zoveel als in de voorgaande periode.

De KB is een wetenschappelijke instelling met een collectie van 7 miljoen items. De KB heeft een centrale en aansturende rol in het netwerk van openbare bibliotheken en heeft sinds het opgaan van drie organisaties in de KB in 2015 de rol en taken van het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken overgenomen. De opdracht vanuit de Wsob laat zich onderverdelen in generieke en specifieke stelseltaken. Via de generieke taken (afstemming en coördinatie, educatie, reflectie en informatie, vertegenwoordiging en promotie) stuurt de KB het netwerk aan. Via de specifieke stelseltaken zorgt de KB voor instandhouding van de landelijke digitale bibliotheek, aangepast lezen, het collectieplan en gegevenslevering. De KB is in deze analyse meegenomen als ondersteunende instelling, maar heeft een andere status omdat deze instellingen niet vanuit de Basisinfrastructuur maar de Wsob is gefinancierd.

Een sectorinstituut voor de Letteren an sich heeft nooit bestaan. Het Sectorinstituut Bibliotheken (Siob) dat net was ontstaan werd in 2012 ontzien bij de bezuinigingen op cultuur onder Zijlstra. Het Siob is inmiddels samengegaan met de KB. De taken van de KB zijn voornamelijk gericht op het bibliotheekwezen. Het ontbreken van een sectorinstituut voor de Letteren betekent niet dat de ondersteunende taken niet voor een belangrijk deel worden vervuld. Dat gebeurt in de letterensector in gezamenlijkheid: het Letterenfonds en Stichting Lezen vervullen hierin een rol, deels in samenwerking met partijen als CPNB en producenten, en in verschillende samenwerkingsverbanden, zoals de KVB Adviesraad, KVB Boekwerk en de Leescoalitie.

Het Letterenfonds, de Schrijverscentrale en Stichting Lezen zijn in 2011 verhuisd naar een gezamenlijk Letterenhuis in Amsterdam met als doel meer onderlinge samenwerking te stimuleren. Het Fonds BJP heeft gezamenlijke huisvesting met instellingen uit de meer journalistieke hoek, zoals de Auteursbond en de Vereniging van Onderzoeksjournalisten (VVOJ). De capaciteit verschilt onderling sterk. Een instelling als het Fonds BJP heeft met 1,5 fte, buiten de subsidiëring van journalistieke projecten, weinig mogelijkheden om het veld anderszins te ondersteunen. De instellingen streven naar intensievere samenwerking om kwetsbaarheid te beperken en meer slagkracht te realiseren.

Om het lezen in Nederland te bevorderen hebben enkele landelijke organisaties, Stichting Lezen (voorzitter), Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek (CPNB), Stichting Lezen & Schrijven, het Literatuurmuseum/Kinderboekenmuseum en de bibliotheken (KB en VOB), de krachten gebundeld in de Leescoalitie. Zij voeren activiteiten uit die erop zijn gericht om zoveel mogelijk mensen aan te zetten tot lezen en voorlezen. Ook is er het programma van drie ministeries van OCW, SZW en VWS: Tel mee met taal om het lezen en het plezier in lezen te bevorderen. Hiervan zijn onder meer de KB, de Stichting Lezen en de Stichting Lezen & Schrijven partner.

2.8 Bovensectoraal Beleid

Met het bovensectorale onderwerp Beleid doelen we op de ondersteuningsfuncties gekoppeld aan het cultuurbeleid van de overheid. Volgens de Wet en de Regeling op het Specifiek Cultuurbeleid is er subsidie geormerkt voor één instelling met als kernactiviteit het verzamelen en verspreiden van kennis en informatie over kunst en cultuur in beleid en praktijk. De activiteiten van die instelling moeten gericht zijn op het bevorderen en faciliteren van onderzoek en van meningsvorming over de productie, distributie en afname van kunst en cultuur en over het nationale en internationale kunst- en cultuurbeleid. Hiervoor wordt in de regeling als aanduiding Onderzoek & Statistiek gebruikt.

Bovensectoraal beleid is op basis van deze regeling door het ministerie van OCW belegd bij de Boekmanstichting, kenniscentrum voor kunst, cultuur en beleid in Nederland. Dit kenniscentrum heeft, volgens het Activiteitenplan 2017-2020, als primaire taak trends en ontwikkelingen in de culturele sector op onafhankelijke wijze en op basis van betrouwbare cultuurnummers te duiden ten behoeve van de zichtbaarheid van cultuur in het maatschappelijke en politieke krachtenveld. Door zich hier optimaal voor in te zetten, komt de Boekmanstichting naar eigen zeggen tegemoet aan de behoefte van beleidsmakers aan evidence-based cultuurbeleid én draagt de stichting bij aan de professionalisering van het cultuurbeleid in Nederland.

De Boekmanstichting is er voor iedereen die zich vakmatig bezighoudt met cultuurbeleid, met een perspectief vanuit de culturele sector, overheid, media, wetenschap. De Boekmanstichting bedient daarmee de culturele sector van Kunst, Cultuur, Erfgoed en Creatieve industrie en in mindere mate Media en zoekt daarbij de raakvlakken met andere maatschappelijke domeinen op, te weten: sport, zorg en gezondheid, ruimtelijke ordening. De Boekmanstichting beschrijft in

haar Activiteitenplan 2017-2020 vijf functies die grotendeels aansluiten op de in dit onderzoek onderscheiden ondersteuningsfuncties. De vijf functies en de relatie daarvan met de in dit onderzoek benoemde functies zijn de volgende:

- *Duiding* (vergelijkbaar met informatievoorziening): de Boekmanstichting geeft betekenis aan kwantitatieve en kwalitatieve gegevens. Het betreft dataverzameling, beleidsinformatieverzameling, analyse, verklaring en ontsluiting. Met uitvoering van deze functie zet de stichting haar kennis en kunde in voor het duiden van maatschappelijke en sociale trends in het veld van cultuurbeleid.
- *Debat* (komt terug in netwerkactivering): de Boekmanstichting jaagt op een onafhankelijke, neutrale wijze het culturele debat aan. De debatfunctie heeft tot doel meningsvorming te bevorderen; de Boekmanstichting biedt een platform voor alle standpunten die er zijn en ontfermt zich over het agenderen van onderwerpen die in ieders belang zijn, maar waarvan niemand zich eigenaar voelt.
- *Documentatie* (komt terug in beheer & ontsluiting en informatievoorziening): dit betreft de (digitale) bibliotheek, catalogus, archief, kennisborging, (data)informatieontsluiting en collectiebeheer.
- *Deling* (vergelijkbaar met netwerkactivering): deze functie uit zich in het optreden als verbinder. (Onverwachte) partijen die elkaars kennis (en bereik) kunnen gebruiken en elkaar kunnen versterken en inspireren, vinden elkaar via de Boekmanstichting. Op die manier draagt de stichting haar platformfunctie uit.
- *Diensten* (met lage prioriteit en deze functie komt alleen terug in de vorm van opdrachttaken onder beleidsondersteuning): hieronder verstaat de Boekmanstichting het uitvoeren van werkzaamheden, zoals het doen van onderzoek en het inhoudelijk vormgeven van evenementen, debatten en congressen, voor een opdrachtgever tegen vergoeding.

De Boekmanstichting is met 8 fte klein qua omvang, niet alleen in vergelijking met bijvoorbeeld het LKCA als bovensectoraal kennisinstituut voor cultuureducatie en cultuurparticipatie, maar ook in vergelijking met de rijksgefinancierde kennisinstellingen in andere maatschappelijke sectoren, zoals is gebleken in het onderzoek De publieke kennisorganisaties van het Rathenau Instituut uit 2016. De Boekmanstichting is ruimschoots de kleinste van de 29 vergeleken (maar sterk verschillende) kennisorganisaties. Daarna komt Geonovum (geo-informatie, door I&M gefinancierd) met 13,4 fte en het Mulier Instituut (sport, door VWS gefinancierd) met 19 fte. De Boekmanstichting kent evenwel veel activiteiten en een divers palet aan ingezette middelen en uitingen op de verschillende functies. De Boekmanstichting heeft slechts beperkte capaciteit in relatie tot de ambitie van het bieden van ondersteuning aan de cultuursector over de volle breedte.

2.9 Bovensectoraal Digitalisering

Digitalisering is een onderwerp dat al lange tijd beleidsaandacht vraagt. De landelijke ondersteuning op het gebied van digitalisering ligt bij Digitaal Erfgoed Nederland (DEN), het kennisinstituut van de digitale cultuur. DEN is in 1996 gestart als publieksorganisatie door een groep erfgoedinstellingen om samenwerking op het gebied van ICT te stimuleren. Toen de kwaliteitszorg op dit gebied ook belegd werd bij DEN, is DEN in 2005 overgegaan van een vereniging naar een stichting, om de onafhankelijkheidspositie te kunnen waarborgen. DEN ondersteunt erfgoedbeherende instellingen, en sinds januari 2017 ook cultuurproducerende instellingen, waaronder in de podiumkunsten.

DEN wil, in gezamenlijkheid met cultuurproducerende en erfgoedbeherende instellingen, een actieve bijdrage leveren aan de informatiemaatschappij. DEN bevordert en bewaakt de kwaliteit van digitale dienstverlening en digitalisering, investeert in de kennisontwikkeling, stimuleert de instellingen om te innoveren en aan de eisen van de digitale samenleving te voldoen, versterkt de toekomstvastigheid en publieksgerichtheid van de nationale infrastructuur voor digitaal erfgoed en bewaakt de aansluiting van de Digitale Collectie Nederland op andere nationale en internationale diensten en voorzieningen.

In 2011 is het een voornemen geweest om DEN na de beleidsperiode van 2013-2016 niet meer te financieren vanuit de overheid. Het ministerie van OCW heeft erkend dat DEN een probleem adresseert dat zonder DEN niet voldoende geadresseerd zou worden, en dat de instellingen in het culturele veld nog steeds behoefte hebben aan ondersteuning op het gebied van digitalisering. Zodoende heeft DEN vanaf 2017 opnieuw een plek gekregen in de basisinfrastructuur. Via (Europese) projectgelden kon DEN de afgelopen jaren de formatie tijdelijk uitbreiden. Vanwege de nieuwe invulling van taken en prioriteiten per 2017 is het een bewuste keuze geweest van DEN om te focussen op de kerntaken en aanpalende projectactiviteiten (tijdelijk) te verminderen.

Er zijn andere partijen die zich op hetzelfde terrein begeven als DEN, zoals Beeld & Geluid en EYE voor film en beeld, LIMA specifiek voor de mediakunst, de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) en het RKD richting musea en beeldende kunst, Het Nieuwe Instituut voor de creatieve industrie, de Koninklijke Bibliotheek (KB) en het Nationaal Archief voor bibliotheken en archieven, en op erfgoedniveau ook de provincies. Echter, er zijn geen andere instellingen die zoals DEN de kennis omtrent digitalisering landelijk verknopen over de sectoren heen. Er is wel het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE), dat als doel heeft landelijke voorzieningen en diensten te ontwikkelen voor het verbeteren van de zichtbaarheid, de bruikbaarheid en de houdbaarheid van digitaal erfgoed. Op Europees gebied speelt Europeana een rol in het vergroten van de bovensectorale samenwerking.

Een aandachtspunt volgens DEN is de kwetsbaarheid van de eigen organisatie. De organisatie is klein, met 5,7 fte in dienst en de kennis en het netwerk van de directie zijn cruciaal voor het succes. Ter vergelijking: in de onderwijssector is Kennisnet actief in de ondersteuning van onderwijsinstellingen op het gebied van ICT en heeft 96 fte in dienst. De vergelijking gaat niet

volledig op omdat het primair en het voortgezet onderwijs in de uitvoering van primaire processen meer afhankelijk zijn van Kennisnet omtrent de ICT dan de cultuursector dat is van DEN.

2.10 Bovensectoraal Ondernemerschap

Cultureel ondernemerschap is al in zwang in het cultuurbeleid sinds staatssecretaris Van der Ploeg in de periode 1998-2002. Hij beschreef cultureel ondernemerschap als een "houding die erop is gericht zoveel mogelijk kunstzinnig, artistiek-cultureel, zakelijk en maatschappelijk rendement te halen uit culturele voorzieningen." Sindsdien heeft cultureel ondernemerschap een belangrijke plaats gekregen in het cultuurbeleid van het rijk, en evenzeer van provincies en gemeenten. Onder staatssecretaris Zijlstra lag de focus op het vergroten van eigen inkomsten, gelijktijdig met verlaging van de subsidies voor kunst en cultuur. Cultureel ondernemerschap is daarmee een belangrijk strategisch en bedrijfsmatig onderwerp voor vrijwel alle culturele instellingen, of zij nu wel of niet subsidie ontvangen, en dat geldt ook voor individuele kunstenaars in hun eigen beroepspraktijk.

Om de cultuursector te ondersteunen bij het vormgeven en versterken van ondernemerschap heeft het ministerie van OCW in 2013 het programma Ondernemerschap Cultuur geïnitieerd, dat liep tot en met 2017 en daarna niet wordt vervolgd. Doel van het programma was om het ondernemerschap in de culturele sector te vergroten, onder andere door het verbreden van de financieringsmix, waardoor de sector meer eigen inkomsten zou gaan verwerven. Het programma startte in een periode van economische recessie en bezuinigingen op cultuur, waardoor overheid en sector de focus op ondernemerschap als zeer urgent voelden. Het programma bestond uit vier onderdelen:

- Activiteiten voor kleine en middelgrote culturele instellingen en individuele kunstenaars en creatieve makers, uitgevoerd door Cultuur+Ondernemen
- Het opleidingsprogramma *Leiderschap in Cultuur* (LinC), uitgevoerd door de Universiteit Utrecht en Kennisland in samenwerking met de HKU en Coaching in de Cultuur
- *Wijzer Werven*, training en coaching van culturele ANBI's op het gebied van financieringsmix en fondsenwerving, uitgevoerd door Van Dooren Advies en Charistar in samenwerking met Berenschot, en
- De campagne *Cultuur, daar geef je om*, uitgevoerd door het ministerie van OCW zelf.

Naast de hierboven genoemde uitvoerders van het programma Ondernemerschap Cultuur zijn er veel andere partijen die het ondernemerschap in de cultuursector ondersteunen. Voorbeelden zijn provinciale steunfuncties, zoals bkcc in Noord-Brabant, provinciale cultuurfondsen zoals Cultuurfonds Gelderland, grote culturele instellingen die hun collega's helpen, brancheorganisaties, onderwijsinstellingen en commerciële onderzoeks- en adviesbureaus.

In dit onderzoek gaat de aandacht uit naar de ondersteuning op het gebied van ondernemerschap door Cultuur+Ondernemen (C+O), het kenniscentrum voor ondernemerschap in de cultuursector. C+O is tot stand gekomen in 2010 door een fusie van Kunstenaars&Co, dat

zich richtte op individuele kunstenaars, en Kunst & Zaken, dat was gericht op culturele instellingen en het bedrijfsleven. Tot de afschaffing van de Wet Werk en Inkomen Kunstenaars (WWIK) in 2012 ontving C+O in het kader van de uitvoering van de WWIK ten eerste subsidie van het ministerie van SZW voor het doen van beroepsmatigheidstoetsen, ten tweede subsidie van het ministerie van OCW ten behoeve van de wettelijke taak, namelijk de uitvoering van het flankerend beleid langs de WWIK en ten derde subsidie van het ministerie van OCW voor de taken die door het toenmalige Kunst & Zaken werden uitgevoerd. In het verleden zijn diverse programma's bij C+O en zijn voorgangers ondergebracht door het ministerie van OCW, waaronder de ontwikkeling van de Governance Code Cultuur en het programma Cultuurmecenaat.

C+O ontvangt, in tegenstelling tot andere bovensectorale ondersteunende instellingen, geen instellingssubsidie van het ministerie van OCW vanuit de Basisinfrastructuur, maar projectsubsidie. Bij het instellen van het programma Ondernemerschap Cultuur door het ministerie van OCW werden in 2014 de activiteiten die C+O aan kleine en middelgrote culturele instellingen en individuele kunstenaars en creatieve makers aanbiedt ter versterking van hun ondernemerschap ondergebracht in dit programma. Het programma liep eind 2017 af. Het ministerie van OCW stelt wel aan C+O projectsubsidie beschikbaar voor de jaren 2017-2018 voor de ondersteunende functie voor ondernemerschap. Nog onbekend is of deze functie na 2018 zal blijven bestaan en, zo ja, in welke vorm. Naast de projectsubsidie realiseert C+O inkomsten uit publieke (onder andere sociale fondsen) en private bronnen (fondsen en opdrachtgevers). C+O had eind 2016 20,8 fte in dienst.

De doelgroepen van C+O zijn culturele organisaties (vooral klein en middelgroot, in principe niet de Basisinfrastructuur-instellingen), zelfstandig werkende kunstenaars en zogenaamde creatieven. C+O ondersteunt deze spelers bij professionalisering, bij het vinden van passende financiering, bij het vinden van nieuwe businessmodellen en bij het up to date houden en/of optimaliseren van de governance. C+O verricht de volgende activiteiten, die mede worden gefinancierd vanuit de projectsubsidie die C+O ontvangt in het kader van het programma Ondernemerschap Cultuur, maar ook andere financiering kennen:

- Startadviezen aan instellingen, creatieve ondernemingen, individuele kunstenaars en creatieven, evenwichtig verdeeld over de verschillende doelgroepen, disciplines en regio's. Een gratis startadvies kan aanleiding geven voor een intern of extern betaald adviestraject.
- Advies en begeleiding bij het opzetten en vernieuwen van financiële diensten. Het doel hiervan is om de financieringsmogelijkheden en -diversiteit te vergroten (nieuwe verdienmodellen en daarop afgestemde financieringsmix) en zo meer cultuurproductie en -distributie mogelijk te maken. C+O zet instrumenten in als cultuurleningen, microkredieten en garantstellingen
- Advies en ondersteuning aan besturen en raden van toezicht bij het toepassen van de Governance Code Cultuur. In 2017 is een herziening van de Code voorzien.

- Onderzoek naar kansen, voorwaarden en bruikbaarheid van nieuwe financieringsmodellen in de cultuursector en deling van kennis/inzichten uit onderzoek met de sector.

2.11 Bovensectoraal Internationalisering

Het onderwerp internationalisering is een taak van de sectorale fondsen, maar is ook expliciet bovensectoraal belegd bij DutchCulture, centrum voor internationalisering. DutchCulture is er voor culturele professionals en diplomaten, overheden (nationaal, regionaal, stedelijk en de Europese Unie). Verder richt het zich op fondsen, instituten en overige partijen in het onderwijs, pers & media, het internationale veld en publiek. Kortom, iedereen die zich op een bepaalde manier bezighoudt met internationalisering van cultuur. Doel van DutchCulture is internationale samenwerking in kunst, cultuur en erfgoed te steunen en stimuleren.

De ministeries van OCW en Buitenlandse Zaken hebben in het Beleidskader Internationaal Cultuurbeleid 2017-2020 voor DutchCulture een aantal focuslanden benoemd voor de beleidsperiode 2017-2020. Dat zijn België/Vlaanderen, China, Duitsland, Frankrijk, Indonesië, Turkije, de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk.

DutchCulture is een fusieorganisatie van SICA, Trans Artists and MEDIA Desk Netherlands en is in deze hoedanigheid actief sinds 2013. Onderdeel van DutchCulture is Creative Europe Desk, voor informatie en advies over financiering in Europese context. DutchCulture heeft 37 medewerkers (ruim 23 fte) in dienst. DutchCulture voert een aantal bovensectorale functies zelf uit en kan doorverwijzen naar meer sectorspecifieke ondersteunende partijen.

2.12 Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie

Cultuureducatie en cultuurparticipatie vormen bovensectoraal onderwerpen, maar wijken af van de andere bovensectorale onderwerpen doordat het veld er op een andere manier mee bezig is. Cultuureducatie is een primaire taak van een aantal cultuureducatieve instellingen en het is een belangrijke secundaire taak van cultuurproducerende instellingen. Verder bestaat een aanzienlijk deel van cultuurparticipatie uit de beoefening van amateurkunst, door individuen (volgens de Monitor Amateurkunst 2017 van het LKCA 40% van de Nederlandse bevolking vanaf 6 jaar) en door een zeer omvangrijk en divers geheel van verenigingen en andere instellingen. Dat maakt dat cultuureducatie en cultuurparticipatie, naast dat het bovensectorale onderwerpen in de ondersteuningsstructuur zijn, ook sectoren op zich vormen die alle culturele disciplines omvatten.

Op rijksniveau zijn er twee instellingen bij wie de ondersteuning voor deze bovensectorale onderwerpen is belegd, namelijk het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (in de rest van dit rapport aangeduid als het LKCA) en het Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP).

Het LKCA staat voor de waarden van cultuureducatie en actieve cultuurparticipatie en draagt deze actief uit. Het LKCA wil ervoor zorgen dat iedereen op school en in de vrije tijd goede cultuureducatie krijgt en dat cultuurparticipatie voor iedereen mogelijk is. Het kennisinstituut LKCA is in 2012 voortgekomen uit een fusie van Kunstfactor, dat zich richtte op amateurkunst, en Cultuurnetwerk, kenniscentrum voor cultuureducatie. Het LKCA richt zich op professionals die werken voor cultuur op school of in de vrije tijd. Het LKCA had eind 2016 een formatie van 52 fte.

Het FCP financiert sinds 2009 instellingen en initiatieven in de vorm van regelingen en stimuleringsprogramma's op het gebied van cultuureducatie en cultuurparticipatie en heeft in het verlengde daarvan enkele ondersteunende werkzaamheden. Het FCP ondersteunt en verbindt mensen, organisaties en overheden die werk maken van cultuurparticipatie. De drie programma's zijn Cultuureducatie met Kwaliteit, Innovatie in Cultuur-maak het mee en Cultuur maakt iedereen zichtbaar. Het FCP heeft een jaarlijkse begroting van 25 miljoen euro, waarvan 22,5 miljoen euro via programma's wordt besteed aan financiering en subsidiëring van het veld. Het FCP had eind 2016 een formatie van 30 medewerkers, bijna 25 fte.

In de aanloop naar de beleidsperiode 2017-2020 hebben het FCP en het LKCA een gezamenlijke ambitie geformuleerd. Zij trekken samen op, ieder vanuit zijn eigen onafhankelijke rol, om nieuwe ontwikkelingen te signaleren, agenderen en stimuleren in de werkvelden cultuureducatie en cultuurparticipatie. Zij doen dit door het delen van praktijkervaringen, het verbinden van netwerken en het ondersteunen van innovatieve en inspirerende projecten gericht op onderwijs, samenleving, infrastructuur en waardering. Het FCP stimuleert daarbij ontwikkeling, zichtbaarheid en verbinding van cultuureducatie en cultuurparticipatie via subsidieregelingen en activiteiten, gericht op de doelgroepen die het FCP ondersteunt. Het LKCA stimuleert ontwikkeling door ontmoeting en debat en door te voorzien in kennis en kaders. Het LKCA houdt daarbij een spiegel voor door goede voorbeelden en het bieden van inzicht in relevante ontwikkelingen op (inter)nationaal gebied.

Voor de branche met aanbieders van cultuureducatie en cultuurparticipatie zelf, dus instellingen zoals kunstcentra en verenigingen zijn talloze koepels, brancheorganisaties, vakverenigingen, bonden en vakbonden actief in ondersteuning. De voornaamste speler in de branche van cultuureducatie is Cultuurconnectie. Ook voor de ondersteuning van het onderwijs op het gebied van cultuureducatie zijn diverse organisaties in meer of mindere mate actief, zoals de Vereniging Onderwijs Kunst & Cultuur (Vonkc), Algemene Vereniging Schoolleiders (AVS), Vereniging van Cultuurprofielscholen (VCPS), nationaal expertisecentrum leerontwikkeling SLO en dergelijke. Bij de beleidsvorming op het gebied van cultuureducatie en cultuurparticipatie zijn overheden betrokken en ondersteunen elkaar, deels ook via verbanden als de VNG en het IPO.

Op het gebied van cultuureducatie zijn veel regionale en lokale ondersteunende instellingen actief. Dit doen zij in verschillende rollen en functies, soms op meer beleidsmatige en inhoudelijke terreinen zoals kennis, informatie en deskundigheid, soms meer praktisch als intermediair tussen scholen, culturele instellingen en verenigingen en zelfstandige professionals. Het samenspel met deze instellingen is verbeterd, maar soms staan activiteiten nog op

gespannen voet, zo merken spelers in het geraadpleegde veld op. Het LKCA richt zich op landelijke activiteiten en beperkt zich in lokale activiteiten, om zo voorkomen dat overlap ontstaat met wat regionale en lokale ondersteunende partijen (kunnen) doen. Daarbij helpt het dat het LKCA het landelijke geheel overziet, waar deze organisaties een kleiner gebied bestrijken.

Het LKCA richt zich niet op individuen die les krijgen of kunst beoefenen, maar op de professionals in cultuureducatie en cultuurparticipatie. De professionele partijen die het meest bezig zijn met cultuureducatie behoren tot de culturele sector en het onderwijs. Naast de instellingen is een groot en groeiend aantal zzp'ers actief in de cultuureducatie en cultuurparticipatie, waar het LKCA zich ook op richt. Vanwege de verbindingen met andere domeinen zoals het sociaal domein, zorg en welzijn, sport, openbare ruimte en community arts (sociaal-maatschappelijke vraagstukken) richt het LKCA zich ook op professionals die buiten de culturele sector en het onderwijs werkzaam zijn, zoals professionals in zorg en welzijn die zich bezig houden met de inzet van kunst en cultuur in die sectoren. Dat maakt het werkveld van het LKCA zeer breed en divers.

3. Functies in de ondersteuningsstructuur

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de ondersteuning van de cultuursector geschetst aan de hand van zeven functies. Deze functies zijn ruim gedefinieerd en omvatten een breed palet aan taken en activiteiten. Waar relevant zijn raakvlakken met andere functies beschreven. Het onderscheid in deze functies dat door Berenschot is gemaakt, helpt om de huidige ondersteuningsstructuur goed te schetsen en de toekomstige ondersteuningsstructuur vorm te geven, zonder dat de discussie direct gaat over de instellingen die de ondersteuning leveren.

Onderstaande functies betreffen in principe de besteltaken die tot de overheidsgefinancierde ondersteuningsstructuur behoren (zie ook de inleiding), maar die niet in alle sectoren formeel belegd zijn. In bepaalde gevallen zijn de raakvlakken benoemd met branchetaken, die door andere partijen uit de branche zelf (kunnen) worden verricht. Bij enkele functies kan er sprake zijn van opdrachttaken. Daar waar wordt gesproken over ontwikkeling, betreft het beleids- en vakgerichte ontwikkeling. Artistiek-inhoudelijke talentontwikkeling valt, in overleg met het ministerie van OCW buiten de afbakening van dit onderzoek van de door ons onderzochte ondersteuningsstructuur.

Ten slotte is van belang op te merken dat het bij de hier beschreven ondersteuning niet gaat om de financiering van initiatieven of instellingen. Het gaat ook niet om het vormgeven van financiële regelingen, zoals de primaire taak is van de cultuurfondsen. Cultuurfondsen kunnen daarnaast wel ondersteunende functies vervullen dan wel daar op onderdelen aan bijdragen, en maken in die rol deel uit van dit onderzoek.

3.2 Informatievoorziening

Informatievoorziening betreft het verzamelen en verspreiden van alle relevante informatie, ook wel kennis, die bijdraagt aan het goed functioneren van een sector. Door informatie over specifieke thema's beschikbaar te stellen en door te verwijzen naar gerelateerde bronnen elders kunnen externe kennisvragers, die deze kennis voor praktische doeleinden behoeven, actief, snel en effectief de betreffende informatie vinden.

Het betreft zowel actuele informatie over (eigen) onderzoek en nieuws, als historische informatie en documentatie. De informatie kan uit vele bronnen komen en wordt actief verzameld. De informatie wordt verspreid via diverse kanalen: op schrift, mondeling en online. Inhoudelijk gezien wordt de informatie gedeeld in de vorm van artikelen, publicaties, tijdschriften en websites. Overzichten worden gegeven via catalogi, websites, databases en dergelijke. Tot deze functie behoort de borging van kennis en informatie, oftewel het zeker stellen dat gegevens beschikbaar blijven.

Toegevoegde waarde van informatievoorziening komt tot uiting in de duiding, te weten het analyseren, verklaren en synthetiseren van kennis en informatie. In een wereld waarin informatie in overdadige mate beschikbaar is, neemt de behoefte aan duiding van informatie toe. Duiding waarborgt dat trends en ontwikkelingen adequaat en tijdig zijn te identificeren, te analyseren en te vertalen naar bruikbare informatie voor beleid en praktijk van culturele instellingen en overheden.

3.3 Onderzoek & Ontwikkeling

Onderzoek & Ontwikkeling (research & development) omvat het uitvoeren en laten uitvoeren van alle mogelijke vormen van onderzoek en analyses. Het kan zowel kwalitatief, beschrijvend en toetsend onderzoek, als kwantitatief, metend en monitorend onderzoek zijn. Het gaat daarbij om evalueren (verleden), inventariseren (heden) en verkennen (toekomst). Er zijn vele verschijningsvormen van onderzoek in de cultuursector, zoals statistiek, monitoring, evaluaties, visitaties en allerlei soorten vergelijkend onderzoek zoals benchmarks. Ook wordt beleidsmatig onderzoek verricht naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid.

Met ontwikkeling wordt hier bedoeld op onderzoek gericht op vernieuwing en versterking van de (organisatie van de) sector. Het gaat echter niet om artistiek-inhoudelijke ontwikkeling. Deze is niet belegd binnen de landelijke ondersteuningsstructuur, maar bij ontwikkelinstellingen, voor zover bestaand. In het geval van ondersteuning van de cultuursector geldt dat het onderzoek gericht op ontwikkeling niet primair gedreven is door nieuwsgierigheid, maar door concrete vraagstukken en behoeften van het veld. Kennisvermeerdering alleen is dan ook niet het doel van het onderzoek; de resultaten van het onderzoek worden steeds vertaald naar wat relevant is voor belanghebbenden binnen overheden, bedrijfsleven en maatschappij.

3.4 Beheer & Ontsluiting

Met Beheer & Ontsluiting worden de collectiefunctie en de erfgoedfunctie bedoeld. Het gaat hier om de zorg voor en toegankelijkheid van erfgoed, collecties en archieven die complete deelsectoren van de cultuur betreffen. Het is een brede taak, die naast de zorg voor beheer en behoud, ook de verantwoordelijkheid voor ontsluiting en beschikbaarstelling betreft, al dan niet digitaal. Bovendien behoort verzameling, maar ook ontzaming, en de verrijking met nieuwe collecties tot deze functie. De instellingen die deze functies vervullen, zouden het overzicht moeten hebben over het relevante erfgoed voor de betreffende sector en bewaken dat dit goed wordt beheerd, inclusief het delen van kennis over beheer en ontsluiting. Zij hoeven namelijk niet, of zijn niet in staat om, het daadwerkelijke beheer in alle gevallen zelf uit te voeren.

De verschillen tussen de collecties en het overig erfgoed van de diverse deelsectoren in cultuur zijn groot, en dat maakt dat de uitvoering van de erfgoedtaken sinds jaar en dag sterk verschilt per deelsector. Dat heeft onder meer te maken met het gegeven of het rijkscollecties betreffen en daarmee rijksverantwoordelijkheid is. Ook varieert de betekenis van de collecties, bijvoorbeeld in termen van de historische, museale en presentatiewaarde voor een groot publiek, naast de professionele betekenis en het collectieve geheugen van een sector.

3.5 Vertegenwoordiging

De functie Vertegenwoordiging valt in twee delen uiteen. In de eerste plaats wordt bedoeld op de representatie en zichtbaarheid: het vormen van een aanspreekpunt en wellicht het vervullen van de rol van boegbeeld namens de (deel)sector. In de tweede plaats gaat het om promotie van de gehele sector, vaak internationaal maar ook nationaal of regionaal in relatie tot andere culturele sectoren. In beide perspectieven gaat het om collectieve en objectieve belangenbehartiging. Hier ligt uiteraard de subjectieve en zelfs de individuele belangenbehartiging op de loer, maar die wordt beschouwd als de verantwoordelijkheid van (partijen in) de branche zelf.

Een relevant punt ten aanzien van de vertegenwoordiging is de positie van de vertegenwoordiger. In veel gevallen ligt het mandaat niet helder vast, juist vanwege de veelheid aan belangen. Daarnaast speelt de mate van autoriteit een rol. In andere sectoren dan kunst en cultuur komt die autoriteit in bepaalde omstandigheden tot zijn recht in de rol van toezichthouder, inclusief die van handhaver. Daar lijkt in de cultuursector geen sprake van. Wel is er een bijzondere positie van de fondsen als financiers, die door het stellen en toetsen van criteria, oordelen vormen over spelers binnen culturele deelsectoren. De fondsen kunnen ook de sector vertegenwoordigen in de zin van het agenderen van issues en het bieden van platform.

3.6 Netwerkactivering

In deze functie staat het activeren, vormen, ondersteunen van en toegang verlenen tot netwerken centraal. Daarmee wordt de ontmoeting gefaciliteerd waardoor partijen elkaar binnen en buiten de sector leren kennen, kennis en informatie kunnen uitwisselen en eventueel tot nadere samenwerking kunnen komen. Netwerken, formeel en informeel, kunnen ook bestaan uit

kenniskringen, community's en platforms, rond diverse thema's. Er is ook een inhoudelijke en politiek-bestuurlijke kant aan deze netwerken. Hier komen namelijk beleidsmatige kwesties aan de orde in debat en reflectie binnen en buiten de sector.

De taken in de ondersteuning bestaan bij netwerkactivering onder meer uit inhoudelijke en praktische afstemming en coördinatie tussen de diverse partijen in en om de sectoren. Het gaat dan ook om de agendering, organisatie en verslaglegging van bijeenkomsten, conferenties, studiedagen en lezingen. Informatievoorziening en kennisdeling namens deze netwerken vloeien daaruit voort.

3.7 Beleidsondersteuning

Beleidsondersteuning is een brede inhoudelijke functie. Hier wordt bedoeld op alle vormen van (overheids)beleid, van internationaal tot lokaal niveau. Het betreft het aanjagen en ondersteunen van beleidsvorming, onder meer door agendering en signalering van ontwikkelingen waar beleid op kan worden gevormd, evenals door onderbouwing van beleidsintenties. Het gaat vervolgens ook om het ondersteunen van de vertaling en concretisering van beleid naar praktijk. Een vorm daarvan is het ontwikkelen van handreikingen om beleidsmaatregelen in praktijk vorm te geven en uit te kunnen voeren. Het kan ten slotte ook gaan om het uitvoeren van de beleidsmaatregelen zelf in de vorm van regelingen en programma's.

Er zijn vormen van ondersteuning die niet tot het reguliere palet van functies in de ondersteuningsstructuur vallen, maar die om verschillende redenen op enig moment kunnen worden aangeboden. Dienstverlening voor derden tegen betaling is buiten beschouwing gelaten voor de ondersteuningsstructuur. Wel vallen hieronder de opdrachttaken die de overheden willen uitbesteden. Opdrachttaken hangen samen met de verwezenlijking van specifieke beleidsthema's en beleidsdoelen van de overheden of de sector. Opdrachttaken zijn eindig en kennen daarom een tijdelijke ondersteuningsduur. Voorbeelden zijn het ontwikkelen en implementeren van codes rond bepaalde thema's als diversiteit, governance en fair practice. Dergelijke taken kunnen worden als opdrachttaken of onder andere condities worden ondergebracht bij ondersteunende instellingen maar ook bij andere partijen, onder meer brancheverenigingen en commerciële onderzoeks- en adviesbureaus. Aandachtspunt bij opdrachttaken en dienstverlening voor derden is dat opdrachten worden uitbesteed dan wel aanbesteed aan gesubsidieerde, bekostigde of commercieel opererende partijen. Het opdrachtgeverschap van de overheden kent dan ook diverse vormen.

De ondersteuning betreft, zoals eerder gesteld, niet de financiering van initiatieven of instellingen, en ook niet het vormgeven en uitvoeren van financiële regelingen. Daar waar dergelijke regelingen gepaard gaan met inhoudelijke ondersteuning kan dit wel in deze of andere functies een plek krijgen. In sommige andere sectoren zijn de beleidsondersteuning en uitvoering wel degelijk gekoppeld aan financiering. Voorbeelden hiervan zijn NOC*NSF in de sport en NWO in de wetenschap. Er zijn argumenten voor en tegen het onderbrengen van

ondersteuning en financiering bij een enkele partij, anders dan de overheid zelf: enerzijds creëert het daadkracht (beleid krijgt direct uitvoering), anderzijds ontstaat een groot, mogelijk monopolistisch machtsblok.

3.8 G. Deskundigheidsbevordering

Deskundigheidsbevordering betreft het in stand houden en vergroten van de kennis en competenties van professionals in en rond de sector, en in bepaalde gevallen ook vrijwilligers en anderen die actief betrokken zijn bij kunst en cultuur. Het betreft vakgerichte ontwikkeling, waarbij in het geval van de ondersteuningsstructuur echter niet wordt gemikt op de artistiek-inhoudelijke talentontwikkeling. Dergelijke talentontwikkeling is belegd bij instellingen in de sector zelf en in de keten van cultuureducatieve opleidingen en kunstzinnige vorming tot en met het kunstvakonderwijs. De artistiek-inhoudelijke ondersteuning van (beginnende) kunstenaars in hun beroepspraktijk was en is deels nog belegd bij ontwikkelinstellingen in de beeldende kunst en de creatieve industrie en bij productiehuizen in de podiumkunsten, maar niet in de hier bedoelde ondersteuningsstructuur.

Het gaat om opleidingen, training en coaching in beleidsmatige, bedrijfsmatige en organisatorische vakkennis, waaronder ook cultureel ondernemerschap en leiderschap. Vaak heeft dit de vorm van *train de trainer* en andere vormen die professionals helpen om de opgedane deskundigheid weer breder te delen. Regelingen zoals Cultuureducatie met Kwaliteit bevatten deskundigheidsbevordering voor professionals ten aanzien van specialistische en didactische competenties. Het programma Ondernemerschap Cultuur is ook een voorbeeld van een programma gericht op deskundigheidsbevordering, onder meer in leiderschap en fondsenwerving de cultuursector.

4. Podiumkunsten

4.1 Podiumkunsten: Informatievoorziening

Voor de sectorinstellingen TIN en MCN was publieke informatievoorziening, dus gericht op sector én samenleving, een belangrijke taak. Zij hebben zorggedragen voor de (door)ontwikkeling van de Theaterencyclopedie en de Muziekencyclopedie, die gestart is door het voormalige Nationaal Pop Instituut. Bij de opheffing van TIN is de verantwoordelijkheid voor de Theaterencyclopedie overgedragen aan Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam en de Stichting TIN, die beide ook een rol hebben in de functie beheer en ontsluiting. Het Instituut Beeld & Geluid heeft per 2013 de verantwoordelijkheid over de Muziekencyclopedie overgenomen. Daardoor zijn deze online kennisplatforms behouden en onderhouden gebleven. De fysieke informatievoorziening van TIN en MCN als documentatiecentrum is minder goed in stand gebleven.

De sector podiumkunsten is vanuit marketingperspectief zeer gebaat bij informatievoorziening richting het publiek, en daarom heeft dit onderwerp brede aandacht in de sector. Het Bureau Promotie Podiumkunsten, een initiatief van de sector zelf, is in 2013 gestopt. Uiteraard is er veel

informatie beschikbaar van individuele spelers, zowel podia en andere presentatieplekken als gezelschappen en andere producenten. Ook bestaat er voor de sector als geheel collectieve informatievoorziening. Dit betreft grotendeels actuele informatie over lokaal en regionaal podiumkunsten-aanbod, maar ook achtergrondinformatie. Er zijn belemmeringen in de uitwisseling van informatie tussen podia en gezelschappen, soms vanuit individuele belangen van instellingen, waardoor het gezamenlijk belang om het publiek te kunnen informeren ondersneeuwt. Het initiatief podiumkunsten.info wil deze data-uitwisseling vergemakkelijken.

Beleids- en branchegerichte informatie komt tot stand bij overheden, de Raad voor Cultuur, het FPK en bij de brancheverenigingen. Resultaten van onderzoeken vanuit databases en benchmarks worden gepubliceerd en verspreid, vooral via digitale wegen maar ook in gedrukte vorm, zoals Cultuur in Beeld van het ministerie van OCW. Beleidsplannen en jaarverslagen van instellingen zijn goed beschikbaar, waar het gesubsidieerde en algemeen nut beogende instellingen (ANBI's) betreft, waarvoor publicatieplicht geldt. Het FPK speelt hier ook een rol in, door het opvragen van informatie bij gesubsidieerde instellingen en het publiceren daarvan.

Verschillende andere rijks gesubsidieerde instellingen dragen vanuit hun perspectief en competenties bij aan de informatievoorziening voor en over de podiumkunsten, zoals de bovensectorale instellingen DutchCulture, DEN, de Boekmanstichting en het LKCA, en specifiek, Instituut Beeld & Geluid en Muziekweb, dat is voortgekomen uit de Centrale Discotheek Rotterdam.

Wat van levensbelang voor de sector is, is ook plek voor kritiek en reflectie op wat er wordt gemaakt. Daarin vervullen media een rol. De landelijke, regionale en lokale pers verzorgt een deel van de recensies. Daarnaast is er behoefte aan professionele reflectie, waarin bijvoorbeeld de Theatermaker/Theaterkrant kan voorzien. De positie van dergelijke vakmedia staat onder druk. Het FPK ondersteunt de Theatermaker/Theaterkrant wel al een aantal jaar financieel en voert gesprekken om dit platform uit te breiden met de niet-scenische podiumkunsten. Het FPK betreft daar andere partijen bij die daarin een rol kunnen spelen.

Er is dus een brede beschikbaarheid van diverse soorten informatie. Toch leeft bij spelers uit het geraadpleegde veld het gevoel dat de informatievoorziening binnen de podiumkunsten gebrekkig is geregeld. Er is in hun ogen onvoldoende regie, informatiebeleid, transparantie en eenduidigheid. Historische informatie wordt weinig beheerd en bewaard, waardoor kennis niet geborgd wordt en verdwijnt. Geschiedschrijving wordt gemist door spelers in de sector, ook voor toetreders die zich willen verdiepen in het verleden. Een punt van kritiek uit het geraadpleegde veld is ook dat van bijeenkomsten geen goede verslaglegging meer plaatsvindt, maar dat dit beperkt blijft tot filmpjes en sfeerschetsen, waardoor informatie verdwijnt. Nieuwe ontwikkelingen worden onvoldoende gedeeld en kansen blijven daardoor onderbelicht. Ook leven er zorgen over onafhankelijkheid en daarmee de beschikbaarheid van objectieve informatie.

4.2 Podiumkunsten: Onderzoek & Ontwikkeling

Onderzoek is wellicht de meest breed belegde ondersteuningsfunctie in de podiumkunsten. De lijst met partijen die onderzoek doen of laten doen is lang: overheden en fondsen zelf, rekenkamers, ZBO's, brancheverenigingen, onderzoeksinstituten (wetenschappelijk en maatschappelijk), onderzoeksbureaus et cetera. Ontwikkeling, dus toekomstgerichte verkenning, is minder breed belegd. De Raad voor Cultuur is daar overigens nu wel actief mee bezig en de resultaten komen op korte termijn beschikbaar. Het Sectoradvies Muziek is inmiddels als eerste uitgebracht op 23 november 2017. Onderzoeksbureaus verrichten in opdracht onderzoeken en analyses, inclusief sectoranalyses en scenarioverkenningen, die bij kunnen dragen aan de sector als goede vragen worden geformuleerd en de juiste kennis en ervaring bijeen wordt gebracht.

Het FPK beschikt vanuit de rol als financier over een schat aan informatie en verricht op de financiële data en prestatie-gegevens analyses die worden gepubliceerd zoals effectrapportages. Het FPK laat regelmatig diverse onderzoeken verrichten, ook gericht op ontwikkeling. Een voorbeeld is de Effectmonitor, een eenvoudige 'gereedschapskist', waarmee gesubsidieerde gezelschappen gemakkelijker zicht krijgen op de effecten van hun artistieke inspanningen. De monitor stelt de gezelschappen in staat een goed onderbouwd verhaal te vertellen. Aan de hand van de uitkomsten kunnen gezelschappen bovendien hun strategie sneller en gemakkelijker bijstellen. Het FPK vindt dat een dergelijke monitor vervolgens door de branche zelf moet worden overgenomen, maar vindt daar geen partner voor. Andere onderzoeken die het FPK laat uitvoeren zijn onder meer data-analyse op de speellijsten. Zelf heeft het FPK fonds on tour opgezet, een letterlijk en virtueel platform waarop het FPK in gesprek ging met betrokkenen in de podiumkunsten.

De branche heeft belang bij specifieke kennis en stelt daarom onder meer benchmarks op. Goede voorbeelden zijn TAS (Theater Analyse Systeem) en PAS (Poppodium Analyse Systeem). Die vormen ook belangrijke bronnen voor de uitgave Podia van de VSCD en Het Grote Poppodium Onderzoek van de VNPF. Verder is er een uitgebreide applicatie met de speellijsten van de voorstellingen van rijksgefinancierde gezelschappen die door de branche, het ministerie van OCW en het FPK samen wordt onderhouden en die onderdeel is van de verantwoordingssystematiek. Een database met praktische toepassing en informatieve waarde is podiumkunsten.info met digitale koppelingen tussen podia en bespelers. Deze database functioneert echter nog niet optimaal, omdat er zich in verhouding weinig producenten en podia hebben aangesloten, maar kan, als alle partijen zouden meedoen, de speellijstenapplicatie vervangen. De deelname kost geld. Het FPK is in gesprek met podiumkunsten.info over koppeling van gegevens.

Het geraadpleegde veld spreekt uit dat een regiefunctie met een centrale onderzoeksagenda wordt gemist. Overzicht over wat allemaal is en wordt onderzocht ontbreekt voor hen. De sectorinstituten vervulden deze rol in het verleden enigszins, evenals het ministerie van OCW zelf. Dat is nu niet belegd, althans niet in voldoende mate voor de podiumkunsten als geheel. Er gaan stemmen op voor een centraal kennisinstituut voor de cultuursector.

4.3 Podiumkunsten: Beheer & Ontsluiting

Beheer, behoud en ontsluiting van collecties in de podiumkunsten, zowel bij muziek als bij theater, zijn op dit moment niet belegd binnen de rijksgefinancierde ondersteuningsstructuur. Het betreft onder meer de uitgebreide collecties die de Nederlandse muziek- en theatergeschiedenis heeft opgeleverd, onder meer in bladmuziek, opnames en registraties maar ook in decors, regie en choreografie, en daarnaast documentatie en archieven vol met muziek- en theatergerelateerde uitgaven, affiches, programmaboekjes en dergelijke. Het gaat, zoals werd verwoord door Steph Scholten, directeur UvA Erfgoed in een brief van mei 2017 aan de minister van OCW, om “collecties die als enige de continuïteit vertegenwoordigen van sectoren die altijd bezig zijn met het creëren van nieuwe interpretaties en daarvoor hun bronnen uit het verleden nodig hebben.”

NMI heeft de erfgoedtaak nog steeds, maar heeft moeite om de taak naar waarde te vervullen, mede door het wegvallen van de rijkssubsidies. Het NMI leunt op het Haags Gemeentearchief, dat, net als veel andere regionale en lokale archieven, ook muziek- en theatercollecties beheert. MCN en TIN hadden beide een belangrijke erfgoedtaak voor de nationale muziek- en theatercollecties, en bij de opheffing is naarstig naar vervanging gezocht maar dit is maar ten dele gelukt. Stichting TIN is nog steeds eigenaar van de erfgoedcollectie en mediatheek en leunt op vrijwilligers. De afdeling Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam heeft een deel van deze erfgoedcollecties van muziek en theater opgenomen. Hiervoor was tijdelijke financiering beschikbaar vanuit de erfenis van de voormalige sectorinstituten, maar de bodem van dat budget is in zicht. De mediatheek van het TIN is met bijbehorende middelen ondergebracht bij de Universiteitsbibliotheek van de UvA. Als nadeel van dergelijke meer algemene archieven wordt door kenners genoemd dat specifieke expertise in podiumkunsten, en misschien ook wel liefde, ontbreekt om tot betekenisvolle ontsluiting te komen, bijvoorbeeld in presentaties en publicaties. Collecties raken in het grotere geheel ondergesneeuwd en verweesd. Deze zorg spreekt de UvA zelf ook uit, in eerdergenoemde brief aan de minister.

Een ander deel van de collecties is verspreid over diverse partijen die hier een toepassing voor zagen of die van mening waren dat de collecties moesten worden onderhouden, ontsloten en uitgebreid. Voor een deel zijn dit bestaande instituten zoals Muziekweb (voortgekomen uit CDR), Beeld & Geluid en het MCO (inmiddels SOM) in Hilversum. Een ander voorbeeld is het Jazzarchief dat eerder was opgegaan in het MCN en uit pure noodzaak is heropgericht. Ook bij deze partijen ontbreekt het over het algemeen aan voldoende middelen om deze taak duurzaam op zich te nemen, en moet worden teruggevalen op particulier initiatief en vrijwilligers.

Juist in deze tijd van digitalisering en toenemend (digitaal) mediagebruik en mede gezien de aandacht voor cultuureducatie, liggen er veel kansen in de grootschalige ontsluiting voor de sector en het brede publiek van muziek- en theatercollecties en producties. Beperkingen liggen in financiering en rechten. De cultuurproducerende instellingen hebben hier zelf ook veel baat bij maar nauwelijks gelegenheid toe.

De toekomst van de collecties is een zeer grote zorg van het geraadpleegde veld. Over dit onderwerp zijn al vele beleidsstukken en zelfs boeken geschreven. Recent verscheen het boek 'Opslaan en vernietigen – muziekarchieven bedreigd' van Jacqueline Oskamp. Een structurele oplossing is niet gevonden. Het contrast tussen de podiumkunsten waarin deze erfgoedtaak is vervallen en de sectoren film en creatieve industrie die hier met EYE en Het Nieuwe Instituut volwaardige en rijksgefinancierde erfgoedfuncties hebben, wordt schrijnend genoemd.

4.4 Podiumkunsten: Vertegenwoordiging

Generieke vertegenwoordiging is niet belegd als ondersteuningsfunctie in de podiumkunsten. TIN en MCN werden in het verleden gezien als centrale instituten die hierin een duidelijke rol en positie hadden. Wel wordt opgemerkt dat deze partijen vooral werden gezien als vertegenwoordigers van de gevestigde orde, en minder stonden voor nieuwe en alternatieve spelers in het veld.

Bij vertegenwoordiging hoort ook belangenbehartiging. Objectieve belangenbehartiging, dat wil zeggen vanuit het algemeen belang, is op dit moment niet of nauwelijks belegd binnen de podiumkunsten. Daarmee ontbreekt het de sector op dit moment aan een centrale en neutrale positie van aanspreekpunt en boegbeeld zonder eigenbelang. Dat is wel van groot belang, vindt de sector, juist ook richting de politiek, het ministerie, de andere overheden en het publiek. De Raad voor Cultuur heeft te veel de positie van adviseur van het ministerie om hierin te voorzien, vindt het geraadpleegde veld. Door hen wordt ook het FPK meer gezien als verlengstuk van het ministerie dan als vertegenwoordiger van de sector. Het FPK wil ook zelf deze rol niet vervullen en vindt dat in strijd met de opdracht die het als uitvoeringsorganisatie van het ministerie heeft. Als het FPK zich als belangenbehartiger zou opstellen, zou het direct inboeten aan autoriteit met betrekking tot subsidiebesluiten, zo stelt het fonds. De schaarste aan middelen dwingt het FPK naar eigen zeggen zeer omzichtig, voorzichtig en transparant om te gaan met dergelijke belangenbehartiging.

Het FPK heeft de brede vertegenwoordigende rol wel enigszins naar zich toegetrokken, maar het fonds ziet zichzelf niet als vertegenwoordiger van de sector; al was het alleen maar omdat alle verschillende belanghebbenden er volgens het fonds niet in slagen een gedeelde visie te ontwikkelen op de (toekomst van de) podiumkunsten. Het fonds organiseert de eigen gedachtevorming met de verschillende brancheorganisaties. Het FPK draagt proactief bij aan het structureel en constructief overleg binnen de podiumkunstensector, onder andere door bijeenkomsten te organiseren, deel te nemen aan panels en discussies en gastcolleges te geven.

De subjectieve belangen van de sector podiumkunsten wordt door diverse partijen behartigd. Over de gehele sector heen spelen Kunsten'92, Federatie Cultuur en de Akademie voor Kunsten belangrijke rollen en zij zoeken elkaar op, vullen elkaar aan en versterken elkaar. Daarnaast zijn diverse brancheverenigingen landelijk actief. Drie landelijke spelers, te weten de NAPK namens de gezelschappen die worden gesubsidieerd (vooral door het rijk), de VSCD namens de schouwburgen en concertzalen en de VVTP namens de vrije theaterproducenten, hebben

intensivering van de samenwerking onderzocht. Binnen de podiumkunsten leeft al geruime tijd de wens om de krachten te bundelen om de politieke en maatschappelijke positie van de podiumkunsten in Nederland te versterken, gezamenlijk een breed en divers publiek te bereiken en de dienstverlening aan de aangesloten podiumkunstorganisaties te optimaliseren, zo stellen deze drie verenigingen. Echter, in oktober 2017 is bekend geworden dat het vormen van de 'Koepel Podiumkunsten' niet is gelukt vanwege onvoldoende overeenstemming over de organisatorische invulling.

Verder speelt de VNPF een zichtbare rol namens de poppodia en festivals. Er zijn er veel meer, zoals de Popcoalitie, Dansbelang, de nieuwe Vereniging Podiumkunstenfestivals die zich heeft afgesplitst van de VSCD en de NAPK en de VvNO, vereniging van Nederlandse Orkesten, die zich heeft afgesplitst van de NAPK. Ook wordt een deel van de vertegenwoordiging geleverd door beroepsverenigingen en vakbonden, waarvoor de belangen van de diverse beroepsgroepen en de werknemers centraal staan, terwijl de brancheverenigingen meer de werkgeversbelangen dienen. Als probleem wordt benoemd dat de afstand tussen vertegenwoordiger en vertegenwoordigde nogal groot is, in deze brede en diverse sector.

Een nationale, centrale promotierol voor de podiumkunsten is niet belegd. Het Bureau Promotie Podiumkunsten bestaat sinds 2013 niet meer. Er zijn diverse organisaties die op hun manier bijdragen aan marketing en instrumentarium voor de podiumkunsten, maar dat zijn in veel gevallen dienstverlenende bureaus en daar zit een prijskaartje aan voor de sector. Marketing voor cultuur is wel in veel steden centraal geregeld, bijvoorbeeld bij Uitbureaus, die zich op het publiek van bewoners en bezoekers richten, en soms ook op bedrijven.

Bij de ondersteuningsfunctie Vertegenwoordiging hoort ook internationale promotie van de podiumkunsten. Met name MCN maakte daar in het verleden veel werk van voor de muzieksector. Internationalisering is deels ondergebracht bij DutchCulture, waarvoor de podiumkunsten een belangrijke plek verdienen, zie ook het hoofdstuk Bovensectoraal Internationalisering. Daar is ook de interactie met de diverse cultureel attachés belegd. Sectorspecifieke promotie is echter niet ondergebracht bij DutchCulture.

Deze internationale promotierol is deels overgenomen door Dutch Performing Arts, een programma van het Fonds Podiumkunsten. Dutch Performing Arts richt zich op het intensiveren van contacten tussen Nederlandse makers en buitenlandse afnemers. Daarnaast wil Dutch Performing Arts de interesse van buitenlandse programmeurs in Nederlandse podiumkunsten vergroten en de internationale ambitie van Nederlandse instellingen met internationale potentie prikkelen. Hiertoe organiseert Dutch Performing Arts onder andere showcases op sleutelevenementen in binnen- en buitenland en bezoekersprogramma's voor relevante buitenlandse gasten. Daarnaast reist Dutch Performing Arts af naar het buitenland om Nederland ter plekke te vertegenwoordigen en/of onderzoek te doen.

Het FPK heeft eind 2016 samen met het ministerie van OCW het internationaal poppromotiebeleid vormgegeven, inclusief de rolverdeling daarbij van de belanghebbende partijen. Het FPK verstrekt inmiddels rechtstreeks subsidie aan de Popcoalitie voor de uitvoering

van een integraal internationaal promotiebeleid. Het bedrag dat wordt verstrekt door het FPK wordt met een minstens even groot bedrag gematched door (partners van) de Popcoalitie. Ook het topsectorenbeleid van de rijksoverheid wordt hierin betrokken. Het valt op dat dit alleen voor pop geldt.

Het geraadpleegde veld heeft bredere behoefte aan promotiebeleid, zo bleek onder meer bij de werksessie over Internationalisering. Een tegengeluid uit de podiumkunsten is dat het veld zichzelf internationaal zou moeten vertegenwoordigen, in plaats van dit aan een ander instituut over te laten.

4.5 Podiumkunsten: Netwerkactivering

Afstemming en coördinatie en daarnaast debat en reflectie zijn besteltaken die waren geformuleerd voor sectorinstituten. Deze besteltaken komen samen in de functie netwerkactivering. Voorheen vervulden TIN en MCN en hun rechtsvoorgangers daarin een rol, maar toen en nu nog steeds, zijn er ook veel andere partijen bij betrokken die ook bij Vertegenwoordiging zijn genoemd. Het belang van netwerken wordt breed erkend, niet alleen binnen de sector podiumkunsten (en de disciplines en genres daarbinnen) maar juist ook in relatie tot andere domeinen en internationale verbanden.

Het FPK ziet het faciliteren van netwerken als een van zijn ondersteunende functies. Daar hoort in de ogen van het FPK bij dat op regelmatige basis gesproken wordt met vertegenwoordigers van alle belanghebbenden. Het betreft dan niet alleen producerende instellingen, maar evenzeer podia en festivals, de Popcoalitie, de Klassieke Muziekcoalitie, Kunsten92, de vakbonden, de componisten, de theatertekstauteurs en vertegenwoordigers van de vele instellingen die niet zijn aangesloten bij een van de brancheorganisaties.

Voorbeelden van de combinatie van netwerkactivering en deskundigheidsbevordering zijn de actieve bijdrage van het FPK aan de Fair Practice Code, de Code Governance Cultuur en het Programma Ondernemerschap. Een ander voorbeeld in het kader van de Arbeidsmarktagenda is het vergroten van het verdienvermogen van middelgrote ensembles. Dat traject is samen met alle belanghebbende vormgegeven en heeft een vooral agenderend karakter. Een laatste voorbeeld is dat het fonds van de minister de regie-opdracht heeft gekregen om strategische allianties tussen podia en gezelschappen te onderzoeken en te stimuleren. Het FPK heeft in 2016 een voorstel opgesteld voor pilots om de makelaarsrol van podia (en festivals) in relatie tot het gesubsidieerde aanbod en het publiek te onderzoeken en te ondersteunen.

In het Beleidsplan Talentontwikkeling benoemt het FPK de mogelijkheid te gaan onderzoeken om netwerken op te zetten met een kern die verantwoordelijk is voor het verzamelen, delen en borgen van kennis. Inmiddels kent het FPK de regeling Talentontwikkeling in de regio waarin de netwerkgedachte vorm krijgt en het verzamelen, delen en borgen van kennis een belangrijk onderdeel is. Deze subsidievorm gaat over een samenwerkingsverband, waarbij het FPK niet

een of meer instituten als geheel subsidieert, maar (een deel van) de activiteiten van de samenwerkende partners. Een deel van de subsidie mag ook worden ingezet voor het verzamelen, delen en borgen van kennis. Ook deze regeling kent het matchingsprincipe.

De brancheverenigingen houden elk ook jaarlijks een congres, zoals het Congres Podiumkunsten en het Congres Podia & Festivals. Verder zijn er tal van bijeenkomsten gericht op beleidsvorming en debat die worden georganiseerd voor de podiumkunsten en andere cultuursectoren, onder meer door Kunsten'92 zoals het Paradiodebat, door de Boekmanstichting en Akademie voor Kunsten / KNAW, het ene meer zichtbaar dan het andere. De Federatie Cultuur zoekt actief netwerken op met onder meer MKB Nederland en VNO/NCW.

Netwerkactivering vindt eveneens plaats bij grotere bijeenkomsten zoals Classical Next, BUMA Classical Convention, Eurosonic Noorderslag en het Amsterdam Dance Event. Festivals lenen zich, zo stelt de sector, bij uitstek voor netwerkvorming omdat de relevante partijen bij die gelegenheden toch al bijeenkomen. Mede bij gebrek aan sectorinstituten maar vooral vanuit intrinsieke behoefte aan samenwerking, verbinding en versterking ontstaan steeds meer platforms, coalities en community's, bottom up vanuit verschillende deelsectoren. Voorbeelden zijn de Popcoalitie en de Klassieke Muziek Coalitie, waarin een groot aantal organisaties en verenigingen zich met elkaar verbinden, en de Werkgroep NIT, een informele tafel van personen en instellingen die zich bezighouden met erfgoed, reflectie, archivering, debat en ontsluiting in de podiumkunsten.

Dergelijke coalities en werkgroepen opereren vanuit een gezamenlijke agenda en zijn daarmee actie- en resultaatgericht. Deze platforms bieden een alternatief voor centrale vertegenwoordiging en belangenbehartiging, maar zorgen uiteraard ook voor ontmoeting, uitwisseling en debat. De fysieke component is daarbij zeer belangrijk, maar er ontstaan ook steeds meer digitale mogelijkheden voor netwerkvorming. Naast landelijke platforms zijn er vele regionale en lokale netwerken die zich richten op samenwerking en beleidsbeïnvloeding. Deze werken deels sectoraal, maar vaak over meer sectoren heen, en pakken ook lokaal relevante thema's op zoals talentontwikkeling en diversiteit.

Bij netwerkactivering horen ook incidentele initiatieven. Zo vond recent het Noordwijkoverleg plaats waarbij de 9 Basisinfrastructuur-theatergezelschappen in de podiumkunsten met 13 grote schouwburgers in overleg gingen, onder meer over het thema culturele diversiteit. Een andere incidentele vorm van netwerkactivering is het vanuit de sector instellen van commissies die een thema oppakken, zoals de Commissie Ter Horst over (onder meer) de theatersector en het publiek van de toekomst. Daarentegen komt ont-netwerken ook voor: jonge makers willen minder met gevestigde instellingen te maken hebben en onttrekken zich aan (old boys) netwerken.

Als nadelen van de vorming van veel nieuwe netwerken noemt het geraadpleegde veld onder meer de versnippering en het gebrek aan afstemming en coördinatie. Het grote verband en het collectieve geheugen worden gemist. Het wordt minder duidelijk wie waarover gaat en op aan te

spreken is. De kwaliteit en betekenis van de verschillende netwerken variëren. Om netwerken succesvol te laten zijn, is veel tijd en inzet vereist. Deze inspanningen van de partijen moeten wel worden gecompenseerd door de toegevoegde waarde van het deelnemen aan netwerken.

4.6 Podiumkunsten: Beleidsondersteuning

Nationaal inhoudelijk cultuurbeleid werd in het verleden beïnvloed door de sectorinstituten. Deze rol lijkt nu vooral te liggen bij de brancheverenigingen en soms ook de vakbonden. De Raad voor Cultuur heeft uiteraard invloed op het cultuurbeleid, en zoekt daarbij steeds meer de verbindingen tussen het nationale en het stedelijke beleid, zeker met het oog op het toekomstig cultuurbestel. Het geraadpleegde veld moedigt stellingname in het beleid door de Raad voor Cultuur aan. De recente ronde langs de velden in de verschillende regio's wordt door het geraadpleegde veld gewaardeerd.

Het FPK geeft het rijkscultuurbeleid mede vorm en voert het concreet uit met allerlei regelingen voor financiering en een enkele regeling of voorziening op een meer inhoudelijk terrein. Het FPK doet veel qua beleidsvoorbereiding en trekt daarin samen met de sector op. Als voorbeeld noemt het FPK dat alle subsidieregelingen minsten eens per vier jaar door een extern bureau worden geëvalueerd, waarbij de begeleidingsgroep uit meerdere vertegenwoordigers uit de sector bestaat. Daarnaast is ook de beleidsontwikkeling voor 2017-2020 met de sector samen aangepakt.

Er zijn in de podiumkunsten geen partijen die vanuit het ministerie beleidsuitvoerende taken toebedeeld hebben gekregen, afgezien van de financiering door het FPK en het Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP). Sowieso komt dit in de cultuursector landelijk niet veel voor, wellicht alleen bij het LKCA (zie Bovensectoraal Cultuureducatie en Cultuurparticipatie) voor, bijvoorbeeld, het programma Cultuureducatie met Kwaliteit. Op provinciaal en lokaal niveau komt het echter wel degelijk voor, zoals bkbc in Noord-Brabant en het Cultuurbedrijf in Eindhoven, en de diverse penvoerders van regelingen zoals de Muziekimpuls en Cultuureducatie met Kwaliteit.

Tijdens de werksessies maar ook bij andere gelegenheden spreken betrokkenen uit de sector podiumkunsten diverse zorgen uit over het overheidsbeleid voor deze sector. Regie, autoriteit en overzicht ontbreken in de ogen van geraadpleegde spelers in het veld. Het beeld bestaat dat het beleid van het ministerie van OCW vooral over de (subsidiëring van) gezelschappen gaat. Dat is één van de redenen waarom de popsector zich ook niet terugziet in dat beleid, werd ons in de werksessies meegegeven. Het beleid van het ministerie van OCW zou volgens het geraadpleegde veld in het verlengde moeten liggen van, of richtinggevend moeten zijn voor regionaal en lokaal beleid dat over presentatievoorzieningen gaat, maar overigens ook vaak over regionaal en lokaal gefinancierde gezelschappen. Het recente advies van de Raad voor Cultuur over stedelijke regio's wijst ook in die richting.

Wat er over is van de ondersteuningsstructuur voor de podiumkunsten wordt door geraadpleegden uit het veld beschouwd als willekeurig en divergent. Een deel benoemt de ondersteuningsstructuur van de podiumkunsten zelfs als "non-existent." Ook wordt een centrale

plek en een gedeeld wij-gevoel gemist, waar de sectorinstituten wel aan bijdroegen. De keuze van het ministerie van OCW om de ondersteuningsstructuur te inventariseren en te herzien in het kader van het nieuwe cultuurbestel wordt door betrokkenen gewaardeerd. Sommige spelers benoemen wel dat institutionalisering automatisch tot bureaucratie leidt en dat hieraan ter beschikking gestelde middelen ten koste zouden gaan van budgetten voor producerende instellingen. Er wordt door het geraadpleegde veld niet gepleit voor het in ere herstellen van de oude situatie, maar de gedachte overheerst dat de ondersteuningsstructuur in de podiumkunsten sterk kan winnen aan toegevoegde waarde en toekomstbestendigheid.

4.7 Podiumkunsten: Deskundigheidsbevordering

Deskundigheidsbevordering, te weten professionalisering op ander dan artistiek-inhoudelijk vlak, komt in redelijk veel vormen voor in deze sector, zoals in de inleiding van dit rapport ook al is beschreven. In het rijksbeleid is sinds 2013 ervoor gekozen deskundigheidsbevordering op inhoudelijk gebied in het algemeen aan de spelers in de podiumkunstensector zelf over te laten. Dat heeft met name betrekking op artistieke talentontwikkeling en de rol van ontwikkelinstellingen. Het FPK heeft mede daarom geen taken en activiteiten op het gebied van deskundigheidsbevordering.

Brancheverenigingen, maar ook beroepsverenigingen, bonden, vakbonden en het Sociaal Fonds Podiumkunsten wijzen hun leden de wegen naar een breed palet aan opleidingen, variërend van zakelijke tot technische opleidingen. De VSCD had in het verleden een eigen pakket aan opleidingen, maar dat wordt nu niet meer als zodanig aangeboden, er wordt alleen doorverwezen. Verder zijn er postdocs en na- en bijscholingstrajecten van universiteiten en hogescholen, evenals particuliere opleidingen gericht op de cultuursector. Deze opleidingen en trainingen moeten wel worden bekostigd door de deelnemers zelf of door de instellingen waar zij werkzaam zijn, en daar zijn niet veel middelen voor beschikbaar.

Bij het Sociaal Fonds Podiumkunsten kunnen aanvragen worden gedaan voor bijdragen in de kosten van loopbaanontwikkelingstrajecten. Het is onbekend in hoeverre binnen de podiumkunsten gebruik wordt gemaakt van dit en andere opleidings- en ontwikkelingsfondsen (O&O-fondsen). Een bijzondere vorm van deskundigheidsbevordering vormen de prijzen die aan talenten of reeds gevorderde professionals worden toegekend en die voor de eigen professionalisering kunnen worden ingezet.

Professionals uit de podiumkunsten maken goed gebruik van de opleidingen binnen het programma Ondernemerschap Cultuur, waaronder de opleiding LinC (Leiderschap in Cultuur). De helft van de 350 deelnemende instellingen in de periode 2014-2017 aan Wijzer Werven, het trainings- en coachingsprogramma voor fondsenwerving, komt uit de podiumkunsten. Ook trainingen van Cultuur+Ondernemen worden benut vanuit de podiumkunstensector. De financiering van het ministerie van OCW voor het programma Ondernemerschap Cultuur loopt echter af per eind 2017 (voor Cultuur+Ondernemen loopt de projectsubsidie hiervoor door tot en met 2018). Er is geen zicht op (financiering van het) vervolg van deze opleidingen en trainingen

op landelijke schaal. De sector werkt nauwelijks met keurmerken, afgezien van BHV en diploma's in bepaalde (theater)technische rollen. Er zit mede daardoor geen verplichtend karakter in bijscholing, en ook weinig richting of profilering in vereiste competenties.

Er zijn in de podiumkunstensector, zo stelt het geraadpleegde veld, onvoldoende mogelijkheden en middelen om medewerkers via professionele opleidingsprogramma's te ontwikkelen. Instellingen hechten er ook aan om van elkaar te leren en onderling te klankborden. Daarvoor dienen de netwerken ook mede. De NAPK organiseert intervisie voor zijn leden. Inhoudelijke vorming biedt zo toch enig uitzicht op professionele ontwikkeling, in een sector met begrenst loopbaanperspectief.

5. Beeldende Kunst

5.1 Beeldende Kunst: Informatievoorziening

Beeldende kunst kent een veelheid aan individuele en institutionele spelers, zoals kunstenaars, kunstenaarsinitiatieven, presentatie-instellingen, galleries, musea, postacademische instellingen en festivals. De informatiebehoefte van de spelers in de sector is dan ook zeer divers, en bestrijkt onder meer vele artistieke, financiële en organisatorische onderwerpen. Beleidsmatige informatie is deels beschikbaar in de publicatie Cultuur in Beeld en bij de Boekmanstichting, DutchCulture en het Mondriaan Fonds. Verder wordt informatie uitgewisseld via de brancheverenigingen en platforms en tussen collega-instellingen. Het vinden van adequate informatie is vaak een intensieve zoektocht.

Het Mondriaan Fonds constateerde dit tekort aan algemene sectorinformatie en heeft daarom, in afstemming met Beeldende Kunst Nederland (BKNL), gezorgd voor de totstandkoming van de Collectieve Selfie, het jaarlijks overzicht waarin alle gegevens over de sector op een rij worden gezet en voorzien van nieuw aanvullend onderzoek. De Collectieve Selfie uit 2016 en de aanvulling daarop uit 2017 zijn een goede aanzet om de informatievoorziening structureel te verbeteren. Dankzij het Mondriaan Fonds heeft BKNL veel informatie kunnen ontwikkelen en ontsluiten. Een goed voorbeeld is het overzicht van de regelgeving voor zzp'ers, dat is opgenomen in de arbeidsmarktagenda en de richtlijn voor kunstenaarshonoraria, die door de SER als een voorbeeld voor de Nederlandse arbeidsmarkt wordt gezien. Bovendien is er een gezamenlijke BKNL-website waar relevante informatie op het gebied van beeldende kunst in Nederland te vinden is.

Het Mondriaan Fonds deelt op vele manieren hun kennis en informatie. Er is op de website een carrousel met gehonoreerde bijdragen te vinden, evenals essays, artikelen, nieuwsbrieven, rapporten en publicaties. Het fonds publiceert resultaten uit gesubsidieerde projecten, eigen programma's en activiteiten, evenals nieuwsbrieven en evaluaties van de verschillende regelingen voor beeldend kunstenaars en instellingen. Het Mondriaan Fonds interviewt aanvragers en publiceert hier wekelijks over. Toekenningen worden gecommuniceerd via kranten en televisie. Het Mondriaan Fonds geeft publicaties uit die zijn verbonden aan de eigen activiteiten, zoals de Prix de Rome, de Nederlandse inzending voor de Biënnale van Venetië en

Prospects & Concepts. Daarnaast brengt het fonds regelmatig essays uit van schrijvers, denkers en bemiddelaars over actuele onderwerpen binnen de beeldende kunst en erfgoed. Verder worden er symposia en andere (voorlichtings)bijeenkomsten georganiseerd. Een overzicht van alle onderzoeken, de gehonoreerde aanvragen, de activiteiten van het fonds en andere informatie en publicaties staat op de website van het Mondriaan Fonds. Daar zijn ook de jaarverslagen en beleidsplannen te downloaden.

Het geraadpleegde veld ziet dat de inspanningen van het Mondriaan Fonds en BKNL vruchten afwerpen, en de toenemende bekendheid van de Selfie en de andere informatie zal dat verder versterken. Spelers maken zich wel zorgen over de professionele kunstjournalistiek in Nederland. Een groot deel daarvan wordt gedaan op vrijwillige basis, vanwege gebrek aan financiële middelen. Niemand lijkt de aangewezen en onafhankelijke partij hierin. Wel is er een Prijs voor Jonge Kunstcritiek, een stimuleringsprijs voor een nieuwe generatie critici en essayisten uit het Nederlands taalgebied die schrijft over hedendaagse beeldende kunst. Als er meer ruimte is voor kunstcritiek, dan levert dat ook een schat aan artistieke informatie op voor de sector, zo stellen betrokkenen.

5.2 Beeldende Kunst: Onderzoek & Ontwikkeling

Er vindt divers kwantitatief en kwalitatief onderzoek plaats over beeldende kunst. Het Mondriaan Fonds is één van de opdrachtgevers, maar ook andere leden van BKNL zoals De Zaak Nu en de Nederlandse Galerie Associatie, evenals de Museumvereniging laten regelmatig onderzoek doen. Voorbeelden zijn verschillende onderzoeken naar kunstenaarshonoraria in opdracht van BKNL, een analyse naar financieringsmogelijkheden voor ondernemers en de toegankelijkheid voor (beeldend) kunstenaars en een handreiking die daaruit is voortgekomen. Een ander voorbeeld is de Collectieve Selfie van BKNL, een jaarlijks verschijnend overzicht waarin alle gegevens over de sector op een rij worden gezet. Het Mondriaan Fonds fungeert hierbij als aanjager en financiert het bronnenonderzoek dat daarvoor wordt verricht. Diverse partijen voeren dat onderzoek uit. Het gaat dan vaak om individuele onderzoekers (inclusief kunstenaars en bemiddelaars die met middelen van het Mondriaan Fonds onderzoek kunnen doen), universiteiten en onderzoeksbureaus.

Het Mondriaan Fonds publiceert zelf effectrapportages vanuit de rol als stimuleringsfonds over de effecten van de eigen bijdragen en het belang van beeldende kunst en erfgoed. Het Mondriaan Fonds was als penvoerder intensief betrokken bij The Art of Impact, het programma van het ministerie van OCW en de zes publieke cultuurfondsen om de relatie tussen kunst en de rest van de samenleving te versterken. Ook de Boekmanstichting doet onderzoek naar ontwikkelingen in de sector, omdat de sector behoefte heeft aan harde gegevens om zaken te kunnen agenderen. Een voorbeeld daarvan is de ontwikkeling van de Cultuurindex Nederland van de Boekmanstichting.

In diverse werksessies in het kader van dit onderzoek, maar ook in andere gremia is gebleken dat er wat betreft het kwantitatieve onderzoek behoefte is aan meer afstemming en coördinatie, zodat data beter vergelijkbaar en bruikbaar worden voor de sector. Zo heeft de sector behoefte

aan specifieke informatie over musea voor beeldende kunst, maar onderscheidt het CBS deze musea niet als aparte categorie. De kennis van dataverzameling is bij CBS, en overigens ook het SCP dat de monitor Cultuur in Beeld zal gaan doorontwikkelen, natuurlijk ruim aanwezig, maar de vraag is of deze instituten over voldoende inhoudelijke kennis van de sector beschikken om relevant onderzoek te kunnen doen dat aansluit bij de behoeften van het geraadpleegde veld. Een instelling als het Mondriaan Fonds jaagt hierover het gesprek aan, maar kan hier geen verantwoordelijkheid voor nemen omdat het buiten de eigen opdracht valt. Meer afstemming tussen de sector en de onderzoeksinstituten zou de kwaliteit en de effectiviteit van het onderzoek wel kunnen bevorderen.

5.3 Beeldende Kunst: Beheer & Ontsluiting

Op het gebied van beheer en ontsluiting van beeldendekunstcollecties speelt het veld zelf een belangrijke rol. Met name musea hebben eigen depots waar ze collecties beheren en in hun eigen presentatieruimtes kunnen ontsluiten. Ontsluiting vindt bovendien plaats door bruikleenverkeer in binnen- en buitenland. Presentatie-instellingen, hoewel in de regel niet in bezit van eigen collecties, spelen naast musea ook een belangrijke rol als het gaat om de ontsluiting van collecties.

Het Mondriaan Fonds stimuleert onderzoek en vernieuwing naar beheer en ontsluiting door verschillende regelingen (Regeling Samenwerking Musea en Bijdrage Wet Behoud Cultuurbezit). Ook stimuleert het fonds collectieverrijking via onder meer aankoop en digitalisering, door middel van verschillende regelingen (Bijdrage Collectieprogramma's, Bijdrage Incidentele Aankopen, Bijdrage Collectiemobiliteit). Financiële regelingen vallen echter buiten de scope van dit onderzoek.

5.4 Beeldende Kunst: Vertegenwoordiging

Vertegenwoordiging is een belangrijk thema voor de sector beeldende kunst. De sector heeft weliswaar een gezamenlijk belang, maar werd van oudsher gekenmerkt door een sterk geïndividualiseerd landschap. De oprichting van BKNL heeft, juist toen dit het hardst nodig was, een impuls teweeggebracht. BKNL is een overleggenoot van organisaties die opkomen voor het belang van beeldend kunstenaars, musea, presentatie-instellingen en galeries in Nederland. Het Mondriaan Fonds heeft deze partijen bijeengebracht en treedt nu op als voorzitter en financier van het overleg. De verschillende BKNL-partners trekken gezamenlijk op in het aanbrengen van een steviger draagvlak voor de beeldende kunst. In dat kader verzorgt BKNL onder andere werkbezoeken van politici aan kunstenaars en kunstinstituten. Bij BKNL zijn aangesloten: Platform BK, de Kunstenbond, Kunsten'92, de Beroepsvereniging van Beeldende Kunstenaars (BBK), de Nederlandse Galerie Associatie (NGA) en de belangenvereniging voor presentatie-instellingen De Zaak Nu. Het Mondriaan Fonds faciliteert en coördineert de bijeenkomsten.

BKNL heeft zich de afgelopen vijf jaar actief gemanifesteerd als ketenoverleg in de culturele sector. Het overzicht van de regelgeving voor zzp'ers krijgt in de Arbeidsmarktagenda culturele en creatieve Sector een vervolg. De richtlijn voor kunstenaarshonoraria wordt breed gewaardeerd en heeft mede tot de totstandkoming van de Fair Practice Code geleid. De combinatie van een sectoroverleg, door en dicht op het veld georganiseerd, met het commitment en de ondersteuning door het Mondriaan Fonds, heeft de beeldendekunstsector weerbaarder en zelfbewuster gemaakt. Bovendien zijn er perspectieven gecreëerd voor een betere toekomst voor de beeldende kunst. Het Mondriaan Fonds heeft hiermee een vorm gevonden voor het versterken van de vertegenwoordiging van de sector beeldende kunst, zonder zelf als vertegenwoordigende partij namens de gehele sector op te treden. Zo vult het Mondriaan Fonds een lacune op zonder dat het daarvoor aanvullende middelen ontvangt en zonder dat de rol van financier in de weg zit.

Een specifiek deel van deze sector wordt in het beleidsmatige domein ook vertegenwoordigd door de Museumvereniging, namelijk de musea. Zo zijn er meer partijen en belangenbehartigers die verschillende doorsnedes van de sector vertegenwoordigen. Het geraadpleegde veld geeft aan zich slecht te laten vertegenwoordigen, of voelt zich niet altijd goed vertegenwoordigd als het gebeurt. Dit lijkt ons vooral een probleem voor deze spelers zelf, die daarmee kansen laten liggen.

5.5 Beeldende Kunst: Netwerkactivering

Bij de ondersteunende functie Netwerkactivering hoort afstemming en coördinatie, maar deze taak is niet formeel belegd binnen de sector beeldende kunst. BKNL, het overlegorgaan dat onder Vertegenwoordiging is beschreven, fungeert wel als een belangrijk netwerk en schakelpunt voor de sector beeldende kunst. Het Mondriaan Fonds is hier aanjager en facilitator van, op eigen initiatief en zonder aanvullende middelen. Het fonds stimuleert verder netwerken door regiomakelaars aan te stellen, debatten en informatiebijeenkomsten door het hele land en open huizen in het eigen pand te organiseren en in het eigen pand ruimte beschikbaar te stellen voor overleg of om te werken. Verder faciliteert het fonds regelmatig bijeenkomsten van derden, gaat het langs kunstacademies voor voorlichting, en organiseert het fonds meester-gezeltrajecten, meet-and-greets en de startersexpositie Prospects & Concepts. Ten slotte mag de nieuwjaarsbijeenkomst niet onvermeld blijven die fungeert als netwerkplek voor circa 600 professionals.

Qua netwerken regelt de sector ook zelf een en ander en daarover is het geraadpleegde veld tevreden. Het geraadpleegde veld gelooft erin dat netwerken ontstaan bij wederzijds belang, interesse en gelijkwaardigheid. Overigens wordt er verschillend gedacht over de beste vorm en werkwijze voor netwerken in de beeldende kunst. Enkele deelnemers benoemden het probleem dat nationale en internationale netwerken, ook die in Nederland bestaande uit internationale mensen gevestigd in Nederland, elkaar onvoldoende vinden en versterken. De betrokkenen komen elkaar overigens wel tegen, bijvoorbeeld ook dankzij activiteiten van het Mondriaan Fonds en de open dagen van de postacademische instellingen.

5.6 Beeldende Kunst: Beleidsondersteuning

Het Mondriaan Fonds heeft als uitvoerend orgaan een beleidsondersteunende rol voor het ministerie van OCW. Het fonds neemt deel aan beleidsvoorbereidende overleggen en draagt gevraagd en ongevraagd bij aan beleidsvorming op het gebied van beeldende kunst en erfgoed. Het Mondriaan Fonds speelt eveneens een belangrijke rol als het gaat om beleidsagendering voor de beeldende kunst, waarbij BKNL op de voorgrond treedt om kwesties op de politieke en bestuurlijke agenda's te krijgen. Een aansprekend voorbeeld is de honorariumrichtlijn die voor het gehele veld werd gerealiseerd. Ook werden extra middelen beschikbaar gesteld voor presentatie-instellingen (1,1 miljoen per jaar) en kwam er meer geld voor aankopen voor musea (6 miljoen). Ook de arbeidsmarktagenda en de Fair Practice Code zijn door BKNL en de daaraan verbonden partijen succesvol geagendeerd en van inhoud en draagvlak voorzien.

5.7 Beeldende Kunst: Deskundigheidsbevordering

Het Mondriaan Fonds kan en wil de sector op dit gebied ondersteunen. Een deel van de deskundigheidsbevordering die het fonds ondersteunt betreft artistieke ontwikkeling in combinatie met de daarvoor benodigde organisatorische vaardigheden. Het fonds organiseert en financiert tweejaarlijks de Prix de Rome Beeldende Kunst, een belangrijke prijs voor ontwikkeling van talent, organiseert en financiert het vierjaarlijkse de Prix de Rome Architectuur. Ook is het fonds mede-initiatiefnemer en financier van de Prijs voor de Jonge Kunstkritiek. Daarnaast organiseert het fonds op Art Rotterdam een startersexpositie voorzien van een randprogrammering. Voor de beeldende kunst is er verder geen ondersteunende instelling die deskundigheidsbevordering tot haar kerntaken rekent.

Er is behoefte aan deskundigheidsbevordering in de sector, zo meldt het geraadpleegde veld. Op veel beleids- en bedrijfsmatige thema's zoals samenwerking, diversiteit en ondernemerschap wil de sector expertise verzamelen en benutten. Het veld heeft ondersteuning nodig om dergelijke deskundigheid te verkrijgen. Er zijn veel opleidingsinstituten en trainingen, maar vaak ontbreekt het aan tijd en middelen om er serieus mee aan de slag te gaan, zeker bij zelfstandig opererende professionals in de sector.

6. Erfgoed

6.1 Erfgoed: Informatievoorziening

Het RKD is een kunsthistorisch kennisinstituut met als kerntaak het verwerven, beheren, onderzoeken en ontsluiten van kunsthistorische kennis en informatie. Informatievoorziening is daarin een belangrijke functie van het RKD. Het RKD doet dit door middel van publicaties, tijdschriften, databases, webservices en lezingen, bijeenkomsten en symposia. De informatievoorziening bestaat ook uit het publiceren van eigen onderzoeken en de beelddocumentatie, de collecties en archieven die het RKD beheert. Dit wordt digitaal aangeboden door middel van RKD Explore, de integrale zoekfunctie van het RKD.

Uit het klanttevredenheidsonderzoek van het RKD uit 2012 blijkt dat respondenten de focus op het delen van kennis en informatie door de medewerkers en hun open houding daarin als een sterk punt ervaren. Men achtte de medewerkers van het RKD deskundig, maar had destijds de indruk de juiste mensen te moeten kennen om geschikte informatie te verkrijgen. Het RKD heeft de afgelopen jaren steeds meer ingezet op de blik naar buiten richten en vraaggericht werken. Er blijkt nog steeds behoefte aan één plek waar de gewenste informatie wordt ontsloten, of misschien zelfs een loket.

Het Mondriaan Fonds deelt op vele manieren de daar beschikbare kennis en informatie. Zo zijn er open huizen en deelt het fonds de evaluaties van de bijdragen via de verschillende regelingen voor erfgoedinstellingen. Het fonds publiceert resultaten uit gesubsidieerde projecten, eigen programma's en activiteiten. Er is op de website een carousel met gehonoreerde bijdragen te vinden, evenals essays, artikelen, nieuwsbrieven, rapporten en publicaties. Ook maakt het Mondriaan Fonds in het kader van het Platform Samenwerking Musea de samenwerkingsprojecten tussen musea waaraan het Mondriaan Fonds heeft bijgedragen met de samenwerkingsregeling zichtbaar voor het veld en deelt de kennis van deze samenwerkingsprojecten.

Stichting CODART, het internationale netwerk van conservatoren van Nederlandse en Vlaamse kunst met 700 leden in 300 musea in 49 landen, gefinancierd via het RKD en haar belangrijkste partner, voorziet in de informatievoorziening door middel van een (digitaal) magazine, een digitale nieuwsbrief, website en evenementen. Het Landelijk Contactorgaan Museumconsulenten vervult een rol in de informatievoorziening voor musea onder andere op het gebied van bedrijfsvoering, collectie- en informatiebeheer, gebouw en personeel & organisatie.

Daarnaast is de Rijksdienst Cultureel Erfgoed een belangrijk instituut voor de ontsluiting van kennis en informatie door onder andere publicaties en (digitale) kennisplatforms. Deze dienst doet dat voor het brede erfgoedveld, dus ook monumenten, landschappen en archeologie.

Het door ons geraadpleegde veld ziet dat de informatievoorziening vooral is gericht op Nederland, maar ook internationale bronnen zijn relevant. De ervaring is dat het RKD voorziet in kennis en informatie die het zelf voorhanden heeft, maar niet doorverwijst naar andere plekken om informatie te vinden. Erfgoedbreed gezien maakt het geraadpleegde veld zich zorgen over een terugtrekkende beweging van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed en het wegvallen van Erfgoed Nederland. Spelers uit het veld zijn van mening dat het RKD er verstandig aan doet om niet zo maar de zaken op te pakken die zijn verdwenen, en moet zich concentreren op die taken waar het goed in is.

6.2 Erfgoed: Onderzoek & Ontwikkeling

Onderzoek en ontwikkeling zijn kerntaken van het RKD. Het RKD participeert in belangrijke onderzoeksprojecten en werkt daarbij samen met onderzoeksinstituten, universiteiten en musea. Ook biedt de onderzoeksfaciliteit RKD Research een infrastructuur om musea te faciliteren in eigen onderzoek. Het onderzoeksprogramma van het RKD sluit aan bij de onderzoeksagenda

Kunstgeschiedenis Perspectief, opgesteld door de Onderzoeksschool Kunstgeschiedenis (OSK) en partners waarvan het RKD het voorzitterschap vervult. Het multidisciplinaire onderzoeksinstituut NICAS (Netherlands Institute for Conservation, Art en Science) met als partners het NWO, het Rijksmuseum, de Universiteit van Amsterdam, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed en de TU Delft, voert (meerjarige) onderzoeksprojecten uit waarin de disciplines behoud, kunstgeschiedenis en wetenschap verenigd worden. DEN, het nationaal kennisinstituut voor digitalisering in de cultuursector, doet specifiek onderzoek op het gebied van digitalisering. Ook de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) financiert, programmeert, beïnvloedt en ondersteunt onderzoeken op het gebied van cultureel erfgoed. Het Mondriaan Fonds biedt bijdragen voor erfgoedbemiddelaars en voor onderzoek naar internationale samenwerkingsprojecten.

Het RKD is een partner voor musea in onderzoek en biedt expertise wanneer daar behoefte aan is bij de instellingen. Er is geen sprake van structurele samenwerking tussen musea en het RKD. De behoefte om het RKD erbij te betrekken wordt niet altijd gevoeld, voor sommige instellingen blijft het bij éénrichtingsverkeer vanuit de conservatoren van de musea die gebruik maken van het RKD om zaken op te zoeken. Vertegenwoordigers van kleine musea hebben uitgesproken dat zij vaak niet toekomen aan onderzoek op het gebied van ontwikkeling en dat hun ondersteuningsbehoefte hierin vaak praktisch van aard is. Onderzoek is voor deze musea is namelijk wel degelijk belangrijk maar het ontbreekt hun vaak aan geld, tijd en capaciteit. Kleine en middelgrote instellingen lopen er ook tegenaan dat het lastig is om aan te sluiten bij onderzoeksprojecten zoals van het NICAS, waarbij de instelling altijd een universiteit als partner dient te hebben.

Het geraadpleegde veld is enthousiast over het feit dat het RKD meer onderzoek wil doen in samenwerking met het veld en meer wil inspelen op hun vraag. De bijdrage die bij het Mondriaan Fonds aangevraagd kan worden voor haalbaarheidsonderzoeken binnen de meerjarenprogramma's Musea en Overige Erfgoedinstellingen komt tegemoet aan de wens van het geraadpleegde veld om bijdragen te kunnen aanvragen voor zaken als haalbaarheidsonderzoeken en het maken van goede onderzoeksplannen. Vanuit het geraadpleegde veld is er verder behoefte aan een landelijke onderzoeksagenda en een speler die dit trekt, omdat het overzicht van al het lopende onderzoek op dit moment gemist wordt. Nu wordt er sporadisch gezien welke nieuwe projecten er lopen en de conservatoren horen het vaak ook via het informele netwerk bij CODART, maar het zou interessant zijn om te kijken of zoiets ontwikkeld kan worden. Als men weet waar mensen aan werken, kunnen samenwerkingen opgezocht worden wat de kans op financiering vergroot. Het RKD heeft geen dergelijke coördinerende rol in onderzoek en verzorgt dan ook bijvoorbeeld geen onderzoeksagenda.

6.3 Erfgoed: Beheer & Ontsluiting

Het RKD beheert een rijkscollectie die betrekking heeft op de beeldende kunsten van de Nederlanden in de internationale context vanaf 1200. De collectie bestaat uit vijf onderdelen: beelddocumentatie, technische documentatie, kunstenaarsdocumentatie, archieven en een

bibliotheek. Door middel van (digitale) basisregistratie worden deze stukken toegankelijk gemaakt. Er is een collectie beelddocumentatie (foto's, analoge en digitale reproducties, 7 miljoen stuks), een collectie archivalia, een kunsthistorische bibliotheek met circa 475.000 banden, een digitale collectie bestaande uit verschillende databases met kunsthistorische informatie en thesauri en overige collecties bestaande uit technische documentatie, persdocumentatie, veilingcatalogi, tekeningen en prenten. Het RKD heeft een collectietaak maar (nog) geen presentatietak. Het is wel toeleverancier aan tentoonstellingen en de eigen collecties zijn toegankelijk voor publiek, zowel digitaal als fysiek. Het RKD is hard bezig om de digitale dienstverlening te versterken, bijvoorbeeld door in de toekomst researchtools aan te bieden waarmee onderzoek gedaan kan worden en wat de zoekmogelijkheden in de collecties versterkt. Tevens is het RKD bezig met het ontwikkelen van een digitaal loket en digitale abonnementen. Als het gaat om ontsluiting onderzoekt het RKD de mogelijkheden om museale collecties aan de hub van het RKD te verbinden, om op deze manier de researchtools overal te kunnen toepassen. Op deze manier kunnen gegevens van musea met elkaar vergeleken worden.

De transitie van fysieke naar digitale collectie-ontsluiting is voor het RKD één van de grootste thema's. Dit vraagt om een omschakeling in de manier van verzamelen. Daarnaast gaat digitalisering steeds meer geld kosten, en de vraag is hoe dit gefinancierd moet worden in de toekomst. De collectie van het RKD is nog niet aangesloten bij de Digitale Museale Collectie Nederland (DiMCoN), een systeem waarbij individuele instellingen hun collecties digitaal aanbieden en het gedigitaliseerde materiaal bij elkaar brengen. In principe is de infrastructuur voor collectiebeheer een instellingstaak, maar het RKD heeft wel een ambitie die verder gaat dan alleen de digitalisering van de collecties die het RKD zelf in eigen beheer heeft. DEN, het kennisinstituut Digitale Cultuur, biedt ook ondersteuning, maar dan voor het gehele cultuur- en erfgoedveld op het gebied van digitale collectievorming en archivering.

Het geraadpleegde veld benoemt een belangrijke kwestie met betrekking tot collecties en archivering. Het is aan de ene kant aantrekkelijk om de gehele digitale ontsluiting van instellingen aan databases te koppelen zodat mensen dingen snel kunnen vinden, maar aan de andere kant willen musea dit bij zich houden vanwege de eigen identiteit en het eigen publiek. Echter, het geraadpleegde veld vindt het ook wenselijk om door een overkoepelende partij de toegang tot de collecties te regelen (extern belegd vanuit het Rijk), zodat niet iedereen het wiel zelf hoeft uit te vinden en te financieren. Men heeft de ervaring dat programma's met betrekking tot archiveren niet met elkaar matchen, terwijl het de sector zou helpen als iedereen dezelfde toepassingen gebruikt. Ook een gezamenlijk systeem wordt gezien als een vorm van facilitering of ondersteuning voor het geraadpleegde veld.

6.4 Erfgoed: Vertegenwoordiging

Het RKD ziet het, als Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, als taak om Nederland internationaal te vertegenwoordigen. Dit doet het RKD onder andere door deel te nemen in verschillende (internationale) samenwerkingsverbanden of werkgroepen. Ook de Vereniging van

Nederlandse Kunsthistorici (VNK) doet aan vertegenwoordiging; de leden zijn vertegenwoordigd in het Comité International de l'art (CIHA) en vragen aandacht voor gemeenschappelijke kunsthistorische belangen. Erfgoedbreed biedt Kunsten'92 een podium en specifiek voor de musea doet de Museumvereniging dit.

Door het geraadpleegde veld wordt aangestipt dat kunsthistorici vaak zzp'ers zijn, die niet zijn aangesloten bij een instituut. Hiervoor speelt de VNK een belangrijke rol. Een paar jaar geleden is besloten om de taak van vertegenwoordiging aan de brancheverenigingen te geven omdat zij draagvlak en ook financiering vanuit de leden hebben. Uit het geraadpleegde veld komt wel het geluid dat promotie nog meer een speerpunt zou kunnen zijn, vooral internationaal. Ook de Federatie Cultuur wordt genoemd, maar omdat dit voornamelijk een overlegorgaan zou zijn, hebben betrokkenen de indruk dat deze federatie weinig slagkracht heeft. Het wordt logisch gevonden dat vertegenwoordiging in elk domein anders geregeld wordt, omdat dit onontkoombaar en het meest effectief is, maar men moet wel scherp zijn op domeinen die er buiten vallen.

6.5 Erfgoed: Netwerkactivering

Het RKD doet veel aan netwerkactivering binnen de sector. Als netwerkorganisatie wil het uitdagende inhoudelijke programmering aanbieden, om zo personen, objecten en ideeën bij elkaar te brengen. Dit doet het RKD door middel van een jaarlijks internationaal symposium, expertmeetings, academische lezingen en congressen. Stichting CODART is een belangrijke speler op het gebied van netwerkactivering in het internationale museale veld voor de kunst van de late Middeleeuwen (tot 1830) en is in netwerkversterking partner van het RKD. Met ondersteuning van het RKD verzorgt CODART een internationaal congres, expertmeetings, een website en een online magazine. Het Mondriaan Fonds doet ook aan netwerkactivering binnen de erfgoedsector door bijvoorbeeld de samenwerkingsregeling musea en de organisatie van bijeenkomsten daarover.

De European Society for Nineteenth-Century Art (ESNA) is een Europees netwerk van conservatoren en onderzoekers van kunst uit periode 1820-1920 met 100 leden van 25 musea uit 10 landen, opgericht door het RKD, het Rijksmuseum en het Van Gogh Museum. ESNA richt zich op de 19e eeuwse kunst en heeft veel binding met het academische veld. Het RKD onderzoekt of een netwerk modernisme (20e eeuw) opgezet kan worden. Ook is er de Onderzoeksschool Kunstgeschiedenis (OSK): een landelijk samenwerkingsverband van kunsthistorische opleidingen en enkele musea/erfgoedinstellingen. Daarnaast biedt de VNK een platform voor ontmoeting, discussie en advies waarvan circa 1.000 leden lid zijn. Verder spelen de Museumvereniging en het Landelijk Contact van Museumconsulenten een rol in netwerkactivering binnen de sector.

Het geraadpleegde veld is het erover eens dat CODART een belangrijke functie heeft op het gebied van netwerkactivering en hierin wordt ervaren als een sterke en waardevolle partij, die aanvullend is op de andere netwerken. Het geraadpleegde veld ziet mogelijkheden voor deze stichting om uit te breiden. Uit de samenwerkingsregeling van het Mondriaan Fonds zijn veel

netwerken voortgekomen tussen musea, vaak collectiegerelateerd. Wat betreft de Museumvereniging wordt er binnen een aantal secties veel gedeeld en uitgewisseld. Ook provinciale netwerkvorming wordt belangrijk gevonden, voor bijvoorbeeld cross-overs tussen musea, en erfgoedbreed. Er vindt wel steeds meer domeinoverstijgende netwerkvorming in de provincie plaats. Daarnaast wordt door spelers genoemd dat er in Nederland veel meer wordt samengewerkt dan in het buitenland, en dat er kansen liggen voor netwerkvorming in het buitenland. Het ICON (The Institute of Conservation) speelt hierin een rol, maar niet voor de kleine en middelgrote musea. Vanuit fondsen en ondersteunende instellingen zou hiervoor meer steun mogelijk zijn. De deelnemers aan de sessie hebben geen zicht op de activiteiten van DutchCulture op dit gebied. Het geraadpleegde veld vindt dat het netwerk versterkt kan worden en dat meer netwerken zoals CODART gewenst zijn met ruime toegankelijkheid.

6.6 Erfgoed: Beleidsondersteuning

Op het gebied van agendering en onderbouwing van beleidsvorming, handreiking en concretisering van beleid naar praktijk en uitvoering van beleidsmaatregelen en programma's heeft het RKD niet tot nauwelijks een functie. Het Mondriaan Fonds heeft een taak in het vertalen van beleid vanuit het ministerie naar regelingen, waarvan de samenwerkingsregeling voor musea een voorbeeld is waarbij het beleidsuitgangspunt het stimuleren van onderlinge samenwerking is geweest. In het erfgoed en aanpalende sectoren zoals de monumenten en de archieven zijn diverse aan het ijk gelieerde organisaties actief die een grote rol spelen op het gebied van beleidsondersteuning, waaronder bijvoorbeeld DEN op het gebied van digitalisering en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) die verder buiten het kader van dit onderzoek blijft.

Het geraadpleegde veld geeft aan dat het gewenst is om meer geluiden uit het veld op te halen bij bijvoorbeeld brancheverenigingen of ondersteunende instellingen voordat er beleid wordt gemaakt.

6.7 Erfgoed: Deskundigheidsbevordering

Het RKD doet veel aan deskundigheidsbevordering door middel van verschillende activiteiten. Zo richt het Mondriaan Editieproject zich op studenten en pas afgestudeerden om stage te lopen, werkervaring op te doen en hun talenten te laten ontwikkelen. Ook bezoeken studenten van de opleidingen kunstgeschiedenis het RKD. Het RKD organiseert zomercursussen, Visiting Fellows en seminars, en medewerkers verzorgen gastcolleges. Daarnaast organiseert het RKD symposia, expertmeetings en academische lezingen. In samenwerking met andere partijen organiseert het RKD Summerschools en Fellowships. CODART biedt kansen aan veelbelovende conservatoren door middel van een beurzenprogramma. Het Mondriaan Fonds organiseert diverse activiteiten gericht op deskundigheidsbevordering voor de erfgoedsector.

De Museumvereniging beschrijft in het beleidsplan 2017-2020 dat het ledenplatform in het kader van deskundigheidsbevordering wordt verrijkt met een collegereeks. De VNK speelt een rol in deskundigheidsbevordering door middel van workshops, de jaarlijkse Kunsthistorische Dag en

specifieke activiteiten voor een bepaalde doelgroep (bijvoorbeeld architectuurhistorici of zelfstandige kunsthistorici). Het Landelijke Contact van Museumconsulenten ontsluit de informatie over cursussen die door erfgoedhuizen en museumconsulenten in de regio worden gegeven op diverse gebieden.

Het geraadpleegde veld geeft aan weinig aanbod op het gebied van professionalisering te ervaren. De behoefte is groot, zo stellen betrokkenen. Er zijn veel personeelwisselingen bij de instellingen en er ontstaan hiaten omdat mensen met pensioen gaan, waardoor veel kennis weglekt. Er is weinig capaciteit en op sommige onderdelen zoals behoud en archief is de kennis beperkt. Basiskennis is dus van groot belang, maar er is volgens het geraadpleegde veld niet altijd voldoende keus om mensen goed te trainen en het aanbod is in de afgelopen tijd beperkter geworden. Eerder waren er basiscursussen maar men vraagt zich af waar deze nog te vinden zijn. De Museumvereniging had trainingen en cursussen, maar deze worden niet meer aangeboden. Ook wordt benoemd dat het sterk afhankelijk is van de regio wie wat aanbiedt, waardoor het op sommige plekken en op verschillende thema's erg mager is. Het Cultuurcollege in Arnhem wordt door betrokkenen gewaardeerd. Wijzer Werven en LinC, de trainingsprogramma's binnen het programma Ondernemerschap Cultuur, zijn goed ontvangen, zeker door de kleinere instellingen.

7. Film

7.1 Film: Informatievoorziening

Er is veel informatie beschikbaar over de filmsector, zowel via branchepartijen in de sector als via diverse internationale bronnen en het Filmfonds. Het Filmfonds brengt informatie en trends in de Nederlandse filmsector jaarlijks samen in Film, Facts & Figures of the Netherlands. Het Filmfonds publiceert informatie over ge(co)produceerde producties activiteiten, filmreleases en premières, indiendeadlines voor internationale coproductiemarkten en talent labs et cetera. Filmdistributeurs, bioscopen, festivals en instellingen hebben zelf een grote rol in de communicatie en publiekelijk beschikbare informatievoorziening.

Voor EYE is informatievoorziening een van de bestaansgronden, wat ook passend is voor een instelling die de informatiefuncties van kennisinstituut, museum en erfgoedbeheerder in zich verenigt. EYE verzorgt dan ook zeer brede informatie richting publiek, via allerlei media. EYE organiseert informatiebijeenkomsten voor professionals uit de sector. Dan gaat het over onderwerpen zoals wat men kan verwachten van het Filmfestival Cannes en wat men er kan bereiken, in het kader van de internationale promotiefunctie van de Nederlandse film die bij EYE is belegd.

Volgens het geraadpleegde veld is er behoorlijk veel informatie over film voor de professionals in de sector beschikbaar, maar deze is volgens betrokkenen niet altijd op een duidelijke plek te vinden. Bronnen van informatie zijn, naast EYE en het Filmfonds, kranten, nieuwssites et cetera. Met de bezuinigingen is het voortbestaan van de (gesubsidieerde) Filmkrant in gevaar gekomen. Eerder werd de Filmkrant door het Rijk gesubsidieerd, daarna door het Filmfonds en momenteel

financiert EYE de Filmkrant uit de middelen van het btw-convenant. Het btw-convenant wordt momenteel herzien waarna is beoogd dat de filmdistributeurs en exploitanten deze rol overnemen. De bijdrage is echter waarschijnlijk niet toereikend. Als de Filmkrant verdwijnt, mist volgens spelers in het veld een medium voor onafhankelijke en verdiepende pers. Onafhankelijke vakpers, reflectie en duiding is noodzakelijk voor een bloeiende sector, maar deze staat onder druk.

7.2 Film: Onderzoek & Ontwikkeling

Het Filmfonds doet branchebreed onderzoek en participeert in het European Film Agency Research Netwerk (EFARN). Het Filmfonds doet zelf onderzoek (onder andere op basis van eigen data, internationale bronnen en bronnen van branchepartijen), maar laat ook onderzoek uitvoeren in samenwerking met brancheorganisaties of collegafondsen in het buitenland. Voorbeelden hiervan zijn het onderzoek door Peace Full Fish in 2011 naar heffingssystemen ter bevordering van de circulariteit in de keten (European Perspective of Levy Schemes for Film Support Policy), het onderzoek door Oxford Economics in 2013 (Economic contribution of the Dutch film and audio-visual industry), het onderzoek naar de schade die piraterij de sector toebrengt door Considerati in 2014 en het onderzoek naar de toegevoegde waarde van de film- en televisiesector aan andere segmenten van de creatieve industrie in 2017 (Film and the Creative Economy: How Film and Television Drama Productions Grow the Creative Industries).

Via analyse en onderzoek brengt het Filmfonds de ontwikkelingen over productie, financiering en exploitatie ook zelf in kaart in relatie tot internationale ontwikkelingen dat wordt gepubliceerd in de jaarlijkse uitgave Film, Facts & Figures of the Netherlands. Dergelijk onderzoek heeft tot doel niet alleen het Filmfonds maar ook sector en overheid relevante gegevens te verstrekken over knelpunten en trends, zodat keuzes in beleidsontwikkeling en bedrijfsvoering gefundeerd worden genomen. De onderzoeksagenda stemt het Filmfonds af met het ministerie van OCW en EYE. Bij het Filmfonds is ook een financieringsregeling voor onderzoek vanuit de sector.

EYE verricht breed onderzoek, wetenschappelijk van aard en gekoppeld aan de museale en erfgoedfunctie van het instituut en laat, in samenwerking met de brancheorganisaties, kwalitatief onderzoek in de sector uitvoeren, zoals onderzoek naar bioscoopbeleving van jongeren, onderzoek naar de marktpositie van arthousefilm en onderzoek naar het Beroepsprofiel Audiovisueel. Onderdeel van de onderzoekspoot van EYE is de leerstoel Filmerfgoed en Digitale Filmcultuur aan de Universiteit van Amsterdam. Dit professoraat wordt ingevuld door de hoofdconservator van EYE, Giovanna Fossati. Een dergelijke gecombineerde functie van hoogleraar en hoofdconservator is uitzonderlijk binnen de internationale filmarchiefwereld en vormt een schakel tussen de restauratiepraktijken van EYE en het wetenschappelijk onderzoek aan de UvA. Met het academisch beleid streeft EYE ernaar onderzoekers en studenten zo goed mogelijk toegang te verschaffen tot de collectie en expertise binnen het filmarchief.

De zelfstandige stichting Filmonderzoek die financieel door EYE wordt gesteund uit de middelen van het btw-convenant doet bioscooponderzoek, mede gefinancierd door de bioscoopbranche. Het belangrijkste, meest zichtbare product is de jaarlijkse Bioscoopmonitor die in opdracht van

Filmdistributeurs Nederland (FDN) en de Nederlandse Vereniging van Bioscopen en Filmtheaters wordt uitgebracht. Cijfermatige informatie op bioscoopniveau is niet openbaar maar staat wel in het gezamenlijke rapportagesysteem van bioscopen en filmtheaters waar distributeurs ook inzicht in hebben. Op het gebied van de digitale platformen ervaren spelers in de sector gebrek aan datatransparantie, waardoor inzicht in opbrengsten en bereik van titels ontbreekt. Zowel op nationaal als Europees niveau ondersteunen het Filmfonds en de andere nationale filmfondsen in Europa (verenigd in de EFADs) het pleidooi van de sector datatransparantie verplicht te stellen.

Het geraadpleegde veld ziet dat veel onderzoek kwantitatief is en gericht is op monitoring en rapportages (veelal uitgevoerd door de brancheorganisaties). Onderzoek gericht op (toekomstige) ontwikkelingen heeft minder aandacht: ontwikkelingen in andere culturele en creatieve sectoren, die relevant kunnen worden voor de filmsector, kunnen meer aandacht krijgen. Op die ontwikkelkant speelde het Mediafonds volgens betrokkenen een belangrijke rol, maar sinds het wegvallen daarvan heeft de sector een belangrijke speler verloren. Hiermee is een volgens spelers een gat ontstaan in de sector, terwijl er volgens betrokkenen behoefte is aan dit type indicerend onderzoek. Sommige filmfestivals, zoals Cinekid, doen bij gebrek hieraan zelfstandig onderzoek, maar hebben vaak te kampen met beperkte budgetten. Het Filmfonds beveelt aan een stuurgroep Onderzoek in te stellen om tot een betere afstemming te komen. In die stuurgroep kan een vertegenwoordiging van de verschillende schakels in de industrie komen, dus uit de keten productie, distributie en exploitatie. Intentie is om zodoende tot een gezamenlijke onderzoeksagenda voor de audiovisuele sector te komen, evenals afstemming over de planning, financiering, uitvoering en aansturing van de onderzoeken. De gezamenlijke agendering van onderwerpen en prioritering kan volgens het Filmfonds een verbetering vormen ten opzichte van de huidige situatie.

7.3 Film: Beheer & Ontsluiting

De documentatie- en erfgoedfunctie van de sector is bij EYE belegd. EYE beheert een collectie van bijna 50.000 films. Daarnaast verzamelt en ontsluit EYE vele filmgerelateerde collecties: foto's, affiches, soundtracks, apparatuur en papieren archieven van filmmakers. Hiertoe is in 2016 het EYE Collectiecentrum (met onder andere een vijftal depots en een restauratieatelier) in gebruik genomen. Alle oude depots zijn opgeheven, met uitzondering van de depots voor de nitraatcollectie, die niet bewaard mag worden binnen de bebouwde kom. Deze taak valt sinds 2017 onder de Erfgoedwet en geldt daarmee voor onbepaalde tijd.

Om born digital en gedigitaliseerde films goed te kunnen bewaren heeft EYE de expertise in huis. In de afgelopen periode heeft EYE een digitaal archief gebouwd waarmee kan worden voorzien in instroom, opslag en ontsluiting. Gedigitaliseerd materiaal moet elke 5 tot 6 jaar worden gemigreerd en het systeem moet continu updaten. In het buitenland worden gedigitaliseerde producten zelfs weer terug op film (celluloid) gezet. EYE geeft aan dat voor duurzame digitalisering structurele financiering noodzakelijk is en dat deze gegarandeerd moet worden. Uit recent onderzoek van BCG bleek er een knelpunt in de financiële middelen voor

Beheer & Ontsluiting, waarna het ministerie van OCW de structurele subsidie hiervoor met 1 miljoen euro per jaar heeft verhoogd. Samenwerking met onder meer Beeld & Geluid wordt door BCG aanbevolen.

Het geraadpleegde veld is deels tevreden met de beschikbaarheid van de filmcollectie van EYE. Sommige betrokkenen missen een aantal titels, want EYE bepaalt welke klassiekers beschikbaar zijn, op basis van eigen artistieke, cultuur-maatschappelijke en historische criteria. Ook rechten die op het materiaal rusten en de daaraan verbonden hoge kosten beperken de acquisitie en toegankelijkheid. Het geraadpleegde veld waardeert wel dat het materiaal ook buiten het depot beschikbaar is, anders dan bijvoorbeeld bij Beeld & Geluid waar alleen in het pand gebruik kan worden gemaakt van het materiaal.

7.4 Film: Vertegenwoordiging

Het Filmfonds en EYE hebben beide een eigen vertegenwoordigende functie voor de sector, die met name internationaal verschilt. Het Filmfonds heeft een ondersteunende functie om Nederland internationaal als productieland te profileren door de inzet van de Nederlandse Film Commissioner die als liaison opereert tussen internationale producenten en de creatieve industrie in Nederland. Het Filmfonds concentreert zich in lijn met zijn rol als financier op projecten die nog gerealiseerd moeten worden, ook wat betreft de internationale activiteiten gericht op deskundigheidsbevordering en netwerkverbreding die het organiseert. EYE heeft als (wettelijke) taak de internationale promotie van de Nederlandse film en filmsector, en richt zich op de promotie van gerealiseerde films. Beide taken vullen elkaar aan. EYE, het Filmfonds en de Commission presenteren zich gezamenlijk op internationale festivals en markten. In de dagelijkse praktijk onderhouden zij intensief contact om relevante informatie met elkaar te delen.

Het Filmfonds en EYE publiceren samen vier keer per jaar in het kader van toonaangevende internationale festivals het blad SEE NL waarin nieuwe films, makers en relevante ontwikkelingen of activiteiten in Nederland onder internationale aandacht worden gebracht. EYE heeft beperkte budgettaire armslag voor de uitvoering van de internationale promotie. Het Filmfonds draagt hier daarom additioneel aan bij en heeft aanvullende regelingen opgezet ten behoeve van representatiekosten op internationale festivals, internationale distributie van Nederlandse films en sales. De rijksgefinancierde filmfestivals, waaronder IDFA, NFF, IFFR en Cinekid hebben een belangrijke rol in de (inter)nationale promotie, vanwege hun brede internationale netwerk en de internationale markt die op de festivals ruim vertegenwoordigd is. Dit stelde de Raad voor Cultuur ook vast in het Advies voor de Cultuurnotaperiode 2017-2020.

Er heerst onduidelijkheid over de rolverdeling in de internationale promotie van de Nederlandse filmsector in de praktijk, niet alleen bij geraadpleegde spelers in het veld, maar ook bij EYE en het Filmfonds zelf, zo bleek uit de gesprekken met deze instellingen. Ten aanzien van EYE heeft de Raad voor Cultuur in zijn advies in mei 2016 geconstateerd dat de tweeledige taak, namelijk de (inter)nationale promotie van de Nederlandse film en tezelfdertijd dat de promotie van het instituut EYE zelf en zijn (publieks)activiteiten spanning oplevert in de belangen. De Raad voor Cultuur heeft benoemd dat de activiteiten die betrekking hebben op de promotie van de

Nederlandse film het beste door het Filmfonds uitgevoerd zouden kunnen worden, omdat dit fonds deel uitmaakt van het internationale financierings- en distributietraject van geproduceerde en uitgebrachte films. Het Filmfonds beschikt over veel kennis, bijvoorbeeld door de begeleiding bij de totstandkoming en verspreiding van films, die benut moet (blijven) worden. Promotie is dan ook volgens de Raad voor Cultuur een logische toevoeging aan dit traject. Hierover bestaat echter nog geen duidelijkheid.

7.5 Film: Netwerkactivering

Zoals in alle sectoren is het bevorderen van samenwerking in de filmsector van groot belang. Maar netwerkactivering is niet als taak in de ondersteuningsstructuur voor de filmsector belegd. Het veld zoekt elkaar wel op en er zijn zeer veel beroeps- en vakverenigingen die van alles ontwikkelen en organiseren. Het Filmfonds organiseert in samenwerking met buitenlandse collegafondsen netwerkbijeenkomsten voor producenten tijdens de grote internationale festivals. EYE organiseert goedbezochte themabijeenkomsten en panels. Ook de filmfestivals vervullen een belangrijke rol in het samenbrengen van filmprofessionals. De DAFF (Dutch Academy For Film), gelieerd aan het Nederlands Film Festival, heeft een platformfunctie voor het entameren van het inhoudelijke debat voor de gehele sector en stemt over de nominaties en winnaars van de Gouden Kalveren.

De Raad voor Cultuur spreekt zich in de Inleiding bij het Advies voor 2017-2020 niet uit over de instelling waar afstemming en coördinatie worden ondergebracht, in tegenstelling tot het advies uit 2015 waarin werd geadviseerd deze rol bij het Filmfonds neer te leggen. Het Nederlands Film Festival kan, zo geeft het Filmfonds ons mee, vanuit zijn platformfunctie via de Nationale Film Conferentie die tijdens het festival plaatsvindt en de Nationale Film Conferentie Extended gedurende het jaar, een sterkere coördinerende rol vervullen in de inhoudelijke afstemming en planning van debatten en bijeenkomsten, aangezien het hierbij alle beroepsverenigingen, EYE, het Filmfonds en andere spelers in de sector betreft.

Op landelijk niveau komt netwerkactivering in de ogen van het geraadpleegde veld onvoldoende tot zijn recht. Als de vele vakverenigingen op zichzelf blijven functioneren hebben ze weinig (financiële) slagkracht. Er wordt nu door betrokkenen verkend of de producentenverenigingen, als vooruitgeschoven vertegenwoordiger, mede namens regisseurs, scenaristen en crew, richting overheid en politiek, naar voorbeeld van Duitsland hiertoe een alliantie kunnen aangaan, waarbij ook het bureau wordt versterkt om de sector beter van dienst te kunnen zijn.

7.6 Film: Beleidsondersteuning

Het Filmfonds heeft vanuit zijn kerntaak een rol in beleidsontwikkeling en een beleidsvoorbereidende rol voor de betrokken bewindspersonen. Het werkt samen met de sector aan een gezamenlijke strategische agenda. De economische stimuleringsmaatregel is een voorbeeld om nieuw beleid tot stand te brengen waarvoor het Fonds intensief met het veld heeft samengewerkt. Een ander voorbeeld is het bevorderen van duurzaam produceren in de sector.

Het Filmfonds verzorgt ook beleidsmatige ondersteuning voor de filmsector. Een voorbeeld is het faciliteren door het Filmfonds van een werkgroep over de arbeidspositie in de sector, waaruit een Code of Conduct en algemene bepalingen moeten voortkomen. Ook andere beleidsthema's kunnen via het Filmfonds dan wel EYE met de sector worden opgepakt. Het geraadpleegde veld heeft de indruk dat hier nog wel verbetering mogelijk is.

7.7 Film: Deskundigheidsbevordering

Binnen de filmsector is deskundigheidsbevordering een actueel onderwerp. Door het opheffen van het Binger Filmlab, het Mediafonds en het NIAF (Nederlands Instituut voor Animatiefilm) is de professionalisering en deskundigheidsbevordering in belangrijke mate weggevallen. Het Filmfonds en EYE hebben wel een en ander opgevangen, maar zij kunnen samen deze functie, wegens beperkt budget, niet op het niveau van voor de bezuinigingen uitvoeren.

Activiteiten ten behoeve van deskundigheidsbevordering worden gefinancierd door het Filmfonds en uitgevoerd door verschillende belangenverenigingen en festivals die daarin een belangrijke rol vervullen. Deze middelen zijn sinds 2016 geïntensiveerd. De rijksgefinancierde filmfestivals hebben ook een rol in de kennisontwikkeling voor de sector. De coördinatie van activiteiten is echter niet eenduidig belegd, constateerde de Raad voor Cultuur ook al in het advies Talentontwikkeling in de audiovisuele sector uit 2015.

EYE organiseert diverse activiteiten gericht op professionals, ook met aandacht voor vakinhoudelijke expertise. Zo heeft EYE de Filmacademie ondersteund bij het vernieuwen van beroepsprofielen. EYE helpt programmeurs van filmfestivals bij het stellen van prioriteiten. Verder springt EYE bij in de opleiding tot trailereditors, omdat daar onvoldoende van beschikbaar waren. Ook het behouden, ontwikkelen en delen van kennis over digitalisering van analoge materiaal en archivering van digitaal materiaal behoort tot de deskundigheidsbevordering van EYE, ook ten behoeve van de eigen activiteiten op dat gebied in de erfgoedfunctie.

Deskundigheidsbevordering is nauw verweven met het aanbod van EYE op het gebied van educatie voor een brede doelgroep, van kinderen en jongeren tot studenten en professionals. Deze educatie valt buiten de ondersteuningsfuncties die zijn onderzocht in het kader van dit onderzoek. EYE speelt een rol in de landelijke coördinatie, want EYE heeft als primaire wettelijke taak het ontwikkelen en delen van kennis op het gebied van filmeducatie en mediawijsheid. Het educatieprogramma is vrij omvangrijk en onderdelen zijn landelijk beschikbaar. EYE biedt ondersteuning aan aanbieders van cultuureducatie op het gebied van film. EYE biedt hun materiaal aan en werkt momenteel mee aan de ontwikkeling van educatiehubs in het land. In deze hubs kunnen filmtheaters zoals Lux in Nijmegen en Filmhuis Den Haag als expertisecentrum en knooppunt functioneren voor een groter bedieningsgebied.

Een groep van gemiddeld zestien internationale studenten krijgt (gast)colleges van EYE-medewerkers en vanuit de leerstoel. Jaarlijks worden er minimaal drie stageplaatsen bij verschillende afdelingen binnen EYE aangeboden. Hierdoor krijgen studenten de mogelijkheid

om onder begeleiding van ervaren curatoren, restauratoren en digitale filmspecialisten praktijkgerichte werkervaring op te doen. Dit stageprogramma wordt mede mogelijk gemaakt door het Gieskes-Strijbis Fonds. EYE organiseert, volgens de Raad voor Cultuur in de Inleiding bij het Advies voor 2017-2020, waardevolle en goedbezochte bijeenkomsten en andere sectorondersteunende activiteiten gericht op kennisdeling. Er staat wel in het laatste advies dat de regierol over deskundigheidsbevordering, inclusief educatie en talentontwikkeling, gescheiden moet blijven van de inhoudelijke activiteiten op dat gebied bij de betreffende instellingen.

Met het wegvallen van het Binger Filmlab en het NIAF zijn belangrijke ontwikkelplekken voor talent weggevallen. Hoewel talentontwikkeling en de rol van ontwikkelinstellingen buiten de scope van de ondersteuningsstructuur voor dit onderzoek vallen, benoemen we deze kwestie, omdat het een prangend probleem is omdat het aanbod van werkplaatsen en ateliers in Nederland daarmee verdween. Het Filmfonds haalde de trainings- en netwerkorganisatie voor ervaren producenten ACE (Ateliers du Cinéma Européen) naar Nederland. Daarnaast heeft het Filmfonds partnerships opgezet met internationale gerenommeerde talentlabs waar Nederlandse teams aan kunnen deelnemen, waaronder met Frontières voor het genre film, met Torino Filmlab, Berlinale Talents en EAVE. Ook wordt de samenwerking op dit thema gezocht met de filmfestivals. Zo zijn IFFR en NFF samen het Lab Boost NL gestart, werkt Cinekid samen met de Berlinale in een Lab gericht op ontwikkeling van nieuwe kinder- en jeugdfilms en biedt IDFA sterke trajecten voor documentairemakers. Het Nederlands Film Festival vervult vanuit zijn platformfunctie een sterkere coördinerende rol tijdens het festival en ook gedurende het jaar.

Het geraadpleegde veld heeft behoefte aan meer eenduidigheid op dit onderwerp en één coördinerende partij zou daarvoor een goede eerste stap zijn. Ook de Raad voor Cultuur heeft aangedrongen op meer afstemming en coördinatie om overlap te vermijden en efficiëntie te verhogen. Er moet vervolgens worden gewerkt aan een overzichtelijker en op behoeften inspeland systeem van permanente kennisoverdracht en persoonlijke professionele ontwikkeling. Voor de samenhang tussen voorzieningen voor talentontwikkeling en de continuïteit ervan is een goede regie onmisbaar. De raad adviseerde in 2015 om deze rol bij het Filmfonds te leggen. Dat heeft op dit terrein al veel ervaring en expertise en is een ontmoetingsplek voor de audiovisuele sector. Inhoudelijke deskundigheid is bij EYE beschikbaar en ook bij de filmfestivals.

8. Creatieve industrie

8.1 Creatieve industrie: Informatievoorziening

Het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie (SCI) maakt resultaten uit gesubsidieerde projecten, eigen programma's en activiteiten onder andere door middel van publicaties en de website openbaar. Daarnaast worden bijeenkomsten georganiseerd waarbij ontwerpers spreken over hun projecten en zijn er symposia en spreekuren/voorlichtingsbijeenkomsten. Het SCI biedt de mogelijkheid een nieuwsbrief te ontvangen, waarbij het fonds ook thematische nieuwsbrieven

heeft op het gebied van urbanisatie, onderwijs, zorg en vormgeving. Het SCI heeft, mede door het wegvallen van sectorinstituten, een steeds sterkere duidende rol in het werkveld toegedicht gekregen. De duizenden aanvragen binnen de subsidieregelingen en de open oproepen geven het SCI een datagebaseerd overzicht van belangrijke trends en thema's in de creatieve industrie. Daar kan en wil het fonds meer mee, ondanks dat het daar op dit moment geen opdracht toe heeft van het Rijk.

Het Nieuwe Instituut voorziet het veld van informatie door middel van een nieuwsbrief, webmagazines en beschrijving van projecten. Tevens biedt het instituut informatie aan over de collectie van het Rijksarchief voor Nederlandse Architectuur en Stedenbouw en het museum voor Architectuur, Design en Digitale Cultuur. Ook heeft het instituut een groot deel van de eigen collectie gedigitaliseerd en online beschikbaar gemaakt.

De Federatie Dutch Creative Industries (FDCI), die verschillende brancheorganisaties in de sector verenigt, draagt bij aan het ontwikkelen van kennis, biedt de eigen website als informatiebron en organiseert en stimuleert kennisuitwisseling tussen de creatieve industrie en andere organisaties of kennisgebieden. Specifiek voor de sector architectuur is er Architectuur Lokaal, een organisatie die publicaties deelt op de website, een nieuwsbrief heeft en informatie over projecten deelt. Tevens is er de Monitor Creatieve Industrie; een analyse van de ontwikkelingen binnen de ICT en creatieve industrie. Deze monitor wordt vanaf 2006 tweejaarlijks gepubliceerd door iMMovator.

Pakhuis de Zwijger, een onafhankelijk platform voor creatie en innovatie in Amsterdam en een 'thuishaven voor de creatieve industrie', deelt informatie onder andere op haar website met dossiers binnen bepaalde thema's. What Design Can Do (WDCD) is een platform dat de kracht van design wil laten zien door middel van conferenties, maar ook door het delen van kennis en informatie via publicaties en blogs. Architectuur Lokaal, Pakhuis de Zwijger, IABR, Waag Society en WDCD zijn onderdeel van de brede onderzoek- en informatievoorziening binnen de creatieve industrie en worden daarvoor (meerjarig) ondersteund door het SCI.

De afzonderlijke brancheverenigingen, zoals BNA, BNO en BNI verzamelen veel informatie over de specifieke branches binnen de creatieve industrie die wordt verstrekt aan hun leden. AWWN biedt informatie aan werkgevers binnen de sector. Waar het gaat om informatie over de regels, procedures en deadlines omtrent regelingen voor de culturele en audiovisuele sector binnen de subsidieregelingen van de subprogramma's Media en Cultuur van de Creative Europe programma én voor informatie over andere Europese fondsen en aanvullende financiering, kan het veld terecht bij Creative Europe Desk NL. Ook Creative Holland biedt informatie en advies over ondernemen in het buitenland binnen de creatieve industrie.

Vanuit het geraadpleegde veld zelf klinkt het geluid dat beleid voor informatievoorziening over de sector als geheel ontbreekt. Er worden zaken dubbel gedaan, zoals metadata en websites, ieder investeert los van elkaar in dataverzameling. Hier wordt regie op gemist, waardoor er binnen de creatieve industrie bijvoorbeeld geen eenduidige rapportages zijn over de trends en ontwikkelingen. Echter, de diversiteit van de sector kan hierin ook een rol spelen. De

kennisdeling is versnipperd en het is onduidelijk waar nu welke informatie te halen is; de zoekfunctie is niet goed geregeld. Spelers ervaren dat de informatie er wel is, maar dat men er moeite voor moet doen om het te vinden.

8.2 Creatieve industrie: Onderzoek & Ontwikkeling

Het SCI biedt regelingen aan waarmee de sector en de ontwerpers zelf onderzoek kunnen doen. Zo worden via de eenjarige en meerjarige regelingen in totaal 37 instellingen ondersteund voor hun activiteiten en onderzoek. Het SCI initieert via de actieagenda Ruimtelijk Ontwerp, het programma Erfgoed & Ruimte en het programma Internationalisering Ontwerpende Sectoren specifiek ontwerpend onderzoek in de breedte van de creatieve industrie en doet daarnaast aan impactmeting van deze programma's. Het SCI streeft ernaar kennis uit de onderzoeken zoveel mogelijk zonder auteursrechtelijke beperkingen online beschikbaar te stellen.

Het Nieuwe Instituut beschikt over een eigen Research & Development-afdeling met jaarlijks wisselende onderzoeksthema's. Deze afdeling probeert door middel van het doen van eigen onderzoek maar ook door het faciliteren van onderzoek door anderen, bij te dragen aan het identificeren, duiden en bespreekbaar maken van belangrijke actuele ontwikkelingen binnen ontwerpdisciplines. Daarnaast vormt de afdeling R&D een inhoudelijke verbinding tussen de verschillende afdelingen van het instituut. Wetenschappelijk onderzoek is hierbij niet meer alleen het domein van de academische wereld, maar een collectieve vorm van kennisdeling en -ontwikkeling van wetenschappers, onderzoekers, kunstenaars, ontwerpers, ondernemers en beleidsmakers. Hierbij ontstaat er ook een nieuw domein tussen wetenschap en cultuur: de ontwerper die wetenschappelijk onderzoek doet. Het Nieuwe Instituut doet onderzoek veelal in partnerschap met de TU Delft. Daarnaast zijn in 2016 drie onderzoeksfellows gelanceerd via een open call.

CLICKNL verbindt onderzoekers aan creatieve professionals uit de sector en heeft een kennis- en innovatieagenda opgesteld om invulling te geven aan onderzoek en innovatie in en voor de topsector creatieve industrie. Daarnaast zijn er verschillende regelingen voor financiering van onderzoeksprojecten en ondersteunt het een aantal fieldlabs voor kortlopend industrieel onderzoek. Universiteiten lopen er nog tegenaan dat zij geen geld kunnen aanvragen bij CLICKNL, omdat dit alleen beschikbaar is voor ontwikkelaars en creatieven.

De Internationale Architectuur Biennale Rotterdam (IABR) is naast een cultureel platform ook een kennisinstelling. De IABR doet aan onderzoek door middel van de IABR-Ateliers; langlopende onderzoekstrajecten die worden opgezet samen met overheden en andere stakeholders om tot concrete oplossingen te komen voor maatschappelijke opgaven.

Het lectoraat Future Urban Region (FUR) is een uitwerking van het Netwerkprogramma Ontwerpopleidingen en daarmee onderdeel van de Actie Agenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp. FUR, een samenwerkingsproject van zes Nederlandse Academies van Bouwkunsten,

focus zich in hun onderzoeks- en samenwerkingsprogramma op het operationaliseren van kennis en modellen die in een later stadium kunnen bijdragen aan de gezondheid van ecosystemen.

Er ligt op het gebied van onderzoek enorme potentie, volgens het geraadpleegde veld. Het onderzoeksprogramma van het SCI wordt gewaardeerd. Er zou meer samengewerkt kunnen worden met de universitaire wereld en zou de verbinding met lectoren van hogescholen kunnen worden gemaakt. De DATAstudio van Het Nieuwe Instituut en Eindhoven binnen het programma de Staat van Eindhoven werd in de werksessie genoemd als een goed voorbeeld van het onderzoeken van nieuwe trends. Hierbij worden beschikbare data en technologische mogelijkheden gecombineerd met de realiteit van de stad en de behoeften van bewoners. Wat betreft het soort onderzoek wordt door sommigen uit het geraadpleegde veld aangegeven dat er teveel toegepast onderzoek is en er te weinig ruimte is voor experiment. Tevens klinkt de wens om onderzoek meer vanuit het veld te initiëren en door de infrastructuur te laten ondersteunen. De toekomst van de creatieve industrie zit steeds meer in het bij elkaar brengen van verschillende werelden: cultuur, bedrijfsleven, universiteit, hbo, mbo. Een probleem is dat instellingen met een financiering van 2 tot 4 jaar moeilijk kunnen meedoen aan 5-jarige onderzoeksprojecten. Een voorbeeld dat werd genoemd in de werksessie is een culturele investeringsbank waarin overheid en markt gezamenlijk met onderzoeksfinanciering aan de slag kunnen, zoals in Vlaanderen gebeurt. Echter, in België blijkt dat het moeilijk is om het bedrijfsleven hierbij mee te krijgen. Als laatste wordt aangekaart door het geraadpleegde veld dat er weinig interactie zit op het gezamenlijk leren en het creëren van een leeromgeving. Omdat dit juist zeer belangrijk wordt gevonden, zou dit sterker gestimuleerd kunnen worden door bijvoorbeeld het SCI.

8.3 Creatieve industrie: Beheer & Ontsluiting

Het Nieuwe Instituut heeft een museum- en archieftaak voor het Museum voor Architectuur, Design en Digitale cultuur en het Rijksarchief voor Nederlandse Architectuur en Stedenbouw. De gedigitaliseerde collectie die te vinden is via de website bevat archieven, publicaties, personen, projecten en objecten. Een gedeelte van de collectie op het gebied van vormgeving in de zin van erfgoed is ondergebracht bij het RKD (Rijksbureau Kunsthistorische Documentatie), daar waar de vormgeving dicht bij de beeldende kunst ligt. Ook zijn er regionale en lokale archieven die een functie hierin hebben. Daarnaast zijn er verschillende partijen die erfgoed ontsluiten. Zo heeft LIMA (voortgekomen uit het Nederlands Instituut voor Mediakunst) een taak in het ontsluiten van erfgoed op het gebied van mediakunst, evenals EYE en Beeld & Geluid. Het Louis Kalff Instituut is het erfgoedcentrum voor industrieel vormgevingserfgoed en het Wim Crouwel Instituut zet zich in voor beheer, ontsluiting en digitalisering van collecties grafische vormgeving en typografie door erfgoedinstellingen in Nederland.

Op het vlak van beheer en ontsluiting klinken verschillende zorgen in het geraadpleegde veld. Het gaat in deze sector veel over innovatie, terwijl er ook gepraat moet worden over het vastleggen van wat er al was, zeker met het oog op professionalisering. Omdat het SCI formeel

de echte erfgoedtaak niet mag ondersteunen is het fonds niet in staat deze instellingen voldoende (financieel) te ondersteunen en is het de vraag of de erfgoedtaak in alle disciplines binnen de creatieve industrie voldoende is belegd. Ook zijn er zorgen over de archivering van de game-cultuur, die op dit moment bij niemand belegd is. Er wordt uitgesproken dat er onduidelijkheid is over het beleid rondom archivering. Daarnaast wordt benoemd dat Het Nieuwe Instituut geen taak heeft op gebied van design. Men meent dat er politiek draagvlak moet komen voor een designarchief of een Rijksarchief digitale cultuur.

8.4 Creatieve industrie: Vertegenwoordiging

Het SCI en Het Nieuwe Instituut hebben een rol in de vertegenwoordiging van de sector Creatieve Industrie. Zij hebben een platformfunctie als het gaat om de schakel tussen instelling, maker en publiek en proberen het profiel van de creatieve industrie nationaal maar ook internationaal te versterken. Zo werkt het SCI continu aan het zichtbaar maken van de creatieve industrie en de impact die deze sector heeft op de wereld om ons heen door bijvoorbeeld tentoonstellingen tijdens de Dutch Design Week met 30 door het fonds ondersteunde ontwerpers, de Hedy d'Anconaprijs voor de voorbeeldstellende architectuur in de zorg en het programma The Art of Impact, om de relatie tussen kunst en de rest van de samenleving te versterken. The Art of Impact was een samenwerking van het ministerie van OCW met de zes publieke cultuurfondsen. Naast de Hedy d'Anconaprijs zijn er in het veld ook andere prijzen die een vertegenwoordigende en agenderende functie hebben voor de sector Creatieve Industrie. Voorbeelden hiervan zijn de Rijksprijs Gouden Piramide (een tweejaarlijkse rijksprijs voor inspirerend opdrachtgeverschap in architectuur, stedenbouw, landschapsarchitectuur en ruimtelijke ordening) en de Archiprix (voor het beste afstudeerwerk op het gebied van architectuur, stedenbouw en landschapsarchitectuur).

Vanwege een expliciete behoefte vanuit het veld heeft Het Nieuwe Instituut de opdracht gekregen om een aanspreekpunt voor het overheidsbeleid op het gebied van internationalisering te ontwikkelen voor de creatieve industrie. Deze is, met additionele middelen vanuit het ministerie van OCW, bij Het Nieuwe Instituut ondergebracht als onderdeel van het Agentschap voor Architectuur, Design en Digitale Cultuur. Hierin heeft het Agentschap een coördinatiefunctie, waardoor het contact houdt met internationaal belangrijke spelers binnen de creatieve industrie maar ook met individuele makers, ontwerpers en architecten, kennisinstututen en bedrijven. Ook de Dutch Creative Council en Federatie Dutch Creative Industries hebben een belangrijke taak in vertegenwoordiging van de sector, evenals de brancheverenigingen en Architectuur Lokaal.

Waar het gaat om een gezamenlijk geluid te laten horen vanuit de sector, overleggen het FDCI (meer gericht op de branche en economische waarde van de creatieve industrie), CLICKNL (vanuit de wetenschap en verbinding naar toegepaste markt en onderzoek) en het SCI (meer vanuit cultureel en maatschappelijk gedreven waarden van de creatieve industrie) op reguliere basis met elkaar. Daarnaast heeft het SCI een aantal initiatieven opgezet en neemt deel aan een aantal interessante activiteiten. Zo is er op instigatie van het SCI met een aantal sleutelactoren uit de creatieve industrie een brief opgesteld aan het nieuwe kabinet om ontwerpkracht beter in

te zetten voor maatschappelijke vraagstukken. Het resultaat hiervan is een werkgroep Bruisende Steden waarin dit onderwerp samen met onder andere VNO/NCW en andere beleidsmakers wordt opgepakt. Tevens participeert het SCI in het infrastructureel overleg creatieve Industrie om samen met andere stakeholders de agenda binnen de creatieve industrie af te stemmen met als resultaat betere afstemming tussen onder andere CLICKNL, FDCI, HNI, Topteam, Creative Holland en het ministerie van OCW.

Het geraadpleegde veld is kritisch waar het gaat om vertegenwoordiging van de sector creatieve industrie. Betrokkenen geven aan dat er veel partijen zijn, maar weinig echte boegbeelden in de zin van personen. Er werd gesteld in de werksessie dat een helder profiel of visie ontbreekt en het gefragmenteerd is. De promotie is in de ogen van betrokkenen te beperkt en te exclusief. Het geraadpleegde veld vindt het belangrijk dat juist autoriteiten, personen en iconen als ambassadeurs naar buiten treden namens de creatieve sector. Het vertrouwen in instituten begint af te nemen, en samenwerking tussen instituten begint juist tussen individuen. Een probleem dat hierbij wordt aangekaart is de diversiteit aan disciplines die niet allemaal hetzelfde boegbeeld (kunnen) hebben en een eenduidig geluid onmogelijk maakt. Er wordt genoemd dat juist deze verschillen gebruikt zouden moeten worden als kracht.

8.5 Creatieve industrie: Netwerkactivering

Op het gebied van netwerkactivering biedt het SCI jaarlijks een veelheid aan netwerkbijeenkomsten aan. Ook de bijeenkomsten en symposia die worden georganiseerd zijn een plek voor netwerkvorming. Het fonds stelt zich ten doel om ontwerpers samen te brengen met partijen en opdrachtgevers binnen én buiten de creatieve industrie, en organiseert daarvoor jaarlijks meerdere open oproepen om partijen bij elkaar te brengen.

Het Nieuwe Instituut doet verschillende dingen op het vlak van debat, reflectie en netwerk. Zo is er een wekelijks programma gestart op de donderdagavonden ('Thursday Night at Het Nieuwe Instituut') om het discours in architectuur, design en digitale cultuur te stimuleren. Hiermee wil het instituut bestaande belangstellenden maar ook nieuwe geïnteresseerden aan het instituut binden, en als een ontmoetingsplek fungeren voor het werkveld van de creatieve industrie. In deze avonden zijn netwerkvorming, kennisdeling (in de vorm van onderzoek), talentontwikkeling, partnerships en actualiteit de elementen die naar voren komen. Ook zijn er publieke seminars en een internationaal bezoekersprogramma, waarmee diverse internationale professionals uit het veld kennismaken met een groot aantal organisaties en personen binnen het Nederlandse creatieve veld.

Pakhuis de Zwijger faciliteert gesprekken en debatten over verschillende thema's rondom creatieve industrie, de stad en global trends. Daarnaast heeft deze instelling een groot aantal leden die samen de Pakhuis de Zwijger Community vormen. Architectuurcentra in andere grote steden hebben een functie in netwerk en debat. Ook Architectuur Lokaal organiseert zelf en promoot andere lokale initiatieven op het gebied van debat en netwerkvorming. De IABR (Internationale Architectuur Biennale Rotterdam) is een belangrijke plek voor ontmoeting tussen ontwerpers, overheden, vakmensen en publiek. Waar het gaat om het versterken van de

verbinding, samenwerking en kennisuitwisseling tussen creatieve residenties, is DCR (Dutch Creative Residency Network) een belangrijke koepel. Onder andere op initiatief van DCR vindt The Power of Hubs plaats, zowel een bijeenkomst voor kennisdeling als voor netwerkvorming tussen creatieve hubs- en broedplaatsen.

Het geraadpleegde veld is enthousiast over Het Nieuwe Instituut: daar zit een design community die zich ontwikkelt. Het wordt gezien als een onverwacht levendige en jeugdige plek voor ontmoeting en debat op regelmatige basis, het avondprogramma wordt gezien als een goed begin en er wordt ervaren dat Het Nieuwe Instituut het “beter doet dan eerst.” Ook is in de werksessie de behoefte uitgesproken aan cross-sectorale platforms en is er honger naar meer plekken voor debat en ontmoeting. Er worden veel debatten gevoerd, maar los van elkaar en met weinig samenhang, waardoor het gevoel ontstaat dat iedereen alles zelf wil doen. Het is belangrijk om na te denken hoe deze debatten aan elkaar verbonden kunnen worden, ook met andere sectoren. Het SCI zelf signaleert dat er in de creatieve industrie weinig plekken zijn voor reflectie en debat en dat dit als gemis wordt ervaren. Het fonds heeft hierop in 2017 ingespeeld door het uitschrijven van de open oproep ontwerpkritiek waaruit platforms eenmalig financieel ondersteund konden worden. Een meer structurele oplossing van dit tekort blijft noodzakelijk, zo stelt het SCI.

8.6 Creatieve industrie: Beleidsondersteuning

Het SCI is een uitvoeringsorganisatie van het ministerie van OCW met een beleidsvoorbereidende taak. Het SCI participeert in beleidsvoorbereidende overlegstructuren en formuleert gevraagd en ongevraagd zijn positie over actuele (beleids-)onderwerpen binnen de creatieve industrie. Het SCI draagt ook bij aan beleidsondersteuning, bijvoorbeeld in de vorm van de, met sleutelpersonen binnen de creatieve industrie opgestelde, brief aan het nieuwe kabinet om ontwerpkracht beter in te zetten voor maatschappelijke vraagstukken. Een ander voorbeeld is het position paper op verzoek van de Raad voor Cultuur en de SER waarin drie actiegebieden benoemd zijn om de arbeidsmarkt voor de creatieve industrie te versterken.

De Rijksbouwmeester en het College van Rijksadviseurs zijn belangrijke organen waar het gaat om beleidsondersteuning. Zo adviseert de Rijksbouwmeester het rijk over kwesties rondom ruimtelijke thema's en architectonische kwaliteit. Het College van Rijksadviseurs (waarin de Rijksbouwmeester de sector architectuur vertegenwoordigt) adviseert het kabinet over ruimtelijke kwaliteit en ruimtelijke thema's die spelen. Daarnaast heeft het IABR ten doel om meerwaarde te leveren voor beleids- en besluitvorming en beïnvloeding van de maatschappelijke agenda.

Door het geraadpleegde veld wordt aangegeven dat de signaleringsfunctie in de sector richting beleidsmakers sterker georganiseerd kan worden, waardoor verbindingen met de samenleving en andere domeinen kunnen worden gestimuleerd.

8.7 Creatieve industrie: Deskundigheidsbevordering

Het SCI doet aan deskundigheidsbevordering door middel van expertmeetings, spreekuren en voorlichtingsbijeenkomsten, maar ook door het stimuleren van goed opdrachtgeverschap. Het SCI vindt het belangrijk om de eerste fase van het bij elkaar brengen van opdrachtgever en maker te ondersteunen. Een belangrijk doel van het SCI voor de beleidsperiode van 2017-2020 is het bevorderen van professionalisering van de ontwerppraktijk en het opdrachtgeverschap. Dit doet het fonds niet binnen de gewone subsidieregelingen maar binnen het programma talentontwikkeling en binnen het flankerende beleid (open oproepen en het verstrekken van werkbeurzen) van het fonds. Zo onderzoekt het fonds bijvoorbeeld hoe de samenhang tussen de praktijk en het onderwijs verder kan worden versterkt. Dit kan bijvoorbeeld door tijdelijke ateliers, labs of summerschools, om onderzoek en experiment te faciliteren en de individuele verdieping van de onderzoekspraktijk te versterken. Het SCI gaat hierin samenwerken met onderwijsinstellingen, culturele organisaties en werkplaatsen.

Het Nieuwe Instituut organiseert jaarlijkse vele symposia en conferenties, waarvan de Thursday Nights at Het Nieuwe Instituut een goed voorbeeld is. Ook organiseert het instituut seminars en dialogen in het kader van projecten of tentoonstellingen, evenals activiteiten, zoals een jaarlijkse conferentie en een seminar rondom het Jaap Bakema Study Centre.

De verschillende brancheverenigingen bieden cursussen, workshops en masterclasses aan, zoals de BNA Academie. Architectuur Lokaal speelt een rol in deskundigheidsbevordering door onder andere het aanbieden cursussen en excursies. Verder verzorgt de IABR deskundigheidsbevordering, door workshops, master classes en conferenties. Het lectoraat Future Urban Region (FUR) levert door middel van onderzoeken naar stedelijke (eco)systemen en vernieuwende ontwerpmiddelen een bijdrage aan bevordering van deskundigheid.

Op het gebied van deskundigheidsbevordering ziet het geraadpleegde veld een kans in (meer) samenwerking met het onderwijs. Samenwerking met de universiteiten biedt op het gebied van deskundigheidsbevordering veel mogelijkheden, maar er zou ook gekeken moeten worden naar verbinding en samenwerking met andere onderwijssectoren (hbo, mbo). Voor deskundigheidsbevordering zou meer geld moeten komen, maar het geraadpleegde veld vraagt zich daarbij wel af waar dit ondergebracht zou moeten worden: in een specifieke opleiding of bij instituten zoals brancheverenigingen.

9. Letteren & Bibliotheken

9.1 Letteren & Bibliotheken: Informatievoorziening

In de letterensector wordt zowel op ketenniveau informatie verzameld als door spelers die per schakel in de keten hun informatie verzamelen. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt in openbare informatie en concurrentiegevoelige informatie. Er zijn in de markt meerdere business intelligence-systemen waarmee boekverkopers en uitgevers op weekbasis hun marketinginformatie organiseren, zoals van CB (voorheen Centraal Boekhuis) en Bookcontrol van GfK. Deze leveranciers stellen deze data ook beschikbaar voor analyses op geaggregeerd niveau.

Het nieuwe kennis- en innovatieprogramma KVB Boekwerk streeft ernaar inzicht te verschaffen in het functioneren van de markt op ketenniveau. Partners van het programma zijn de Groep Algemene Uitgevers (GAU), de Koninklijke Boekverkopersbond (KBb), Stichting Lezen, de CPNB en het Nederlands Letterenfonds. Daarnaast is er een periodiek overleg met een brede vertegenwoordiging van de sector in de Raad van Advies van KVB Boekwerk over het programma. Op onderdelen werkt KVB Boekwerk samen met de KB.

In het eerste jaar heeft KVB Boekwerk informatie samengebracht uit meerdere bronnen, zoals de KB, CB, GfK en SMB, in een monitor voor de Algemene Boekenmarkt. Ondertussen werkt KVB Boekwerk aan de koppeling van bronnen om meer inzicht te verschaffen. Op basis van de monitor kunnen uitspraken worden gedaan over concurrentiedruk, portfolio's van uitgevers, assortimentsbreedte van boekhandels, distributiekanaalen van boeken of het aantal actieve schrijvers en vertalers in Nederland. Veel van deze informatie was voorheen niet beschikbaar. KVB Boekwerk wordt daarom steeds vaker aangehaald als bron van informatie, onder meer in Cultuur in Beeld, nieuwsmedia en vakbladen.

Het geraadpleegde veld geeft aan dat de behoefte van de sector aan goede en bruikbare informatie steeds beter wordt ingevuld. De nieuwe bronnen bieden een basis van waaruit een visie en strategie voor een toekomstbestendige sector kunnen worden ontwikkeld. Verder beschikt de sector, anders dan veel andere sectoren, over een eigen onafhankelijk vakblad: Boekblad. Ook de literaire journalistiek is actief, tot tevredenheid van betrokkenen. Dat maakt dat het aantal recensies groot is en bovendien goed zichtbaar, bijvoorbeeld in de zaterdagkranten.

9.2 Letteren & Bibliotheken: Onderzoek & Ontwikkeling

Onderzoek wordt gedaan door veel verschillende spelers in het veld. Voorbeelden van spelers zijn de Stichting Marktonderzoek Boekenvak (SMB, een samenwerkingsverband van KVB, GAU, KBb, Stichting Lezen, CPNB, KB), GfK (opdrachtnemer van SMB en dataverzamelaar voor marktinformatie), de KB, de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB), CB en het CBS. KVB Boekwerk bundelt hiervan informatie en is verantwoordelijk voor de communicatie van SMB, met als doel meer eenduidig naar buiten treden. De partijen die samenwerken binnen SMB zijn ook mede-opdrachtgever voor een onderzoek naar leestijd bij consumenten dat wordt uitgevoerd door het SCP. Gegevens over internationalisering van de Nederlandstalige literatuur worden verzameld en geduid door het Nederlands Letterenfonds. Het Letterenfonds voert samen met de Auteursbond ook tweejaarlijks onderzoek uit naar de inkomenspositie van schrijvers en vertalers.

Binnen KVB Boekwerk werken de partijen aan onderzoek naar trends, ontwikkelingen en innovatie. Jaarlijks organiseert KVB Boekwerk een sector brede conferentie over innovatie. Via de monitor geeft KVB Boekwerk inzicht in het innovatievermogen van de sector. Kwantitatief wordt in de KVB Boekwerk Monitor het literair-culturele segment van de boekenmarkt stelselmatig in kaart gebracht. Daarbij hebben betrokkenen de behoefte om binnen het ruimere literair-culturele segment het literaire deel te onderscheiden.

De KB (en voorheen het Siob) heeft de wettelijke verantwoordelijkheid voor de gegevenslevering en monitoring van het bibliotheekstelsel in brede zin. De afgelopen jaren heeft de KB een stimulerende en coördinerende invloed op het bibliotheekonderzoek uitgeoefend, onder meer door enkele langlopende onderzoeklijnen te ontwikkelen, samenwerking met en tussen onderzoeksinstellingen te bevorderen, wetenschappelijk onderzoek te stimuleren, kleinschalig onderzoek te ondersteunen en uitwisseling van kennis over en uit onderzoek te stimuleren. Daarnaast heeft de KB een onderzoeksplatform laten ontwikkelen waardoor structureel onderzoek wordt uitgevoerd, ten behoeve van een beter inzicht in en zichtbaarheid van de maatschappelijke betekenis van bibliotheken. In landelijk verband wordt daarnaast gewerkt aan een gezamenlijke aanpak en instrumentarium voor het meten van effecten van de dienstverlening. Met een strategische onderzoeksagenda beoogt de KB de richtinggevende rol binnen de sector de komende jaren nog verder uit te bouwen en in te bedden en samenwerking (met andere sectoren, kennisinstellingen en internationaal) uit te breiden.

Van de instellingen in de Basisinfrastructuur heeft met name Stichting Lezen een belangrijk aandeel in onderzoek. Dit onderzoek betreft leesgedrag, onderzoek naar (voorwaarden voor) leesontwikkeling en de effecten van lezen en uitkomsten daarvan legitimeren de (beleids)aandacht voor lezen. Daarnaast ontwikkelt de stichting regelmatig evidence based handreikingen en praktische instrumenten om aan de slag te gaan met lezen. Dit materiaal wordt gedeeld met instellingen in het veld (met name bibliotheken, scholen en welzijnsinstellingen zoals consultatiebureaus) die het op hun beurt verspreiden.

Het Letterenfonds doet in beperkte mate onderzoek naar ontwikkeling van de sector (nota bene, artistiek-inhoudelijke ontwikkeling waarin het Letterenfonds een rol vervult valt buiten de scope van dit onderzoek), en dan in samenwerking met het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie. Het Letterenfonds signaleert de noodzaak van innovatie, en neemt deze rol op zich, omdat het nodig is voor de sector. Juist om de behoefte aan ontwikkeling en innovatie een plek te geven, is KVB Boekwerk ontstaan. KVB Boekwerk is geïnitieerd naar aanleiding van de voorwaarde die de Raad voor Cultuur heeft verbonden aan continuering van de vaste boekenprijs voor 4 jaar: het boekenvak moest meer innovatiekracht ontwikkelen en de krachten bundelen. KVB Boekwerk wordt gezien als het nieuwe kennis- en innovatieplatform voor de boekensector.

In het niet-gesubsidieerde veld is sprake van innovatie op andere dan inhoudelijke terreinen. Ondernemers zoals Bookchoice, Readr, Renew the book, Novamedia, Bol.com en Kobo+ investeren in innovatie. Ook bij CB (voorheen Centraal Boekhuis) zijn vernieuwingen doorgevoerd. Daarnaast innoveren afzonderlijke uitgevers en boekverkopers. Opgemerkt moet worden dat leesgedrag langs lijnen van geleidelijkheid verandert. Dat is leidend in de mate waarin innovatie mogelijk en wenselijk is.

Het geraadpleegde veld geeft aan dat deze stuwende kracht als het gaat om innovatie van de letterensector binnen de Basisinfrastructuur versterkt mag worden. Er leven in de sector concrete wensen over onderzoek naar literatuur en de staat ervan. Denk bijvoorbeeld aan de exportwaarde van Nederlands literatuur en de opbrengsten van het lezen van literatuur. Het geraadpleegde veld heeft de indruk dat sprake is van een focus op nut van lezen ten behoeve

van een ander doel (namelijk laaggeletterdheid, empowerment et cetera), terwijl het belang van literatuur als zodanig en de voortgang van de sector volgens hen onderbelicht is. Stichting Lezen doet wel onderzoek daarnaar, bijvoorbeeld taal- en leesvaardigheid en leesmotivatie, lezen van literatuur en literatuureducatie, maar betrokkenen hebben behoefte aan meer onderzoek naar de staat van literatuur, dus breder dan wat Stichting Lezen onderzoekt, en zij vragen zich af of er een coördinerende en aanjagende partij kan komen, zoals de Boekmanstichting. De KB zou hier wellicht een rol in kunnen spelen. Een dergelijke partij moet er voor zorgen dat structureler sectoraal onderzoek wordt gedaan dat breed beschikbaar is, anders dan nu bijvoorbeeld het geval is met onderzoeken van partijen met commerciële belangen.

9.3 Letteren & Bibliotheken: Beheer & Ontsluiting

Op het gebied van collecties heeft de KB een leidende rol. De KB heeft een landelijk collectieplan voor het netwerk van openbare bibliotheken en heeft daarnaast een eigen content strategie waarin steeds meer wordt afgestemd met andere collectiehoudende instellingen, bijvoorbeeld met betrekking tot webarchivering. De KB beheert de eigen papieren collecties en onderhoudt ze. Naast verantwoordelijkheid voor het eigen erfgoed heeft de KB al in de jaren '90 de verantwoordelijkheid op zich genomen voor het nationale gedrukte erfgoed. Na inventarisering en prioritering in samenwerking met het veld en met de wetenschap is het programma KB-Metamorfoze tot stand gekomen, dat gericht is op het behoud van het papieren erfgoed. Vele collecties van universiteitsbibliotheken, openbare bibliotheken, museum- en archiefbibliotheken zijn zo geconserveerd.

Een aantal jaren geleden is de KB overgestapt naar digitalisering als behoudstrategie en is de focus uitgebreid naar geschreven erfgoed (archieven). Qua digitalisering biedt de KB ook collectie-ontsluitende diensten die in bredere netwerkverbanden worden gerund, zoals Delpher, DBNL en de online bibliotheek. Delpher kent een apart traject voor het opnemen van gedigitaliseerde bibliotheekcollecties uit het netwerk en publiceert ook gedigitaliseerde boeken, kranten en tijdschriften, collecties van derden, die via KB-Metamorfoze of KB-Google worden gedigitaliseerd.

De ondersteuning van andere collecties door de KB is noodzakelijk, want het collectiebeheer is volgens de KB nog niet overal op orde. Andere partijen die een rol vervullen in deze functie zijn het Literatuurmuseum, het Museum van het Boek en het RKD - Nederland Instituut voor Kunstgeschiedenis. Collectiebeheer wordt gefinancierd vanuit een andere wet dan de wet op het specifiek cultuurbeleid (Wsc) en heeft daarmee een andere positie dan bij collecties in andere culturele deelsectoren het geval is. Vanwege de wettelijke verankering is namelijk geen sprake meer van een vierjaarlijkse cyclus van beleid. Dat maakt dat er een structureler aanpak en uitvoering mogelijk is. De KB ervaart het als een groot voordeel om geen deel uit te maken van de Basisinfrastructuur, wat voor het voormalige sectorinstituut wel het geval was. Met name voor dergelijke onderwerpen als collecties beheren en ontsluiten is continuïteit een pre, stelt de KB.

Het Letterenfonds verzamelt en onderhoudt als enige instelling in Nederland structureel Nederlandstalige literatuur in buitenlandse vertaling. De bibliotheek van het Letterenfonds bevat dan ook een voor Nederland unieke collectie, die door onderzoekers en studenten veelvuldig wordt geraadpleegd. Ook de online te raadplegen Vertalingendatabase is in deze context van belang. De waardering hiervan is groot bij het geraadpleegde veld.

9.4 Letteren & Bibliotheken: Vertegenwoordiging

De spelers in het letterenveld zijn divers en talrijk. Er zijn daarmee veel vertegenwoordigende partijen, passend bij en herkenbaar voor de verschillende spelers in het veld. Het Letterenfonds is de aangewezen partij voor promotie van Nederlandse literatuur in binnen- en buitenland en wordt daarom alom gewaardeerd, zo blijkt uit het stakeholderonderzoek van 2014. Wel zou meer afstemming en samenwerking de promotie ten goede kunnen komen, zo bleek daaruit. CPNB is ook zeer actief als het gaat om promotie en vertegenwoordiging, bijvoorbeeld met verschillende publiekscampagnes (Boekenweek, Poëzieweek, NS Publieksprijs). Ook Stichting Lezen heeft een rol als het gaat om promotie van lezen als zodanig. Uitgeverijen hebben een belangrijke taak in de vertegenwoordiging en promotie van hun auteurs. De Schrijverscentrale heeft een groot aandeel hierin. Deze centrale biedt promotiemogelijkheden voor schrijvers en laat hen op hun beurt het belang van literatuur uitdragen richting het publiek, binnen en buiten het onderwijs.

Internationaal is sprake van actieve vertegenwoordiging van de sector Letteren. Daarvoor is het Letterenfonds verantwoordelijk. Een voorbeeld daarvan is de organisatie van de Nederlands-Vlaamse gastlandschap ter gelegenheid van de Frankfurter Buchmesse in 2016. Dit is tot stand gekomen in samenwerking met de relevante partijen in het literaire veld en de cultuurfondsen. Ook activiteiten op het gebied van vertalingen in en uit het Nederlands maken vertegenwoordiging van de Nederlandse literatuur mogelijk.

Ondersteuning ten aanzien van vertegenwoordiging die de verantwoordelijkheid van de branche zelf is, betreft de belangenbehartiging vanuit de branche, in het bijzonder van makers, producenten en distributeurs. Deze belangen worden onder meer behartigd door de Auteursbond, GAU (als de branchevereniging voor uitgevers) en de Koninklijke Boekverkopersbond.

Door de veelheid en veelsoortigheid aan vertegenwoordiging, heeft het geraadpleegde veld de indruk dat hier en daar sprake is van snijverlies. Er zijn mogelijkheden de krachten te bundelen. Een succesvol voorbeeld daarvan is de Leescoalitie die gezamenlijk het belang van lezen overbrengt. De Leescoalitie is opgericht in 2012 en bestaat uit Stichting Lezen (initiatiefnemer en voorzitter), de Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek (CPNB), de KB, de Vereniging Openbare Bibliotheken, het Literatuurmuseum en Stichting Lezen & Schrijven. Deze landelijke spelers op het gebied van leesbevordering bundelen hun krachten om zoveel mogelijk mensen aan te zetten tot lezen en voorlezen.

9.5 Letteren & Bibliotheken: Netwerkactivering

Netwerkactivering is in de Letteren niet sectorbreed belegd als functie binnen de ondersteuningsstructuur. Wel is de Schrijverscentrale een centrale plek waar alle schrijvers bij elkaar komen. Ook scholen en bibliotheken weten de Schrijverscentrale te vinden. Dit is de plek waar verbindingen worden gelegd, maar die zijn gericht op dienstverlening (lezingen) en niet op daadwerkelijke netwerkvorming waar bijvoorbeeld debat en reflectie plaatsvinden. Er ontstaan een-op-een contacten, die bovendien ook nog eenmalig plaatsvinden. Een enkele keer organiseert de Schrijverscentrale een bijeenkomst waar schrijvers elkaar ontmoeten, maar voor structurele(r) invulling van deze functie heeft deze instelling wel de bereidheid maar geen capaciteit. Op de website is wel een online platform gecreëerd voor auteurs waar relevante informatie wordt gedeeld en er is een start gemaakt met aparte nieuwsbrieven voor auteurs.

Stichting Lezen onderhoudt en stimuleert via conferenties, expertmeetings, stuurgroepen en adviescommissies op landelijk, provinciaal en lokaal niveau een netwerk van leesbevorderaars uit bibliotheekveld, VVE, Onderwijs, boekenvak en overheden. Het Letterenfonds organiseert jaarlijks activiteiten ter verdieping, ontwikkeling en vernieuwing van het vertaalkvak, zoals de Literaire Vertaaldagen. Bovendien is het Letterenfonds, samen met o.m. de Taalunie initiatiefnemer van het Expertisecentrum Literair Vertalen. Daarnaast organiseert het Letterenfonds op het gebied van innovatie en digitale literatuur verschillende bijeenkomsten, waarvan het tweejaarlijkse Literatuur of Scherm in samenwerking met het SCI tot stand komt. Verder organiseert het Letterenfonds nog incidenteel een netwerkbijeenkomst voor experts, inclusief buitenlandse partijen, vooral gericht op financieringsmogelijkheden zoals mogelijke kostenbesparingen.

Fonds BJP organiseert jaarlijks de uitreiking van de Brusseprijs, voor het beste journalistieke boek, en in 2018 het congres Nieuwe Journalistiek. Het haakt daarnaast aan bij bijeenkomsten en platforms van anderen. Het Fonds BJP zou wel meer zelf of samen willen organiseren, maar heeft daar de middelen en mogelijkheden niet voor.

Met het per 1 januari 2015 van kracht worden van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob), is een structureel netwerk in de bibliotheeksector ontstaan. Deze wet neemt openbare bibliotheekvoorzieningen die onderling verbonden zijn namelijk als uitgangspunt. De wet bepaalt dat de lokale bibliotheken, de provinciale ondersteuningsinstellingen en de KB, voor wat betreft haar taak tot het in stand houden van de landelijke digitale bibliotheek, één netwerk vormen van openbare bibliotheekvoorzieningen.

Met de KVB Adviesraad is er al jaren een structureel overleg tussen vertegenwoordigers van de letterensector, te weten makers, uitgevers, boekhandelaren, Centraal Boekhuis, bibliotheken en Basisinfrastructuur-instellingen. Met de totstandkoming van KVB Boekwerk is een impuls gegeven aan bestaande netwerken. Vaak zijn het (logische) samenwerkingsverbanden van ketenspelers.

De totstandkoming van KVB Boekwerk wordt door het geraadpleegde veld gezien als illustratief voor de manier waarop het veld zichzelf organiseert in een netwerk, wanneer daar behoefte aan is. De vraag is dan ook of deze functie vanuit de Basisinfrastructuur eigenlijk wel meer invulling

nodig heeft, of dat het letterenveld zichzelf organiseert op dit punt.

9.6 Letteren & Bibliotheken: Beleidsondersteuning

Taal en leesbevordering hebben een stevige positie als het gaat om beleid. Stichting Lezen zet op lokaal niveau haar leesbevorderingsnetwerken in, met name via bibliotheken die hierbij door de stichting worden ondersteund. Op landelijk niveau agendeert Stichting Lezen zelf. Daarbij is de keuze gemaakt om beleid en praktijk vorm te geven op basis van gedegen kennis en expertise; dat ligt ook ten grondslag aan agendering. Ook Stichting Lezen & Schrijven is effectief in het agenderen van laaggeletterdheid bij de beleidsmakers, is de ervaring van het veld. Deze stichting heeft door een grote nadruk op de uitvoeringspraktijk (70 teams in het gehele land) veel contact bij gemeenten. Beide stichtingen werken inmiddels intensief samen aan het bereiken van laagtaalvaardige ouders op gemeentelijk niveau. Daarmee sluiten ze aan bij de behoefte van het geraadpleegde veld om meer samen te werken.

Verder zijn de KB en KVB Boekwerk agendastellend. De KB heeft een landelijke innovatieagenda opgesteld. Centraal in de Innovatieagenda staan vier prioriteiten voor de innovatie in het openbaar bibliotheeknetwerk: Jeugd en onderwijs, Participatie en zelfredzaamheid, Persoonlijke ontwikkeling en Verandering en verbreding van de klassieke bibliotheek in het netwerk. Uit deze agenda is een Actieagenda voortgekomen, waarin community's of practice staan beschreven van nieuwe bovenprovinciale samenwerkingsvormen waarin provinciale ondersteuningsinstellingen, bibliotheken en de KB samenwerken om de innovatie in het openbaar bibliotheeknetwerk te stimuleren en te organiseren vanuit de uitgangspunten van de innovatieagenda. Bovendien is aan dit innovatieprogramma een website gekoppeld, Innovatiebieb.nl, een instrument om innovaties inzichtelijk te maken voor bibliotheken, materialen te delen en op termijn ook te laten zien welke innovaties effectief zijn.

KVB Boekwerk werkt samen met onder meer het Letterenfonds, CPNB, de KB en Stichting Lezen momenteel aan een agenda voor vierjaarlijks overleg met de sector. KVB Boekwerk werkt aan de invulling van een innovatieagenda voor het boekenvak en beheert de marktmonitor die statistische informatie uit diverse bestaande bronnen samenbrengt en zo inzicht geeft in marktomstandigheden.

Qua beleid heeft Letteren een sterke positie vanwege het belang van taal in het onderwijs. Voor literatuur geldt dat echter veel minder. Visie op het verder brengen van literatuur ontbreekt volgens het geraadpleegde veld en dat vindt men wel echt nodig. Hier lijkt het probleem dat vele spelers dingen doen en denken, maar dat niemand het geheel overziet. Er is behoefte aan meer structuur, waardoor vanuit een gezamenlijk belang beleidspunten kunnen worden bedacht en effectiever kunnen worden geagendeerd, zo vindt het geraadpleegde veld. Een kans voor de sector ligt in een beleidsmatige versteviging van de verbinding tussen onderwijs en cultuur. Er zijn in de praktijk al wel vele verbindingen tussen onderwijs en cultuur. De Schrijverscentrale, Stichting Lezen en het Letterenfonds spelen daarbij een rol. Zij organiseren vele leesbevorderingscampagnes, -projecten en -activiteiten zoals de Poëzieweek, de Nationale

Voorleesdagen, de Nationale Voorleeswedstrijd, de Jonge Jury en Read2Me! en Literatour. Andere voorbeelden zijn Boek een Dichter, auteursbezoeken en de literaire festivals. Het geraadpleegde veld maakt zich zorgen over de stevigheid van de beleidsmatige verbinding.

9.7 Letteren & Bibliotheken: Deskundigheidsbevordering

Qua deskundigheidsbevordering is de Stichting Lezen de grootste speler. Deze stichting stimuleert intermediairs, bibliotheken, scholen, medewerkers van consultatiebureaus, ziekenhuizen et cetera, hun materiaal in gebruik te laten nemen door ouders en verzorgers. Zo wordt direct en indirect de deskundigheid over leesbevordering bij ouders en verzorgers van kinderen vergroot.

In het kader van deskundigheidsbevordering heeft het Letterenfonds samen met het Filmfonds een professionaliseringsprogramma gefinancierd (uitgevoerd door de Auteursbond), gericht op ontwikkeling van cultureel ondernemerschap bij makers (dus niet instellingen). Daarmee bieden deze fondsen vrij praktische ondersteuning aan makers van de sector als het gaat om professionalisering. Dat doen zij overigens ook voor makers uit andere sectoren.

Er is veel aandacht voor leesbevordering en taal, maar er is in het geraadpleegde veld behoefte aan een visie op de verdere stimulering van literatuur of een toekomstbestendige sector Letteren. Daar waar er op taalgebied verschillende coalities zijn gesloten (denk aan de Leescoalitie of het programma Tel mee met taal), is er minder samenwerking op het gebied van literatuur. De laatste jaren is samenwerking wel versterkt, bijvoorbeeld binnen SMB, KVB Boekwerk en diverse campagnes, maar met name het verder bundelen van krachten op het gebied van beleidsvorming en vertegenwoordiging lijkt kansrijk. Het belangrijkste aandachtspunt is volgens betrokkenen echter de noodzaak tot innoveren, in een tempo dat aansluit bij de ontwikkelingen in de markt. Het is essentieel om te bepalen wie daarvoor de stuwende kracht vanuit de Basisinfrastructuur zal worden.

10. Bovensectoraal Beleid

10.1 Bovensectoraal Beleid: Informatievoorziening

Ontsluiting van informatie ten behoeve van het duiden van maatschappelijke en sociale trends in het veld van cultuurbeleid is een van de functies waarmee de Boekmanstichting bekend staat. Middelen om informatie te delen zijn Boekman Extra's, het tijdschrift Boekman, de Cultuurindex Nederland en factsheets. Daarnaast organiseert de stichting met regelmaat lezingen en colleges. In het verleden was de bibliotheek een boegbeeld van de Boekmanstichting, maar de zaal is nu enkel nog op afspraak te bezoeken, omdat de informatie grotendeels digitaal beschikbaar is via de catalogus. Via de eigen website en facebook verspreidt de Boekmanstichting bovendien actuele informatie, zoals uitkomsten van het regeerakkoord of publicaties van onderzoeken die in opdracht van het ministerie van OCW zijn uitgevoerd.

De Boekmanstichting ziet het als haar belangrijkste taak duiding te geven aan de kwantitatieve en kwalitatieve gegevens. Door deze duiding zet de stichting haar kennis en kunde in om maatschappelijk en sociale trends in het veld van het cultuurbeleid van betekenis te voorzien en overheid en instellingen gevraagd en ongevraagd van informatie te voorzien. De Boekmanstichting heeft ervoor gekozen deze functie de komende jaren verder uit te bouwen om haar positie als informatiebron verder te verstevigen. De tweejaarlijkse Cultuurindex Nederland is hiervan de aanjager geweest.

Op het gebied van landelijk cultuurbeleid is de (zelfstandige) positie van de Boekmanstichting uniek, maar op regionaal en lokaal niveau zijn er ook andere partijen die cultuurbrede beleidsinformatie verschaffen. Een voorbeeld is de Culturele Atlas Brabant die bkkc uitgeeft. Overheden maken zelf monitoringsgegevens openbaar, jaarlijks dan wel gekoppeld aan de beleids- of subsidieperiode. Diverse provincies ontwikkelen en publiceren zelf een cultuurmonitor en gebruiken daar onder andere cijfers voor die (mede) door de Boekmanstichting zijn verzameld. Ook het ministerie van OCW publiceert tot nog toe jaarlijks Cultuur in Beeld, met thema's, trends en ontwikkelingen, in combinatie met kwantitatieve overzichten van de door het rijk gesubsidieerde instellingen. In 2017 verscheen deze publicatie voor de laatste keer. In 2018 verschijnt voor het eerst een Rapportage Cultuur (werktitel) door het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP); zie ook onderzoek & ontwikkeling.

Het geraadpleegde veld geeft aan dat er behoefte is aan goede informatievoorziening, maar men vindt het lastig te zeggen in welke informatie bovensectoraal moet worden voorzien en welke informatie per sector, en dus via andere instellingen, beschikbaar kan worden gesteld. Het geraadpleegde veld heeft de indruk dat de Boekmanstichting waardevolle informatie beschikbaar stelt, die deels (bijvoorbeeld als het gaat om grijze literatuur) nergens anders te vinden is. Bovendien vertrouwt men de stichting ten aanzien van hoogwaardige kwaliteit van de beschikbare informatie. Spelers in het geraadpleegde veld twijfelen echter of de informatie van de Boekmanstichting de volle breedte van het cultuurbeleid in alle sectoren omvat. Bovendien is de Boekmanstichting niet bij alle partijen voor wie dit relevant is bekend als plek waar deze informatie over het cultuurbeleid te vinden is.

10.2 Bovensectoraal Beleid: Onderzoek & Ontwikkeling

De Boekmanstichting doet zelf in beperkte mate onderzoek maar neemt vooral de verantwoordelijkheid voor kwantitatieve en statistische gegevensduiding. Het meest bekende voorbeeld is de in 2013 voor het eerst opgestelde Cultuurindex Nederland. Deze index omvat een groot aantal indicatoren waarmee de stand van zaken in de gehele cultuursector longitudinaal wordt gemonitord. Zodra nieuwe informatie beschikbaar komt, voegt de Boekmanstichting die toe aan de website van de Cultuurindex Nederland. Eens in de twee jaar wordt een nieuwe overkoepelende Cultuurindex Nederland gepresenteerd, zoals in december 2017 met de derde editie.

Er ontstaan ook regionale initiatieven als het gaat om cultuurstatistiek. Zo hebben enkele provincies een eigen monitor. Om provinciale gegevens vergelijkbaar te maken, is harmonisatie van de verschillende monitors nodig. De Boekmanstichting wil daarop anticiperen met nog te ontwikkelen regionale en internationale monitoringsinstrumenten. Op het vlak van ontwikkeling doet de Boekmanstichting structureel onderzoek naar thema's die actueel zijn in de sector óf waarvan de stichting verkenning nodig acht. Dit thematische onderzoek initieert en coördineert de stichting, maar daadwerkelijke uitvoering van onderzoek wordt gedaan door onderzoekers uit het netwerk. De uitkomsten worden gedeeld in Boekman, het tijdschrift waarop lezers zich kunnen abonneren.

Het SCP volgt, verklaart en verkent het sociaal en cultureel welzijn van inwoners in Nederland en richt zich vanuit die activiteit ook op cultuurbreed onderzoek. Het SCP valt formeel onder het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Het voert ook onderzoek op verzoek van andere partijen en op eigen initiatief uit, waaronder het tweejaarlijkse Sociaal Cultureel Rapport. Bekend onderzoek van het SCP in de cultuursector gaat over de belangstelling voor en participatie van Nederlanders aan kunsten en cultureel erfgoed.

Het SCP is door het ministerie van OCW gevraagd om een nieuwe versie te ontwikkelen van de rapportage die tot nog toe werd uitgebracht als Cultuur in Beeld. Het SCP zet deze landelijke Rapportage Cultuur op door in 2017 een reflectie met het veld te organiseren op wat er in een monitor zou moeten zitten. Vervolgens zal het SCP een periodieke publicatie ontwikkelen waarin een beeld wordt gegeven van de stand van de culturele sector. Afwisselend zal plaats zijn voor verdiepende thematische hoofdstukken. In 2018 zal in samenwerking met het veld een eerste versie van die monitor nieuwe stijl verschijnen. Het SCP voert de inhoudelijke eindredactie, en zoekt samenwerking met relevante andere partijen. Het SCP heeft aan het ministerie toegezegd deze taak tot en met 2020 te vervullen, waarna een evaluatie plaatsvindt. Het ministerie van OCW heeft het SCP benaderd voor deze monitor vanwege de wetenschappelijke statuus, de onafhankelijke positie (ook financieel gezien; deze vraag is niet uitgezet als een opdrachttaak) en de ervaring met dergelijk onderzoek in andere sectoren. Het SCP geeft aan het verzamelen en toegankelijk maken van data (zoals dat bijvoorbeeld gebeurt in de Cultuurindex Nederland of bij statline) niet tot zijn taak te rekenen. Het is dan ook nog niet duidelijk bij betrokken partijen in het veld door welke instelling deze monitor op langere termijn zal worden opgesteld.

Ook brancheverenigingen en de bredere werkgeversvereniging Federatie Cultuur hebben de wens meer met cultuurstatistiek te doen. Zij beschikken over branchegegevens die ze kunnen 'vermarkten' en dus niet zonder meer openbaar beschikbaar zullen stellen. Verder zijn er commerciële partijen, zoals banken, die beschikken over kwantitatieve branchegegevens. Zij verrichten daar bij tijd en wijle analyses op en publiceren daar dan over, maar doen dat niet op een duurzame en structurele manier, waardoor het geraadpleegde veld er naar eigen zeggen weinig baat bij heeft. De Boekmanstichting acht zichzelf beter in staat om met cultuurstatistisch onderzoeksgegevens om te gaan dan branchespelers of commerciële aanbieders, omdat bij deze onafhankelijke stichting geen eigenbelang meespeelt.

In het geraadpleegde veld is er naast behoefte aan (meer) statistisch cultuuronderzoek ook behoefte aan standaardisering en uniformering van data door een onafhankelijke partij. Op dit moment zijn er, zoals hiervoor geschetst, meerdere partijen die zich bezighouden met cultuurstatistiek. Het gebrek aan standaardisering maakt dat elke partij zelf het wiel uitvindt. Het geraadpleegde veld heeft daar last van, want het moet op verschillende manieren data registreren en krijgt onvergelijkbare onderzoeken tot zijn beschikking. De taak om het kader voorafgaand aan dataverzameling op te stellen en de uitkomsten van onderzoek te duiden kan volgens het geraadpleegde veld goed door de Boekmanstichting worden vervuld. Voor de statistische onderzoeksexpertise zelf stelt het geraadpleegde veld dat dit type onderzoekers elders te vinden is, bijvoorbeeld op dit moment bij CBS en SCP, en in onvoldoende mate bij de Boekmanstichting, die hier te klein voor is. Deelnemers aan de werksessie pleiten er dan ook voor statistiek en duiding te scheiden. Ten slotte spreken spelers behoefte uit aan een meerjarige sectorbrede onderzoeksagenda en een register waarbij de Boekmanstichting het voortouw zou kunnen nemen, in samenspraak met onder meer het ministerie van OCW en de Raad voor Cultuur.

10.3 Bovensectoraal Beleid: Beheer & Ontsluiting

Op het gebied van beheer en ontsluiting heeft de Boekmanstichting een belangrijke functie, namelijk documentatie van de grote collectie fysieke en digitale beleidsdocumentatie. In het verleden was de fysieke bibliotheekfunctie een belangrijke vorm om deze informatie te ontsluiten, in de vorm van een vrij toegankelijk documentatiecentrum. Nu is deze zaal beperkt open en alleen op afspraak te bezoeken, maar de collectie is dus nog wel beschikbaar. Daarbij is een digitale catalogus gekomen die via de website van de stichting kan worden geraadpleegd en waarmee veel documenten worden ontsloten. De Boekmanstichting beheert en ontsluit met de zogeheten 'grijze' collectie uniek materiaal, zoals beleidsplannen, overheidsdocumenten en scripties.

Boekman beschikt dan wel niet over een volledige collectie, dat is ook onmogelijk, maar wel over een onmisbare verzameling, volgens het geraadpleegde veld. Ook universiteiten beschikken over cultuurbeleidscollecties maar deze oefenen de functie van actief documentatiecentrum niet uit waar het gaat om het documenteren van cultuurbeleid.

10.4 Bovensectoraal Beleid: Vertegenwoordiging

Vertegenwoordiging van de cultuursector vindt op verschillende manieren plaats. Hierin spelen de brancheverenigingen, koepelorganisaties, ondersteunende instellingen en fondsen binnen elke (deel)sector elk hun eigen rol van betekenis. Er zijn ook overkoepelende belangenbehartigers zoals Kunsten'92 en de Federatie Cultuur en, op meer artistiek-inhoudelijke grondslag, de Akademie van Kunsten, die steeds meer functioneren als spreekbuizen van de gehele sector. De Boekmanstichting is wel een relevante speler maar beschikt niet over voldoende omvang, positie en statuus om op te treden als vertegenwoordiger namens de gehele

sector. Daarnaast is er nog een veelheid aan vakbonden en vakverenigingen die deels sectoraal, deels bovensectoraal opereren. Dat maakt dat vertegenwoordiging van de cultuursector vele gezichten kent.

In het buitenland heeft de Boekmanstichting een vertegenwoordigende rol. Net als LKCA voor cultuureducatie en cultuurparticipatie doet, heeft de stichting een voortrekkersrol in Europees onderzoeksverband. De Boekmanstichting zorgt daarmee voor representatie en zichtbaarheid van het onderzoek over de Nederlandse culturele sector. De stichting fungeert in dit type verbanden als boegbeeld van onderzoek naar cultuurbeleid, bijvoorbeeld als het gaat om het Compendium of Cultural Policy and Trends in Europe. DutchCulture maakt, aanvullend op de uitvoerende taken op het gebied van internationalisering, ook deel uit van een aantal internationale netwerken zoals IETM (podiumkunsten), On the Move (culturele mobiliteit) en IFACCA (netwerk van nationale cultuurraden en agentschappen). Daarnaast is het secretariaat van EUNIC Netherlands, het samenwerkingsverband van de Nederlandse vestigingen van de Europese nationale instituten voor cultuur, bij DutchCulture ondergebracht.

In het culturele veld is er al vele jaren een roep om meer gezamenlijke belangenbehartiging, die ook weerklonk in onze werksessies. De Boekmanstichting stelt zich nadrukkelijk onafhankelijk op en daar past enige vorm van belangenbehartiging voor de stichting niet bij. Wel wil de stichting een plek zijn waar alle belangen behartigd kunnen worden. Dat wil zeggen dat de stichting ruimte biedt voor alle opvattingen en uitingen, zonder daaraan zelf een waardeoordeel te koppelen. Het is ook de vraag of dergelijke objectieve vertegenwoordiging op nationaal, bovensectoraal beleidsniveau moet worden ingevuld, of dat dit te ver afstaat van de belangen van de instellingen in de sectoren.

10.5 Bovensectoraal Beleid: Netwerkactivering

De Boekmanstichting jaagt op een onafhankelijke, neutrale wijze het culturele debat aan en heeft daarbij tot doel meningsvorming te bevorderen. De stichting biedt een platform voor alle standpunten die er zijn en ontfermt zich over het agenderen van onderwerpen die in ieders belang zijn, maar waarvan niemand zich eigenaar voelt. Het debat vindt plaats tijdens expertmeetings, netwerkbijeenkomsten, conferenties, Boekmanlezingen, lezingsreeksen en debatten en in de Onderzoek in Zicht-serie. De Boekmanstichting maakt deel uit van en geeft richting aan netwerken, als een onafhankelijke maar ook verbindende partij. Via de netwerken haalt de stichting kennis naar binnen en halen de deelnemende partijen ook juist kennis op. Zo ontstaat er een voortdurende wisselwerking en uitwisseling van kennis, ook met andere kenniscentra. De stichting biedt een plek waar partijen die elkaars kennis (en bereik) kunnen gebruiken, elkaar kunnen vinden. Voorbeelden van deze werkgroepen zijn de landelijke werkgroep cultuurbeleid en het platform cultuurstatistiek.

Er zijn verschillende geluiden in het geraadpleegde veld opgehaald over het activeren van netwerken op het gebied van cultuurbeleid en onderzoek. Enerzijds geloven deelnemers aan de werksessie in netwerken die bottom up ontstaan, ingegeven door een wederzijds belang en gebaseerd op gelijkheid. Anderzijds ervaart men een gebrek aan samenwerking, of ziet men

kansen in méér samenwerking en contact. Daaraan kunnen ondersteunende instellingen een impuls geven. Als het over cultuurbeleid in een (deel)sector gaat, ligt het voor de hand dit bij een sectorale ondersteuningsinstelling of fonds te beleggen. Bij meer algemene beleidsinhoudelijke thema's hecht het geraadpleegde veld aan multidisciplinaire en daarmee bovensectorale netwerken. Dergelijke netwerken of platformen kunnen nog beter benut worden en zouden wat het geraadpleegde veld betreft een impuls mogen krijgen.

10.6 Bovensectoraal Beleid: Beleidsondersteuning

Voor beleidsondersteuning zet de Boekmanstichting specifiek vanuit haar rol als beleidsmatig kenniscentrum de andere functies in zoals het beheren en ontsluiten van beleidsdocumenten en het (laten) uitvoeren van onderzoek & ontwikkeling met het oog op monitoring en doorontwikkeling van het cultuurbeleid. De Boekmanstichting ziet een belangrijke rol voor zichzelf weggelegd in het agenderen van mogelijke nieuwe beleidsthema's. Daarin wordt de proactieve attitude van de stichting zichtbaar. Er zijn bij de Boekmanstichting geen beleidsuitvoerende activiteiten belegd, afgezien van de organisatie van de Johannes Vermeer Prijs. Wat betreft het verlenen van diensten in opdracht van derden, heeft Boekmanstichting de keuze gemaakt alleen tegen vergoeding te werken en enkel inhoudelijke werkzaamheden te verrichten die verrijkend zijn voor de stichting zelf en daarmee het veld dat de Boekmanstichting ondersteunt, zoals het doen van onderzoek en het inhoudelijk vormgeven van evenementen, debatten en congressen. De keuze in activiteiten en het al dan niet hebben van beleidsuitvoerende taken is een van de oorzaken van de verschillen (ook in omvang) tussen de bovensectorale ondersteuningsinstellingen.

Andere partijen die een belangrijke rol spelen in beleidsondersteuning zijn ten eerste de sectorale ondersteunende instellingen en soms ook fondsen in de verschillende sectoren zoals het Mondriaan Fonds dat de arbeidsmarktagenda een stevige impuls heeft gegeven. Ten tweede zijn dat de belangenbehartigers Kunsten'92 en Federatie Cultuur. Met name die eerste partij agendeert met succes onderwerpen namens het veld richting beleidsmakers en politiek, zoals fair practice.

Een belangrijke vorm van beleidsondersteuning in het cultuurbeleid betreft het als opdrachttaak ontwikkelen van expertise en bijeenkomsten op specifieke beleidsthema's. Een goed voorbeeld daarvan is het thema cultural governance. Cultuur+Ondernemen heeft, als opvolger van Kunst & Zaken, het beheer en de doorontwikkeling van de Governance Code Cultuur tot opdrachttaak gekregen van het ministerie van OCW. Cultuur+Ondernemen voert inmiddels ook diensten voor andere betalende opdrachtgevers op het gebied van governance uit. Voor het thema Culturele Diversiteit, dat niet alleen op rijksniveau maar ook voor regionale en lokale schaal een grote rol speelt, is ook een code ontwikkeld en belegd bij de Federatie Cultuur, die voor de uitvoering van de werkzaamheden op het gebied van de Code Culturele Diversiteit wordt ondersteund door binoq atana. Dit project wordt mogelijk gemaakt dankzij de financiële steun van het ministerie van OCW.

Het geraadpleegde veld plaatst bij de agendering door de Boekmanstichting de kanttekening of de thema's die worden geagendeerd wel voldoende relevant zijn voor het cultuurbeleid. Er is soms twijfel over de feeling met de sector en de enigszins wetenschappelijke instelling van de stichting, die maakt dat thema's niet altijd worden herkend als actueel of relevant. Het is bij deze vorm van beleidsondersteuning vooral nodig om de verbinding met de uitvoerende sector warm te houden: het gaat om toepasbaarheid van beleid voor het veld.

10.7 Bovensectoraal Beleid: Deskundigheidsbevordering

Deskundigheidsbevordering is op bovensectoraal beleidsniveau niet ingevuld. Het rijksbeleid is er ook primair op gericht om deskundigheidsbevordering zo veel mogelijk aan het veld zelf, inclusief de sectorale brancheverenigingen, over te laten. Het opleidingsprogramma Leiderschap in Cultuur, dat tot en met 2017 werd gefinancierd door het ministerie van OCW, maakt deel uit van het programma Ondernemerschap Cultuur en wordt besproken onder Bovensectoraal Ondernemerschap.

11. Bovensectoraal Digitalisering

11.1 Bovensectoraal Digitalisering: Informatievoorziening

DEN is de aanjager en facilitator van kennisontwikkeling in de sector. Kennisdeling gebeurt door middel van de website, nieuwsbrieven en de evenementenagenda maar ook via publicaties, presentaties, deelname aan bijeenkomsten en via adviezen. DEN borgt kennis door het onderhouden van een kennisbank met documenten, tools en praktijkvoorbeelden. Daarnaast organiseert DEN bijeenkomsten zoals studiedagen, workshops en congressen.

De nieuwsvoorziening door DEN wordt door het geraadpleegde veld gewaardeerd en de kennisdeling is goed. Er is een duidelijke website waar veel te vinden is en veel ruimte om (eigen) ervaringen te delen. Er wordt wel opgemerkt dat de nieuwsvoorziening en evenementenagenda in de loop van de tijd wat minder in omvang is geworden. Wat ook duidelijk naar voren komt uit de werksessie is dat het lastig is om twee verschillende sectoren tegelijkertijd te bedienen. De vragen vanuit de erfgoedinstellingen zijn wezenlijk anders dan die van cultuurproducerende instellingen. Kleine organisaties melden dat het voor hen soms moeilijk zoeken is tussen de grote hoeveelheid aan informatie om de voor hen specifieke relevante informatie te vinden.

11.2 Bovensectoraal Digitalisering: Onderzoek & Ontwikkeling

DEN draagt bij aan sectorale en bovensectorale onderzoeks- en kennisagenda's en neemt deel aan diverse nationale en internationale projecten en samenwerkingsverbanden. Daarnaast voert DEN zelf onderzoeken uit (statistisch of evaluatief) naar diverse aspecten van digitaal erfgoed, zoals de praktijk van digitale duurzaamheid, gebruik van digitale collecties en de kosten van digitalisering. DEN ziet kwaliteitsmanagement op dit gebied als kerntaak. Tevens doet het instituut incidenteel aan trendwatching op het gebied van onderzoek en ontwikkeling. Het is voor DEN echter steeds lastiger om (Europese) subsidies voor onderzoek en ontwikkeling te krijgen.

Het geraadpleegde veld vindt onderzoek en ontwikkeling belangrijke taken om bovensectoraal uit te voeren. Betrokkenen vragen zich af welke organisatie dit zou oppakken als DEN dit niet meer zou doen. DEN heeft nadrukkelijk een Europese insteek. Het is behulpzaam dat Nederlandse organisaties hierbij een grote rol spelen en ook dat het Nederlandse veld via de ingangen van DEN weet wat er speelt. Ook vindt het geraadpleegde veld het zeer nuttig dat DEN een vertaling maakt van internationale onderzoeken naar de situatie in Nederland. Daarbij wordt het als belangrijk ervaren dat het onderzoek ook bovensectoraal gedaan wordt, omdat men nogal eens ziet dat er eigenbelang speelt wanneer er sectoraal onderzoek gedaan wordt. Er wordt gezegd: "DEN gaat voor de zaak en niet voor zichzelf."

11.3 Bovensectoraal Digitalisering: Beheer & Ontsluiting

DEN heeft geen functie in het zelf beheren en behouden van bestaande collecties en archieven of in de verzameling, ontzaming en verrijking met nieuwe collecties. Echter, ondersteuning van instellingen die wel aan collectievorming doen is wel een kerntaak van DEN. DEN heeft ten doel digitale collectievorming en archivering van digitale cultuur te stroomlijnen door de relatie tussen cultuurproducenten en erfgoedinstellingen op het gebied van de digitale collectievorming en archivering te versterken.

Waar het gaat om beheer en ontsluiting hebben cultuurproducerende instellingen in de werksessies laten merken dat de cultuursector de ondersteuning bij digitalisering door DEN nog niet (goed) kent. Het ondersteunen van de cultuurproducerende instellingen is sinds 2017 een taak van DEN, dus DEN kan zijn toegevoegde waarde hierin nog gaan bewijzen, volgens spelers in het veld.

11.4 Bovensectoraal Digitalisering: Vertegenwoordiging

DEN vertegenwoordigt Nederland op nationaal en internationaal vlak voor bestuurlijke en inhoudelijke onderwerpen binnen het professionele netwerk.

De vertegenwoordiging en agendering van het thema digitalisering richting overheden wordt door het geraadpleegde veld als zeer sterk ervaren, ook richting het Europese veld. Er wordt aangekaart dat er steeds meer Europese regelgeving komt, waar de sector weinig inspraak op heeft. Op dit gebied is het nuttig één partij en kanaal te hebben, zowel nationaal als internationaal. Hier zou dan ook nog meer nadruk op gelegd kunnen worden door DEN, zo vinden betrokkenen.

11.5 Bovensectoraal Digitalisering: Netwerkactivering

DEN heeft een duidelijk een aanjaag- en netwerkfunctie. Doel van DEN is om instellingen te laten zien dat zij zich niet moeten blindstaren op de digitaliseringsissues in de eigen organisatie en of sector, maar juist de samenwerking moeten zoeken om de schaarse expertise en capaciteit op dit vlak zo optimaal mogelijk te benutten. Daarnaast doet DEN aan netwerkactivering door het aanbieden van het Management Development-programma en het organiseren van informele activiteiten zoals de Open Erfgoed Koffies. Bij dit soort activiteiten staan het netwerken, het opdoen van kennis en het uitwisselen van ervaringen centraal. DEN stimuleert dit ook informeel (“praat eens met die en die”).

Het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE) is een samenwerkingsverband dat is opgericht op initiatief van het ministerie van OCW. Het netwerk heeft als doel landelijke voorzieningen en diensten te ontwikkelen voor het verbeteren van de zichtbaarheid, de bruikbaarheid en de houdbaarheid van digitaal erfgoed. DEN is onderdeel van dit netwerk waaraan ook het Nationaal Archief, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het Instituut Beeld & Geluid, de Koninklijke Bibliotheek en de Koninklijke Akademie van Wetenschappen deelnemen.

Het geraadpleegde veld vindt het nuttig en noodzakelijk om partijen boven de sectoren te verbinden rondom het thema digitalisering. Hiervoor is één partij nodig die landelijk zorgt voor verbinding. Het faciliteren van dit netwerk wordt gezien als belangrijke taak van DEN. De programma's en de activiteiten worden door het geraadpleegde veld zeer gewaardeerd. Er heerst in het geraadpleegde veld echter wat onduidelijkheid over het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE). Wat hoort bij het NDE en wat hoort bij DEN? Het geraadpleegde veld vindt de functie van het NDE goed en zeker nodig, maar er is behoefte aan meer duidelijkheid tussen de taken van DEN en de taken van het NDE. Daarnaast is het gevaar dat door deze onduidelijkheid gaten vallen; hierbij wordt het voorbeeld genoemd van de provinciale erfgoedportals. DEN is in de eerste plaats een kennisinstituut. De komst en recente kanteling van NDE naar een netwerk waarin de knooppunten samen de gezamenlijke maatschappelijke waarde van hun collecties willen vergroten, betekenen volgens het geraadpleegde veld dat DEN zich nog nadrukkelijker kan concentreren op zijn rol van kennisinstituut. Volgens betrokkenen is het in ieder geval belangrijk dat er geen verwarring gaat ontstaan over de verdeling van rollen en taken tussen NDE en DEN.

11.6 Bovensectoraal Digitalisering: Beleidsondersteuning

DEN houdt zich op het gebied van beleidsondersteuning zowel bezig met visievorming, het aanjagen, stimuleren en agenderen van actuele thema's als coördinatie en afstemming met beleidsmakers. Zo heeft DEN een signaleringsfunctie richting het ministerie van OCW, bijvoorbeeld als DEN signaleert dat er op het gebied van serious gaming nog geen archivering plaatsvindt. Daarnaast volgt en interpreteert DEN trends ten behoeve van evidence based beleidsontwikkeling.

Het geraadpleegde veld vindt dat de beleidsondersteuning door DEN goed verloopt. DEN is sterk in het nationale en internationale aanpakken van belangrijke thema's op het gebied digitalisering in de cultuur- en erfgoedsector. Het geraadpleegde veld geeft duidelijk aan dat beleidsontwikkeling op het gebied van digitalisering hard nodig blijft. Vragen die hierbij spelen zijn: wat verandert er in de sector op het gebied van digitalisering, wat gaat dit betekenen en hoe moeten de organisaties hiervoor ingericht worden?

11.7 Bovensectoraal Digitalisering: Deskundigheidsbevordering

DEN biedt verschillende activiteiten en programma's aan om de deskundigheid op het gebied van digitalisering in de culturele sector te bevorderen, zowel in opleiding en educatie als in kennisontwikkeling door innovatie. Zo heeft DEN een vijfdaags managementprogramma ontwikkeld voor directeuren van middelgrote erfgoedinstellingen, maar zijn er ook themadagen en worden er workshops gegeven. Ook zijn er verschillende conferenties op het gebied van digitaal erfgoed. Tevens is DEN betrokken bij curriculumontwikkeling van onder andere de Reinwardt Academie en GO-opleidingen en levert het daar ook gastdocenten. DEN was ook ambassadeur en gastdocent bij het opleidingsprogramma Leiderschap in Cultuur (LinC), dat recentelijk is afgerond.

Het geraadpleegde veld vindt dat er vanuit DEN een goed aanbod is op het gebied van deskundigheidsbevordering. Vanuit erfgoed wordt het gewaardeerd dat het aanbod breed en overkoepelend is ingestoken (voor de gehele sector) en op directieniveau focust. Want als de directeur van een culturele instelling geen interesse toont in digitalisering gebeurt er doorgaans weinig op dit thema. Daarnaast is het geraadpleegde veld ook van mening dat DEN de diensten niet gratis hoeft aan te bieden, want culturele instellingen hebben zelf ook een verantwoordelijkheid om kennis op het terrein van digitalisering bij te houden en daar dus in te investeren. Betrokkenen zien dat DEN zich een aantal jaar geleden meer op de technische kant van digitalisering manifesteerde. Nu is dat meer verschoven naar de maatschappelijke rol van digitaliseren. DEN wordt gewaardeerd door het geraadpleegde veld als een partij die meedenkt over concepten en de toepassing van digitalisering, en zich niet beperkt tot het technische verhaal achter digitalisering. Echter, er is vanuit het geraadpleegde veld wel de behoefte aan een plek waar deze technische ideeën neergelegd en technische vragen gesteld kunnen worden. Desondanks is men zich ervan bewust dat DEN met slechts 5,7 fte geen adviesbureau is dat het gehele veld voor alle vraagstukken kan bedienen.

12. Bovensectoraal Ondernemerschap

12.1 Bovensectoraal Ondernemerschap: Informatievoorziening

De behoefte aan informatie en expertise over ondernemerschap verschilt sterk per sector en per culturele instelling. Uit andere onderzoeken van onder meer de Raad voor Cultuur en de SER, evenals de ervaring van Berenschot met onder meer het programma Wijzer Werven, blijkt dat er veel hiaten zijn in de kennis over cultureel ondernemerschap. Vooral voor kleine instellingen maar ook voor middelgrote en sommige grote instellingen is het lastig om hun informatie te verkrijgen. Individuele makers die geen onderdeel zijn van een organisatie hebben eveneens veel vragen.

Binnen het programma Ondernemerschap Cultuur werd door de uitvoerende partijen aandacht besteed aan informatievoorziening en kennisontsluiting. Wijzer Werven heeft een uitgebreide kennisbank via de website opengesteld met kennis en praktijkcases over versterking van de financieringsmix. Het ministerie heeft zelf de campagne Cultuur, daar geef je om opgezet. Uit de evaluatie van DSP van het programma blijkt dat het programma echter slechts een deel van de culturele sector heeft bereikt.

Cultuur+Ondernemen (hierna C+O) verspreidt informatie op diverse manieren. Laagdrempelige kennisontsluiting vindt plaats via bijvoorbeeld casebeschrijvingen op de website. Diepgaandere publicaties naar aanleiding van eigen onderzoek over governance, financieren en andere onderwerpen op het gebied van ondernemerschap worden uitgebracht op papier en zijn digitaal beschikbaar via de website. Daarnaast vindt kennisontsluiting plaats in eigen en door derden georganiseerde bijeenkomsten voor uiteenlopende doelgroepen (culturele instellingen, individuele kunstenaars/creatieven, toezichhouders en bestuurders, brancheorganisaties, beleidsmakers).

Het is volgens het geraadpleegde veld, niet eenduidig bij wie welke informatie zit en hoe de kennis gedistribueerd wordt. Tijdens de sessie kwam naar voren dat er instellingen zijn die wel informatie op het gebied van ondernemerschap zelf in huis hebben, of deze informatie inwinnen bij hun raden van toezicht en advies (voor zover aanwezig) of collega's van andere instellingen, maar dat bredere expertise lastig te vinden blijkt. Er wordt dan ook gepleit voor één gecentraliseerde plek waar de instellingen terecht kunnen met hun vragen rondom ondernemerschap. Het geraadpleegde veld pleit ook voor een soort wegwijzer; wat kan het veld nu met deze informatie, waar zit wat en welke financieringsbronnen zijn voor welke financieringsbehoefte beschikbaar? Een andere wens die wordt uitgesproken is een database met adviseurs, wellicht in de vorm van een netwerkorganisatie.

12.2 Bovensectoraal Ondernemerschap: Onderzoek & Ontwikkeling

De stand van zaken ten aanzien van ondernemerschap, specifiek op het gebied van het genereren van private inkomsten, komt onder meer in beeld via het toonaangevende longitudinaal onderzoek Geven in Nederland van de Vrije Universiteit, waarin tweejaarlijks de giften aan de cultuursector en vele andere maatschappelijke domeinen worden gepubliceerd. Het ministerie van OCW doet zelf ook onderzoek naar cultureel ondernemerschap en publiceert kwantitatieve informatie hierover in Cultuur in Beeld. Onderzoeksbureaus zoals APE,

Rebel/Kwink, DSP en Berenschot verrichten en publiceren kwantitatieve onderzoeksgegevens over de economische ontwikkelingen en de financieringsmix van de cultuursector, al dan niet in opdracht van het ministerie van OCW.

C+O verricht zelf of geeft opdracht tot regelmatig onderzoek naar actuele thema's op het gebied van ondernemerschap en andere onderwerpen die bij C+O zijn belegd. Voorbeelden hiervan zijn het onderzoek naar sociale en economische effecten van microkredieten in de cultuur- en creatieve sector in Nederland (HKU, 2015) en het onderzoek naar de stand van zaken van governance in cultuur (2016).

Ter illustratie van de stand van zaken ten aanzien van ondernemerschap in de cultuursector en de effectiviteit van ondersteuning daarbij, benoemen en vergelijken wij hier enkele recente onderzoeksuitkomsten. De opbrengsten van het programma Ondernemerschap Cultuur zijn in 2017 geëvalueerd door DSP in opdracht van het ministerie van OCW. In dat onderzoek trekt DSP de conclusie dat het hoofddoel van het programma, het genereren van meer eigen inkomsten, is bereikt: het eigen inkomstenpercentage is tijdens de looptijd van het programma over de gehele linie toegenomen. Het aandeel subsidie is lager dan de periode voorafgaand aan de start van het programma. De publieksinkomsten en het totaal aan eigen inkomsten zijn in de periode 2013-2016 toegenomen. Het daarmee samenhangende doel van het verbreden van de financieringsmix is daarmee ook bereikt, zo stelt DSP. Uit ander onderzoek door de VU in het kader van Geven in Nederland uit 2016 blijkt dat de inkomsten die culturele instellingen binnenhaalden nogal scheef verdeeld zijn: 10% van de zeer grote instellingen is verantwoordelijk voor 90% van de totale inkomsten. De stijging van de totale inkomsten wordt dus vooral door de grootste culturele instellingen beïnvloed. De overige instellingen zagen hun inkomsten in de periode 2012-2014 nauwelijks of veel minder stijgen, zo stellen de onderzoekers van de VU. Dat relativeert de stijging over de gehele linie die DSP noemt.

Uit de evaluatie van DSP blijkt dat niet te bepalen is of de gecombineerde activiteiten uit het programma er toe hebben geleid dat in de gehele culturele sector het ondernemerschap versterkt is, door het ontbreken van een nulmeting aan het begin van het programma. Het feit dat de economie is aangetrokken heeft er toe geleid dat delen van de culturele sector hun eigen inkomsten hebben kunnen vergroten. Daarmee blijft onduidelijkheid over de effectiviteit van het programma Ondernemerschap Cultuur bestaan, zo constateren ook spelers in het geraadpleegde veld.

12.3 Bovensectoraal Ondernemerschap: Beheer & Ontsluiting

De functie beheer & ontsluiting heeft nauwelijks tot geen raakvlakken met ondernemerschap. C+O heeft ook geen taken of collectie op dit terrein. De Boekmanstichting beschikt over beleidsmatige documentatie ten aanzien van cultureel ondernemerschap en heeft daar reeds enkele edities van het tijdschrift Boekman aan gewijd.

12.4 Bovensectoraal Ondernemerschap: Vertegenwoordiging

Vertegenwoordiging ten aanzien van ondernemerschap is niet belegd binnen de ondersteuningsstructuur. Ook C+O rekent het niet tot zijn expliciete taak om als vertegenwoordiger van het onderwerp ondernemerschap namens de cultuursector op te treden. Dit zou eerder een taak van bijvoorbeeld brancheorganisaties kunnen zijn, maar dit is nu niet duidelijk zichtbaar. Ook speelt C+O een actieve rol in het debat over de versterking van het culturele ondernemerschap. Uiteraard is C+O wel aanspreekbaar op het onderwerp ondernemerschap. Zo nam de directeur deel aan een consultatie van SER en Raad voor de Cultuur over de versterking van de arbeidsmarkt in de culturele en creatieve sector.

12.5 Bovensectoraal Ondernemerschap: Netwerkactivering

C+O heeft ten aanzien van netwerkactivering alleen een afgeleide taak. Zo wil C+O er voor zorgen dat vragers en aanbieders van cultuurleningen elkaar ontmoeten en elkaar verstaan. Dit gebeurt in een netwerk of platform, samen met (een steeds grotere groep van) regionale partners. Daarmee wordt bevorderd dat de connectie plaatsvindt tussen initiatiefnemers, financiers, overheden en investeerders.

Zoals ook uit het onderwerp informatievoorziening blijkt, wordt door het geraadpleegde veld de uitwisseling van expertise op het gebied van ondernemerschap wel gemist, en er zijn verwachtingen dat netwerken hierin verbetering kunnen brengen. De Masterclasses van Wijzer Werven waarbij deelnemers hun ervaringen met dit trainingsprogramma voor fondsenwerving deelden met andere geïnteresseerde instellingen zijn hier een goed voorbeeld van.

12.6 Bovensectoraal Ondernemerschap: Beleidsondersteuning

C+O benoemt beleidsondersteuning op het gebied van ondernemerschap niet als aparte taak maar draagt er wel aan bij, door het leveren van input voor beleidsontwikkeling door overheden en instellingen. Verder heeft C+O in samenwerking met de VNG, K+V, BMC en Berenschot een handreiking gemaakt voor gemeenten ten behoeve van het ontwikkelen van beleid op het gebied van lokaal cultureel ondernemerschap. De hierbij betrokken partners organiseren een paar keer per jaar een tweedaagse training over dit onderwerp waaraan gemeentelijke beleidsmedewerkers meedoen.

12.7 Bovensectoraal Ondernemerschap: Deskundigheidsbevordering

Deskundigheidsbevordering vormt feitelijk de kern van de rijksgefinancierde ondersteuningsstructuur ten aanzien van cultureel ondernemerschap. Het programma Ondernemerschap Cultuur dat in hoofdstuk 2 uitgebreid is beschreven draait in essentie om het vergroten van de deskundigheid en professionaliteit van de culturele sector op het gebied van ondernemerschap. Het opleidingsprogramma Leiderschap in Cultuur (LinC) en het trainingsprogramma Wijzer Werven besteden veel aandacht aan cultureel ondernemerschap. Beide programma's lopen eind 2017 af, of in ieder geval eindigt de rijksfinanciering hiervoor.

Het breedste palet aan activiteiten op dit terrein is belegd bij C+O, gericht op kleine en middelgrote instellingen en individuele kunstenaars. De oriëntatiegesprekken voor deze doelgroep zijn een primaire activiteit van C+O op het gebied van deskundigheidsbevordering. Het is voor veel cultureel ondernemers de eerste stap om advies te vragen. Het is een belangrijke stap in het proces van professionalisering. Er wordt op grote schaal (1.100 gesprekken in de periode 2015-2016) gebruik van gemaakt. Uit een door C+O zelf uitgevoerde evaluatie blijkt dat het overgrote deel (>80%) van de deelnemers tevreden is over het gesprek en er goed mee geholpen is. Het laagdrempelige karakter en het feit dat de dienst kosteloos aangeboden kan worden draagt volgens C+O bij aan het succes. Deze kenmerken van de dienst wil C+O dan ook behouden. De opgedane kennis en inzichten die C+O opdoet uit deze gesprekken wordt gedeeld met beleidsmakers en anderen binnen en buiten de sector om zo een impuls te geven aan de ontwikkeling van onder andere beleid, dienstverlening en instrumenten.

Een tweede activiteit op het vlak van deskundigheidsbevordering door C+O is advies aan zelfstandige kunstenaars, creatieven en medewerkers van culturele organisaties op het gebied van ondernemerschap, financiering en goed bestuur en toezicht. In de periode 2015-2016 betrof het 355 trajecten. Veel hulpvragen gaan over het vinden van financiering en opdrachten, het uitbreiden van een klantenbestand, publiek of nieuwe werkgebieden en het schrijven van subsidieaanvragen, ondernemings- of acquisitieplan. C+O wil met zijn adviesrol bijdragen aan kennisvergroting en kennisdeling in de cultuursector. De gemiddelde klantwaardering, zo blijkt uit eigen onderzoek van C+O, bedroeg in 2015 een 7 en in 2016 een 8,4. De resultaten van de adviestrajecten kunnen interessant zijn voor de gehele kunst- en cultuursector. Het delen van deze kennis kan in de ogen van C+O nog meer en wil C+O op meer structurele wijze in 2017 en 2018 doen.

Een derde categorie activiteiten van C+O die als doel hebben de deskundigheid van kunstenaars en medewerkers van culturele instellingen te bevorderen, bestaat uit persoonlijke begeleiding op het vlak van loopbaan- en talentontwikkeling. De begeleiding kan bestaan uit coaching en mentor- en loopbaantrajecten. De waardering voor deze diensten door de deelnemers was hoog (>8) in de periode 2015-2016, zo blijkt uit eigen onderzoek van C+O. In 2015 en 2016 betroffen het in totaal 126 en 115 trajecten.

Tot slot biedt C+O in de vorm van bijeenkomsten, trainingen, masterclasses en workshops mogelijkheden voor kennisoverdracht en collectieve professionalisering op thema's als versterking ondernemersschapscompetenties, financiering, governance en marktverbreding. Van deze activiteiten wordt zowel door medewerkers van culturele organisaties als door zelfstandige

kunstenaars en creatieven, als door beleidsmakers en beleidsuitvoerders bij de overheid gebruik gemaakt. C+O ontwikkelt in samenwerking met andere partijen het aanbod en verzorgt op uitnodiging onderdelen in de programma's van anderen. In de periode 2015-2016 zijn bijna 4.000 deelnemers aan de verschillende activiteiten ontvangen. De waardering lag gemiddeld op een 8.

In de werksessie in het kader van dit onderzoek gaf een aantal deelnemers (voornamelijk kleine instellingen) aan het lastig te vinden om de C+O dienstverlening te doorgronden; wat wordt nu precies geboden, wie moet men hebben en waarvoor) De uurtarieven die in rekening worden gebracht na het gratis eerste adviesuur worden door sommige (met name kleine) instellingen als drempel ervaren om gebruik te maken van de dienstverlening van C+O. Het geraadpleegde veld geeft aan behoefte te hebben aan een database met praktische instrumenten, hulpmiddelen en een toolkit met daarin handleidingen, voorbeeldcontracten, businessplannen et cetera) die men kan gebruiken als ondernemer. Een dergelijke database is op het gebied van fondsenwerving beschikbaar via de website van het programma Wijzer Werven, maar het geraadpleegde veld is daar niet voldoende van op de hoogte.

13. Bovensectoraal Internationalisering

13.1 Bovensectoraal Internationalisering: Informatievoorziening

Ambassades zien DutchCulture als vraagbaak en plek van expertise en (internationale) contacten, zo heeft DutchCulture zelf vastgesteld en dat is ook een kerntaak van DutchCulture. Op beleidsmatig niveau is de informatie van DutchCulture ook doeltreffend. De informatievoorziening op het gebied van internationalisering voor Nederlandse culturele instellingen is een punt van zorg, zo blijkt uit dit en uit eerder onderzoek van DutchCulture. Er is weinig standaardinformatie voorhanden voor culturele instellingen die bezig zijn of gaan met internationalisering. Iedereen zoekt nu zelf de kennis bij elkaar en vindt via via de juiste informatie, zo benoemen betrokkenen. Er is behoefte aan een duidelijk loket waar informatie beschikbaar wordt gesteld, en niet op vraag wordt gedeeld, zoals nu het geval is. Dat beeld wordt bevestigd in het klanttevredenheidsonderzoek van DutchCulture, waarin wordt gesteld dat een proactieve informatieverstrekking over ontwikkelingen qua internationalisering in het veld zou worden gewaardeerd.

DutchCulture heeft stappen gezet, bijvoorbeeld als het gaat om de uitgave Buitengaats of de website. Voor het cultuurproducerende veld wordt echter nog onvoldoende informatie geleverd, ervaart het geraadpleegde veld. Culturele instellingen hebben vaak behoefte aan praktische informatie en hulp, zoals bij het regelen van visa. Er is wat dat betreft behoefte aan een meer proactieve houding vanuit de ondersteuningsstructuur als het gaat om informatievoorziening. Ook inhoudelijker informatieondersteuning, bijvoorbeeld bij het organiseren van handels- en cultuurmissies, wordt nog gemist.

13.2 Bovensectoraal Internationalisering: Onderzoek & Ontwikkeling

Buitengaats, de database van DutchCulture waarin gegevens van internationale culturele activiteiten vanuit Nederland in alle culturele en creatieve disciplines worden verzameld, wordt al jarenlang gebruikt door veel beleidsmakers en instellingen, omdat het inzichtelijk maakt wat er gebeurt op het gebied van internationalisering. Tegelijkertijd merken gebruikers ervan op dat Buitengaats slechts een deel van alle activiteiten toont en dat meer van dit type onderzoek nodig is.

Onderzoek op het gebied van ontwikkeling ten aanzien van internationalisering is maar beperkt beschikbaar. Daarvoor ligt ook een mogelijke rol bij de sectorale fondsen, die over het algemeen betere sector kennis hebben, of bij ondersteunende instellingen, voor zover aanwezig. Het SCI heeft een onderzoeksprogramma voor internationalisering in de ontwerp sectoren, en onderzoekt naast ondersteuning van ontwerpers ook de impact. Een programma dat in 2016 heeft plaatsgevonden, Re:Creating Europe, is een voorbeeld van ontwikkeling waaraan meer behoefte is. Vragen die met dit programma werden onderzocht zijn: wat is de rol van kunstenaars in het licht van de actuele conflicten die het Europa van vandaag kenmerken? Op wat voor manieren kan kunst interveniëren in sociaal en politiek conflict? Hoe kan cultuur bijdragen aan het creëren van een meer democratisch en inclusief Europa?

De monitoringsonderzoeken die nu plaatsvinden bij DutchCulture, worden als goed bestempeld door het geraadpleegde veld. Er is bij spelers wel behoefte aan meer analyse en duiding. Er is een soort flight centre nodig dat een overzicht heeft van alles wat er gebeurt in de cultuursector.

13.3 Bovensectoraal Internationalisering: Beheer & Ontsluiting

Deze functie is niet relevant in dit verband. Instellingen die zich met beheer en ontsluiting bezig houden, hebben hun eigen internationale netwerk waarvan zij gebruik maken en waarover zij tevreden zijn.

13.4 Bovensectoraal Internationalisering: Vertegenwoordiging

Op het gebied van internationalisering wordt vaak gesteld dat niemand precies weet wie nu eigenlijk de regie heeft. In het beleidskader internationaal cultuurbeleid voorzien de ministeries van OCW en Buitenlandse Zaken een rol voor DutchCulture als een uitvoeringsorganisatie die zorgt voor afstemming en kennisdeling. Ook wordt aangegeven dat de samenwerking tussen de fondsen, de posten en de instellingen moet worden geïntensiveerd om het doelbereik van het internationaal cultuurbeleid te vergroten. DutchCulture heeft daarom, volgens het beleidskader, de coördinerende rol bij de uitvoering van het beleid door de fondsen, de posten en de

instellingen. Uit het klanttevredenheidsonderzoek van DutchCulture blijkt dat spelers vinden dat deze instelling, niet alleen in het binnenland, maar ook in het internationale veld een duidelijker rol aan mag nemen.

De vertegenwoordigende functie ligt bij de sectoren zelf. In sommige sectoren zijn ondersteunende instellingen en fondsen behoorlijk vertegenwoordigend, zoals in de filmsector waar zowel EYE als het Filmfonds actief zijn. In de podiumkunstensector daarentegen heeft het Fonds Podiumkunsten met het verdwijnen van MCN en TIN amper deze rol over kunnen nemen, en heeft daar ook geen opdracht of middelen voor gekregen. Die sector voelt zich ondervertegenwoordigd als het gaat om internationalisering.

Het geraadpleegde veld ziet in dat fondsen over specialistische kennis van hun sector beschikken, maar dat zij deze kennis vooral benutten voor de uitvoering van bijpassende regelingen. Sommige door ons gesproken spelers beschouwen de fondsen niet als ideale vertegenwoordigende partij, omdat zij vooral het door hen gefinancierde deel van hun sector zouden vertegenwoordigen. Vanuit diverse geraadpleegde sectoren klinkt de wens om internationale vertegenwoordiging bovensectoraal te intensiveren, maar daar staat tegenover dat bijvoorbeeld het SFI juist pleit voor sectorale internationaliseringsprogramma's.

13.5 Bovensectoraal Internationalisering: Netwerkactivering

Essentieel onderdeel voor internationalisering zijn netwerken, formeel en informeel. Nederlandse ondersteunende instellingen participeren daar soms in of ze organiseren zelf netwerkbijeenkomsten. Zo is DutchCulture lid van een aantal internationale netwerken die (ook) in Europa actief zijn, onder meer IETM (podiumkunsten), On the Move (culturele mobiliteit) en IFACCA (netwerk van nationale cultuurraden en agentschappen). Daarnaast is het secretariaat van EUNIC Netherlands bij DutchCulture ondergebracht. Dit is het samenwerkingsverband van de Nederlandse vestigingen van de Europese nationale instituten voor cultuur. Naast deze officiële netwerken zijn er vele (soms ad hoc) netwerken. Deze bestaande netwerken zijn niet gebundeld en kunnen beter benut worden. Het gaat dan om netwerken van cultuurproducerende instellingen die in het buitenland actief zijn, maar zeker ook de andere ondersteunende instellingen (met name de fondsen) en netwerken van overheden. Daarin kan DutchCulture een rol spelen. Een database kan daarvoor een passend instrument zijn.

In de beleidsevaluatie van de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB) in 2016 werden kansen benoemd: "Het zal ook de Nederlandse zichtbaarheid in het buitenland vergroten wanneer de verschillende spelers op bepaalde thema's en in bepaalde culturele disciplines meer gezamenlijk optrekken. Zorg voor maatwerk door een specifieke landen- en/of thematische aanpak te hanteren. Maak hiertoe meer gebruik van de aanwezige (lokale) expertise. Stimuleer ook de kennisuitwisseling tussen de posten, de fondsen en DutchCulture om functionele netwerken in kaart te brengen, te beoordelen waar de raakvlakken liggen, welke strategieën het beste gevolgd kunnen worden en hoe de verschillende actoren hun interventies

hierop kunnen afstemmen. Door de netwerken waarbinnen de cultuurfondsen, de Nederlandse vertegenwoordigingen in het buitenland en andere beleidsuitvoerders opereren meer op elkaar te laten aansluiten, kan de overheid die kennisfunctie tactischer benutten.”

Een ander onderdeel van internationale netwerkactivering vormen de lokale netwerken in het buitenland, veelal georganiseerd rondom ambassades. Deze kunnen volgens betrokkenen beter benut en bestendig worden, maar zijn nu kwetsbaar wegens het vierjaarlijkse verloop van medewerkers en gebrek aan menskracht. Hierover werd ook in het rapport van IOB gesteld dat met name posten in samenwerking met cultuurfondsen lang niet altijd als netwerk functioneren. Bovendien valt de daadwerkelijke ondersteuning vanuit deze ambassades tegen: er is, uitzonderingen daargelaten, behoefte aan een meer proactieve benadering en signalering van kansen en mogelijkheden. Men hoopt ook dat de (netwerk)werkzaamheden van de ambassades worden gestroomlijnd via één aangewezen partij, zoals DutchCulture, zodat daarover geen onduidelijkheid meer kan bestaan. Dat valt samen met een van de aanbevelingen in de beleidsevaluatie van IOB, waarin namelijk werd aanbevolen: “ondersteun de posten waar nodig bij het identificeren van multipliers, bijvoorbeeld door de Nederlandse spelers in het culturele landschap goed in kaart te brengen, inclusief hun internationaliseringspotentieel op de verschillende beleidsthema’s en in de prioriteitslanden.” Overigens heeft DutchCulture aan ons aangegeven dat de aanbevelingen van het rapport van IOB overgenomen, maar DutchCulture stelt dat het tijd vraagt voordat de effecten daarvan zichtbaar zijn.

Het geraadpleegde veld heeft behoefte aan één aanspreekpunt dat een knooppunt is van verschillende netwerken. DutchCulture kan de regie nemen, en door meer netwerkbijeenkomsten te organiseren waarbij kennis en contacten kunnen worden uitgewisseld daaraan bijdragen. Nu vindt men (inclusief de overheid zelf) grotendeels zelf het wiel uit en legt eigen contacten in het buitenland. Dat gaat ook, maar is weinig structureel en strategisch van aard.

13.6 Bovensectoraal Internationalisering: Beleidsondersteuning

Beleidsondersteuning gaat wat betreft internationalisering om het invullen van een inhoudelijke en agenderende rol bij het creëren van beleid. Dit werd geconstateerd in de beleidsevaluatie van IOB, waarin werd aanbevolen meer synergie aan te brengen tussen de cultuurfondsen en de grote posten bij de uitvoering van het internationaal cultuurbeleid, door aan de voorkant van het beleid de posten en fondsen meer samen te laten optrekken. Hiertoe kunnen zij gezamenlijke meerjarige beleidsplannen opstellen, waardoor ze meer inzicht krijgen in elkaars inzet in het betreffende land en bij de uitvoering meer synergie kunnen realiseren. Meer focus en aandacht voor van internationalisering van cultuur wordt noodzakelijk geacht door de culturele sector, zo blijkt niet alleen uit dit onderzoek maar ook uit eerdere bronnen.

Het vorige kabinet heeft deze aanbeveling overigens ook grotendeels overgenomen, voor zover het de focuslanden betreft. Het vorige kabinet heeft in het beleidskader internationaal cultuurbeleid wel focus aangebracht door te kiezen voor een viertal Europese landen: Frankrijk,

Vlaanderen, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. Deze focus is echter nog onvoldoende zichtbaar in de sector. Er wordt gepleit voor een beter samenspel tussen de posten, DutchCulture, fondsen, instituten en andere partijen bij het opstellen en uitvoeren van een meerjarige strategie. Sinds de nieuwe beleidsperiode wordt hieraan invulling gegeven en de komende jaren zal dat verder worden uitgebouwd.

Het feit dat DutchCulture door twee ministeries met verschillend beleid (OCW en Buitenlandse zaken) wordt gefinancierd, zou aan het gebrek aan visie ten grondslag kunnen liggen, al is DutchCulture zelf voorstander van deze samenwerking tussen ministeries. Dat betekent dat ook bij voortzetting van deze constructie onder het nieuwe kabinet, een eenduidiger visie richting de culturele sector én andere ondersteunende instellingen noodzakelijk is. Die visie moet dan zowel over import als export gaan; enerzijds gaat het om export van cultuur uit Nederland, anderzijds om import van cultuur naar Nederland. De focus ligt tot nu toe sterk op export (promotie), maar import mag meer aandacht krijgen. Hierover constateerde de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB) overigens ook al dat “het voor een collectieve strategie en aanpak tussen posten en cultuurfondsen, gesteund door beide ministeries, ontbreekt aan capaciteit, maar ook aan interesse.”

Partijen zien dus het belang van internationaal cultuurbeleid en de mogelijkheden, maar het geraadpleegde veld ziet uit naar de effecten van een heldere strategie en focus. In Europees verband weet Nederland op cultuurgebied nog onvoldoende door te dringen, zo is een gehoorde klacht uit het geraadpleegde veld.

13.7 Bovensectoraal Internationalisering: Deskundigheidsbevordering

Deze functie is voor bovensectoraal internationalisering niet relevant en vindt, voor zover mogelijk, plaats in de culturele deelsectoren zelf.

14. Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie

14.1 Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie: Informatievoorziening

Het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) heeft als kennisinstituut uiteraard een informatiefunctie voor amateurkunst en cultuureducatie. Het LKCA gebruikt verschillende middelen om de kennis met de doelgroepen te delen. Dat zijn onder andere publicaties, discussieplatforms en de eigen online kennisbank. De website bevat de informatiebank, nieuws, agendaberichten, achtergronden, opiniestukken en beschrijvingen van praktijkervaringen. Het LKCA gebruikt sociale media om snel brede groepen te informeren over nieuwe content en om een online gemeenschap te scheppen. Het LKCA geeft nieuwsbrieven, de

nieuwsservice en verschillende (digitale) publicaties uit zoals handreikingen, verdiepende publicaties en de nieuwe Cultuurkrant NL. Ook bij evenementen wordt informatie gedeeld (zie Netwerkactivering).

Het LKCA positioneert zich in zijn activiteitenplan als de onafhankelijke beschouwer van de sector. Het LKCA verzamelt informatie en bundelt, filtert, verdiept en verrijkt die. Waar nodig zorgt het LKCA naar eigen zeggen voor duiding. Daarin heeft het instituut een ontwikkeling doorgemaakt 'van encyclopedie naar filtering': de informatie is niet langer volledig, maar geselecteerd, thematisch georganiseerd en inhoudelijk verrijkt.

In 2017 heeft het LKCA een digitaal platform opgezet voor onderzoekspublicaties. Onderzoekers kunnen hierop zelf publiceren. Waar nodig speelt het LKCA zelf in op de actualiteit door beschikbare onderzoeksgegevens te duiden. Het veld vraagt het LKCA regelmatig naar feiten en cijfers over amateurkunst en cultuureducatie. Daarom heeft het LKCA een databestand opgezet van kengetallen over cultuureducatie en cultuurparticipatie, te vinden via de nieuwe LKCA Feitenfabriek op de website.

Stakeholders hebben aan het LKCA teruggegeven dat het LKCA als autoriteit en als betrouwbare bron wordt gezien. Een aanvullende ervaring van Berenschot is dat het LKCA als een van de weinige instituten sterk inzet op het definiëren en daarmee eenduidig vastleggen van begrippen, en daar beter in slaagt dan in andere sectoren of beleidsterreinen het geval is. Het LKCA mag wel meer de agenderende rol pakken. Ook de helicopterview wil men sterker terugzien: goede voorbeelden zijn mooi, maar men verwacht van het LKCA nog meer duiding, zo bleek uit een eigen ronde van het LKCA langs het veld.

Het LKCA richt zich niet op besturen van verenigingen en op individuele kunstenaars, docenten en beoefenaars, maar op vertegenwoordigers daarvan in koepels en bonden. Dat betekent dat informatie pas bij eindgebruikers terecht komt als de koepels en bonden deze kunnen doorvertalen, en dat blijkt in een aantal gevallen te haperen. De suggestie is gedaan dat het LKCA duidelijker kan vermelden welke informatie voor wie is bedoeld en hoe die kan worden overgebracht en doorgegeven. Nu amateurkunst weer is opgenomen in het activiteitenplan van het LKCA, vindt ook overleg plaats met verenigingen, koepels en bonden over welke activiteiten voor de verschillende doelgroepen nodig zijn.

Een aandachtspunt is dat volgens het veld en ook volgens het LKCA zelf met het samengaan van Cultuurnetwerk en Kunstfactor en de veranderde opdracht van het ministerie per 2013 (geen ondersteuning aan amateurkunst) de aandacht voor een aantal specifieke disciplines in de amateurkunst afgenomen is. Het LKCA heeft dit met de start van de nieuwe beleidsperiode overigens weer opgenomen in het activiteitenplan. Een ander geluid is dat het LKCA nog veel meedraagt van de in het verleden opgebouwde kennis en daarmee vooral de traditionelere kunstvormen goed kent. Wat betreft muziek bijvoorbeeld heeft LKCA wel veel expertise in huis, maar dat geldt in mindere mate voor nieuwere disciplines zoals urban. Het LKCA breidt de expertise op 'nieuwe' cultuurvormen overigens wel actief uit. Zo is er sinds 2017 een Hiphopkenniskring.

Het Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP) richt zich in de informatievoorziening met name op de uitvoering van deze programma's en de bijbehorende subsidieregelingen, en verwijst (bijvoorbeeld voor definities) naar het LKCA. Het FCP presenteert door middel van verhalen en goede voorbeelden de effecten die de financieel gesteunde initiatieven opleveren. Daarvoor wordt ook een online magazine via de website van het FCP gepubliceerd. Er is wel een gezamenlijke website (www.cultuureducatiemetkwaliteit.nl) waarmee het FCP, het LKCA en het ministerie van OCW gezamenlijk informatie beschikbaar stellen, in samenwerking met de penvoerende instellingen uit de grote gemeenten en provincies.

Spelers in het geraadpleegde veld merken verder op dat de informatie die bij het LKCA en het FCP te halen is wel veelzijdig is maar niet zo toegankelijk en doorgrondelijk. Het geraadpleegde veld weet dat het FCP over een schat aan informatie beschikt, bijvoorbeeld over de effectiviteit van projecten, maar die informatie komt niet volledig in beeld, is de ervaring. Men vindt het handig dat er één punt is waar in ieder geval de meeste informatie wel te krijgen is. Het helpt als de vrager weet wat hij zoekt of wie hij moet hebben bij het LKCA of het FCP.

14.2 Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie: Onderzoek & Ontwikkeling

Onderzoek en monitoring voor amateurkunst en cultuureducatie is een van de concrete opdrachten die het LKCA van het Rijk heeft gekregen. Doel daarvan is de kwaliteit en het bereik van amateurkunst en cultuureducatie te vergroten. Bij deze opdracht staan de vragen van professionals centraal, zo stelt het LKCA zelf. Om ervoor te zorgen dat de nieuwste wetenschappelijke inzichten hun weg vinden naar de praktijk werkt het LKCA nauw samen met onderzoekers. Het FCP doet nadrukkelijk geen onderzoek. Wel draagt het FCP zorg voor de transfer van praktijkkennis en ervaring naar overheden en instituten. Tevens laat het FCP evaluatieonderzoek verrichten naar de eigen regelingen en programma's.

Het LKCA voert zelf onderzoek uit, laat onderzoek doen in het onderwijs (DUO Omnibus) en werkt mee aan onderzoek van anderen. Ook adviseert het LKCA bij en begeleidt het onderzoek, bijvoorbeeld bij onderzoek van Sardes en SLO en bij scriptieonderzoek en stages van studenten. De belangrijkste onderzoeken van het LKCA in 2017-2018 zijn onder meer de tweejaarlijkse Monitor Amateurkunst, een tweejaarlijkse amateurkunstverenigingsmonitor en casestudies naar actieve cultuurparticipatie in zes gemeenten. De internationale Monitor National Arts Education Systems laat zien of en hoe thema's van de Seoul Agenda voor kunsteducatie worden aangepakt. In 2015-2017 is het LKCA hoofduitvoerder van deze monitor. Het LKCA presenteert de resultaten op verschillende bijeenkomsten en in een boek dat eind 2017 verschijnt.

Het LKCA positioneert zichzelf in het activiteitenplan 2017-2018 als aanjager. Het LKCA ziet de grote ontwikkelingen binnen en buiten de sector. Met partijen in het veld zet het LKCA nieuwe ontwikkelingen in gang en doet tegelijkertijd nieuwe kennis op. Samen met doelgroepen en partners heeft het LKCA een onderzoeksagenda opgesteld met de belangrijkste kennisvragen en zal die periodiek updaten via kennisnetwerken. Ook in Europees verband volgt het LKCA de

onderzoeksagenda, namelijk in het European Network of Observatories in the field of arts education, waaraan twaalf Europese landen meedoen. Zo vervult het LKCA de rol van het Nederlands Observatorium voor Cultuureducatie dat Nederlands onderzoek verzamelt en vertaalt. Het LKCA initieert in dit kader jaarlijks activiteiten in de UNESCO-week van de kunsteducatie.

Het LKCA onderneemt internationale activiteiten ten behoeve van het (eigen) onderzoek: welke ontwikkelingen spelen er in het buitenland qua beleid en infrastructuur, welke problemen en oplossingen ontstaan daar en wat is daarvan relevant voor Nederland? Het gaat qua internationalisering dus om vergelijkend onderzoek waarmee de Nederlandse situatie in perspectief kan worden geplaatst. Bij deze internationale activiteiten is telkens de afweging: kan de professional die werkt voor cultuur op school of in de vrije tijd hiermee zijn of haar voordeel doen? Het LKCA heeft op dit vlak de laatste jaren veel kennis opgebouwd, maar merkt dat het instituut door beleidsmakers nog niet altijd wordt gevonden als het gaat om internationale vraagstukken in relatie tot cultuureducatie en amateurkunst.

Het LKCA is een partnerschap aangegaan met de Erasmus Universiteit met de vestiging van twee bijzondere leerstoelen. Evert Bisschop Boele onderzoekt de betekenis van cultuurparticipatie en Hester Dibbits focust op historische cultuur en educatie. Het LKCA is in gesprek met het Nationaal Regieorgaan Praktijkgericht Onderzoek SIA en hogescholen om een gezamenlijk platform te vormen met lectoren. Verder is het LKCA recent een partnerschap aangegaan met de master Arts and Society van de Universiteit Utrecht. Het LKCA speelt een begeleidende rol in de kennissynthese langdurige zorg en cultuur in samenwerking met onder meer Hogeschool Windesheim en Movisie. Het LKCA en het FCP onderzoeken momenteel samen met Movisie en gemeenten hoe vorm kan worden gegeven aan een programma dat de verbindingen tussen cultuur en het sociaal domein bevordert.

Er gebeurt veel rondom centra voor de kunsten, muziekscholen, docentencollectieven en zzp'ers. Werkgevers en werknemers in deze sector doen samen onderzoek hiernaar. Er zullen verschillende proeftuinen starten om te experimenteren met verschillende vormen van ondernemerschap in relatie tot de geldende cao. Het LKCA verzamelt en verspreidt kennis over deze ontwikkelingen en doet onderzoek naar de beroepspraktijk en ondersteuningsbehoeften van zelfstandige kunstprofessionals in de actieve cultuurparticipatie (buitenschoolse kunsteducatie, amateurkunst en participatieve kunstprojecten).

Centra voor de Kunsten, intermediairs en andere instellingen die actief zijn op het gebied van cultuureducatie hebben behoefte aan goed benchmarkonderzoek. Het systeem van Cultuurconnectie, KANS geheten, zou niet functioneren, wordt door verschillende instellingen gemeld. Overigens worden benchmarks in andere sectoren door ook brancheverenigingen beheerd (zoals Museana en TAS), juist vanwege het belang ervan voor de eigen leden, dus het is de vraag of dit een taak voor het LKCA moet zijn.

De monitoring van Cultuureducatie met Kwaliteit heeft zich de afgelopen periode vooral gericht op de toetsing van het proces en minder op de inhoud, zo stelt het LKCA zelf. De komende jaren zal door het FCP, het ministerie van OCW en het LKCA ingezet worden op een landelijke monitoringssystematiek met aandacht voor het leren van ervaringen en de kwaliteitszorg voor cultuureducatie in het onderwijs. Landelijk wordt hiervoor door Researchnet een aanpak ontwikkeld. De verankeringsmaat van Sardes en Oberon zal als middel worden ingezet om te inventariseren of cultuureducatie duurzaam verankerd wordt.

In de werksessie met het geraadpleegde veld werd de vraag ingebracht waartoe er zo veel monitoring en evaluatie plaatsvindt. Als antwoord kwam van andere spelers dat er moet worden uitgelegd en verantwoord wat er gebeurt en wat er teweeg wordt gebracht, ook met het oog op het verkrijgen van maatschappelijke steun voor cultuureducatie en cultuurparticipatie. Er werd wel aangedrongen op meer ontwikkelingsgericht onderzoek, om te verkennen wat er aan innovatie mogelijk en nodig is.

14.3 Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie: Beheer & Ontsluiting

Er is geen sprake van een rijkscollectie op het gebied van cultuureducatie en cultuurparticipatie, en ook niet van een erfgoedcollectie van collectief belang. In de amateurkunstsector zijn op veel plaatsen wel specifieke collecties voor eigen gebruik aanwezig. Een voorbeeld is de muziekbibliotheek van de FASO, de Federatie Amateur Symfonie- en Strijkorkesten, en zo zijn er vele. Het rijk heeft geen verantwoordelijkheid hierin en daarmee is er geen landelijke ondersteuningsfunctie Beheer & Ontsluiting belegd en die is, voor zover is nagegaan, ook niet nodig.

Het LKCA en zijn voorgangers hebben wel een aardige collectie van documentatie opgebouwd. Op dit beleidsterrein bevindt zich daarin relevante historische informatie, maar inmiddels is de collectie wel verspreid over meer plekken. De collectie is niet openbaar beschikbaar, maar dit wordt door het geraadpleegde veld niet als gemis ervaren. Een behoefte die door een enkeling is uitgesproken is inzicht in het brede repertoire aan muziek en theaterstukken voor amateurs, waarmee een impuls aan gebruik en wellicht vernieuwing kan worden gegeven. Muziek- en theatercollecties vormen in zijn algemeenheid een groter probleem; zie daarvoor deze functie in de sector podiumkunsten.

14.4 Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie: Vertegenwoordiging

Het LKCA vervult naar eigen zeggen een rol in het zichtbaar maken van de betekenis van kunst en cultuur. Daarin wil het LKCA, ondanks de onafhankelijke positie, agenderend en zelfs activistisch zijn. Veel beleidsaandacht van overheden gaat al uit naar de professionele kunsten, daarom maakt het LKCA zich juist sterk voor de amateurkunst. Het LKCA heeft bij een recente

ronde langs zijn stakeholders in het veld gehoord dat men het belangrijk vindt dat het LKCA een goede balans houdt tussen onafhankelijkheid en belangenbehartiging, maar er wordt wel verwacht dat het LKCA echt voor de sector staat en zich niet al te relativiserend opstelt.

Het LKCA volgt de ontwikkelingen in politiek en beleid en voedt politici en beleidsmakers met argumenten die de waarde van kunst en cultuur onderbouwen. Voorafgaand aan verkiezingen zet het LKCA cultuureducatie- en cultuurparticipatiebeleid op de agenda bij politici en gaat het LKCA het gesprek met hen aan. De huidige ondersteuning lijkt zich sterk te richten op cultuureducatie op scholen en instellingen buiten school. Het verenigingsleven lijkt van de beleidsagenda's van overheden te verdwijnen, hebben stakeholders aangegeven. Daarmee krijgt ook de ondersteuning en vertegenwoordiging daarvan steeds minder prioriteit, is de beleving. LKCA geeft aan zelf deze beleidsperiode meer prioriteit te zullen geven aan het verenigingsleven.

Ten aanzien van promotie streeft het LKCA ernaar de landelijke zichtbaarheid van cultuureducatie en amateurkunst te vergroten, met als doel maatschappelijke waardering ervoor te vergroten en inbedding vanzelfsprekender te maken. Dat doet het instituut bijvoorbeeld door politieke debatten te initiëren en ondersteuning te bieden aan het Platform Promotie Cultuurparticipatie. Op de eigen website biedt het LKCA bovendien veel inspirerende praktijkvoorbeelden. Met enthousiaste verhalen en mooie voorbeelden wil het LKCA laten zien welke effecten cultuur op school en in de vrije tijd heeft op mensen. De nieuwe bijzondere leerstoel Betekenis van Cultuurparticipatie speelt hier een rol in.

Het FCP wil de waardering en het draagvlak voor cultuurparticipatie vergroten en maakt daarvoor promotie. Daarbij maakt het via het online magazine gebruik van ervaringen en goede voorbeelden uit de subsidieprogramma's. Tevens reikt het Fonds jaarlijks de Gouden C uit, een prijs voor waardevolle cultuurparticipatie-projecten.

In 2016 is het Platform Promotie Cultuurparticipatie opgericht met het LKCA en het FCP als twee van de dragende partners. In dit platform werken zij samen met vijftien landelijke organisaties waaronder fondsen, landelijke kunst- en cultuurorganisaties en de VNG, met als doel de waarde van cultuurparticipatie breder zichtbaar te maken. Dat doen zij door amateurkunst in al zijn diversiteit te tonen en er de aandacht op te vestigen. Het platform werkte samen aan de publiekscampagne iktoon: kunst van iedereen. In 2017 en 2018 organiseert de Stichting Platform Promotie Cultuurparticipatie de campagne iktoon. Het LKCA voert het secretariaat en werkt inhoudelijk mee aan de doelstellingen. In 2017 sluiten in elk geval alle provinciale organisaties voor cultuureducatie en cultuurparticipatie (Raad van twaalf) zich aan. Iktoon is overigens het enige bekende initiatief waarin het LKCA zich direct op het brede publiek richt. Voor het overige is het LKCA alleen gericht op professionals.

Het LKCA en het FCP manifesteren zich stevig richting de eigen doelgroepen en beleidsmakers, zo ervaren spelers in het geraadpleegde veld. Beide partijen hebben geen belang bij zichtbaarheid als organisaties richting het brede publiek. Bovendien zijn cultuurparticipatie en

amateurkunst algemene en beleidsmatige termen die zeer brede ladingen dekken. Het is niet alleen ondoenlijk maar ook weinig zinvol om daar promotie voor te maken, zo erkent het geraadpleegde veld.

14.5 Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie: Netwerkactivering

Het LKCA vervult een landelijke netwerkfunctie voor amateurkunst én cultuureducatie. Het LKCA brengt professionals uit het gehele land in contact met elkaar, via onder meer evenementen, bijeenkomsten en discussieplatforms. Het LKCA positioneert zichzelf als een verbinder, die weet wat er in het gehele land en daarbuiten speelt en die individuen, organisaties en netwerken aan elkaar koppelt om van elkaar te leren of samen te werken. Verbindingen zijn met name in dit beleidsterrein zo relevant, omdat het dwars door sectoren c.q. disciplines heen gaat en de gehele professionele kunstpraktijk betreft.

Met strategische netwerken probeert het LKCA werkveld, besluitvorming, opinie en praktijk positief te beïnvloeden. Onderwerpen van de platforms zijn onder andere Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK), promotie van cultuurparticipatie en beleid van overheden. In deze netwerken werken het LKCA en het FCP veelal samen. Strategische overleggen waaraan het LKCA deelneemt zijn onder andere Kindcentra 2020, Strategisch Beraad Kunstonderwijs, Platform Promotie Cultuurparticipatie, begeleidingscommissie Zorg en cultuur en Bestuurlijke vernieuwing sport en cultuurverenigingen.

In het Landelijk Platform Kenniscentra (LPKC) komen leden van de Raad van twaalf (provinciale kenniscentra) bijeen met medewerkers van de kenniscentra uit Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Eindhoven en met het ministerie van OCW en het FCP. Het LKCA is facilitator. Het platform bespreekt vooral landelijke ontwikkelingen zoals Onderwijs2032, Cultuureducatie met Kwaliteit, Méér Muziek in de Klas, het verdwijnen van de VARregeling, verkiezingen en politieke ontwikkelingen. Dankzij het platform blijven de kenniscentra in het gehele land goed geïnformeerd.

Voor de ondersteuning bij cultuurparticipatie richt het LKCA zich, volgens het activiteitenplan, op het culturele verenigingsleven, op alle mogelijke nieuwe en andere organisatievormen voor cultuurparticipatie en op (platforms van) cultuurparticipatieprofessionals. Ook professionals in cultuurparticipatie die in het sociaal domein actief zijn met ouderen, jongeren, mensen met een beperking, vluchtelingen of andere specifieke doelgroepen worden door het LKCA met elkaar verbonden. Het FCP draagt via diverse regelingen financieel aan deze doelgroepbenaderingen bij. De belangrijkste partners voor het LKCA en het FCP zijn koepels, bonden en platforms voor amateurkunstenaars en diverse lokale en provinciale (ondersteunings)organisaties die zich bezig houden met cultuurparticipatie. Het LKCA wil de komende periode een met het LPKC vergelijkbaar platform vormen voor regionale en lokale (kennis)partijen op het gebied van cultuurparticipatie omdat volgens het LKCA organisaties aangeven daar behoefte aan te hebben.

Het LKCA ondersteunt en modereert het maatschappelijk debat over cultuureducatie en cultuurparticipatie en biedt hiervoor offline en online debatplatforms. Voor de netwerken met overheden zijn er diverse bestaande verbanden waaraan het LKCA en het FCP deelnemen, zoals het IPO en de VNG, de Raad van twaalf en de overleggen tussen de grote steden. Rondom specifieke thema's organiseert het LKCA werkbijeenkomsten, bijvoorbeeld rond de digitale publicatie voor ambtenaren en bestuurders Preventie, zelfregie en participatie met kunst en cultuur in het sociaal domein. Elk half jaar heeft het LKCA contact met de twaalf beleidsmedewerkers cultuur bij provincies en met beleidsmedewerkers bij grote, middelgrote en kleine gemeenten over de vraag wat hen bezighoudt en wat het LKCA voor hen kan betekenen. Daarnaast onderhoudt het LKCA contacten met (wetenschappelijke bureaus van) politieke partijen. In Europees verband participeren het LKCA en het FCP in ACEnet, het netwerk van beleidsmedewerkers voor cultuureducatie.

Voor professionals uit de verschillende beroepspraktijken zijn er verschillende netwerken, zoals die voor erfgoodeducatie en voor icc-trainers. Het LKCA haalt er informatie en vragen op en brengt informatie in die professionals kunnen gebruiken in hun beroepspraktijk. Voor vrijwilligers en bestuurders heeft het LKCA minder eigen netwerken, en dat wordt meer overgelaten aan koepels en bonden in de amateursectoren zelf. Met het opnemen van amateurkunst in het activiteitenplan intensificeert het LKCA wel het contact met deze netwerken.

Het LKCA organiseert bijeenkomsten voor specifieke doelgroepen of over thema's waarbij juist verschillende doelgroepen bij elkaar komen. Terugkerende, grote evenementen zijn onder meer de LKCA-vakdag (voor educatie- en participatieprofessionals, ongeveer 600 deelnemers), Dag van de Cultuureducatie Primair Onderwijs (ongeveer 700 deelnemers), Cultuurdag Voortgezet Onderwijs (ongeveer 500 deelnemers), De Kunst van... (voor professionals in cultuurparticipatie, ongeveer 500 deelnemers), Cultureel Kapitaal Live (debat rond actuele thema's in politiek, beleid en praktijk, ongeveer 150 deelnemers) en de Onderzoeksconferentie cultuureducatie en cultuurparticipatie (voor onderzoekers, ongeveer 400 deelnemers). De evenementen worden goed bezocht en gewaardeerd. De Onderzoeksconferentie wordt in het bijzonder door veel spelers geroemd.

Naast wat er door het LKCA en het FCP aan netwerken worden gevormd, is er al een uitgebreid en grillig ecosysteem van verbindingen. De organisatiegraad in de amateurkunsten verschilt sterk per sector, van allerlei formele verenigingen en koepels in de blaasmuziek tot informele community's in nieuwere sectoren. Het is onmogelijk om een overzicht te geven. We beperken ons tot een voorbeeld. De koormuziek, de grootste amateursector, heeft het afgelopen jaar het manifest Zingen-lekker belangrijk! uitgebracht. Doel is een hecht netwerk te creëren van amateurs, professionals, korenbonden en festivals die het samen zingen in al haar diversiteit vertegenwoordigen en samen werken om lange termijndoelen te bereiken. Een netwerk waarin koren van alle regio's, stijlen en niveaus zich thuis voelen, en waartussen uitwisseling en doorstroom plaatsvindt. Een netwerk dat gewaarborgd wordt in een centraal platform, een

'NOC*NSF', dat gevoed en erkend wordt door de koorwereld zelf én door de samenleving en in 2020 een definitieve vorm heeft. Het LKCA heeft de besturen ondersteund in het vormen van dit koornetwerk.

Het geraadpleegde veld constateert in onze werksessies dat, waar Kunstfactor en Cultuurnetwerk in het verleden nogal sturend waren, het LKCA zich nu vooral faciliterend opstelt. Het LKCA wil zelf alleen aan netwerken bijdragen als het daarbij toegevoegde waarde heeft. Het veld vindt het belangrijk dat LKCA en ook het FCP goed oog houden voor de balans tussen halen en brengen van informatie voor de deelnemers. Het zou goed zijn, als de netwerken meer worden gebruikt om het denken over de gewenste toekomst en de noodzakelijke interventies te ontwikkelen. Het wordt niet verwacht dat een kennisinstituut zelf alle expertise in huis heeft, maar wel dat het instituut de ontwikkeling van nieuwe expertise stimuleert. Ook het FCP kan zich, volgens gesprekspartners, nog meer richten op het stimuleren van vernieuwing.

14.6 Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie: Beleidsondersteuning

Het LKCA positioneert zichzelf in het activiteitenplan 2017-2018 als aanjager naar de toekomst. Het inventariseert de huidige staat van de werkvelden en verkent de grote ontwikkelingen binnen en buiten de sector. Met partijen in het geraadpleegde veld zet het LKCA nieuwe ontwikkelingen in gang en doet tegelijkertijd nieuwe kennis op. Voor het ministerie van OCW schreef het LKCA de Basis voor Cultuureducatie. Handreiking voor de toekomst van binnen- en buitenschoolse cultuureducatie. Voor cultuurparticipatie maakt het LKCA op eigen initiatief en in nauw overleg met het FCP een vergelijkbare Basis voor Cultuurparticipatie omdat, volgens het LKCA, het belang onverminderd groot blijft, er geen heldere visie op deze sector ligt en de infrastructuur de laatste jaren flink is gewijzigd. De publicatie van de handreikingen door het LKCA en de gesprekken erover helpen het maatschappelijk draagvlak en de waardering te vergroten.

Het FCP sluit met de regelingen zo veel mogelijk aan op het landelijk cultuurbeleid en is ook, zij het vooral op financieel gebied, de daadwerkelijke uitvoerder van het beleid. Dit geldt onder meer voor het lang lopende programma Cultuureducatie met kwaliteit (2013-2020) en de meerjarige subsidies op het gebied van talentontwikkeling en festivals/erfgoedmanifestaties.

Voor zowel het LKCA als het FCP geldt dat zij geen diensten verrichten voor derden of opdrachttaken uitvoeren voor provincies en gemeenten. Het LKCA is van mening dat betaalde dienstverlening op gespannen voet staat met de landelijke publieke taak, en vreest dat lokale belangen een te grote rol kunnen gaan spelen. De visie van LKCA op ondernemerschap voor ondersteunende instellingen is: maximaal rendement op publieke taak. Dat uit zich door groot bereik, ook onder nieuwe doelgroepen, door inhoudelijke flexibiliteit en marktgerichtheid, en door het vermogen in te spelen op thema's, ook uit andere domeinen.

Het geraadpleegde veld constateert in onze werksessie dat het beleid van de verschillende overheden versnipperd en deels wispelturig is, en bovendien sterk verschilt per overheidslaag en per thema. Tussen de ministeries is of lijkt beleid soms tegenstrijdig, bijvoorbeeld ten aanzien

van de regelgeving en ondersteuning van zelfstandigen. Dat maakt het lastig om beleid op consistente wijze te ondersteunen. Spelers in het veld merken ook op dat op enkele deelgebieden de regelingen van het FCP vaak wisselen en daarom soms een meer incidenteel karakter lijken te hebben. Enkele regelingen van het FCP zijn volgens sommige spelers van een dusdanig professioneel niveau dat amateurverenigingen er niet gemakkelijk uit zichzelf bij kunnen aanhaken. Intermediairs die lokaal verenigingen daarbij kunnen ondersteunen zijn lang niet altijd beschikbaar.

14.7 Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie: Deskundigheidsbevordering

Het LKCA ziet het als een van zijn voornaamste opdrachten de deskundigheid en professionaliteit van cultuurprofessionals te vergroten, als doel op zich maar vooral als middel om kwalitatief goede cultuureducatie en cultuurparticipatie te realiseren. Het LKCA wil dat professionals in cultuureducatie en cultuurparticipatie leren van elkaar én van professionals uit andere domeinen. Dat kan via de publicaties van het LKCA, door over elkaars werk te lezen en mensen te spreken en gebruik te maken van hun handreikingen, instrumenten en (soms) trainingen. Deze paragraaf beschrijft achtereenvolgens de deskundigheidsbevordering voor de professionals in cultuureducatie en cultuurparticipatie, het onderwijs, de professionele cultuursector en ten slotte het amateurveld.

Het LKCA ontwikkelt en publiceert regelmatig handreikingen en instrumenten voor scholing en methoden. Doel daarvan is de primaire doelgroepen te bedienen met praktische ondersteuning bij kwaliteitshandhaving. Het LKCA vindt kwaliteit binnen de amateurkunst belangrijk en draagt daaraan bij met richtlijnen en raamleerplannen voor cursistenopleidingen. Vaak leiden amateurkunstverenigingen hun leden zelf op, zeker in de Hafabra-sector. Om de kwaliteit te waarborgen, kunnen verenigingen, cursusaanbieders en docenten de gratis te downloaden leerplannen en richtlijnen gebruiken. Ook richt het LKCA zich op monitoring, bijstelling of nieuw te ontwikkelen richtlijnen en certificeringssystemen, vooral in de muziek-, dans- en theaterwereld. Gecommitteerden en examinatoren zien toe op de kwaliteit. In andere disciplines bestaat eveneens behoefte aan dergelijke vormen van kwaliteitsborging en monitoring. Intervisiedagen en evaluatietrajecten dragen bij aan kwaliteitsborging. Bepaalde praktische informatie gaat over specifieke doelgroepen: culturele vrijwilligers, ouderen, jongeren, vluchtelingen enzovoort.

Het LKCA bewaakt en bevordert de kwaliteit van buitenschoolse raamleerplannen voor cultuureducatie en stimuleert het gebruik daarvan. Het LKCA wil deskundige vakdocenten inzetten en een netwerk stimuleren rond zzp'ers, collectieven en centra voor de kunsten. Voor dit laatste werkt het LKCA samen met Cultuurconnectie en spelers in de particuliere markt, zoals All-Art Professionals. Samen inventariseren zij de behoeften van buitenschoolse docenten en formuleren zij een aanpak voor de ondersteuning van deze professional. Ook draagt het LKCA bij aan de borging van de kwaliteit van de buitenschoolse docenten door een traject voor EVC (Erkenning Verworven Competenties) te ontwikkelen samen met de Kunstvakdocentopleidingen

en Cultuurconnectie. Al meer dan tien jaar bewaakt het LKCA de kwaliteit van de opleidingen voor de Interne Cultuur Coördinator (icc) in het primair onderwijs. Het LKCA ontwikkelt de cursusmodules, traint de trainers en geeft de certificaten uit. Provinciale en stedelijke culturele (kennis)partners door het gehele land verzorgen de docententrainingen. Er is een post-hbo-opleiding voor cultuurbegeleider. Die wordt inmiddels bij 4 pabo's aangeboden met de intentie uit te breiden tot 15.

Het LKCA heeft binnen het programma Cultuureducatie met Kwaliteit de taak om kennis te delen. Het LKCA onderhoudt hiervoor een aantal landelijke overkoepelende leergemeenschappen en draagt bij aan leergemeenschappen in het land. Het LKCA faciliteert de leergemeenschappen met instrumenten, werkvormen, training en begeleiding. Het FCP organiseert in het kader van Cultuureducatie met kwaliteit halfjaarlijks en in samenwerking met het LKCA en het ministerie van OCW een conferentie voor de penvoerders die deelnemen aan het programma om ervaringen te delen en stil te staan bij actuele ontwikkelingen.

Het LKCA draagt ook bij aan de deskundigheid op het gebied van educatie bij culturele instellingen. Het LKCA zorgt voor handreikingen en instrumenten, kennisuitwisseling, publicaties en artikelen die de educatieprofessionals in de cultuursector inspireren en informeren. Ten minste twee keer per jaar is er een bijeenkomst voor educatiemedewerkers van de podiuminstellingen (onder andere in de Basisinfrastructuur), en ten minste vier keer per jaar voor medewerkers van erfgoedinstellingen. Daarnaast zijn er netwerkbijeenkomsten voor icc'ers, cultuurcoaches en cultuurbegeleiders. Het LKCA nodigt educatief medewerkers van instellingen en cultuurbegeleiders in het onderwijs uit om met elkaar kennis uit te wisselen. Het LKCA zorgt voor de actuele landelijke informatie en voor inhoudelijke verwijzing en materiaal wanneer dit nodig is.

Het veld van amateurkunst is enorm divers en een algemeen beeld is moeilijk te geven. We hebben wel signalen ontvangen vanuit de koormuziek, een van de grootste amateurkunstsectoren. Met de totstandkoming van het LKCA, waarin Unisono via tussenstappen is opgegaan, is de ondersteuning voor koormuziek nationaal grotendeels komen te vervallen. Uit de vragen die Koornetwerk, de vereniging van Nederlandse koororganisaties, krijgt, is op te maken dat diverse thema's nationale ondersteuning verdienen. Een deel daarvan valt onder deskundigheidsbevordering, zoals dirigentenopleidingen, repertoireontwikkeling en versterking van het organisatievermogen van koren, maar er zijn ook algemenere thema's zoals vergrijzing, festivallisering en digitalisering. Als dergelijke thema's al landelijk worden gesignaleerd, blijft de ondersteuning ver van de praktijk afstaan. Koornetwerk is zoekend hoe dat vorm kan krijgen en is daarover in gesprek met het LKCA.

Het geraadpleegde veld ervaart dat het LKCA de functie deskundigheidsbevordering serieus oppakt en uitvoert. De doelgroep aan professionals omvat de gehele culturele sector en is nog veel breder. De behoefte is ook groot omdat veel mensen werkzaam zijn in het vakgebied cultuureducatie die daar niet specifiek voor zijn opgeleid. Dat geldt voor een veelheid aan professionals, maar ook voor de docenten die cultuureducatie in het onderwijs verzorgen, zoals

pabo-afgestudeerden en kunstenaars. Het belang van deskundigheidsbevordering is dan ook zeer groot, vindt het geraadpleegde veld. Het LKCA kan uiteraard niet voorzien in alle behoefte aan bij- en nascholing, maar kan daar wel een gidsfunctie in vervullen.

15. Beschouwing per functie

15.1 Inleiding over beschouwing

In dit hoofdstuk beschouwt het onderzoeksteam van Berenschot, alles overziend, de verschillende ondersteuningsfuncties. We presenteren de inzichten en wijzen richtingen aan waarin verbeteringen denkbaar zijn. Ook vermelden we het hier als er uit andere domeinen en sectoren dan de cultuursector goede voorbeelden zijn waar de cultuursector van kan leren. Voor de bronnen en de specifieke informatie per sector en per functie wordt verwezen naar de voorgaande hoofdstukken. In het laatste hoofdstuk Slotbeschouwing reflecteren we op het geheel van ondersteuningsfuncties voor de sectoren en bovensectorale onderwerpen.

15.2 Beschouwing van Informatievoorziening

Er blijkt geen blauwdruk te zijn voor de vormgeving van de informatievoorziening. Het aanbod aan informatie is onbegrensd. De ondersteunende instellingen worden geconfronteerd met een grote diversiteit aan doelgroepen die elk hun eigen informatiebehoeften hebben. Zij vinden het vaak erg lastig hun informatiebehoefte scherp te articuleren. Er zijn grote verschillen in behoeften en informatieaanbod tussen en binnen de diverse deelsectoren van de cultuursector. Ten aanzien van het aanbod is het grootste verschil of er ondersteunend kennisinstituut aanwezig is in een bepaalde deelsector, of dat informatie uit veel verschillende bronnen moet worden verzameld.

Het geraadpleegde veld heeft het beeld dat de ondersteunende instellingen en fondsen over veel informatie beschikken. De informatie die beschikbaar is, lijkt in een aantal gevallen echter niet goed geordend en is daarmee minder goed toegankelijk en vindbaar, zo ervaren gesprekspartners. In een wereld waarin informatie overvloedig beschikbaar is, neemt de behoefte aan duiding van informatie toe. Duiding moet er voor zorgen dat trends en ontwikkelingen adequaat en tijdig worden vertaald naar bruikbare informatie voor beleid en de praktijk van culturele instellingen en overheden. De ondersteunende instellingen zoeken naar hun rol als duider van informatie. Over het algemeen zijn ze hier terughoudend in. Het ambitieniveau zou bij verschillende instellingen hoger kunnen. Er liggen kansen als ondersteunende instellingen zich (nog) meer als autoriteit ('kwaliteitskeurmerk') op het gebied van informatievoorziening manifesteren.

Er zijn ons geen opvallend goede voorbeelden bekend van ondersteunende instellingen in andere sectoren die de functie informatievoorziening zeer goed op orde hebben en als voorbeeld kunnen dienen voor de cultuursector. Onze ervaring is dat er altijd een kloof bestaat en zal bestaan tussen de informatie die beschikbaar is en de informatie die gewenst is. We hebben gezien hoe informatievoorziening in het aanpalende domein onderwijs is georganiseerd.

In informatievoorziening spelen in het onderwijs de brancheorganisaties zoals de po-, vo-, en mbo-raad, en voor het hoger onderwijs de Vereniging Hogescholen (VH) en de Vereniging Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (VSNU) de voornaamste rol. Hun websites vormen een bron van informatie omtrent allerlei verschillende (actuele) thema's en er worden publicaties, onderzoeken, feiten en cijfers van de sector en nieuwsberichten gedeeld. Daarnaast kan het veld ook bijvoorbeeld informatie vinden over wetgeving en wat dit betekent voor de onderwijsinstellingen. Deze organisaties zijn wel specifiek belangenbehartigers, waardoor zij afwijken van de positie van de ondersteunende instellingen in de cultuursector.

15.3 Beschouwing van Onderzoek & Ontwikkeling

De cultuursector heeft geen onderzoeksinstituut dat voor de gehele sector onderzoek doet naar bijvoorbeeld de effectiviteit van beleid. Elke ondersteunende instelling besteedt in meer of mindere mate (afhankelijk van beschikbare formatie en kennis die nogal eens beperkt zijn) aandacht aan de functie onderzoek. Andere sectoren zoals zorg (onder andere Trimbos en Nivel), sport (onder andere NOC*NSF, het Mulier Instituut en het Kenniscentrum Sport), mobiliteit (onder andere het Kennisinstituut Mobiliteitsbeleid) en wetenschap (onder andere NWO en Rathenau) hebben onderzoeksinstituten en kenniscentra die kennis leveren voor hun sector. Ze verrichten hiervoor eigen onderzoek of laten onderzoek doen en verzamelen elders ontwikkelde kennis. Deze instituten zorgen ervoor dat overheden en organisaties beleid kunnen ontwikkelen met een stevig kennisfundament. Dat doen ze door het analyseren en verklaren van ontwikkelingen, het opstellen van verkenningen en scenario's en het analyseren van de effecten van beleidsinstrumenten. Voor de cultuursector als geheel doet alleen de Boekmanstichting dit, maar, mede door de beperkte capaciteit, in beperkte mate. Veel partijen in de diverse culturele deelsectoren hebben wel behoefte aan gespecialiseerde onderzoekers en analisten.

De vraag is of de gehele cultuursector een eigen kennisinstituut nodig heeft. Organisaties als het SCP en het CBS zouden wellicht meer kunnen betekenen voor de cultuursector. Dit kan alleen als de sector in staat is, in samenspraak met het ministerie, zijn informatiebehoefte goed te formuleren, er bovendien een opdracht inclusief financiering wordt gegeven en ten slotte de expertise daar aanwezig is of in huis kan worden gehaald. Daarin is vermoedelijk nog veel te verbeteren. De rol van het ministerie van OCW moet in dit verband nadrukkelijk worden genoemd. Het ministerie heeft de afgelopen jaren vele onderzoeken uitgevoerd of laten doen (door onder andere commerciële onderzoeksbureaus en universiteiten) waarvan de uitkomsten bruikbaar zijn voor de beleidsontwikkeling voor diverse thema's in de cultuursector (onder andere Cultuur in Beeld, Database subsidies). Deze onderzoeken worden door de sector gewaardeerd maar er worden vraagtekens gezet bij de continuïteit van de onderzoeken en daarmee de mogelijkheden voor het volgen van ontwikkelingen en het duiden van verschillen. Over het geheel genomen wordt een cultuursectorbrede onderzoeksagenda gemist.

Naast het voornamelijk kwantitatieve onderzoek is er behoefte aan meer kwalitatief en reflectief onderzoek. Wat zijn de maatschappelijke en economische waarde en betekenis van bijvoorbeeld de podiumkunsten en de beeldende kunst? Antwoorden op dit soort vragen zijn nodig voor de

sector om zich te kunnen ontwikkelen. Maar het zal altijd een zoektocht blijven hoe de via onderzoek gegenereerde kennis en inzichten kunnen worden omgezet naar interventies in de praktijk.

15.4 Beschouwing van Beheer & Ontsluiting

Voor de functie beheer & ontsluiting is er geen eenduidig beeld voor de verschillende deelsectoren. Het gaat hier om de zorg voor en toegankelijkheid van erfgoed, collecties en archieven die complete deelsectoren van de cultuur betreffen. Het is een brede taak, die naast de zorg voor beheer en behoud, ook de verantwoordelijkheid voor ontsluiting en beschikbaarstelling betreft, al dan niet digitaal en deels ook museaal. Het contrast tussen de podiumkunsten waarin deze erfgoedtaak is vervallen en de sectoren film en creatieve industrie die hiervoor met EYE en Het Nieuwe Instituut volwaardige en rijksgefinancierde erfgoedfuncties hebben, wordt door het geraadpleegde veld schrijnend genoemd.

De verschillen tussen de diverse culturele deelsectoren in de collecties en het overig erfgoed zijn groot, en dat maakt dat de uitvoering van de erfgoedtaken sinds jaar en dag sterk verschilt per deelsector. Dat heeft onder meer te maken met het gegeven of het rijkscollecties betreffen en daarmee rijksverantwoordelijkheid is. Ook varieert de betekenis van de collecties, bijvoorbeeld in termen van de historische, museale en presentatiewaarde voor een groot publiek, naast de professionele betekenis en het collectieve geheugen van een sector. Bepaalde collectiefuncties vallen niet onder de Wet op het Specifiek Cultuurbeleid (Wsc) maar onder andere wetgeving, in ieder geval in bepaalde deelsectoren. Zo geldt voor de bibliotheken de Bibliotheekwet en voor de erfgoedtaken is er de Erfgoedwet. Daarmee is voor bepaalde taken, zeker ten aanzien van collecties, de ondersteuning langjarig vastgelegd, waar dat in de Wsc telkens maar voor 4 jaar is.

In het algemeen is er echter sprake van zorg. We leven in een tijd die vanwege tal van ontwikkelingen (snelheid, meer volume) tot de minst gedocumenteerde dreigt te worden en dat geldt ook voor de cultuursector en zeker voor de creatieve industrie, denk aan het vastleggen van nieuwe media-uitingen of gaming. Wie bepaalt wat bewaard wordt? Voor archivering van overheidsinformatie bestaan verplichtingen op basis van de Archiefwet, maar dat geldt niet voor kunstuitingen. Er is dringend behoefte aan helderheid en beleid op dit punt, ook al om een helder antwoord te krijgen op de vraag welke collecties sectorbreed zijn en dus onderdeel van de ondersteuningsstructuur en welke collecties instellingsspecifiek zijn, en dus eigendom van de instelling. Dit vraagt echt om nader onderzoek om goed in kaart te brengen waar de knelpunten zitten en waar oplossingsrichtingen zijn te vinden.

In de podiumkunsten, zowel bij muziek als bij theater, ligt de grootste zorg (maar overigens niet de hoogste prioriteit qua ondersteuning) in het beheer, behoud en ontsluiting van de collecties. De afdeling Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam heeft een deel van deze erfgoedcollecties van muziek en theater opgenomen. Hiervoor was tijdelijke financiering beschikbaar vanuit de erfenis van de voormalige sectorinstituten, maar de bodem van dat budget is in zicht. Collecties raken in het grotere geheel ondergesneeuwd en verweesd. Juist in

deze tijd van digitalisering en toenemend (digitaal) mediagebruik en mede gezien de aandacht voor cultuureducatie, liggen er veel kansen in de grootschalige ontsluiting voor het brede publiek van muziek- en theatercollecties en producties. Beperkingen liggen in financiering en rechten. De cultuurproducerende instellingen hebben hier zelf ook baat bij maar nauwelijks gelegenheid toe.

15.5 Beschouwing van Vertegenwoordiging

De functie vertegenwoordiging valt in twee delen uiteen. In de eerste plaats wordt gedoeld op de representatie en zichtbaarheid: het vormen van een aanspreekpunt, het vervullen van de rol van boegbeeld namens de (deel)sector. In de tweede plaats gaat het om promotie van de gehele sector, vaak internationaal maar ook nationaal of regionaal in relatie tot andere culturele sectoren, zonder verlengstuk te zijn van het ministerie. In beide perspectieven gaat het wat betreft de ondersteuning om collectieve en objectieve belangenbehartiging en dus niet om de belangenbehartiging zoals brancheorganisaties zouden moeten doen. Een goed voorbeeld in de sportsector is NOC*NSF: een organisatie met positie en gezag die een zichtbaar platform vormt voor de gehele sector.

In de Beeldende Kunst heeft het Mondriaan Fonds een vertegenwoordigende positie via BKNL, met name door de inspanningen en investeringen van het fonds daarin die hun vruchten afwerpen. In de filmsector hebben EYE en het Filmfonds beide een vertegenwoordigende rol. Op het gebied van internationalisering is in de filmsector onduidelijk wie precies de regie heeft. In de podiumkunstensector heeft het Fonds Podiumkunsten, met het verdwijnen van MCN en TIN, amper deze rol over kunnen nemen en is deze sector daarmee ondervertegenwoordigd, ook als het gaat om internationalisering. Over het algemeen vraagt men zich overigens af in hoeverre van fondsen kan en mag worden verwacht dat ze de gehele sector vertegenwoordigen. De fondsen financieren slechts een deel van hun sector en bovendien is vertegenwoordiging in veel gevallen niet formeel als functie belegd bij de fondsen. Er staat ook geen financiële tegemoetkoming van het ministerie tegenover.

Verder overheerst het beeld dat er vooral sprake is van vele gespecialiseerde vertegenwoordigende kleinere partijen. Dit zijn meer belangenbehartigers dan vertegenwoordigers. Gezien het belang van sectorbrede vertegenwoordiging is het de vraag of dit niet meer moet worden belegd binnen de ondersteuningsstructuur, omdat al die kleine partijen zoveel meer moeite moeten doen om gehoord te worden. Daar waar samengewerkt wordt en een nieuwe titel ontstaat (zoals de Leescoalitie, het Platform Promotie Cultuureducatie, NDE en BKNL) is er sprake van meer volume: men vertegenwoordigt een groter deel van de sector. Ook weet men de belangen van de deelsector op die manier beter te vertegenwoordigen in de richting van bijvoorbeeld de politiek of het ministerie.

De overheid heeft zelf ook behoefte aan vertegenwoordigende organen, en daarmee zou de sector er behoefte aan moeten hebben. Het is de enige manier om als sector in contact te kunnen staan met de overheid. Tegelijkertijd laten spelers in de culturele sector zich niet graag vertegenwoordigen en echte boegbeelden of instituties die met gezag namens (deel)sectoren

kunnen spreken zijn op de vingers van een hand of minder te tellen. Iedere instelling, groot of klein, waant zich uniek. Des te knapper van Kunsten'92, de Akademie van Kunsten en de Federatie Cultuur dus dat zij zich als spreekbuizen met een (over het algemeen) eenduidig geluid weten te manifesteren.

15.6 Beschouwing van Netwerkactivering

In deze functie staat het vormen, ondersteunen van en toegang verlenen tot netwerken binnen de deelsectoren en vooral ook met de omgeving centraal. Daarmee wordt de ontmoeting gefaciliteerd waardoor partijen elkaar binnen en buiten de sector leren kennen, kennis en informatie kunnen uitwisselen en eventueel tot nadere samenwerking kunnen komen. Er is ook een inhoudelijke en politiek-bestuurlijke kant aan netwerkactivering. Het zorgt er namelijk ook voor dat beleidsmatige kwesties aan de orde komen in debat en reflectie binnen en buiten de sector.

De taken in de ondersteuning bestaan daarbij onder meer uit inhoudelijke en praktische afstemming en coördinatie tussen de diverse partijen in en om de sectoren. Het gaat dan ook om (de organisatie van) bijeenkomsten, conferenties, studiedagen en lezingen. Netwerken, formeel en informeel, kunnen ook bestaan uit kenniskringen, community's en platforms, rond diverse thema's.

Er gebeurt veel op het gebied van netwerkactivering. Met het organiseren van allerlei soorten bijeenkomsten, wordt gelegenheid gecreëerd voor intensivering van samenwerking en breder draagvlak. Hoe steviger de agenda is en hoe groter het belang dat deelnemers eraan hechten, des te effectiever het is. De mate van invulling van de netwerkfunctie hangt sterk samen drie factoren: 1) omvang en diversiteit van de sector (vergelijk bijvoorbeeld Letteren versus Cultuureducatie & Cultuurparticipatie) 2) omvang en positie van ondersteunende instelling (vergelijk LKCA versus Boekmanstichting) en 3) de mate waarin de sector zichzelf organiseert of kan organiseren in kleine en grote netwerken. Vooral dat laatste valt in een aantal deelsectoren op. Daar waar het ontbreekt aan één herkenbare partij die midden in het veld staat, ontstaan en groeien netwerken op eigen initiatief. Daar waar een grote speler in de ondersteuningsstructuur is, is de sector vaak meer volgend, omdat die grote speler een goede voortrekkersrol kan spelen.

Met name de jaarlijkse grotere congressen die voor de gehele (sub)sector worden georganiseerd, worden gewaardeerd als ondersteunende activiteit. Daarnaast heeft het geraadpleegde veld, zeker als het gaat om internationalisering, behoefte aan inzicht en bruikbaarheid van netwerken, formeel en informeel. Voor de vertegenwoordiging van Nederland in het buitenland (zie ook functie vertegenwoordiging) ziet men het belang van participatie van ondersteunende instellingen en fondsen in Europese en mondiale netwerken.

15.7 Beschouwing van Beleidsondersteuning

De beleidsondersteuning in de cultuursector speelt maar een beperkte rol in het palet van functies van de ondersteunende instellingen, zeker waar het gaat om het mede vormgeven van nieuw beleid. Natuurlijk vormen de resultaten van onderzoek input voor nieuw beleid. De ondersteunende instellingen stellen zich echter in zeer beperkte mate actief op als het gaat om het helpen vormgeven en voeden van het cultuurbeleid. Het beleid wordt toch met name door het ministerie, provincies, gemeenten en fondsen ontwikkeld en bepaald. Nationaal inhoudelijk cultuurbeleid werd in het verleden mede gevoed vanuit de sectorinstellingen. Deze rol lijkt nu vooral te liggen bij de brancheverenigingen (soms ook bij vakbonden), maar minder bij de ondersteunende instellingen. De fondsen zijn hier wel degelijk actief in, maar dat is niet altijd zichtbaar voor de sector.

In sommige andere sectoren zijn de beleidsondersteuning en uitvoering direct gekoppeld aan een financieringstaak. Voorbeelden hiervan zijn NOC*NSF in de sport en NWO in de wetenschap, hoewel in het laatste geval de nadruk in de huidige praktijk voornamelijk op financiering ligt. Er zijn argumenten voor en tegen het onderbrengen van ondersteuning en financiering bij een enkele partij, anders dan de overheid zelf. Het creëert in de regel daadkracht (beleid krijgt direct uitvoering), maar er ontstaat mogelijk een monopolistisch machtsblok. In de cultuursector is nog nauwelijks nagedacht over de meerwaarde en de risico's van een dergelijke bundeling van taken.

Een groot deel van het voor de cultuursector relevante overheidsbeleid ligt overigens niet bij het ministerie van OCW maar bij bijvoorbeeld het ministerie van SZW (arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden), bij EZ (economische agenda), bij BuZa (EU-beleid), bij Justitie (vergunningen, auteursrechten) en vooral bij het ministerie van Financiën (begroting, fiscaliteit). Bijvoorbeeld de Geefwet en de btw-verhoging kunnen grote invloed hebben op de ontwikkeling van de economische positie van de cultuursector maar liggen niet op het bord van de minister van OCW. Dat maakt ook de beleidsondersteuning complex.

Het is wenselijk om bepaalde beleidsthema's die een meer tijdelijk karakter hebben maar wel urgent zijn en bovensectorale aandacht verdienen bij een uitvoerende instelling te beleggen. Hieronder vallen dan ook opdrachttaken die de overheden willen uitbesteden. Opdrachttaken hangen samen met de verwezenlijking van specifieke beleidsthema's en beleidsdoelen van de overheden of de sector. Opdrachttaken zijn eindig en kennen daarom een tijdelijke ondersteuningsduur. Er ontstaat hiermee een opdrachtnemer-opdrachtgeversrelatie en de vrijblijvendheid wordt gereduceerd. Voorbeelden zijn het ontwikkelen en implementeren van codes rond bepaalde thema's als diversiteit, governance en fair practice. Dergelijke taken kunnen in de vorm van een opdracht worden ondergebracht bij ondersteunende instellingen maar ook bij andere partijen, onder meer brancheverenigingen en commerciële onderzoeks- en adviesbureaus. Aandachtspunt hierbij is de mate waarin de opdrachten worden uitbesteed dan wel aanbesteed aan gesubsidieerde, bekostigde of commerciële partijen. Het opdrachtgeverschap van de overheden kent dan ook diverse vormen.

Een voorbeeld van deze aanpak die in de praktijk goed heeft gewerkt is het thema cultural governance. Cultuur+Ondernemen is aangewezen als 'eigenaar' van dit thema en is trekker als het gaat om het ontwikkelen en toepassen van de kennis in de praktijk, waarbij de Governance Code Cultuur het inmiddels zeer breed bekende instrument is. Voor het thema Culturele Diversiteit, dat niet alleen op rijksniveau maar ook voor regionale en lokale schaal een grote rol speelt, is ook een code ontwikkeld en belegd bij de Federatie Cultuur, die voor de uitvoering van de werkzaamheden op het gebied van de Code Culturele Diversiteit wordt ondersteund door binoq atana. De uitvoering van het werk aan dit beleidsthema wordt mogelijk gemaakt met financiële steun van OCW, in de vorm van een opdrachttaak aan een werkgeversverband, niet aan een ondersteunende instelling. Het beleidsthema fair practice, dat heeft geresulteerd in de praktische uitwerking in de Arbeidsmarktagenda culturele en creatieve sector, wordt in opdracht van het ministerie van OCW door Kunsten'92 uitgevoerd.

Het laten uitvoeren van opdrachttaken door belangenbehartigers is klaarblijkelijk ook een manier om aandacht binnen en buiten de sector op een beleidsthema te vestigen. Zoals ook bij vertegenwoordiging is opgemerkt, is het van belang dergelijke taken te beleggen bij een partij die met autoriteit kan zeggen namens de gehele cultuursector 'eigenaar' te zijn van het thema en namens het veld hierover kan spreken.

15.8 Beschouwing van Deskundigheidsbevordering

Deskundigheidsbevordering is een belangrijke functie van ondersteunende instellingen, maar wordt niet in alle sectoren en voor alle bovensectorale onderwerpen als ondersteuningsfunctie aangeboden. De variëteit in de uitvoering is groot. Over het algemeen worden het aanbod en de kwaliteit van de aangeboden deskundigheidsbevordering door het geraadpleegde veld gewaardeerd. Culturele instellingen kunnen voor deskundigheidsbevordering ook terecht bij brancheorganisaties, regionale ondersteunende instellingen en intermediairs, evenals bij onderwijsinstellingen en trainingsbureaus, die zich in opleiden hebben gespecialiseerd.

Het geraadpleegde veld werpt de vraag op waar verschillende vormen van deskundigheidsbevordering ondergebracht moeten worden: in een specifieke opleiding of bij instituten en brancheverenigingen? Er wordt aangekaart vanuit het geraadpleegde veld dat de samenwerking met het onderwijs gestimuleerd moet worden. Samenwerking met universiteiten en hbo's biedt op het gebied van deskundigheidsbevordering veel mogelijkheden. Om de toegang tot deskundigheidsbevordering te vergemakkelijken is meer publieke financiering wenselijk. Een issue bij deskundigheidsbevordering vormt immers de kosten die in rekening worden gebracht bij de instellingen en/of de individuele deelnemers. Deze kosten worden door veel culturele instellingen al snel te hoog gevonden. Hierdoor bestaan er in de praktijk drempels die bevordering van de deskundigheid in de weg staan. Dit wordt door het geraadpleegde veld als ongewenst gezien.

Regelingen zoals Cultuureducatie met Kwaliteit bevatten deskundigheidsbevordering voor professionals ten aanzien van specialistische en didactische competenties. In de aanvragen die voor Cultuureducatie met Kwaliteit worden gedaan bij het Fonds voor Cultuurparticipatie, moet in

principe aandacht worden besteed aan deskundigheidsbevordering. Een dergelijke voorwaarde zorgt dat er aandacht en middelen voor dit belangrijke onderwerp zijn.

Het programma Ondernemerschap Cultuur (LinC, Wijzer Werven en ondersteuning aan middelgrote en kleine culturele instellingen) heeft de afgelopen jaren een belangrijke rol gespeeld bij de deskundigheidsbevordering in de sector. Veel professionals hebben opleidingen gevolgd die in het kader van het programma zijn aangeboden. De vraag is hoe na het aflopen van het programma het opleidingsaanbod, wellicht in afgeslankte vorm, kan worden gecontinueerd. Want dat er behoefte aan is, staat buiten kijf.

De sector werkt nauwelijks met keurmerken, afgezien van BHV en diploma's in bepaalde technische of beveiligingsrollen. De certificering van interne cultuurcoördinatoren (icc'ers) door het LKCA is een echte uitzondering, die bovendien aan medewerkers in het onderwijs en niet aan medewerkers in de cultuursector ten goede komt. Er zit mede daardoor geen verplichtend karakter in bijscholing, en ook weinig richting of profilering in vereiste competenties. De positie van autoriteit en mogelijk zelfs toezichthouder is vanuit het instrument keurmerken niet belegd binnen de ondersteuningsstructuur. Die rol wordt overigens in de behoorlijk autonome en vrijgevochten culturele en creatieve sectoren ook niet gemist.

16. Prioritering van functies

16.1 Prioritering en nuancering

In dit hoofdstuk presenteren we onderzoeksbevindingen aan de hand van het Positioneringsmodel van Berenschot voor branche- en kennisinstututen. Dit positioneringsmodel kent 7 assen waarop de ondersteuningsfuncties worden weergegeven. De ondersteunende instellingen zijn in een aantal van deze functies en daarmee op elk van de assen in meer of mindere mate actief. Het huidige profiel van de ondersteuning in de desbetreffende sector wordt weergegeven door de mate waarin de diverse partijen in de sector op dit moment invulling geven aan deze functie (hoe meer, hoe hoger op de as). In het model worden naast het huidige beeld ook de door spelers in het geraadpleegde veld toegekende prioriteiten weergegeven. Het positioneringsmodel is gebruikt in dit onderzoek voor elke deelsector en bovensectoraal onderwerp.

Nuancering van de waarde van de uitkomsten

Het is van belang stil te staan bij de waarde die mag worden toegekend aan de uitkomsten die in de grafieken zijn weergegeven. De grafieken vormen expliciet een indicatieve visualisatie van enerzijds onze eigen analyse over de huidige taakopvatting en anderzijds de prioritering vanuit de werksessies. Daarmee ontstaat een indruk hoe de ondersteuningsfuncties in de verschillende sectoren zich daarin tot elkaar verhouden. Bij de prioritering is geen sprake van een representatieve meting onder een significant grote groep stakeholders. Bovendien is de door het geraadpleegde veld opgegeven prioritering ook relatief. Ondersteuning betreft immers vaak juist die taken die de sector zelf laat liggen en moet laten liggen, en kennelijk geeft de sector aan

(een deel van) die functies een lagere prioriteit. Ondersteuning is daarnaast op sommige terreinen zo vanzelfsprekend dat het ook niet een hoge prioriteit voor de toekomst krijgt toegekend vanuit het geraadpleegde veld, want het is toch al voor elkaar. De grafieken en de toelichtingen moeten met deze nuancering in het achterhoofd worden gezien.

Scoring

De scores van de huidige invulling en taakopvatting van de instelling zijn ingevuld door Berenschot. Hierbij is er gebruikt gemaakt van de beleidsplannen, jaarverslagen en de gesprekken die wij met deze ondersteunende instellingen hebben gevoerd, gecombineerd met ervaringen van het geraadpleegde veld over de huidige situatie en klanttevredenheidsonderzoeken. Hiervoor is de volgende scoretabel gehanteerd:

Huidige invulling/taakopvatting	Score
Grote taak/primaire taak	6
Gemiddelde taak	4
Kleine taak	2
Geen taak	0

De scores omtrent de prioritering zijn ingevuld door het geraadpleegde veld zelf. Het geraadpleegde veld heeft op diverse manieren de zeven functies in volgorde van prioriteit kunnen plaatsen. Hierna is bij bepaalde sessies het gemiddelde genomen van alle individuele scores die de individuele deelnemers hebben ingevuld tijdens de sessie, in andere sessies is de prioritering in gezamenlijkheid aan het einde van de sessie bepaald en soms is de prioriteit door Berenschot bepaald aan de hand van de discussies en uitkomsten van de werksessies. Voor de grafieken zijn de scores omgerekend en deze zijn weergegeven met als de hoogste prioriteit een 7 en de laagste prioriteit een 1, als volgt:

Door deelnemers gestelde prioriteit	Score
Hoogst	7
	6
	5
Gemiddeld	4
	3
	2
Laagst	1

Uitkomsten over alle prioritering

Als alle uitkomsten worden vergeleken, vallen bepaalde punten op. Uit de grote verschillen tussen sectoren en bovensectorale onderwerpen, zowel in de huidige taakopvatting als de prioritering, blijkt bijvoorbeeld een enorme diversiteit van behoefte aan en invulling van ondersteuning.

Huidige taken die vaker hoog scoren zijn onderzoek & ontwikkeling en informatievoorziening. Vertegenwoordiging (maar niet bij Film en Beeldende Kunst) en beleidsondersteuning scoren vaker laag. Sterk wisselend is beheer & ontsluiting.

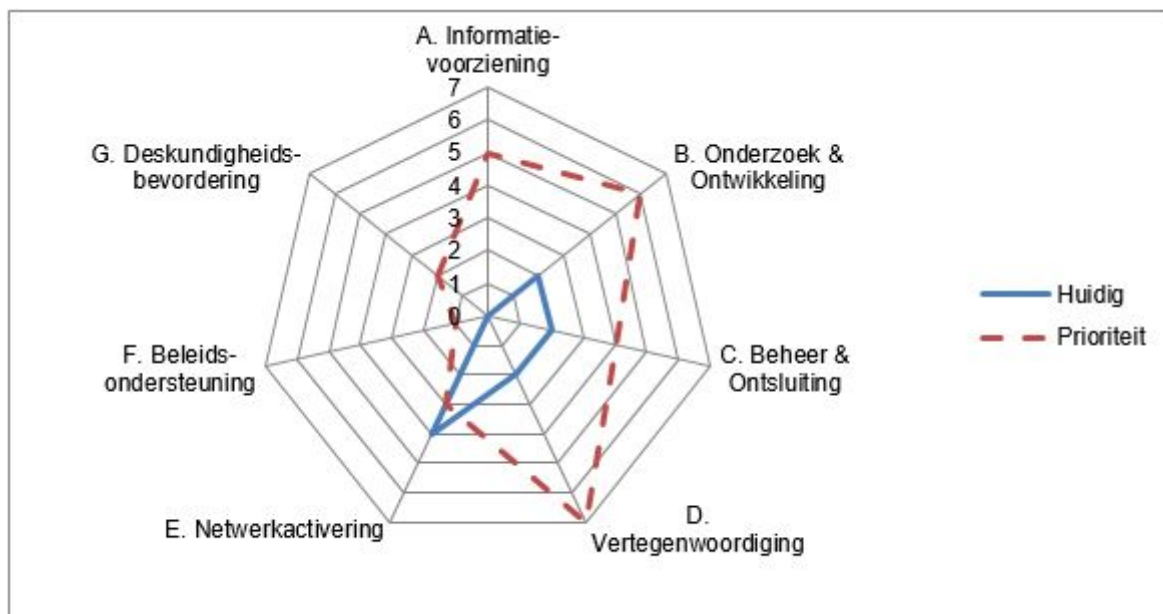
Qua prioriteiten worden onderzoek & ontwikkeling en informatievoorziening vaak hoog gescoord. Dat komt dus overeen met de huidige best scorende functies. Dat suggereert een relatie tussen wat er gebeurt en wat er wordt gewenst voor deze twee functies, maar dat geldt lang niet voor alle sectoren en onderwerpen. Voor het overige wisselen de prioriteiten van alle ondersteuningsfuncties sterk in scores.

Verder wordt zichtbaar dat sectoren of onderwerpen met een kleine ondersteunende infrastructuur toch in veel functies enige taakin-vulling hebben, en de instellingen daarmee dus eerder enige generalistische ondersteuning leveren dan sterk gespecialiseerde.

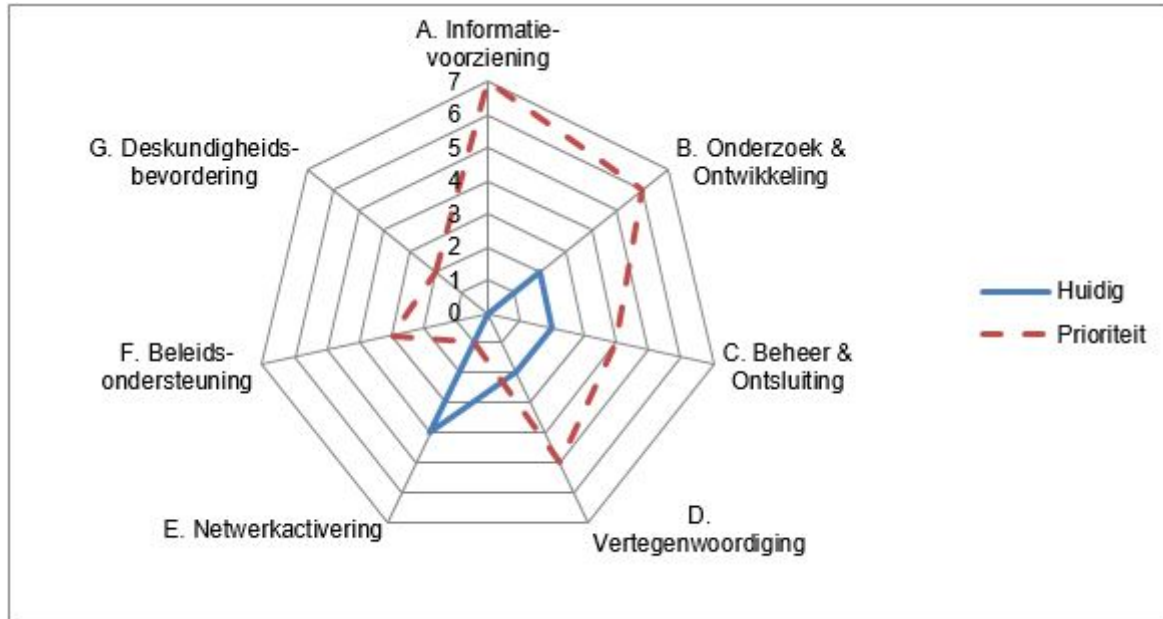
16.2 Prioritering Podiumkunsten

Omdat voor deze brede sector twee werksessies zijn georganiseerd, één over muziek en één over scenisch (theater, dans et cetera) zijn er twee inventarisaties gehouden, die we beide tonen. De prioriteiten zijn dan ook anders gesteld, terwijl de (geringe) ondersteuning van de sector gelijk is.

Muziek

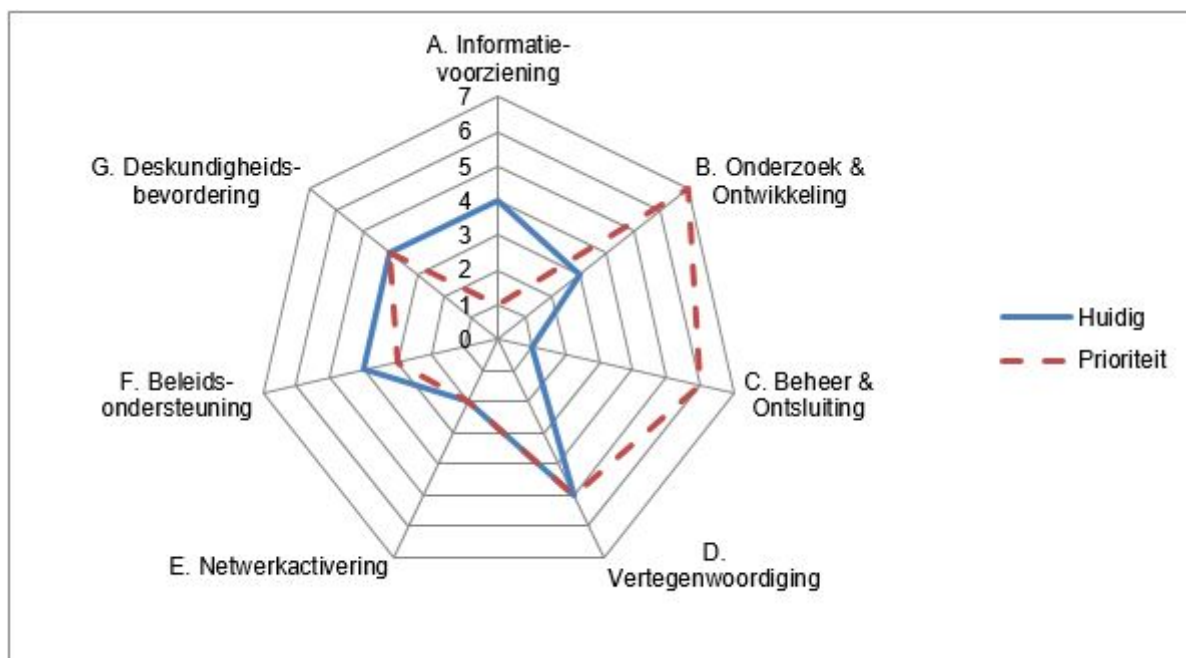
Scenisch

In de podiumkunsten worden, zowel wat betreft muziek als scenisch, weinig ondersteuningsfuncties uitgevoerd als taak van de ondersteunende instelling, bij gebrek daaraan. Het Fonds Podiumkunsten heeft een kleine taak op zich genomen in onderzoek & ontwikkeling en in vertegenwoordiging, en vervult op eigen initiatief een redelijke taak in netwerkactivering. Er zijn op dit moment middelen beschikbaar voor beheer & ontsluiting waardoor ondersteuning door de Universiteit van Amsterdam nog een tot enkele jaren gefinancierd is.

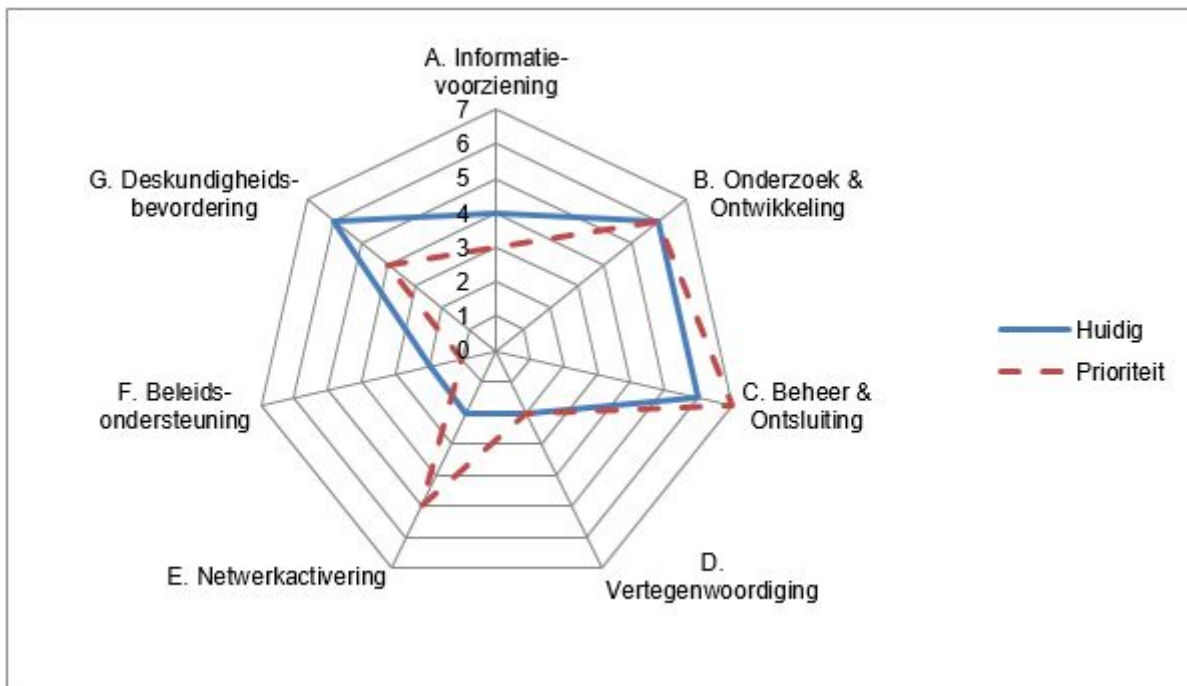
Grootste verschillen in de prioriteit en het ontbreken van ondersteuning is te zien in informatievoorziening, onderzoek & ontwikkeling en vertegenwoordiging. De functie beheer & ontsluiting heeft in beide werksessies een middelhoge prioriteit gekregen.

16.3 Prioritering Beeldende Kunst

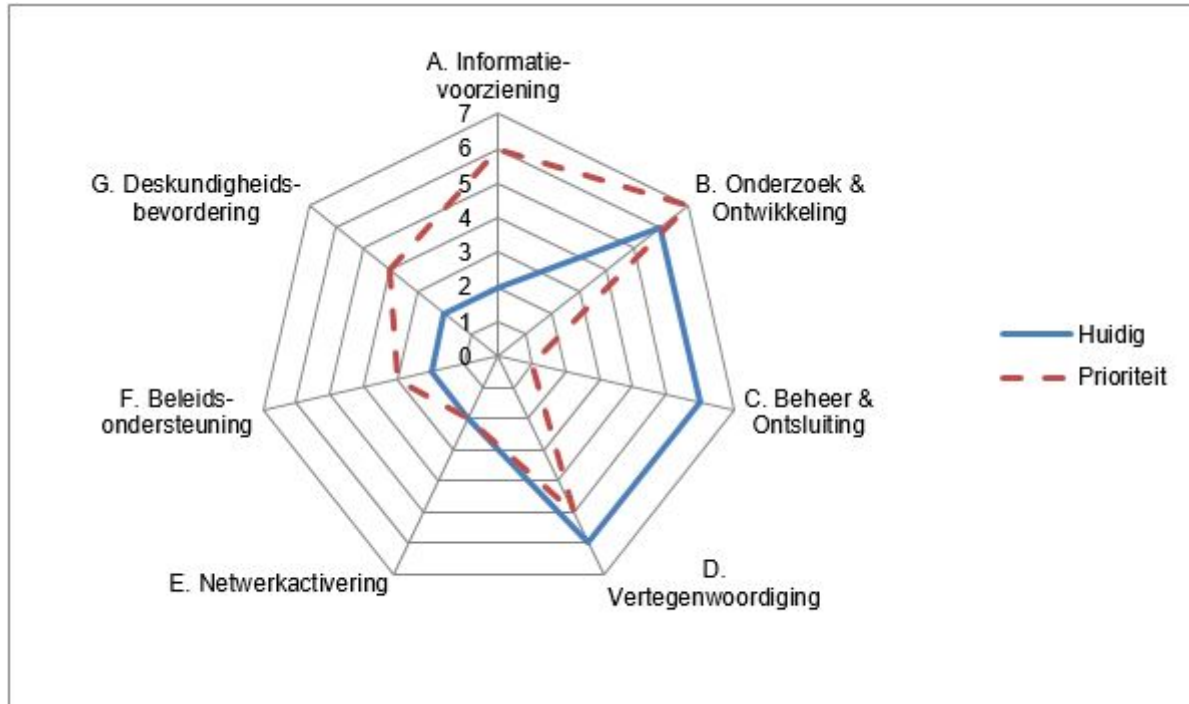
Bovenstaand beeld toont dat de vertegenwoordigende functie in deze sector prioriteit heeft. Het geraadpleegde veld geeft verder aan behoefte te hebben aan meer onderzoek en ontwikkeling in de sector en geeft ook aan beheer en ontsluiting belangrijk te vinden. Opvallend genoeg heeft die laatste functie in de huidige praktijk weinig urgentie. Het zou kunnen dat men de informatie op orde acht en daarom minder inzet nodig vindt. De mate waarin netwerken op dit moment worden geactiveerd sluit wel weer aan bij de behoefte van het geraadpleegde veld.

16.4 Prioritering Erfgoed

De prioriteit die het geraadpleegde veld aangeeft omtrent de zeven functies komt redelijk goed overeen met wat de rijksondersteuning binnen de erfgoedsector (Het RKD en Mondriaan Fonds) op dit moment aan taken heeft of op zich heeft genomen. De ondersteunende functie van het RKD richt zich sterk op beheer & ontsluiting en op onderzoek & ontwikkeling. De prioritering van het geraadpleegde veld richt zich hier ook sterk op. Ten opzichte van de huidige ondersteuning zit de behoefte van het geraadpleegde veld nog iets sterker op de netwerkactivering en iets minder op de deskundigheidsbevordering.

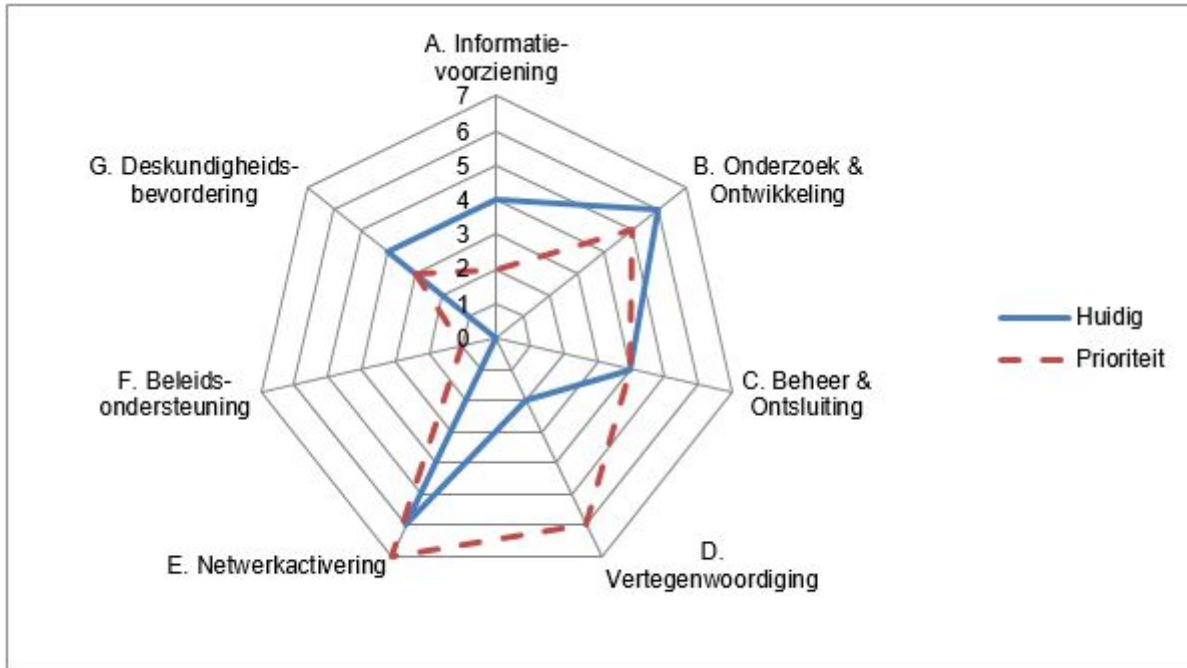
16.5 Prioritering Film

De ondersteunende functies van EYE en Filmfonds samen concentreren zich op onderzoek & ontwikkeling, beheer & ontsluiting en vertegenwoordiging. De andere ondersteuningsfuncties zijn niet als taken belegd bij deze partijen.

Prioriteiten die door het geraadpleegde veld in de sessie zijn benoemd liggen in onderzoek & ontwikkeling en informatievoorziening en vertegenwoordiging. Daaruit lijkt dus dat de leemte tussen uitvoering en behoefte bij Informatievoorziening het grootst is. Zeer opvallend is dat het geraadpleegde veld geen prioriteit heeft toegekend aan beheer & ontsluiting, terwijl dit een kerntaak is van EYE, specifiek op het museale vlak. Mogelijk hechten de spelers die wij gesproken hebben geen waarde hieraan, maar veel waarschijnlijker vinden ze deze functie een vanzelfsprekendheid voor deze sector.

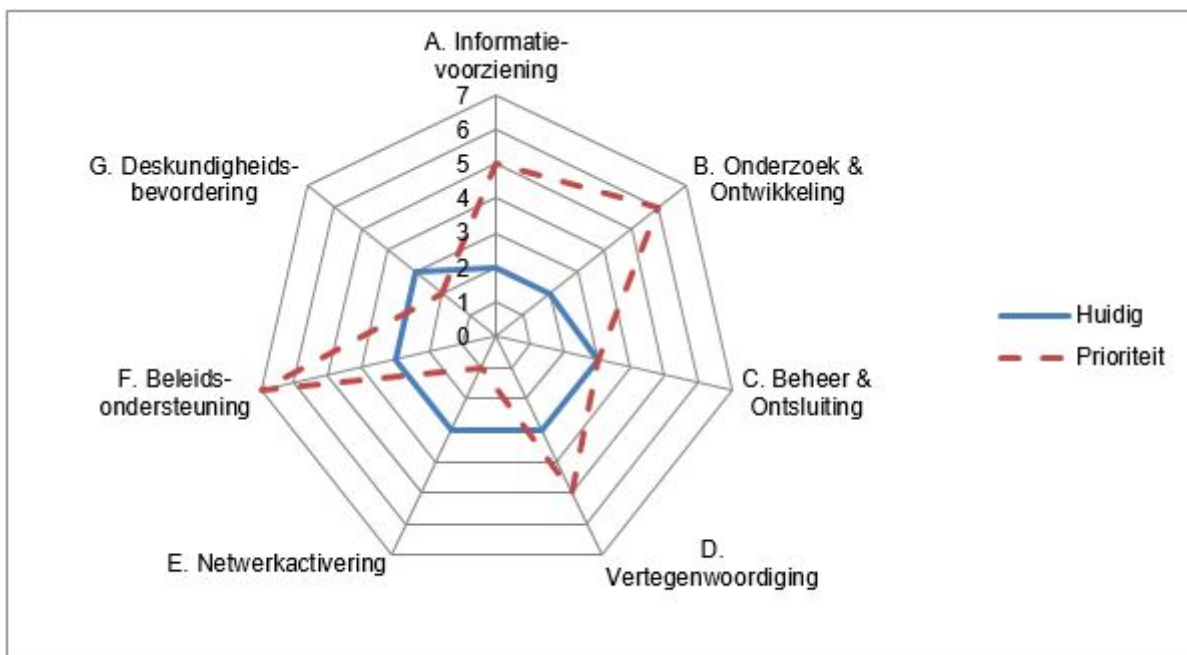
16.6 Prioritering Creatieve Industrie

De focus van de huidige ondersteuning binnen de creatieve industrie ligt voor een groot deel in onderzoek & ontwikkeling, vertegenwoordiging en netwerkactivering. Voorts speelt de functie beheer & ontsluiting een rol in de huidige ondersteuning.

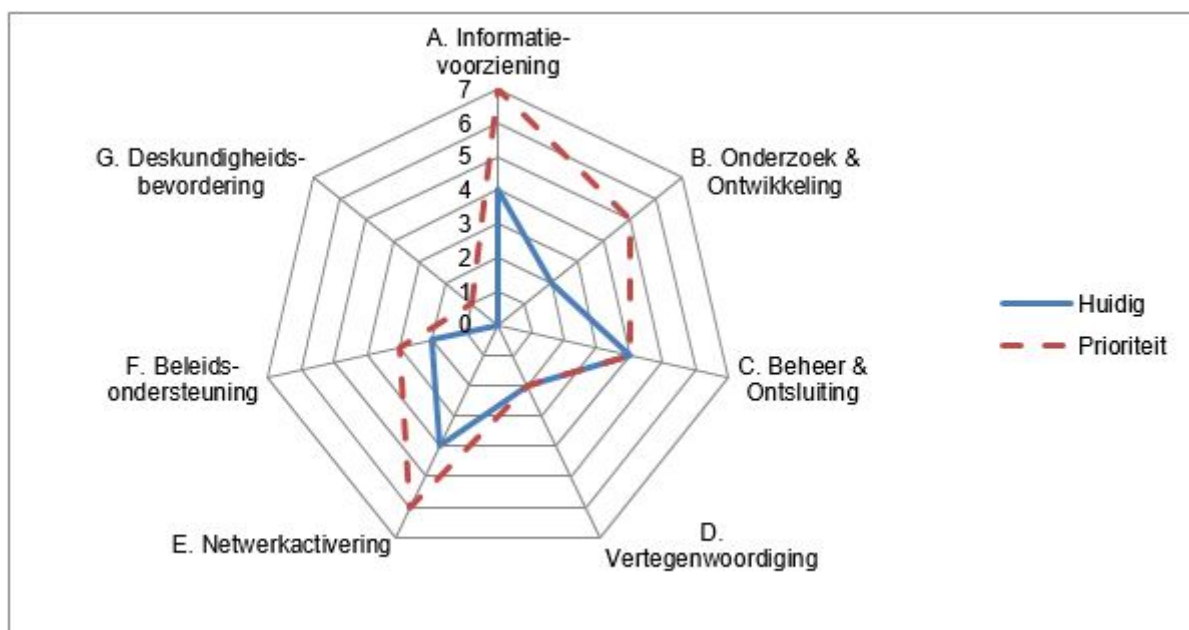
Het geraadpleegde veld hecht veel waarde aan de functie netwerkactivering, die op dit moment al goed belegd is bij de ondersteunende instellingen. Echter, het geraadpleegde veld vindt dat de vertegenwoordiging van de sector nog veel sterker kan dan nu wordt gedaan. In de sessie is ook duidelijk naar voren gekomen dat door het geraadpleegde veld de echte vertegenwoordiging van de sector wordt gemist. De functie van informatievoorziening is, anders dan in de meeste andere sectoren, voor het geraadpleegde veld minder belangrijk.

16.7 Prioritering Letteren & Bibliotheken

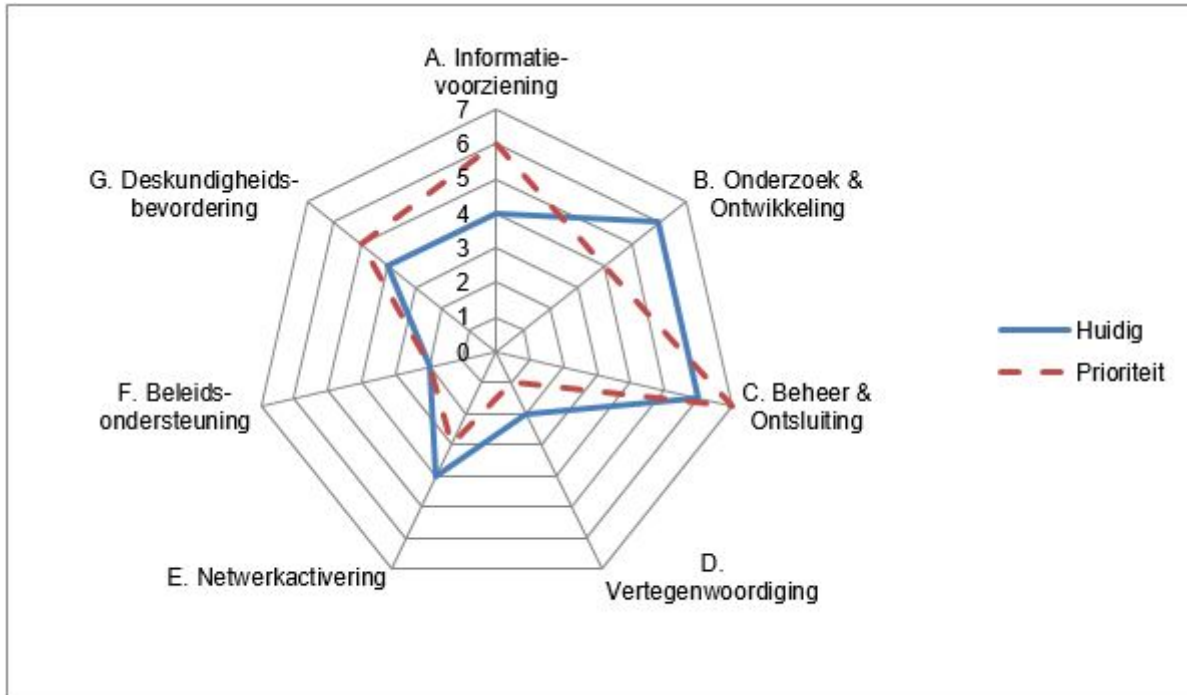
In de huidige situatie ervaart het geraadpleegde veld op alle functies wel enige mate van steun, maar het geraadpleegde veld geeft een duidelijk signaal dat meer activiteit op bepaalde functies nodig is om beweging in de sector te creëren. De belangrijkste functie daarin is beleidsondersteuning, waarbij het gaat om visievorming, in het bijzonder die op literatuur. De tweede prioriteit gaat uit naar meer innovatie en ontwikkeling. Daarna volgt vertegenwoordiging, waar nu op dat vlak sprake is van versnippering en daarmee snijverlies. Geconcludeerd kan dus worden dat de aandacht vooral moet gaan naar visie en vernieuwing en dat op een meer gezamenlijke manier. Andere functies, zoals netwerkactivering en deskundigheidsbevordering hebben voorlopig minder aandacht nodig als keuzes gemaakt moeten worden.

16.8 Prioritering Bovensectoraal Beleid

De prioritering voor Bovensectoraal Beleid is gebaseerd op een inventarisatie van de Boekmanstichting ten behoeve van het Activiteitenplan 2017-2020, uitgaande van de vijf functies die de Boekmanstichting voor zichzelf onderscheiden heeft, zoals beschreven in het hoofdstuk over de bovensectorale onderwerpen, en die grotendeels overeenkomen met een deel van de ondersteuningsfuncties. Zichtbaar is dat de functies die bij een kenniscentrum passen het hoogst scoren, niet alleen in de huidige taakopvatting maar ook in de prioritering. Dat geldt dus voor informatievoorziening, netwerkactivering en onderzoek & ontwikkeling. Ook valt op dat deze in prioritering hoger scoren dan in huidige uitvoering door de Boekmanstichting, wat uiteraard door de methodiek van scores komt, maar toch ook een indicatie is van de geringe omvang van de Boekmanstichting. Er spreekt behoefte uit om taken intensiever te kunnen uitvoeren.

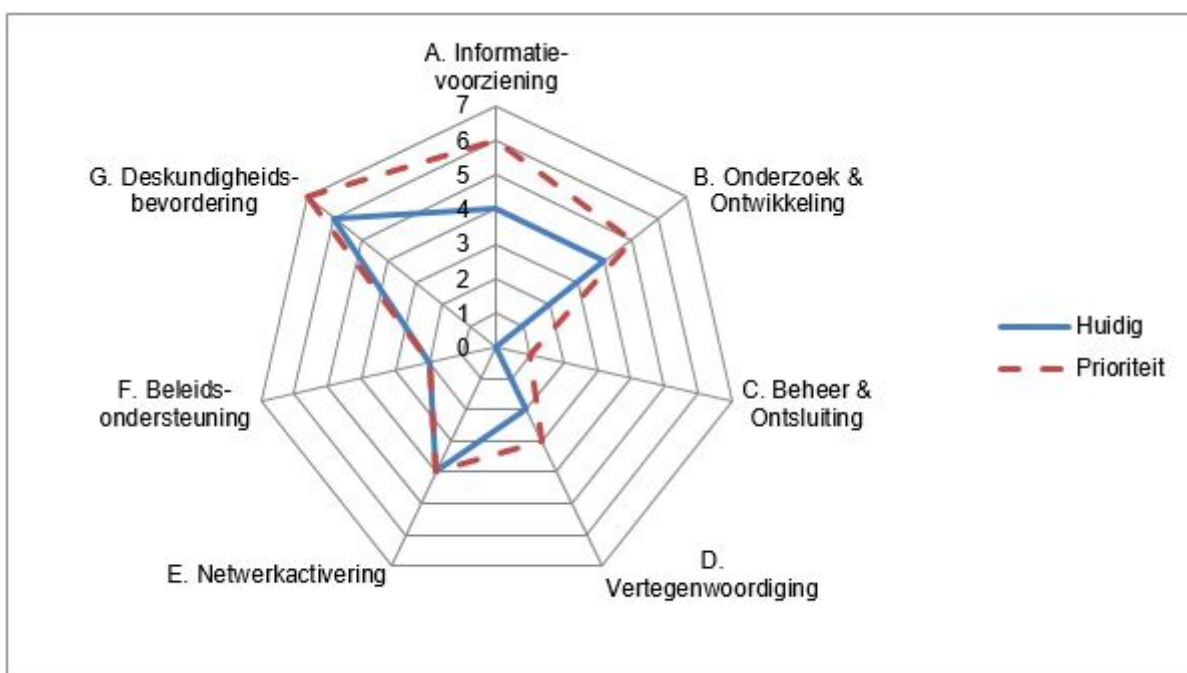
16.9 Prioritering Bovensectoraal Digitalisering

De functies van DEN richten zich in grote mate op onderzoek & ontwikkeling en ondersteuning bij beheer & ontsluiting. Ook de taken informatievoorziening, deskundigheidsbevordering en netwerkactivering hebben een plek bij DEN. Daarnaast speelt de bovensectorale vernetwerking (onder aanvoering van de knooppunten) in NDE hierbij een belangrijke rol.

Vanuit het geraadpleegde veld is een sterkere behoefte aan informatievoorziening en deskundigheidsbevordering, maar aan de ondersteuning bij beheer & ontsluiting en netwerkactivering wordt voldaan.

16.10 Prioritering Bovensectoraal Ondernemerschap

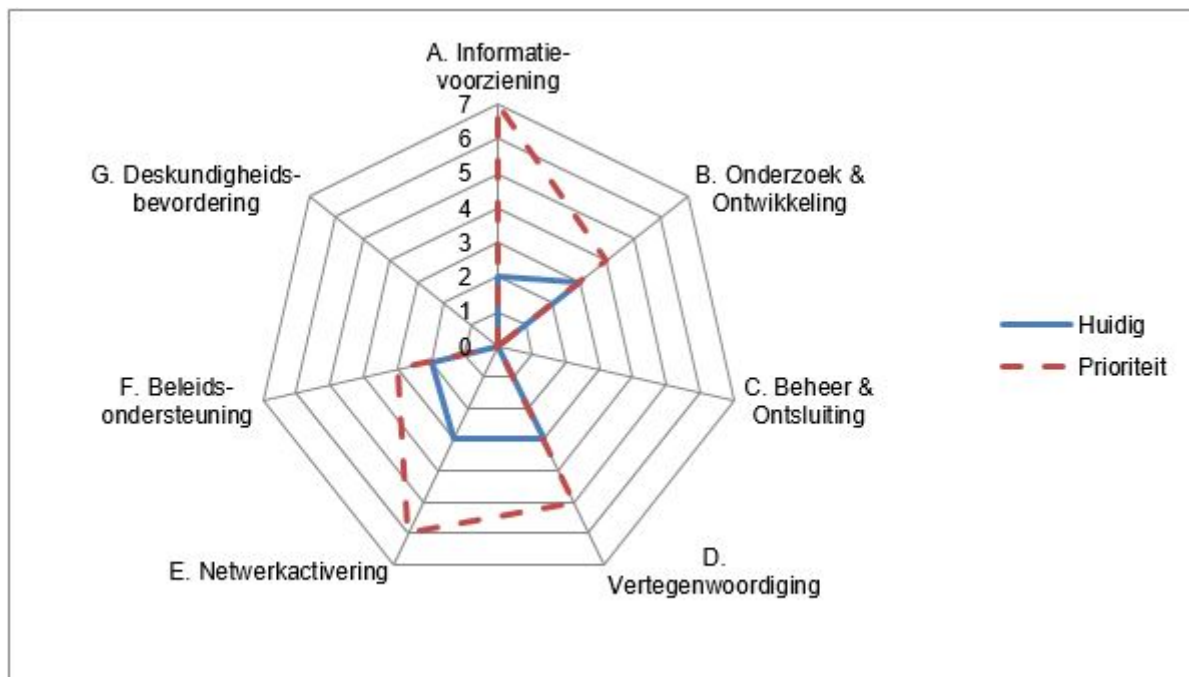

De ondersteuning op het gebied van Ondernemerschap die wordt vervuld door Cultuur+Ondernemen (C+O) in het kader van de projectsubsidie die zij hiervoor ontvangt van het ministerie van OCW bevindt zich primair in de hoek van de deskundigheidsbevordering, informatievoorziening en onderzoek & ontwikkeling. Daarnaast draagt C+O bij aan beleidsondersteuning en doet zij aan netwerkactivering. C+O heeft geen taak in vertegenwoordiging en beheer & ontsluiting. Daarnaast voert C+O opdrachten uit voor andere opdrachtgevers, zoals gemeenten, regio's, culturele instellingen en individuele kunstenaars/creatieven.

De prioritering van het geraadpleegde veld in de taken komt grotendeels overeen met wat C+O op dit moment doet. Uit deze analyse blijkt dat het geraadpleegde veld de bijzondere positie van C+O in het palet van ondersteunende instellingen op waarde schat. Deskundigheidsbevordering wordt door veel meer partijen verricht, deels ook met financiering van het ministerie van OCW. Wel is het programma Ondernemerschap Cultuur van het ministerie van OCW eindig, waarmee de hoge prioriteit mogelijk tot een knelpunt leidt.

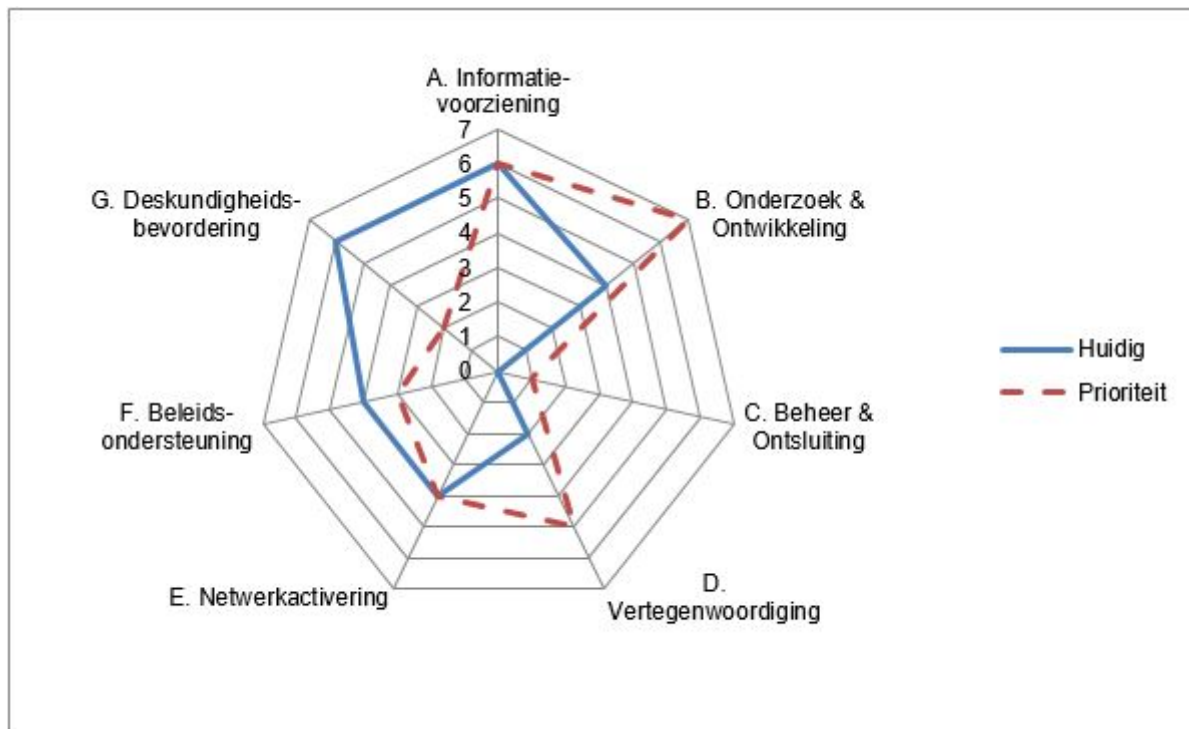
16.11 Prioritering Bovensectoraal Internationalisering

Bovenstaand beeld laat zien dat het geraadpleegde veld behoefte heeft aan vergroting van de inzet op alle functies ten aanzien van internationalisering. Daar springen informatievoorziening en netwerkactivering bovenuit: deze hebben allebei betrekking op praktische ondersteuning om internationaal aan de slag te kunnen als culturele instelling. Vertegenwoordiging is ook een functie waar het geraadpleegde veld aan hecht: het gaat dan vooral om internationale promotie en eenduidige vertegenwoordiging van de Nederlandse culturele sector. De sector wil met andere woorden meer op de kaart worden gezet en handvatten krijgen om zichzelf internationaal te kunnen manifesteren. Pas daarna volgen andere ondersteunende functies zoals (overigens gewaardeerd) onderzoek waarin de internationalisering van de sector in kaart wordt gebracht.

Beheer & ontsluiting en deskundigheidsbevordering zien de betrokkenen als functies die niet bovensectoraal belegd hoeven te worden, maar in de sector plaats moeten vinden, zoals nu ook de huidige praktijk is.

16.12 Prioritering Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie

Voor de taakopvatting is gekeken naar opdrachten die het LKCA voor zichzelf heeft benoemd in het Activiteitenplan 2017-2018. Conclusies uit de vergelijking met de prioriteiten uit het geraadpleegde veld zijn dat met name aan toekomstgericht onderzoek een grote behoefte is en dat vertegenwoordiging een hogere prioriteit krijgt dan nu uit de taakopvatting van het LKCA overkomt. Deskundigheidsbevordering maakt een groot deel uit van het werk van het LKCA, en het FCP draagt financieel ook bij aan deskundigheidsbevordering, bijvoorbeeld via het programma Cultuureducatie met Kwaliteit, maar de aanwezigen in de sessie gaven hier een lage prioriteit aan. Dit kan te maken hebben met onbekendheid met de verschillende activiteiten maar ook met een relatief lagere behoefte vanuit het geraadpleegde veld. Veel van de activiteiten richten zich namelijk op het onderwijs. Het LKCA bedient meer doelgroepen die niet in de veldraadpleging van dit onderzoek zijn betrokken en die andere behoeften en prioriteiten (kunnen) hebben.

17. Bronnen

17.1 Algemeen

Ministerie van OCW

- Cultuurnota 1993 – 1996
- Cultuurnota 1997 – 2000
- Cultuurnota 2001 – 2004
- Cultuurnota 2005 – 2008
- Cultuurnota 2009 – 2012 en Subsidieplan 2009 – 2012
- Cultuurnota 2013 – 2016
- Cultuurnota 2017 – 2020 en Subsidietoekenningen 2017 – 2020
- Cultuur in Beeld, 2017 en andere jaren
- Brief voorgenomen besluitvorming culturele ondersteuning, 2005
- Brief aan instellingen: Beoordelingscriteria Culturele Ondersteuningsstructuur, 2005
- Meer dan de som: beleidsbrief cultuur 2004 – 2007, 2003
- Ondersteuningsstructuur 2004: lijst van alle ondersteunende instellingen
- Kamerbrief besluiten culturele basisinfrastructuur 2013 – 2016, 2012
- Kennisdocument Bovensectoraal Ondersteuningsstructuur, OCW, 2017
- Brief van bovensectorale instellingen inzake onderzoek ondersteuningsstructuur, 2017
- Offertevraag onderzoek naar de ondersteuningsstructuur, 2017

Raad voor Cultuur

- Advies Raad voor Cultuur 2013 – 2016
- Advies Raad voor Cultuur 2017 – 2020
- Verkenning Cultuur voor stad, land en regio, Raad voor Cultuur, 2017
- Passie gewaardeerd, verkenning arbeidsmarkt culturele sector, SER / Raad voor Cultuur, 2016

Overige

- Zuinig op Ondersteuning, Berenschot, 2004
- Afwegingskader Ondersteuningsstructuur Cultuurbestel, Berenschot, 2004
- Governance Code Cultuur, 2013
- Rapport visitatiecommissie cultuurfondsen, 2014

17.2 Podiumkunsten

FPK

- Beleidsplan FPK 2017- 2020
- Eindrapport Kwink Groep Evaluatie Productie- en compositiesubsidie FPK, 2014
- Jaarverslag FPK 2016
- Website met regelingen, evaluaties en overige publicaties van FPK

Overige

- Rapport Commissie ter Horst 'Over het Voetlicht', 2015
- Rapport Commissie d'Ancona 'Uit, naar gesubsidieerde podiumkunsten met nieuw elan, 2006

- Sectoradvies Muziek, Raad voor Cultuur, 2017
- Brief van Universiteit van Amsterdam aan minister van OCW inzake verweesde collecties, 2017
- Continuïteit en vernieuwing, strategie UvA Erfgoed 2017 – 2020
- Opslaan en vernietigen, muziekarchieven bedreigd, J. Oskamp, 2017
- Beleidsplan NMI 2013 – 2016
- Jaarverslag NMI 2012
- Jaarverslag NMI 2014
- Beleidsplan TIN 2014 – 2017
- Bestuursverslag TIN 2016
- Jaarrekening en bestuursverslag TIN 2013
- Website TIN
- Jaarverslag MCN 2012

17.3 Beeldende Kunst

Mondriaan Fonds

- Beleidsplan Mondriaan Fonds 2013 – 2016
- Beleidsplan Mondriaan Fonds 2017 – 2020
- Jaarverslag Mondriaan Fonds 2016
- Website met regelingen, evaluaties en overige publicaties van Mondriaan Fonds

RKD

- Beleidsplan RKD 2013 – 2016
- Beleidsplan RKD 2017 – 2020
- Jaarverslag RKD 2015
- Jaarverslag RKD 2016
- Klanttevredenheidsonderzoek en Stakeholderonderzoek RKD, 2015
- Website RKD

Overige

- Collectieve Selfie, BKNL, Mondriaan Fonds e.a., 2016 en aanvulling 2017
- Brief van BKNL aan ministerie van OCW, 2018
- Museumvereniging, Beleidsplan 2017-2020
- Websites en nieuwsberichten van BKNL, Platform BK, De Zaak Nu e.a.

17.4 Erfgoed

Mondriaan Fonds

- Beleidsplan Mondriaan Fonds 2013 – 2016
- Beleidsplan Mondriaan Fonds 2017 – 2020
- Jaarverslag Mondriaan Fonds 2016

- Website met regelingen, evaluaties en overige publicaties van Mondriaan Fonds

RKD

- Beleidsplan RKD 2013 – 2016
- Beleidsplan RKD 2017 – 2020
- Jaarverslag RKD 2015
- Jaarverslag RKD 2016
- Klanttevredenheidsonderzoek en Stakeholderonderzoek RKD, 2015
- Website RKD

Overige

- Collectieve Selfie, BKNL, Mondriaan Fonds e.a., 2016 en aanvulling 2017
- Brief van BKNL aan ministerie van OCW, 2018
- Museumvereniging, Beleidsplan 2017-2020
- Websites en nieuwsberichten van BKNL, Platform BK, De Zaak Nu e.a.

17.5 Film

Filmfonds

- Beleidsplan Filmfonds 2013 – 2016
- Beleidsplan Filmfonds 2017 – 2020
- Jaarverslag Filmfonds 2016
- Verslag sectorbijeenkomst 3 juli 2017
- Film: Facts & Figures of the Netherlands, diverse jaren
- Website met regelingen, evaluaties en overige publicaties van Filmfonds

EYE

- Beleidsplan EYE 2017 – 2020
- Eindrapportage financieel onderzoek EYE, BCG, 2016
- Jaarverslag EYE 2015
- Jaarverslag EYE 2016
- Klanttevredenheidsonderzoek EYE 2016
- Reactie EYE advies Raad voor Cultuur culturele BIS 2017 – 2020, 2016
- Stakeholdersonderzoek EYE, uitgevoerd door Stichting Filmonderzoek in opdracht van EYE
- Verkenning Beroepsprofiel Audiovisueel, EYE 2017
- Website EYE

Overige

- Onderzoeksrapport SPI: Film and the Creative Economy, 2017
- Talentontwikkeling in de audiovisuele sector, Raad voor Cultuur, 2015
- Besluit AFK in het kader van de Regeling Vierjarige subsidies AFK 2017 – 2020, 2016

17.6 Creative Industrie

- CBS Onderzoeksrapportage Creatieve Industrie, 2011
- CBS Monitor Topsectoren, diverse jaren
- Monitor Creatieve Industrie, iMMovator, 2016

Het Nieuwe Instituut

- Beleidsplan Het Nieuwe Instituut 2017 – 2020
- Jaarverslag Het Nieuwe Instituut 2016
- Voorbeelden publicaties Social Design
- Website Het Nieuwe Instituut

SCI

- Beleidsplan SCI 2017 – 2020, 2016
- Beleidsplan Internationalisering 2017-2020, 2016
- Jaarverslag SCI 2016
- Rapportage aanvragersonderzoek SCI 2015
- Klanttevredenheidsonderzoek SCI, 2014
- Startsein programma Creatieve Industrie Eindhoven
- Advies Raad voor Cultuur actieagenda voor Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp 2017-2020
- Website met regelingen, evaluaties en overige publicaties van SCI

17.7 Letteren & Bibliotheken

FBJP

- Activiteitenplan FBJP 2017 – 2020
- Jaarverslag FBJP 2016
- Website FBJP

Koninklijke Bibliotheek

- Beleidsplan KB 2015 – 2018
- Jaarverslag KB 2016
- Website KB

Nederlands Letterenfonds

- Beleidsplan Nederlands Letterenfonds 2013 – 2016
- Beleidsplan Nederlands Letterenfonds 2017 – 2020
- Jaarverslag Nederlands Letterenfonds 2016
- Nederlands Letterenfonds Stakeholderonderzoek 2014
- Website met regelingen, evaluaties en overige publicaties van Nederlands Letterenfonds

SSS

- Activiteitenplan SSS BIS 2017 – 2020
- Jaarstukken SSS 2016
- Rapportage Klantonderzoek, 2014
- Website SSS

Stichting Lezen en Schrijven

- Beleidsplan Stichting Lezen en Schrijven 2017 – 2020
- Jaarverslag Stichting Lezen en Schrijven 2015
- Jaarverslag Stichting Lezen en Schrijven 2016
- Klanttevredenheidsonderzoek Stichting Lezen en Schrijven 2014
- Website Stichting Lezen en Schrijven

Overige

- KVB Boekwerk Monitor, 2016
- Websites zoals bibliotheek.nl en innovatiebieb.nl

17.8 Bovensectoraal Beleid

Boekmanstichting

- Activiteitenplan Boekmanstichting 2017 – 2020
- Beleidsplan Boekmanstichting 2009 – 2012
- Beleidsplan Boekmanstichting 2013 – 2016
- Jaarverslag Boekmanstichting 2015
- Jaarverslag Boekmanstichting 2016
- Cultuurindex, website en publicatie Staat van Cultuur 3, 2017
- Website Boekmanstichting

Overige

- De publieke kennisorganisaties, Rathenau, 2016
- Kenniscentra in Nederland, SCP, 2002
- Websites overige kenniscentra: NWO, Mulier, Kennisnet e.a.

17.9 Bovensectoraal Digitalisering

DEN

- Beleidsplan DEN 2006 – 2008
- Beleidsplan DEN 2009 – 2012
- Beleidsplan DEN 2013 – 2016
- Beleidsplan DEN 2017 – 2020
- Jaarverslag DEN 2016
- Website DEN

17.10 Bovensectoraal Ondernemerschap

C+O

- Advies Raad voor Cultuur over C+O, 2016
- Concept Evaluatie Sectorplan Cultuur 2015 – 2016
- De kunst van het lenen – Talentlening cultuur, 2016
- Evaluatie belangrijkste diensten C+O 2015 – 2016
- Governance in Cultuur: stand van zaken 2016, 2016
- Jaarverslag C+O 2015
- Jaarverslag C+O 2016
- Klantevaluatie van de Diensten C+O, 2015
- Klantevaluatie van de Diensten C+O, 2016
- Memo rol C+O en relatie met OCW en het programma 'Ondernemerschap in Cultuur', 2017
- Document C+O: Ruimte maken voor ondernemerschap in cultuur
- Sociale en economische effecten van microkredieten in de cultuur- en creatieve sector in Nederland – onderzoek uitgevoerd door de Hogeschool Utrecht in opdracht van C+O, 2015
- Werkprogramma C+O 2015 – 2016
- Website C+O

Overige

- Kamerbrieven en stukken Programma Ondernemerschap in Cultuur, 2013 e.v.
- Ondernemerschap in Cultuur, evaluatie, DSP, 2017
- Websites Wijzer Werven, Cultuur daar geef je om e.a.

17.11 Bovensectoraal Internationalisering

DutchCulture

- Activiteitenplan DutchCulture 2017 – 2020
- Bijlage 2 Klanttevredenheidsonderzoek DutchCulture 2016
- DutchCulture Buitengaats 2016
- DutchCulture Country Themes
- Jaarverslag DutchCulture 2016
- Overzicht activiteiten en doelgroepen DutchCulture algemeen
- Overzicht activiteiten en doelgroepen DutchCulture specifiek
- Presentatie DutchCulture over internationaal cultuurbeleid, beleidskaders, doelgroepen, sectoren en partners
- Strategisch meerjarenplan Cultuur België en Vlaanderen 2017 – 2020, 2017
- Strategisch meerjarenplan Cultuur Frankrijk 2017 – 2020, 2017
- Website DutchCulture

Overige

- Beleidskader internationaal cultuurbeleid 2017 – 2020 plus kamerbrief, OCW, 2016
- Beleidsevaluatie van de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie, 2016

17.12 Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie

FCP

- Beleidsplan FCP 2013 – 2016
- Beleidsplan FCP 2017 – 2020
- Jaarverslag FCP 2016
- Website met regelingen, evaluaties en overige publicaties van FCP

LKCA

- Activiteitenplan LKCA 2017 – 2020
- Beleidsplan LKCA 2013 – 2016
- Jaarverslag LCKA 2016
- Basis voor cultuureducatie, LKCA 2016
- Samenvatting kennismakingsgesprekken directie LKCA, 2016
- Cultuur in de kanteling, LKCA, 2015
- Monitor Amateurkunst, LKCA, 2017
- Website LKCA

18. Bijlage – deelnemers werksessies

18.1 Podiumkunsten

Deelnemers aan de werksessie Podiumkunsten Muziek – vrijdag 8 september 2017

Instelling	Aanhef	Naam
Grachtenfestival	mevrouw	Barendregt
Concertgebouworkest	heer	Bazen
NTB	heer	Gerrits
Nieuw Geneco	mevrouw	Gottschalk
Gaudeamus	heer	Heuvelmans
Eurosonic Noorderslag	heer	Houben
De Staat/ Lalala Management	mevrouw	Klingens
Nederlands Jazzarchief	heer	Kok
FNV Media en Cultuur	heer	Kothman
Classical:Next	heer	Nieuwenhuizen

De Doelen	heer	Oostvogel
Nederlandse Bachvereniging	mevrouw	Postema
VNPF	heer	Schans
BUMA-Cultuur	heer	Smidt
Doornroosje	heer	Tax
CDR/Muziekweb	mevrouw	Teunissen
Muziekgezelschap Oorkaan	mevrouw	Thunissen
Kunstenbond	heer	Van den Bunder
Het Balletorkest	heer	Van Gennip
Tivoli Vredenburg	heer	Vreeke
Ministerie van OCW	mevrouw	Eichberger – Zandee
Berenschot	heer	Vinkenburg
Berenschot	mevrouw	Broeks
Berenschot	mevrouw	Van der Laan

Deelnemers aan de werksessie Podiumkunsten Scenisch – maandag 11 september 2017

Instelling	Aanhef	Naam
Frascati	mevrouw	Klarenbeek
Stichting Theater In Nederland	heer	Langenberg
Nederlandse Associatie voor Podiumkunsten (NAPK)	mevrouw	Melsert
Scapino Ballet	heer	Pals
Leidse Schouwburg/Stadsgehoorzaal	mevrouw	Ris
Theatermaker/Theaterkrant	heer	Van den Berg
De Toneelmakerij	mevrouw	Van Eeghen
Theaterfestival Boulevard	mevrouw	Van Hulst
Universiteit van Amsterdam	heer	Van Keulen
Ministerie van OCW	Mevrouw	Adema
Berenschot	heer	Vinkenburg
Berenschot	mevrouw	Broeks
Berenschot	mevrouw	Nijenhuis

18.2 Beeldende Kunst

Deelnemers aan de werksessie Beeldende Kunst – donderdag 14 september 2017

Instelling	Aanhef	Naam
-------------------	---------------	-------------

Sandberg Instituut	heer	Bey
curator en adviseur MF	heer	De Vries
BAK	mevrouw	Hlavajova
Nederlandse Galerie Associatie	mevrouw	Hoekema
Curator/kunsthistorica	mevrouw	Landré
Fonds Kwadraat	mevrouw	Mendelaar
Kunstcriticus	mevrouw	Roorda
TAAK	heer	Tegelaers
Nest	mevrouw	Ten Cate
De Appel	mevrouw	Van der Kroef
Witte de With Center for Contemporary Art	mevrouw	Van Overeem
De Zaak Nu	heer	Van Rosmalen
Ministerie van OCW	mevrouw	Woordes - Derksen
Centrum Beeldende Kunst Zuidoost	mevrouw	Zondervan
Berenschot	heer	Van Giessen
Berenschot	mevrouw	Booij
Berenschot	heer	Wessels

18.3 Erfgoed

Deelnemers aan de werksessie Erfgoed – dinsdag 19 september 2017

Instelling	Aanhef	Naam
Kenniscentrum immaterieel erfgoed	heer	Adriaanse
Universiteit van Amsterdam	heer	Huberts
Wim Crowel Instituut	heer	Huisman
Bonnefantenmuseum	mevrouw	Kentgens
Museum Boijmans Van Beuningen	mevrouw	Kisters
Museumvereniging	heer	Kuiper
Frans Hals Museum	mevrouw	Swaan
Fries Museum	heer	Van der Lingen
AV-Erfgoedprojecten	mevrouw	Van der Sluis
Oude Kerk	mevrouw	Van Oudheusden
AV-Erfgoedprojecten	mevrouw	Vugts
Ministerie van OCW	heer	Verhoogt
Berenschot	heer	Van Giessen
Berenschot	mevrouw	Broeks

Berenschot	mevrouw	Schellekens
------------	---------	-------------

18.4 Film

Deelnemers aan de werksessie Film – vrijdag 15 september 2017

Instelling	Aanhef	Naam
DDG	mevrouw	Bothof
Filmkrant	heer	Doense
Filmcommissie Limburg	heer	Franken
Willem de Kooning Academie Hogeschool Rotterdam	mevrouw	Laan
Regisseur	mevrouw	Lammers
Producent	heer	Maltha
FPN	mevrouw	Pander
Nederlands Film Festival	mevrouw	Remmen
Nederlandse Filmacademie	heer	Romer
DAFF	heer	Van den Steenhoven
Movies That Matter	heer	Van der Straaten
Topkapi Films	heer	Van Gestel
Cinekid	mevrouw	Van Spaendonck
Ministerie van OCW	heer	Zuurmond
Berenschot	heer	Vinkenburg
Berenschot	mevrouw	Booij
Berenschot	mevrouw	Ruijs

18.5 Creatieve industrie

Deelnemers aan de werksessie Creatieve Industrie – maandag 11 september 2017

Instelling	Aanhef	Naam
Archis	mevrouw	Breddels
St. Cultuur Eindhoven	mevrouw	Mlaker
OMA	heer	Petermann
Gemeente Rotterdam	mevrouw	Ravenhorst
Steim	heer	Rijken
DDB/DDA	heer	Roefs
TU Delft	mevrouw	Scheurs
BNA	heer	Schoorl

DCI - Popcoalitie	heer	Smidt
New Citizen Design	mevrouw	Wormer
TU Delft	heer	Zeinstra
Ministerie van OCW	heer	Slot
Berenschot	heer	Wester
Berenschot	mevrouw	Broeks
Berenschot	heer	Wessels

18.6 Letteren & Bibliotheken

Deelnemers aan de werksessie Letteren & Bibliotheken – vrijdag 8 september 2017

Instelling	Aanhef	Naam
Sardes	heer	Broekhof
Auteursbond	heer	Dohmen
Auteursbond	mevrouw	Rijkers
Auteursbond	heer	Thijssen
SPN	mevrouw	Van Ham
CPNB	heer	Van Nispen tot Sevenaer
Ministerie van OCW	heer	Van Tongeren
Berenschot	heer	Wester
Berenschot	mevrouw	Booij
Berenschot	heer	Wessels

18.7 Bovensectoraal Beleid

Deelnemers aan de werksessie Bovensectoraal Beleid – vrijdag 15 september 2017

Instelling	Aanhef	Naam
European Cultural Foundation	mevrouw	Cremer
SirM	heer	Goudriaan
CBS (cultuur en toerisme)	heer	Heerschap
Cultuur Eindhoven	mevrouw	Mlaker
Rabo Vastgoedgroep	mevrouw	Oldenkotte Vrolijk
Universiteit Antwerpen	mevrouw	Schramme
Prins Bernhard Cultuurfonds	heer	Tromp
Kunsten '92	mevrouw	Versteegh
Ministerie van OCW	heer	Van Os

Berenschot	heer	Vinkenburg
Berenschot	mevrouw	Booij
Berenschot	mevrouw	Ruijs

18.8 Bovensectoraal Digitalisering

Deelnemers aan de werksessie Bovensectoraal Digitalisering – maandag 18 september 2017

Instelling	Aanhef	Naam
Universiteit Utrecht (hoogleraar theaterwetenschappen)	mevrouw	Bleeker
Holland Festival	heer	Bode
Tresoar, Leeuwarden	heer	De Vries
JazzArchief	heer	Gompes
NIOD/Netwerk Oorlogsbronnen	mevrouw	Huitsing
Het Filiaal	heer	Nieuwburg
Zeeuws Museum	mevrouw	Urru
Gemeentearchief Ede, Barneveld en Scherpenzeel	heer	Van Beek
Erfgoed Gelderland	heer	Wingens
Ministerie van OCW	heer	Koetsveld
Berenschot	heer	Van Giessen
Berenschot	mevrouw	Broeks
Berenschot	mevrouw	Schellekens

18.9 Bovensectoraal Ondernemerschap

Deelnemers aan de werksessie Bovensectoraal Ondernemerschap – maandag 18 september 2017

Instelling	Aanhef	Naam
Eigen bedrijf (ontwerper/leningnemer)	heer	Balster
Kunstenbond	heer	De Kieffe
Amperpodia	heer	Menso
Imagine Film Festival en Fantastisch Kinderfilm Festival	mevrouw	Van der Burgt
NVTC (Nederlandse Vereniging Toezicht Cultuur)	heer	Van der Horst
BKKC	heer	Van Heeswijk
NVTC (Nederlandse Vereniging Toezicht Cultuur)	heer	Van Westendorp
Ministerie van OCW	mevrouw	Schreiber

Berenschot	heer	Van Giessen
Berenschot	mevrouw	Broeks
Berenschot	mevrouw	Schellekens

18.10 Bovensectoraal Internationalisering

Deelnemers aan de werksessie Bovensectoraal Internationalisering – dinsdag 3 oktober 2017

Instelling	Aanhef	Naam
Nationaal archief	heer	Agema
Gemeente Amsterdam	heer	Ahmadali
Amsterdams Fonds	mevrouw	Birnie
European Cultural Foundation	mevrouw	Cremer
Anne Frank Stichting	de heer	Dubbelman
Rijksmuseum	mevrouw	Hijmans
Eurosonic Noorderslag	heer	Houben
Arthouse LUX	mevrouw	Houthoff
Rijksmuseum	mevrouw	Le Coultre
Hogeschool voor de Kunsten Utrecht	mevrouw	Paardekooper
Pieter van Huystee Film	de heer	Van Huystee
Toneelgroep Amsterdam	de heer	Van Ransbeek
Ministerie van OCW	heer	Mulder
Berenschot	heer	Wester
Berenschot	mevrouw	Booij
Berenschot	mevrouw	Schellekens

18.11 Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie

Deelnemers aan de werksessie Bovensectoraal Cultuureducatie & Cultuurparticipatie – maandag 25 september 2017

Instelling	Aanhef	Naam
ZIMIHC	heer	Alferink
VONKC	mevrouw	Bakens
Mocca	mevrouw	Brandon
Nederlandse Toonkunstenaarsbond	heer	Gerrits
Kunstgebouw	mevrouw	Gersie
Jeugdtheaterhuis Zuid	heer	Ham
Fanfarecoach	heer	Hazeleger

Provincie Flevoland	mevrouw	Joosten
Cool Heerhugowaard/Urban Coalition	heer	Le Bouille
Symphonic Cinema	heer	Lehnhausen
Akoesticum	heer	Lenselink
Kunstenbond	heer	Peltenburg
Kunstbende	mevrouw	Rietveld
Night of the Nerds Eindhoven en Popsport	heer	Schmitz
ZIMIHC	mevrouw	Spanjers
Stichting PopSport	mevrouw	Stravens
All Art professionals	heer	Van Bentvelsen
Kunst Centraal	heer	Van der Hulst
Kunst en Cultuur Drenthe	heer	Van der Kaaij
Cultuurmij Oost Arnhem	mevrouw	Verberne
Ministerie van OCW	heer	Vingerhoets
Berenschot	heer	Vinkenburg
Berenschot	mevrouw	Booij
Berenschot	mevrouw	Schellekens

19. Slotbeschouwing

In deze slotbeschouwing geeft het onderzoeksteam van Berenschot zijn bevindingen weer die dit onderzoek naar de ondersteuningsstructuur voor de cultuursector heeft opgeleverd. Aan de hand van vijf stellingen schetsen wij de observaties die wij hebben gedaan en de verwachtingen die leven in het geraadpleegde veld en bij de ondersteunende instellingen en fondsen. De gezamenlijke ambitie is te komen tot een slagvaardige en effectieve ondersteuningsstructuur die nog meer toegevoegde waarde biedt voor de Nederlandse cultuursector.

A. De kennisfunctie is wankel

Er is onvoldoende informatie beschikbaar en vindbaar om de sector goed te faciliteren bij het inspelen op ontwikkelingen die zich voordoen in de eigen omgeving en in de sector. Er wordt wel veel informatie verzameld en onderzoek gedaan, maar er mist een duidelijke onderzoeksagenda voor de sector als geheel, die eenduidigheid en ook continuïteit biedt. Bovendien zijn de deskundigheid en gelegenheid tot het duiden van de relevante informatie te beperkt. Dat wordt onder andere veroorzaakt door de grote diversiteit aan onderwerpen en cijfers. Maar belangrijker voor de ondersteuningsstructuur is dat de instellingen die kennisfuncties specifiek voor de cultuursector en deelsectoren daarbinnen vervullen, klein en kwetsbaar zijn. Grotere generieke kennisorganisaties zoals planbureaus zijn daarentegen onvoldoende betrokken bij ontwikkelingen in de cultuursector, die voor hen relatief van beperkt belang is. Het bundelen van de verspreide kennisfuncties en mogelijk ook andere bovensectorale ondersteuningsfuncties in of bij een grotere kennisorganisatie is te overwegen.

B. Collectiebeheer en digitalisering zijn willekeurig

De verschillen tussen de wijze waarop met collecties in de diverse deelsectoren wordt omgegaan zijn enorm. Dat is in de eerste plaats afhankelijk van de ter beschikking gestelde middelen per sector, die weer afhangen van het feit of het om rijkscollecties gaat of niet. Een aantal collecties raakt verweesd, bij gebrek aan middelen en specifieke aandacht. Andere collecties floreren daarentegen en worden fysiek en digitaal ontsloten en gebruikt voor vele culturele doeleinden. In de tweede plaats speelt wetgeving een belangrijke rol. Collecties die onder de wet op het specifiek cultuurbeleid vallen, hebben te maken met een beleidshorizon gelijk aan de rijkscultuurnotaperiode. Collecties die onder de Erfgoedwet vallen, zijn langjarig zeker gesteld. Ten derde wisselt de digitalisering van collecties sterk. De expertise is beschikbaar, maar de middelen dwingen om keuzes te maken die niet altijd goed te verklaren zijn vanuit erfgoedperspectief. Visie, beleid en uitvoering rond collecties over de gehele cultuursector heen moeten worden versterkt, met hoge prioriteit.

C. De cultuursector worstelt met autoriteit

Autoriteit is in vrijgevochten culturele en creatieve sectoren niet vanzelfsprekend aanwezig, maar wordt wel door een aantal partijen in het veld gemist. Een aantal ondersteuningsfuncties zou daar baat bij hebben, zoals vertegenwoordiging en beleidsondersteuning, maar ook netwerkactivering en deskundigheidsbevordering. Verschillende sectoren ontberen instituten met statuut en charisma, die als een vanzelfsprekende vertegenwoordiger van (de belangen van) het veld kunnen optreden en hun invloed kunnen doen gelden. Dat heeft te maken met de enorme diversiteit in de sector, waarbij bijvoorbeeld de grootste instellingen veel minder afhankelijk zijn van ondersteuning dan de meeste kleinere. Grote instellingen leveren in een aantal gevallen zelf expertise aan de rest van de sector en zijn daarmee invloedrijk. Andere mechanismen gericht op het verkrijgen van autoriteit zoals afdwingen via wetgeving, keurmerken of toezicht en handhaving ontbreken en zijn meestal ook niet effectief in de cultuursector. Er zijn wel behoeften op dit vlak, bijvoorbeeld ten aanzien van auteursrechten en inkomensgaranties. Goede voorbeelden om aandacht te vestigen op beleidsthema's zijn de codes waarvan het beheer in de sector is belegd, namelijk de Governance Code Cultuur, de Code Culturele Diversiteit, de Fair Practice Code en de daaruit voortgekomen Arbeidsmarktagenda culturele en creatieve sector. Het helpt als de sector zich beter en slagvaardiger organiseert en daarbij ondersteuning krijgt.

D. Ondersteuning is ondergeschikt aan financiering

Het grootste deel van de cultuursector, zeker het publiek meest zichtbare deel daarvan, is sterk afhankelijk van publieke financiering, aanvullend op eigen inkomsten. Dat maakt dat de diverse fondsen voor de sector belangrijke spelers zijn, die vanuit hun financieringsrol elk ook op een eigen wijze bijdragen aan de ondersteuning van de sector. De vraag komt naar voren, maar overigens slechts in beperkte mate, of het wenselijk zou zijn de financiering en ondersteuning voor de gehele cultuursector of per deelsector in één hand te leggen, om onderlinge strijd te voorkomen en samen steviger te staan. Met een schuin oog wordt dan gekeken naar de sterke positie van NOC*NSF in de sport. De argumenten om hier toch niet voor te kiezen hebben

vooral nog de overhand. Voorkomen moet worden dat een machtsblok ontstaat waarvan het veld sterk afhankelijk is, dat er grote afstand met het veld ontstaat, en dat er complexe en soms tegenstrijdige belangen op gaan spelen. Ook wordt gezegd dat de aandacht voor financiële ondersteuning ten koste kan gaan van de inhoudelijke ondersteuning, een risico dat ook vaak bij cultuurbeleid van de overheden wordt gelopen.

E. De cultuursector wint aan uitstraling

We sluiten af met een positieve constatering: de trots op de Nederlandse cultuursector neemt weer toe. Maar de grote zorgen zijn nog lang niet weggenomen. Internationaal gezien staat de Nederlandse cultuursector er goed op in veel sectoren, en daar draagt de ondersteuning zeker aan bij, bijvoorbeeld op het gebied van promotie maar ook kennisuitwisseling en beleidsondersteuning. Dit kan verder worden versterkt met een collectieve internationale strategie en aanpak, waarmee de verschillende spelers inclusief de ministeries dezelfde koers gaan varen. Nationaal gezien worden de verbindingen en de daaruit resulterende samenwerkingen sterker, ook tussen de cultuursector en de creatieve industrie, waar meer ruimte is voor ondernemerschap en innovatie. Bestaande netwerken worden geactiveerd en nieuwe netwerken, vaak meer met het karakter van platforms of community's, ontstaan, waarbij onderlinge belangentegenstellingen worden overbrugd. Er zijn wel onduidelijkheden, wellicht zelfs grensconflicten als gevolg van wisselende belangen. Maar de spreekbuizen die zich manifesteren in de media worden sectorbreed gewaardeerd en blijken ook in staat tot effectieve interventies in het cultuurbeleid. De ondersteunende instellingen dragen daar vanuit hun onafhankelijke positie naar vermogen aan bij.